

Academia de Studii
Economice din Moldova

Universitatea „Ștefan cel
Mare” din Suceava, România

Universitatea
Ștefan cel Mare
Suceava

Stefan Batory Academy of
Applied Sciences, Skierniewice,
Poland

KPMG în Moldova

**PARTENER GENERAL: THE ASSOCIATION OF
CHARTERED CERTIFIED ACCOUNTANTS (ACCA)**

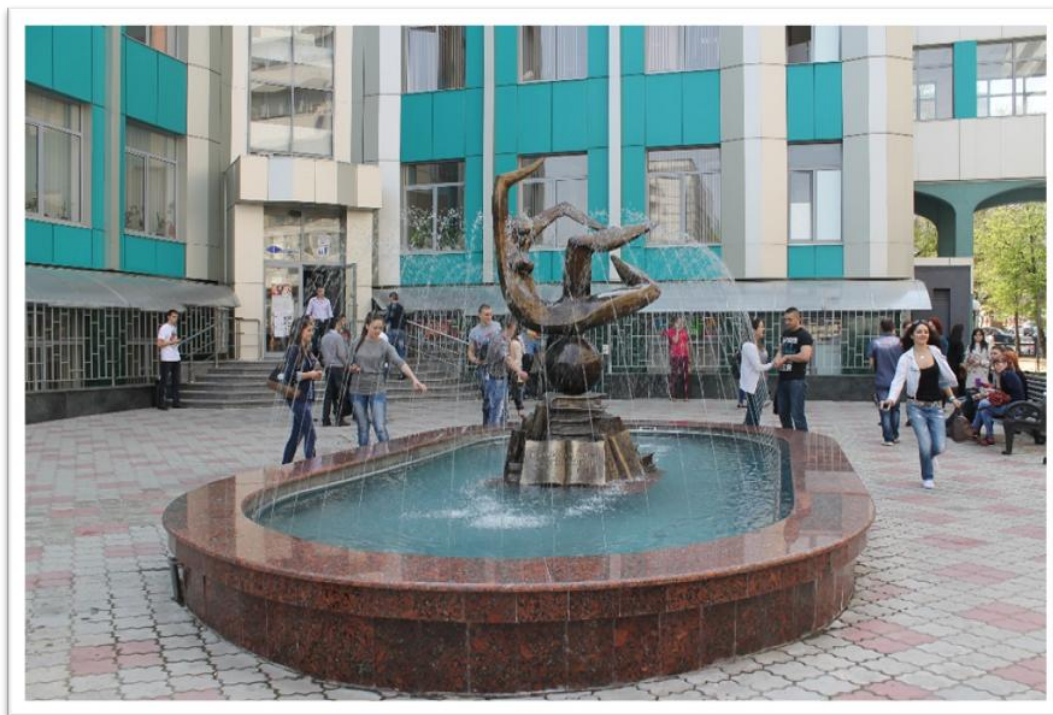

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE ON ACCOUNTING, ISCA 2025, XIV Edition

Collection of scientific articles

**CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ DE
CONTABILITATE, ISCA 2025, Ediția a XIV-a**

Culegere de articole științifice

**April 4-5 2025, Chisinau,
Republic of Moldova**

CZU 657(082)=135.1=111=161.1
I-58

Responsabilitatea pentru conținutul fiecărui articol aparține autorilor

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

International Scientific Conference on Accounting, ISCA 2025, XIV Edition : Collection of scientific articles = Conferința științifică internațională de contabilitate, ISCA 2025, Ediția a XIV-a : Culegere de articole științifice, April 4-5 2025, Chisinau / scientific committee: Alexandru Stratan [et al.]. – Chișinău : [S. n.], 2025 (SEP ASEM). – 241 p. : fig., tab. color. Cerințe de sistem: PDF Reader.
Antetit.: Academia de Studii Economice din Moldova [et al.]. – Texte : lb. rom., engl., rusă. – Rez.: lb. engl. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art.
ISBN 978-9975-168-34-2 (PDF).
657(082)=135.1=111=161.1

I-58

©Academia de Studii Economice din Moldova, 2025
©Universitatea Ștefan Cel Mare, Suceava, România, 2025
© Ștefan Batory Academy Of Applied Sciences, Skierniewice, Poland, 2025
© Serviciul Editorial-Poligrafic al ASEM

ISBN 978-9975-168-34-2 (PDF).

DOI: <https://doi.org/10.53486/isca2025>

Indexată în:

SCIENTIFIC COMMITTEE ISCA 2025:

- Alexandru STRATAN, Dr. habil., Academy of Economic Studies of Moldova <https://orcid.org/0000-0001-7086-8604>
Andreea STANCIU, ACCA
Victor VOLUȚA, KPMG Moldova
Liliana LAZARI, PhD, Academy of Economic Studies of Moldova <https://orcid.org/0000-0001-8310-2341>
Lilia GRIGOROI, PhD, Academy of Economic Studies of Moldova <https://orcid.org/0000-0002-9741-0932>
Veronica GROSU, Dr. Habil., Stefan cel Mare University, Suceava, Romania <https://orcid.org/0000-0003-2465-4722>
Elena HLACIUC, PhD, Stefan cel Mare University, Suceava, Romania <https://orcid.org/0000-0003-0601-748X>
Hanna LEWANDOWSKA, PhD, Stefan Batory Academy of Applied Sciences, Skierniewice, Poland
<https://orcid.org/0000-0003-0362-8779>
Maia BAJAN, PhD, Academy of Economic Studies of Moldova <https://orcid.org/0000-0001-6903-8275>
Svetlana MIHAILA, PhD, Academy of Economic Studies of Moldova <https://orcid.org/0000-0001-5289-8885>
Anna KOPYTOWSKA, PhD, Stefan Batory Academy of Applied Sciences, Skierniewice, Poland
Dorota BURZYŃSKA, PhD, Stefan Batory Academy of Applied Sciences, Skierniewice, Poland
<https://orcid.org/0000-0002-0973-2115>
Alexandru NEDERÎȚA, Dr. habil., Academy of Economic Studies of Moldova <https://orcid.org/0000-0001-9980-8808>
Costel ISTRATE, PhD, Alexandru Ioan Cuza University, Iași, Romania <https://orcid.org/0000-0002-0365-9412>
Teodora ROMAN, PhD, Alexandru Ioan Cuza University, Iași, Romania <https://orcid.org/0000-0003-4828-9723>
Ciprian APOSTOL, PhD, Alexandru Ioan Cuza University, Iași, Romania <https://orcid.org/0000-0003-2890-9139>
Ioan-Bogdan ROBU, PhD, Alexandru Ioan Cuza University, Iași, Romania <https://orcid.org/0000-0002-4067-7433>
Camelia MIHALCIUC, PhD, Stefan cel Mare University, Suceava, Romania <https://orcid.org/0000-0001-5598-5829>
Marian SOCOLIUC, PhD, Stefan cel Mare University, Suceava, Romania <https://orcid.org/0000-0001-6378-6686>
Anatol MELEGA, PhD, Stefan cel Mare University, Suceava, Romania <https://orcid.org/0000-0003-4763-0520>
Elena PETRYC, PhD, Київський Національний Економічний Університет імені Вадима Гетьмана, Ukraina
<https://orcid.org/0000-0003-1881-9412>
Nicolae BALTEȘ, PhD, Lucian Blaga University, Sibiu, Romania <https://orcid.org/0000-0002-7546-6978>
Liliana IONESCU-FELEAGA, PhD, Academy of Economic Studies, Romania <https://orcid.org/0000-0002-2087-2186>
Bogdan Stefan IONESCU, PhD, Academy of Economic Studies, Romania <https://orcid.org/0000-0003-0021-2938>
Ana MORARIU, PhD, Academy of Economic Studies, Romania <https://orcid.org/0000-0002-9408-4350>
Ovidiu Constantin BUNGET, PhD, West University of Timișoara, Romania <https://orcid.org/0000-0001-9956-0232>
Alin-Constantin DUMITRESCU, PhD, West University of Timișoara, Romania <https://orcid.org/0000-0001-7886-6582>
Adriana TIRON TUDOR, PhD, Babeș Bolyai University, Cluj-Napoca, Romania <https://orcid.org/0000-0001-5530-5635>
Dan Ioan TOPOR, December 1, 1918 University, Alba Iulia, Romania <https://orcid.org/0000-0002-9092-1449>
Teodora Odett BREAZ, December 1, 1918 University, Alba Iulia, Romania <https://orcid.org/0000-0002-2866-885X>
Teodor Florin CILAN, Aurel Vlaicu University of Arad, Romania <https://orcid.org/0009-0009-0175-8693>
Daniel BOTEZ, PhD, University of Bacău, Romania <https://orcid.org/0000-0003-0986-7631>
Marian Ilie SIMINICĂ, University of Craiova, România <https://orcid.org/0000-0003-2944-4791>
Cristina MAZAS PÉREZ-OLEAGA, Universidad Europea del Atlántico, Spain <https://orcid.org/0000-0001-7009-1567>
Svetlana BYCHKOVA, PhD, Saint-Petersburg State Agrarian University, Rusia <https://orcid.org/0000-0001-7684-9025>
Hayk MNATSAKANYAN, PhD, Yerevan State University, Republic of Armenia <https://orcid.org/0000-0001-7437-3553>
Evghenii IONIN, PhD, Donetskyy Natsionalnyy Universytet Imeni Vasylya Stusa, Ukraina
<https://orcid.org/0000-0002-2903-3143>
Aliona BÎRCĂ, Dr. habil., Academy of Economic Studies of Moldova <https://orcid.org/0000-0002-9365-7639>
Anatol GRAUR, PhD, Academy of Economic Studies of Moldova <https://orcid.org/0000-0003-0466-5627>
Ruslan HAREA, PhD, Academy of Economic Studies of Moldova <https://orcid.org/0000-0003-0098-6837>
Galina BĂDICU, PhD, Academy of Economic Studies of Moldova <https://orcid.org/0000-0002-9429-3654>
Ludmila GRABAROVSKI, PhD, Academy of Economic Studies of Moldova <https://orcid.org/0000-0002-1778-7474>
Natalia LOKHANOVA, PhD, Odessa National Economic University, Ukraine <https://orcid.org/0000-0003-3888-1299>
Hanna MOSKALIUK, PhD, Odessa National Economic University, Ukraine <https://orcid.org/0000-0002-9810-0522>
Nelea CHIRILOV, PhD, Academy of Economic Studies of Moldova <https://orcid.org/0000-0003-4979-4633>
Rodica CUȘMĂUNȘĂ, PhD, Academy of Economic Studies of Moldova <https://orcid.org/0000-0003-0444-9799>
Anatolie IACHIMOVSKI, PhD, Academy of Economic Studies of Moldova <https://orcid.org/0000-0002-5393-0100>
Georgeta MELNIC, PhD, Academy of Economic Studies of Moldova <https://orcid.org/0000-0003-3876-5394>
Natalia CHERADI, PhD, Academy of Economic Studies of Moldova <https://orcid.org/0000-0002-8261-6815>

ORGANIZING COMMITTEE ISCA 2025:

Liliana LAZARI, PhD, Academy of Economic Studies of Moldova
Lilia GRIGOROI, PhD, Academy of Economic Studies of Moldova
Veronica GROSU, Dr. Habil., Stefan cel Mare University, Suceava, Romania
Hanna LEWANDOWSKA, PhD, Stefan Batory Academy of Applied Sciences, Skierniewice, Poland
Maia BAJAN, PhD, Academy of Economic Studies of Moldova
Svetlana MIHAILA, PhD, Academy of Economic Studies of Moldova
Anatol MELEGA, PhD, Stefan cel Mare University, Suceava, Romania
Stela CARAMAN, Academy of Economic Studies of Moldova
Liliana ȚURCANU, PhD student, Academy of Economic Studies of Moldova
Roman VIERU, PhD student, Academy of Economic Studies of Moldova
Rodica FRUNZE, PhD student, Academy of Economic Studies of Moldova
Anastasia MIHAILA, PhD student, Academy of Economic Studies of Moldova
Gheorghe BALAN, PhD student, Academy of Economic Studies of Moldova
Ionela IVANOV, Master's student, Accounting and Audit, Academy of Economic Studies of Moldova
Daniela GULEA, Master's student, Accounting and Audit, Academy of Economic Studies of Moldova
Ruxanda HAREA, Undergraduate student, Accounting, Academy of Economic Studies of Moldova
Alexandru FRUNZE, Undergraduate student, Accounting, Academy of Economic Studies of Moldova
Lavinia ABABII, Undergraduate student, Accounting, Academy of Economic Studies of Moldova
Alexandrina GRAUR, Undergraduate student, Accounting, Academy of Economic Studies of Moldova

CONTENT/CUPRINS

PLENARY SESSION/ LUCRĂRI ÎN PLEN

Liliana ȚURCANU, Lilia GRIGOROI, Academia de Studii Economice din Moldova	8
Contabilitatea costurilor în învățământul superior: consens sau disensiune? /	
Cost accounting in higher education: consensus or dissension?	

SESSION: ACCOUNTING / SECȚINEA: CONTABILITATE

Alexandru NEDERIȚA, Academia de Studii Economice din Moldova	20
Aspecte problematice privind contabilitatea și impozitarea sancțiunilor economice /	
Problematic aspects of accounting and taxation of economic sanctions	
Liliana LAZARI, Academia de Studii Economice din Moldova	25
Raționament și scepticism profesional contabil în era inteligenței artificiale /	
Professional accounting judgment and skepticism in the age of artificial intelligence	
Margareta LUPAȘCU, Lilia GRIGOROI, Academia de Studii Economice din Moldova	31
Abordări teoretico – aplicative privind fuziunile și achizițiile de întreprinderi /	
Theoretical-applicative approaches to mergers and acquisitions	
Maia BAJAN, Academia de Studii Economice din Moldova	39
Educația contabilă pentru un viitor sustenabil /	
Accounting education for a sustainable future	
Galina BĂDICU, Svetlana MIHAILA, Victor COJOCARU, Academia de Studii Economice din Moldova	49
Transformarea digitală și tehnologiile informaționale în vederea atingerii obiectivelor de dezvoltare durabilă: cazul Republicii Moldova / Digital transformation and information technologies towards achieving the sustainable development goals: the case of the Republic of Moldova	
Ciprian APOSTOL, Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași, România	58
The accounting profession face to face with the changes imposed by technology, regulations and ethics: challenges and adaptability	
Camelia Catalina MIHALCIUC, Universitatea Ștefan cel Mare din Suceava, Maria GROSU, Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași, Dumitrița APOSTOL, Universitatea Ștefan cel Mare din Suceava, România	62
The role of CSR actions in ensuring business sustainability	
Larysa HEVLYCH, Ivan HEVLYCH, Vasyl' Stus Donetsk National University, Ukraine	72
Accounting in industries and sectors of the Ukrainian economy: features of solving professional tasks	
Ruslan HAREA, Anatol GRAUR, Mariana BUNU, Academia de Studii Economice din Moldova	80
Eligibilitatea și contabilitatea cheltuielilor și costurilor în activitatea organizațiilor necomerciale/	
Eligibility and accounting of expenditures and costs in the activity of non-commercial organizations	
Anatol GRAUR, Ruslan HAREA, Alexandrina GRAUR, Academia de Studii Economice din Moldova	90
Raportarea fiscală anuală a persoanei fizice: aspecte metodologice și abordări practice /	
Annual tax reporting of individuals: methodological aspects and practical approaches	
Cristina Gabriela COSMULESE, Anamaria-Geanina MACOVEI, Universitatea Ștefan cel Mare din Suceava, România	99
Inteligența artificială – aplicații strategice în diverse sectoare de activitate /	
Artificial intelligence - strategic applications across sectors	

Ludmila GRABAROVSKI, Academia de Studii Economice din Moldova, Hanna LEWANDOWSKA, Stefan Batory Academy of Applied, Poland	104
Prezentarea și dezvăluirea informațiilor în situațiile financiare: abordări noi conform IFRS 18 / Presentation and disclosure of information in financial statements: new approaches according to IFRS 18	
Lidia CAUȘ, Angela POPOVICI, Academia de Studii Economice din Moldova	111
Desemnarea procentuală în activitatea organizațiilor necomerciale: provocări și oportunități / Percentage designation in the activity of non-commercial organizations: challenges and opportunities	
Georgeta MELNIC, Academia de Studii Economice din Moldova	121
Aspecte problematice privind contabilizarea creditelor în banci / Problematic aspects regarding the accounting of loans in the banking sector	
Тамара ВОРОНЧЕНКО, Российская таможенная академия, Russia	126
Особенности оценки, учета и налогообложения импортно-экспортных операций / Features of valuation, accounting and taxation import and export operations	
Liudmila LAPITKAIA, Academia de Studii Economice din Moldova	136
Accounting and tax optimization of fixed assets transactions	
Iuliana ȚUGULSCHI, Natalia CURAGĂU, Rodica CUȘMĂUNSA, Academia de Studii Economice din Moldova	142
Principiul importanței relative și impactul acestuia în procesul decizional / The principle of relative importance and its impact on decision-making	
Liliana LAZARI, Irina IAVORSCHI, Academia de Studii Economice din Moldova	150
Aspecte privind evoluția raportării financiare în Republica Moldova / Financial reporting developments in the Republic of Moldova	
Roman VIERU, Liliana LAZARI, Academia de Studii Economice din Moldova	158
Contabilitatea și raportarea impozitului pe venit în contextul vacanței fiscale / Accounting and income tax reporting in the context of the tax holiday	
Rodica FRUNZE, Lilia GRIGOROI, Academia de Studii Economice din Moldova	165
Importanța teoriilor economice în evaluare / The importance of economic theories in evaluation	
Liliana LAZARI, Gheorghe BALAN, Academia de Studii Economice din Moldova	174
Abordări aferente conceptelor de menținere a capitalului / Approaches related to capital maintenance concepts	
Cristina-Raluca CERNOVSKI, Marius-Sorin CIUBOTARIU, Universitatea Ștefan cel Mare din Suceava, România, Svetlana MIHAILA, Academia de Studii Economice din Moldova	180
Considerații privind influența inovațiilor tehnologice în conturarea noii paradigme contabile moderne / Considerations regarding the influence of technological innovations in shaping the new modern accounting paradigm	
Iulian DASCALU, Andrei DUMITRIU, Universitatea Ștefan cel Mare din Suceava, România, Svetlana MIHAILA, Academia de Studii Economice din Moldova, Veronica GROSU, Universitatea Ștefan cel Mare din Suceava, România	190
Pertinența, utilitatea, concludența și oportunitatea cercetării expertale de natură contabilă fiscală / The relevance, usefulness, conclusiveness and timeliness of expert tax accounting research	

SESSION: AUDITING / SECȚIUNEA: AUDIT

Dumitru GRUMEZA, Consiliul de Supraveghere Publică a Auditului din Republica Moldova	197
Impactul inteligenței artificiale asupra auditului financiar / The impact of artificial intelligence on financial auditing	

Anatolie IACHIMOVSCI, Academia de Studii Economice din Moldova	202
Abordări conceptuale cu privire la asigurarea rezonabilă în auditul situațiilor financiare / Conceptual approaches to reasonable assurance in the audit of financial statements	

SESSION: ECONOMIC ANALYSIS / SECȚIUNEA: ANALIZĂ ECONOMICĂ

Cristina MAZAS PÉREZ-OLEAGA, Universidad Europea del Atlántico, Spain, Inna ALEXEEVA ALEXEEV, Universidad de Cantabria, Spain	207
Innovation in firms review from a gender and internationalization perspective. Evidence from the WORLD BANK'S WBES	
Nelea CHIRILOV, Academia de Studii Economice din Moldova	215
Particularitățile analizei gradului de îndatorare și impactul acestuia asupra procesului decizional /The particularities of the analysis of the debt level and its impact on the decision-making process	
Svetlana BYCHKOVA, Oksana SHVETS, Gatchina State University, Gatchina, Russia	224
Operational due diligence and its role in assessing the reliability of a counterparty	
Ioana ANDRIOAIA, Universitatea Ștefan cel Mare din Suceava, Svetlana MIHAILA, Academia de Studii Economice din Moldova, Veronica GROSU, Universitatea Ștefan cel Mare din Suceava, România	228
Efectele contextelor economice asupra valorii globale a companiei / The effects of economic contexts on overall company value	
Nelea CHIRILOV, Academia de Studii Economice din Moldova	235
Analiza rotației datoriilor curente pentru luarea deciziilor economice / Analysis of current debt turnover in economic decision making	

CONTABILITATEA COSTURILOR ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR: CONSENS SAU
DISENSIUNE?

COST ACCOUNTING IN HIGHER EDUCATION: CONSENSUS OR DISSENSION?

Liliana ȚURCANU

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: lilianaturcanu82@gmail.com

ORCID: 0009-0004-2982-166X

Lilia GRIGOROI

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: lilia.grigori@ase.md

ORCID: 0000-0002-9741-0932

Abstract. This article analyses university cost accounting in the Republic of Moldova, focusing on the costing of educational services in the context of financial autonomy. The research evaluates the costing mechanisms and calculation methods used, exploring their relevance for managerial decision-making. The study highlights the need to implement modern cost accounting practices aligned with international standards, while also adapted to the specificities of the national system. The results underline the need to develop and implement a methodological framework that responds to the current challenges in Moldovan higher education and contributes to a more efficient and transparent management of university resources.

Keywords: cost accounting, calculation methods, management accounting, higher education, universities, university autonomy, public universities.

JEL Classifications: M41, I23, I28, L32

Introducere

Peisajul global al învățământului superior este definit de presiuni financiare crescânde, exigențe sporite în materie de responsabilitate publică și necesitatea unei alocări eficiente și transparente a resurselor. Astfel, și sistemul de învățământ superior din Republica Moldova traversează o perioadă marcată de multiple provocări, generate de constrângerile bugetare și cerințe sporite privind eficiența utilizării resurselor. În acest context, necesitatea dezvoltării unei metodologii de contabilizare a costurilor bine structurată devine din ce în ce mai evidentă. O astfel de metodologie poate contribui la creșterea transparenței financiare, stabilirea obiectivă a taxelor de studii, fundamentarea deciziilor privind alocarea resurselor și evaluarea eficienței utilizării fondurilor care trebuie corelate cu obiectivele strategice ale instituțiilor de învățământ superior. În același timp, cunoașterea exactă a costurilor educaționale, diferențiată pe cicluri de studii (licență, masterat, doctorat) și domenii de formare profesională, ar putea constitui o premisă importantă în ajustarea politicilor publice de finanțare, facilitând o repartizare mai justă a fondurilor publice. Astfel, actualitatea temei derivă dintr-un complex de factori sintetizați în Tabelul 1.

Tabelul 1. Factori determinanți în adoptarea contabilității costurilor în universitățile publice din Republica Moldova

Factor	Impact asupra contabilității costurilor în învățământul universitar
Reforme educaționale	Necesitatea alinierii la standardele Uniunii Europene în ceea ce privește gestionarea costurilor.
Subfinanțarea	Crește importanța unei evidențe clare a costurilor pentru eficientizarea bugetului.
Autonomia universitară	Responsabilitate financiară mai mare pentru instituții, care trebuie să-și optimizeze resursele.
Presiuni demografice	Scăderea numărului de studenți impune o planificare și un control financiar mai riguros.

Competiția între universități	Instituțiile trebuie să gestioneze mai bine costurile pentru a rămâne competitive pe piața educațională.
Criza energetică și inflația	Creșterea costurilor impune măsuri de eficientizare financiară.
Digitalizarea	Oferă oportunități pentru implementarea unor sisteme contabile performante.
Divergențe metodologice	Necesitatea definitivării unui cadru clar de reglementare.

Sursa: elaborat de autori

Pornind de la necesitatea reconfigurării modului de contabilizare a costurilor în învățământul superior public din Republica Moldova, prezentul studiu își propune să analizeze practicile existente, să evalueze relevanța metodelor utilizate în raport cu cerințele manageriale actuale, să exploreze divergențele de opinii pe acest subiect, precum și să identifice eventualele viitoare direcții de dezvoltare a contabilității costurilor în instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova, aliniate bunelor practici internaționale și cerințelor autonomiei financiare.

În acest sens, cercetarea a fost ghidată de următoarele întrebări fundamentale:

Q1. Care sunt metode de contabilitate a costurilor utilizate în prezent în instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova?

Q2. În ce măsură metodele tradiționale de calcul al costurilor răspund cerințelor actuale ale instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova?

Q3. Care sunt principalele disensiuni în ceea ce privește contabilitatea costurilor în instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova?

Q4. Există diferențe semnificative între abordările naționale și internaționale în contabilitatea costurilor în învățământul superior din Republica Moldova?

Q5. Care este impactul contabilității costurilor asupra procesului decizional și al alocării resurselor în instituțiile publice de învățământ superior din Republica Moldova?

Din aceste întrebări de cercetare derivă patru ipoteze:

H1. Majoritatea instituțiilor publice de învățământ superior din Republica Moldova utilizează metode tradiționale de calcul al costurilor serviciilor educaționale.

H2. În Republica Moldova nu există un consens clar asupra unei metode unice de contabilizare a costurilor în învățământul universitar.

H3. Metodele actuale de contabilizare a costurilor nu reflectă în totalitate complexitatea activităților educaționale.

H4. Lipsa unei metodologii de contabilizare a costurilor în învățământul universitar generează disensiuni de interpretare și utilizare a acestor informații pentru luarea deciziilor.

În vederea explorării practicilor de contabilitate a costurilor în instituțiile publice de învățământ superior din Republica Moldova, am adoptat o metodologie mixtă, integrând metode calitative și cantitative, pentru a asigura o înțelegere complexă și detaliată a tematicii cercetate.

Cercetarea calitativă s-a realizat prin identificarea și analiza comparativă a literaturii științifice de specialitate cu referire la metodele de calcul al costurilor în învățământul superior și bunelor practici în domeniu, prin interviuri semi-structurate cu contabili, economiști și factori de decizie din cadrul instituțiilor publice de învățământ superior (inclusiv prorectori cu atribuții economice și conducători ai departamentelor financiare), cu scopul de a înțelege practicile curente de calcul al costurilor, percepțiile asupra eficienței acestor metode și dificultățile întâmpinate în procesul de implementare, analiză și raportare, prin discuții în focus grupuri organizate cu cadre didactice și reprezentanți ai personalului administrativ, cu scopul de a identifica viziuni și posibile disensiuni referitoare la metodele de contabilitate a costurilor în mediul universitar.

Cercetarea cantitativă a inclus elaborarea și distribuirea unui chestionar online utilizând platforma Google Forms, adresat personalului economic, contabil și administrativ din universitățile publice, cu scopul de a explora aspecte privind metodele de calculație utilizate pentru determinarea costurilor, gradul de conformitate al metodelor utilizate cu exigențele contemporane ale managementului universitar, percepțiile referitoare la impactul acestor metode asupra procesului decizional și asupra modalităților de alocare a resurselor și deschiderea instituțională față de introducerea metodelor moderne de contabilitate a costurilor.

Rezultatele obținute au vizat identificarea tendințelor generale, a convergențelor și divergențelor, precum și a preferințelor în ceea ce privește opțiunile metodologice de calculație a costurilor în învățământul superior.

Rezultate și discuții

Contabilitatea costurilor constituie o componentă esențială a managementului financiar strategic în instituțiile publice de învățământ superior (IPÎS), fiind definită ca un ansamblu de metode, principii și proceduri care permit identificarea, colectarea, alocarea și analiza costurilor asociate activităților educaționale (predare), de cercetare și administrative. Aceasta presupune identificarea și analiza integrală a tuturor resurselor utilizate – umane, financiare și materiale – în procesul de instruire a studenților, precum și în derularea celorlalte activități desfășurate în cadrul instituției (Office of Management and Budget, 2004), (Federal Acquisition Regulation), (Kaplan R. S., Bruns W., 1987). În literatura de specialitate (Drury C., 2013); (Kaplan, R. S., Cooper, R., 1998)) se reliefează că sub impactul autonomiei financiare contabilitatea costurilor servește nu doar scopurilor de raportare contabilă, ci devine un sistem integrat de măsurare, analiză și fundamentare a deciziilor, evaluare a performanței și dezvoltare a politicilor instituționale. În contextul instituțiilor de învățământ superior contabilitatea costurilor implică identificarea și asocierea costurilor diverselor activități desfășurate în cadrul IPÎS – predarea, cercetarea, administrația, întreținerea – și distribuirea acestora între programe, facultăți, cicluri de studii, etc., precum și aprecierea eficienței utilizării resurselor.

Relevanța strategică a acestei abordări rezidă în capacitatea de a sprijini universitățile în înțelegerea costurilor reale asociate programelor și serviciilor oferite (Riahi-Belkaoui A., 2002), (Cropper, P., Cook, R., 2010), (Soares L., Steele P., Wayt L., 2016), în fundamentarea deciziilor privind alocarea și utilizarea resurselor (Middaugh, 2005), (Soares L., Steele P., Wayt L., 2016), (Middaugh M., 2012) în creșterea eficienței operaționale (Middaugh M., 2012), (Mackie Ch., 2016), în consolidarea sustenabilității financiare pe fondul reducerii finanțării publice și al majorării costurilor, precum și în promovarea transparenței și a responsabilității instituționale (Brusca, I., Labrador, M., Condor, V., 2019), (Kaplan R.S., Norton D.P., 2007), (Salmil J.& Bank, World, 2009).

Aplicarea și implementarea de noi metode/algoritme ale contabilității costurilor în IPÎS se confruntă cu dificultăți specifice, cauzate de natura complexă a misiunii educaționale și de cercetare, de diversitatea structurilor organizaționale, dar și de dificultatea măsurării exacte a rezultatelor academice și performanței din punct de vedere financiar. Prin urmare, atribuirea costurilor către programe de studii, proiecte de cercetare sau studenți individuali devine un proces sofisticat predispus să genereze polemici.

Este cunoscut faptul că universitățile publice funcționează la intersecția dintre misiunea lor publică de a asigura accesul larg la educație, de a contribui la progresul cunoașterii și de a deservi comunitatea și necesitatea asigurării sustenabilității financiare pe termen lung. Astfel, deciziile manageriale trebuie să armonizeze cu aceste obiective, pe alocuri divergente, iar contabilitatea costurilor este chemată să furnizeze informații relevante pentru ambele perspective.

Datorită acestor particularități specifice, administrarea costurilor în cadrul universităților implică provocări semnificative (Granof M, Platt D., Vaysman I., 2000). Specificul resurselor umane, al sistemelor contabile și al rezultatelor instituționale necesită o abordare prudentă pentru a garanta un control și o gestionare eficientă. Printre aceste caracteristici distincte se numără:

- Lipsa de motivație a personalului academic pentru activitatea științifică. O mare parte a cadrelor didactice nu percep activitatea științifică drept o sursă de venit, manifestând o rezervă față de practicile de evaluare a performanței bazate pe indicatori cantitativi. În plus, flexibilitatea programului de lucru favorizează implicarea în diverse activități, adesea fără o corelare strictă cu timpul efectiv lucrat. Astfel este necesară o reorientare a IPÎS și a cadrelor didactice spre direcția de a obține venituri din cercetare.
- Adoptarea deciziilor în absența unei evaluări a impactului financiar, cum ar fi deciziile administrative privind structura ofertei educaționale, admiterea studenților, inițierea proiectelor de cercetare sau stabilirea normelor didactice, care sunt adesea adoptate fără o analiză detaliată a costurilor și beneficiilor asociate.
- Lipsa unor obiective clar definite și indicatori de performanță măsurabili. În ceea ce privește

principalele lor „produse” — predarea, cercetarea și serviciile — un volum mai mare nu înseamnă neapărat o calitate superioară. Totodată, calitatea este percepută diferit, în funcție de observator. Astfel, clasele mici nu sunt neapărat mai puțin eficiente din punct de vedere al costurilor decât cele mari și nici nu pot fi considerate automat superioare din punct de vedere calitativ.

- Sisteme contabile orientate predominant spre conformitate. Modelele contabile utilizate în universități, sunt concepute pe respectarea reglementărilor, fără a susține în mod eficient managementul costurilor. Bugetele instituțiilor reflectă structura surselor de finanțare, fără o corelare explicită cu obiectivele strategice sau cu performanța organizațională, iar complexitatea documentației financiare limitează accesibilitatea și înțelegerea informațiilor chiar și în rândul personalului administrativ.
- Legătura directă dintre costuri și sursele de finanțare. Costurile și veniturile unei universități pot fi strâns interconectate, iar anumite cheltuieli nu sunt angajate decât dacă beneficiază de finanțare externă. De exemplu, implementarea unui proiect de cercetare este condiționată de obținerea prealabilă a resurselor financiare necesare.
- Interdependența activităților didactice și de cercetare. Predarea, cercetarea și publicarea rezultatelor sunt procese strâns corelate, ceea ce face dificilă separarea clară a costurilor asociate fiecărei activități.

Ținând cont de complexitatea activității instituțiilor de învățământ superior, particularitățile distinctive ale acestora generează provocări semnificative procesului de calculare și determinare a costurilor reale, subliniind necesitatea unor metode contabile adaptate, care să depășească simpla conformitate, capabile să reflecte complexitatea activităților academice și să susțină deciziile strategice privind utilizarea resurselor.

Analiza practicilor internaționale în contabilitatea costurilor din IPÎS relevă o diversitate de abordări, de la metode tradiționale la sisteme mai sofisticate, fiecare cu avantajele și limitările sale.

Metodele tradiționale de contabilitate a costurilor, apărute la începutul secolului XX, sunt încă utilizate în multe entități, inclusiv în IPÎS, adesea în scopul conformității cu cerințele de raportare financiară externă. Aceste metode se concentrează pe urmărirea costurilor directe (cele care pot fi atribuite direct unui produs sau serviciu) și pe alocarea costurilor indirecte (cheltuieli generale, administrative, de infrastructură etc.), utilizând baze de alocare relativ simple, adesea bazate pe volum (de exemplu numărul de studenți, ore de predare, suprafață ocupată, etc.).

Sistemele tradiționale de costuri standard oferă informații prea târzii, prea generale și inexacte, ceea ce le face ineficiente pentru luarea deciziilor manageriale. (Sheu C., Ming-Hsiang C., Kover S., 2003).

Pe fondul complexității crescute a serviciilor universitare (programe de studii diferite, cercetare, alte tipuri de servicii) și al ponderii ridicate a costurilor indirecte, metodele tradiționale de alocare devin irelevante. Alocarea arbitrară a costurilor distorsionează informațiile privind consumul real de resurse, afectând deciziile manageriale legate de taxe, programe și distribuția fondurilor. Aceste metode sunt potrivite doar în medii omogene, o realitate rar întâlnită în universitățile contemporane. Limitările metodelor tradiționale de calculație a costurilor universitare sunt sintetizate în **Tabelul 2**, evidențiind principalele deficiențe asociate utilizării acestora în cadrul actual al învățământului superior.

Tabelul 2. Limitările metodelor tradiționale de alocare a costurilor în contextul universităților contemporane

Criterii	Metode tradiționale de alocare	Realitatea universităților moderne
Structura serviciilor	Servicii omogene și standardizate	Diversitate mare de programe, cercetare și alte servicii
Costuri indirecte	Pondere redusă, ușor de repartizat	Pondere ridicată, distribuție complexă
Baze de repartizare	Baze simpliste, generale (ex: ore lucrate, metri pătrați)	Necesitate de repartizare exactă în funcție de consumul real de resurse
Exactitatea informațiilor	Distorsiuni minore, acceptabile	Distorsiuni majore care afectează analiza costurilor și deciziile
Decizii manageriale	Informații suficient de corecte pentru management	Risc ridicat de decizii eronate privind taxele, programe și resurse
Identificarea activităților ineficiente	Nu este facilitată	Este necesară pentru optimizare și eficiență financiară

Sursa: elaborat de autori

Cercetătorii (Cropper, P., Cook, R., 2010) semnalează o nemulțumire tot mai accentuată în cadrul instituțiilor de învățământ superior față de sistemele contabile tradiționale, care continuă să fie ghidate de principiile contabilității fondurilor (*fund accounting*) și nu furnizează informații relevante pentru deciziile manageriale interne. În aceste condiții, autorii susțin necesitatea reformei sistemelor contabile prin implementarea unor metodologii moderne, precum metoda contabilității bazate pe activități (Activity-Based Costing - ABC), capabilă să ofere o imagine mai fidelă asupra utilizării resurselor și a costurilor efective generate de activitățile academice și administrative. Această metodă a fost introdusă la sfârșitul anilor 1980, sub impactul autonomiei financiare extinse, drept răspuns la limitările metodelor tradiționale, în special în ceea ce privește alocarea costurilor indirecte.

În esență, metoda ABC se bazează pe premisa că **activitățile consumă resurse, iar obiectele de cost consumă activități**. Aceasta permite o alocare mai precisă a costurilor indirecte, care au o proporție semnificativă în cadrul universităților. Având în vedere că metoda ABC este recunoscută pentru complexitatea sa, în figura 1 prezentăm esența principiului de funcționare și aplicabilitatea acesteia în sistemul universitar.

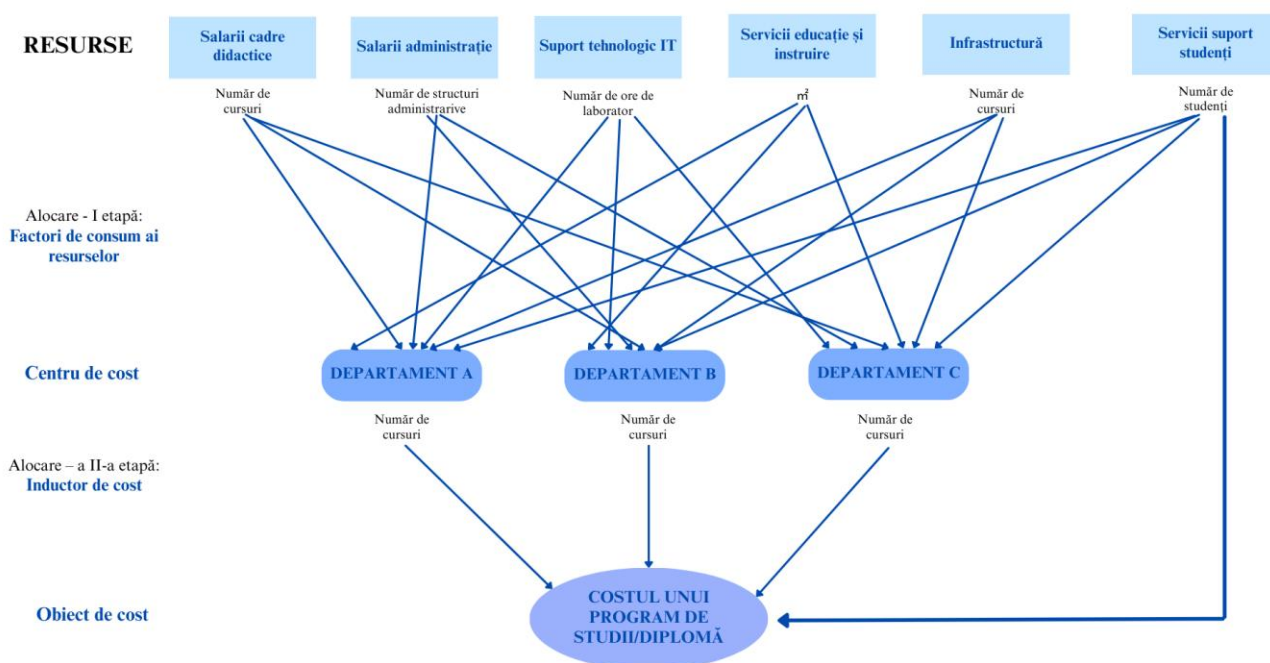

Figura 1. Model conceptual al aplicării metodei Activity-Based Costing (ABC) în IPÎS

Sursa: adaptată de autori

Metoda ABC oferă IPÎS o **viziune clară asupra costurilor reale** ale activităților și programelor de studii, asigurând o **alocare mai precisă a resurselor**. Prin utilizarea **factorilor de consum** și a **inductorilor de cost**, instituțiile pot fundamenta decizii manageriale strategice privind taxele, bugetele și optimizarea resurselor. Metoda ABC devine astfel un instrument esențial pentru **sustenabilitate financiară, transparență și modernizare instituțională** în învățământul superior. De-a lungul ultimilor decenii, contabilitatea costurilor în instituțiile de învățământ superior a devenit o preocupare majoră atât la nivel instituțional, cât și în cadrul organizațiilor internaționale. Asociația Universităților Europene (EUA) a abordat acest subiect încă din anul 2008 (EUA, 2008), prin primul său raport dedicat costurilor universitare în care a subliniat necesitatea dezvoltării unor metodologii clare și riguroase de calculare a costurilor. Această preocupare a fost reluată și aprofundată în studiul realizat în 2013 (Estermann TH, Claeys-Kulik A.L., 2013) și analizează atât progresul înregistrat în perioada 2008–2013, cât și persistenta dificultăților metodologice și instituționale. Raportul evidențiază faptul că, deși numeroase universități au realizat progrese în adoptarea conceptului de „costuri complete” (full costing), aplicarea lui rămâne adesea fragmentar, iar integrarea deplină a

contabilității costurilor în procesele decizionale strategice continuă să fie o provocare majoră. Ambele rapoarte converg în recunoașterea rolului esențial al contabilității costurilor pentru susținerea transparenței financiare, optimizarea resurselor și fundamentarea deciziilor instituționale pe baze economice solide. Lipsa unei metodologii clare și unitare este percepută de EUA ca un obstacol semnificativ în calea unei gestiuni eficiente și sustenabile a resurselor universitare. În tabelul 3 se sintetizează principalele argumente care susțin implementarea metodologiei costurilor complete (full costing), precum și condițiile esențiale pentru o aplicare eficientă.

Tabelul 3. Argumente și condiții pentru implementarea metodei costurilor complete (full costing) în IPÎS

De ce? (beneficii/scopul implementării)	Cum? (aspecte cheie ale implementării)
Consolidarea sustenabilității financiare: identifică costurile totale, contribuind la o mai bună înțelegere a acestora și la determinarea finanțării necesare.	Angajamentul conducerii: este esențială implicarea activă a conducerii și susținerea permanentă la nivel managerial.
Creșterea transparenței: asigură o raportare clară a cheltuielilor și a costurilor reale, sprijinind responsabilizarea față de finanțatori.	Abordare coordonată: implică colaborarea internă și externă între instituții, autorități publice și finanțatori
Întărirea poziției universităților: oferă suport în stabilirea taxelor, sprijinind depășirea „culturii costurilor scăzute” și întărind poziția instituției în relațiile cu partenerii contractuali	Principii comune – modele diferite: nu există o metodă unică; este necesară adaptarea metodologiei la profilul și structura fiecărei instituții
Sprijinirea managementului strategic: oferă informații relevante necesare pentru fundamentarea deciziilor strategice în deplină concordanță cu misiunea instituțională și direcțiile sale de dezvoltare	Reguli de finanțare: finanțatorii (naționali și europeni) ar trebui să accepte cereri și rambursări bazate pe metodologia costurilor complete (full costing) pentru a facilita și stimula implementarea și aplicarea.

Sursa: elaborat de autori, în baza (Estermann TH, Claeys-Kulik A.L., 2013)

Implementarea metodologiei costurilor complete (full costing) a avut un impact pozitiv, contribuind la o fundamentare mai riguroasă a deciziilor strategice, la creșterea transparenței financiare și la intensificarea responsabilității economice. Totuși, impactul său a variat semnificativ de la o țară la alta, aceste diferențe fiind determinate de factori precum particularitățile structurale ale sistemelor naționale de învățământ superior, nivelul de autonomie financiară al instituțiilor și gradul de acceptare instituțională a metodei.

În Republica Moldova relevanța contabilității costurilor în învățământul superior public este amplificată de o serie de factori contextuali specifici. Procesul de reformă a învățământului superior, care a inclus acordarea autonomiei financiare universităților de stat începând cu anul 2013, a transferat o responsabilitate semnificativă către instituții în ceea ce privește gestionarea resurselor financiare. Această autonomie, deși menită să sporească flexibilitatea și eficiența, necesită în mod imperativ instrumente adecvate de management financiar, printre care contabilitatea costurilor ocupă un loc central (Țurcanu L., 2018). În acest sens, cercetarea științifică autohtonă dedicată contabilității costurilor în IPÎS se află într-o fază incipientă de dezvoltare, caracterizată printr-o abordare tangențială și cu o atenție academică limitată. Abordările existente tratează subiectul fie în mod general, fie ca parte a unor analize privind reforma sistemului educațional sau guvernarea instituțională. Există o singură cercetare autohtonă (Bădicu G., Mihailă S., 2016), pe care am cataloga-o ca un punct de plecare pentru explorarea problematicii contabilității costurilor în universitățile publice. Studiul oferă o abordare asupra constrângerilor contabile actuale, evidențiind dificultățile întâmpinate în procesul de alocare și monitorizare a resurselor.

Nivelul redus al cercetărilor aprofundate privind costurile universitare este nu doar o lacună academică, ci poate semnală o problemă sistemică mai profundă: o posibilă absență a unei cereri clare din partea autorităților publice centrale (Ministerul Educației și Cercetării, Ministerul Finanțelor, etc.) sau a universităților înseși pentru astfel de analize detaliate. Această situație ar putea deriva fie dintr-o subestimare a importanței strategice a datelor de cost pentru un management performant, fie din constrângeri legate de capacitatea administrativă și resursele limitate (umane și financiare)

necesare pentru a iniția și susține astfel de demersuri analitice complexe. Fără un mediu instituțional stimulat și mecanisme de suport pentru studii aplicative, potențialul contabilității costurilor de a sprijini o guvernanta universitară eficientă rămâne neexploatat. Perpetuarea acestei stări de fapt menține cercetarea în domeniu într-o fază incipientă, privând sistemul de instrumente esențiale pentru o gestiune eficientă.

Din perspectiva cadrului legislativ național, Codul Educației introduce principiul finanțării bugetare prin „cost standard per student”, transformând acest indicator într-un element central al formulei de alocare bugetară (Parlamentul Republicii Moldova, 2014). Totuși, lipsa unei delimitări conceptuale și absența unei metodologii clare de calcul, precum și inexistența unor reglementări explicite privind gestionarea relațiilor financiare dintre Ministerul Educației și Cercetării și IPÎS, generează ambiguități care afectează coerența și corectitudinea mecanismului de finanțare.

Paradoxul situației este că, deși legea organică (Parlamentul Republicii Moldova, 2014) prevede explicit alocarea resurselor bugetare în funcție de costuri („cost standard per student”), provocarea majoră ține de implementare: transpunerea acestui principiu în actele normative ulterioare și în aplicarea practică.

Începând cu anul 2021, finanțarea IPÎS cu autonomie financiară este reglementată prin Hotărârea Guvernului nr. 343/2020 cu privire la aprobarea Metodologiei de finanțare bugetară a instituțiilor publice de învățământ superior (Guvernul RM., 2020), care stabilește un mecanism mixt de alocare bugetară, structurat în trei componente principale, prezentate în tabelul 4.

Tabelul 4. Structura finanțării IPÎS conform HG nr. 343/2020

Componenta de finanțare	Descriere	Pondere în alocarea bugetară (%)
Finanțare-standard	Bază: cost standard per student ajustat cu coeficienți în funcție de complexitatea programelor de studii (licență și master)	75
Finanțare compensatorie	Pentru susținerea performanței în instituțiile publice de învățământ superior	20
Finanțare complementară	Pentru modernizarea bazei materiale și didactice	5

Sursa: elaborat de autori în baza Metodologiei de finanțare bugetară a IPÎS (Guvernul RM., 2020)

Sursele normative sus menționate se limitează la introducerea termenului de „cost standard”, fără să definească conceptul în mod clar și fără să stabilească o procedură explicită de determinare a valorii sale, ceea ce generează ambiguități semnificative în aplicarea practică. Drept consecința directă a lacunelor legislative și normative este că practicile actuale de finanțare a învățământului superior din bugetul de stat se îndepărtează semnificativ de principiul finanțării bazate pe costuri reale.

Indicatorul „cost standard per student”, deși prevăzut în cadrul legislativ și metodologic, este utilizat în practică doar ca un mecanism de distribuire între IPÎS a fondurilor bugetare deja stabilite. În realitate, acest „cost standard” reflectă mai degrabă o formulă de împărțire a bugetului alocat pentru comanda de stat la numărul total de studenți echivalenți, ajustată ulterior prin aplicarea unor coeficienți de complexitate specifici domeniilor de studii. Astfel, indicatorul nu exprimă costurile reale aferente desfășurării procesului educațional într-un anumit program sau ciclu de învățământ.

Discrepanța semnificativă dintre principiul declarativ al finanțării bazate pe costuri – stabilit în Codul Educației – și realitatea normativă și practică, în care metodologiile actuale se limitează la redistribuirea fondurilor disponibile fără a calcula efectiv costurile reale ale activităților educaționale, generează o ambiguitate strategică persistentă. Această lipsă de claritate, de fapt blochează o reformă autentică, bazată pe eficiență, transparență și costuri reale.

Lipsa unui consens național în ceea ce privește metodologia de calcul al costurilor universitare este semnalată în mod repetat în rapoartele de audit (Curtea de Conturi a Republicii Moldova, 2024), fiind una dintre cele mai persistente disfuncționalități ale sistemului actual. Recomandările formulate încă din 2018 privind necesitatea standardizării metodologiei de calcul al costurilor în învățământul superior nu au fost implementate, pentru care s-au propus un set nou de recomandări orientate spre îmbunătățirea cadrului metodologic și creșterea transparenței în gestionarea resurselor publice (Curtea de Conturi a Republicii Moldova, 2024). Totodată, în raportul de audit privind utilizarea

resurselor publice în 2023 (Curtea de Conturi a Republicii Moldova, 2024) se semnalează că indicatorul „cost standard per student” este utilizat mai degrabă ca un mecanism de redistribuire bugetară, fără o legătură reală cu cheltuielile efective de instruire. Această abordare subminează scopul unui management financiar bazat pe costuri reale și echitabile.

Absența unei metodologii de calcul al costurilor universitare aprobate la nivel național, afectează coerența gestionării resurselor cât și fundamentarea deciziilor de finanțare a IPÎS. Lipsa progresului indică dificultăți sistemice semnificative, fie de natură structurală, fie administrativ-politică.

Spre deosebire de lipsa de acțiune consecventă observată în Republica Moldova, experiența Spaniei în reforma contabilității costurilor universitare demonstrează că o abordare coordonată și decisă poate transforma vulnerabilitățile în oportunități reale de modernizare instituțională. Un rol esențial în impulsivarea acestei reforme, așa cum confirmă cercetătorii spanioli (Brusca, I., Labrador, M., Condor, V., 2019), l-a avut Curtea de Conturi din Spania ale cărei constatări critice au generat presiunea necesară pentru inițierea schimbărilor. Ei susțin că în urma implementării reformelor, universitățile spaniole au introdus noi practici de contabilitate managerială, transformând sistemul de evidență a costurilor într-un instrument esențial atât pentru sprijinirea deciziilor strategice, cât și pentru stabilirea fundamentată a taxelor de studii și asigurarea transparenței în finanțarea de stat.

Reieșind din cele expuse mai sus, în tabelul 5 prezentăm rezultatele unei analize comparative dintre modelului spaniol și situația actuală din Republica Moldova cu referire la abordările de reformare a contabilității costurilor în sectorul universitar, evidențiind factorii care au contribuit la succesul reformei în Spania și stagnarea acesteia în IPÎS din Republica Moldova.

**Tabelul 5. Analiză comparativă a reformei contabilității costurilor:
cazul Spaniei și al RM**

Element	Modelul Spaniei	Republica Moldova
Declanșator al reformei	Constatări sistemice ale CC spaniole privind lipsa transparenței costurilor.	Constatări repetate ale CC privind lipsa metodologiei unice (standardizate), fără acțiuni corespunzătoare.
Metodologie adoptată	Contabilitate Bazată pe Activități (ABC), metodologie complexă, adaptată sectorului universitar.	Absența unei metodologii aprobate pentru calculul costurilor universitare.
Proces de elaborare	Proces colaborativ între universități, administrație și organisme de reglementare.	Lipsa unui proces de colaborare formalizat între instituții și autorități.
Standardizare	Sistem standardizat la nivel național pentru comparabilitate și evaluare.	Lipsă de standardizare, dificultăți în evaluarea și compararea performanțelor instituționale.
Impact asupra managementului	Creșterea transparenței financiare, fundamentarea deciziilor strategice pe date reale.	Persistența ambiguităților în managementul financiar universitar.
Stadiul implementării	Reformă implementată sistemic, cu ajustări continue.	Recomandări repetate neimplementate din 2018 până în prezent.

Sursa: elaborat de autori

Modernizarea contabilității costurilor în învățământul superior din Republica Moldova impune, înainte de toate, implicarea activă a ministerelor de resort, alături de o schimbare de atitudine la nivel instituțional și de asumare a responsabilității concrete pentru aplicarea recomandărilor auditului public — factori esențiali care au stat la baza succesului reformei spaniole.

Pentru a aborda cu desăvârșire întrebările de cercetare și valida ipotezele formulate, am realizat un chestionar tematic, **“Starea actuală și necesitatea organizării contabilității de gestiune în instituțiile publice de învățământ superior”** în perioada decembrie 2024 – martie 2025.

Analiza răspunsurilor colectate relevă că în majoritatea instituțiilor respondente (69,3%) contabilitatea costurilor este organizată pe tipuri de servicii, precum programele de studii de licență, masterat sau activitățile de cercetare. Doar 21,3% dintre respondenți raportează organizarea contabilității costurilor la nivelul fiecărui program de studii, ceea ce limitează precizia analizei financiare. Organizarea contabilității pe centre de cost sau centre de responsabilitate este foarte redusă (sub 5%), iar un procent îngrijorător de 12% declară că nu cunosc modul de organizare al contabilității

costurilor în instituție, în timp ce 1,3% susțin că aceasta nu este organizată deloc. Această situație evidențiază absența unui cadru procedural unitar și necesitatea adoptării unor practici mai riguroase pentru monitorizarea costurilor.

Analizând metodele de calculație a costurilor utilizate, datele arată că 26,7% dintre instituții nu aplică nicio metodă de calculație, iar 44% dintre respondenți nu cunosc ce metodă este utilizată în cadrul instituției lor. Metoda globală, caracterizată printr-o abordare agregată și simplificată, este utilizată de 24% dintre respondenți, în timp ce metodele moderne, precum metoda costurilor pe activități (ABC), direct costing sau target costing, sunt utilizate într-o proporție neglijabilă (sub 2% fiecare). Aceste rezultate reflectă un nivel scăzut de maturitate în aplicarea instrumentelor moderne de gestiune a costurilor, în pofida recunoașterii internaționale a importanței metodologiei ABC în sectorul educațional (Kaplan, R. S., Cooper, R., 1998).

În ceea ce privește percepția asupra metodei celei mai potrivite pentru propria instituție, 36,8% dintre respondenți consideră necesară aplicarea unei metode moderne, adaptate specificului educației superioare, iar 10,3% consideră metoda costurilor pe activități (ABC) ca fiind cea mai potrivită. Această deschidere spre modernizare este un semnal pozitiv, în pofida faptului că nivelul actual de aplicare al metodelor avansate rămâne redus.

Principalele dificultăți întâmpinate în calcularea costurilor serviciilor prestate includ, în proporție de 80%, identificarea tuturor costurilor aferente activităților educaționale, alocarea corectă a costurilor indirecte (66,7%), precum și diversitatea mare a activităților educaționale (62,7%). Variabilitatea costurilor în funcție de program sau activitate este raportată de 41,3% dintre respondenți. De asemenea, lipsa unui sistem adecvat de gestionare a datelor și dificultățile metodologice reprezintă provocări suplimentare. Aceste rezultate subliniază complexitatea mediului universitar și dificultatea implementării unor sisteme eficiente de calculație fără sprijin metodologic adecvat. Obstacole menționate sunt tipice pentru organizațiile complexe, așa cum sunt IPÎS, unde metodele tradiționale de alocare a costurilor nu mai reflectă corect consumul efectiv de resurse (Granof M, Platt D., Vaysman I., 2000).

Rezultatele mai relevă că lipsa unui cadru metodologic unificat pentru calcularea costurilor programelor de studii este percepută de peste 82% dintre respondenți ca fiind „foarte relevantă”, situându-se pe locul doi în clasamentul factorilor care afectează negativ calitatea informațiilor financiare (Țurcanu L., Grigoroii L., Mihaila S., 2023), după complexitatea activităților academice.

În concluzie, datele analizate indică faptul că instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova dispun în prezent de o organizare contabilă generalistă, aplică rareori metode moderne de calculație a costurilor și resimt un deficit semnificativ de instrumente metodologice și de know-how necesare pentru gestionarea eficientă a complexității financiare universitare. Deși se manifestă un interes crescut pentru modernizare, este evidentă necesitatea implementării unor reforme metodologice sistematice, însoțite de formare profesională și standardizare națională în domeniul contabilității costurilor universitare.

Aceste rezultate evidențiază necesitatea urgentă de elaborare și implementare a unor metodologii unitare și adaptate specificului învățământului superior public, ca fundament pentru îmbunătățirea managementului financiar și a responsabilității instituționale.

Analiza practicilor internaționale demonstrează că, pentru a asigura o gestiune eficientă și transparentă a costurilor în învățământul superior, este esențială depășirea modelelor tradiționale și adoptarea unor sisteme avansate, adaptate specificului instituțional și orientate spre susținerea deciziilor strategice

Dezvoltarea unui model de calcul al costurilor reprezintă un proces complex și intens consumator de resurse. Prin urmare, se recomandă inițierea cu un model mai simplu, clar și ușor de înțeles pentru întreaga comunitate universitară, care să poată fi implementat la nivel instituțional. Ulterior, componente suplimentare pot fi adăugate treptat, în funcție de necesitățile și evoluția instituției.

Concluzii și recomandări

Specificul Republicii Moldova, caracterizat prin resurse financiare limitate și necesitatea accelerării reformelor pentru integrarea europeană, face ca implementarea contabilității costurilor să fie nu doar o opțiune, ci o necesitate strategică. Universitățile care vor reuși să implementeze sisteme funcționale de contabilitate a costurilor vor obține un avantaj competitiv semnificativ, fiind capabile să demonstreze utilizarea eficientă a resurselor și să atragă mai multe fonduri, atât publice cât și private. Experiența reformelor din alte state demonstrează că autonomia financiară fără instrumente adecvate de management financiar poate genera dezechilibre și ineficiențe. Contabilitatea costurilor reprezintă astfel nu doar un instrument tehnic-contabil, ci o componentă esențială a transformării sistemice a învățământului superior din RM, în concordanță cu aspirațiile europene ale țării.

Cercetarea realizată confirmă validitatea ipotezelor formulate, evidențiind faptul că majoritatea universităților publice din Republica Moldova utilizează în continuare metode tradiționale și agregate de calculație a costurilor serviciilor educaționale (H1). Datele colectate reflectă lipsa unui consens național privind o metodă unică sau standardizată de contabilizare a costurilor universitare (H2), ceea ce determină variații semnificative în modul de calcul și raportare a costurilor între instituții.

Totodată, metodele existente de contabilitate a costurilor nu surprind în mod adecvat diversitatea și complexitatea activităților desfășurate în învățământul superior (H3), ceea ce limitează capacitatea managerială de a utiliza informațiile financiare pentru optimizarea proceselor interne.

Lipsa unui cadru metodologic clar și aplicabil determină apariția unor interpretări divergente ale informațiilor contabile, afectând în mod direct coerența și comparabilitatea datelor financiare (H4). Această situație generează dificultăți în procesul decizional, atât la nivel instituțional, unde managementul universitar are nevoie de date relevante pentru planificare și alocarea resurselor, cât și la nivel guvernamental, unde politicile publice și strategiile de finanțare trebuie să se bazeze pe informații financiare corecte, complete și unitare. În absența unui cadru metodologic unitar, există riscul unor alocări ineficiente de fonduri, al unor analize eronate privind performanța instituțiilor și al unui impact negativ asupra întregului sistem de învățământ superior. Prin urmare, elaborarea și implementarea unui astfel de cadru reprezintă o condiție esențială pentru îmbunătățirea transparenței, responsabilității și eficienței în utilizarea resurselor publice.

Aceste constatări subliniază necesitatea urgentă de reformare a modului de organizare și calculație a costurilor în învățământul superior din Republica Moldova, pentru a răspunde cerințelor de transparență, eficiență și fundamentare riguroasă a deciziilor.

În vederea corectării disfuncționalităților identificate și alinierea practicilor contabile la standardele moderne de gestiune financiară, se propune următorul set de măsuri:

- La nivel guvernamental, se recomandă inițierea procesului de elaborare și implementare a unui cadru metodologic unitar pentru calcularea și raportarea costurilor programelor de studii, cu scopul de a garanta comparabilitatea, transparența și coerența datelor financiare între instituțiile de învățământ superior.
- Adoptarea graduală a metodelor moderne de calculație a costurilor, precum Activity-Based Costing (ABC), pentru a îmbunătăți acuratețea alocării costurilor indirecte și pentru a asigura o reflectare corectă a consumului de resurse în funcție de activitățile efectiv desfășurate.
- **Dezvoltarea programelor de formare profesională** destinate personalului financiar-contabil, în vederea consolidării competențelor necesare aplicării unor metode avansate de contabilitate a costurilor.
- **Digitalizarea contabilității costurilor** prin implementarea unor sisteme informatice integrate, capabile să colecteze, să prelucreze și să analizeze datele financiare în timp real.
- **Promovarea unei culturi organizaționale bazate pe analiza costurilor**, astfel încât informațiile financiare să fie utilizate activ în procesele de luare a deciziilor strategice și operaționale.
- **Valorificarea benchmarking-ului internațional**, prin identificarea bunelor practici din alte sisteme de învățământ și adaptarea lor la specificul instituțiilor din Republica Moldova.

Prin aplicarea acestor recomandări, universitățile publice ar putea îmbunătăți semnificativ calitatea gestiunii financiare, transparența și eficiența utilizării resurselor, consolidând astfel sustenabilitatea și competitivitatea sectorului de învățământ superior.

Cercetările viitoare vor urmări testarea aplicabilității metodei ABC în instituții concrete, elaborarea unui concept de cadru metodologic de calculație a costurilor serviciilor educaționale național adaptat și dezvoltarea de instrumente informatice care să susțină implementarea acestora. De asemenea, este esențială formarea continuă a personalului din departamentele economice universitare pentru a asigura sustenabilitatea unui sistem avansat de management al costurilor.

Cu viziune, responsabilitate și acțiune coordonată, reformarea managementului financiar universitar în Republica Moldova nu este doar necesară, ci și posibilă.

Referințe

- Bădicu G., Mihailă S. (2016). Provocările contabile ale dezvoltării durabile a instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova. *Economica*, 1(95), pg. 80-91. Preluat de pe https://ase.md/files/publicatii/economica/ec_2016_1.pdf
- Brusca, I., Labrador, M., Condor, V. (2019). Management Accounting Innovations in Universities: A Tool for Decision Making or for Negotiation? *Public Performance & Management Review*, 42(5), pg. 1138–1163. Preluat de pe <https://www.jstor.org/stable/48537537>
- Cropper, P., Cook, R. (2010). Developments: Activity-Based Costing in Universities—Five Years On. *Public Money & Management*, 30(2), 61–68, pg. 61-68. doi:doi.org/10.1080/09540961003669182
- Curtea de Conturi a Republicii Moldova. (2024, 09 5). Hotărârea nr. 49 din 5 septembrie 2024 cu privire la Raportul de audit al conformității asupra utilizării resurselor financiare de către Ministerul Educației și Cercetării pentru implementarea unor programe finanțate din bugetul de stat în anul 2023. Preluat de pe https://www.ccrm.md/ro/decision_details/1278/hotararea-nr-49-din-5-septembrie-2024-cu-privire-la
- Curtea de Conturi a Republicii Moldova. (2024, 09 5). Hotărârea nr. 49 din 5 septembrie 2024 cu privire la Raportul de audit al conformității asupra utilizării resurselor financiare de către Ministerul Educației și Cercetării pentru implementarea unor programe finanțate din bugetul de stat în anul 2023. Preluat de pe https://www.ccrm.md/ro/decision_details/1278/hotararea-nr-49-din-5-septembrie-2024-cu-privire-la
- Curtea de Conturi a Republicii Moldova. (2024, 09 26). Raportul Curții de Conturi asupra administrării și întrebuințării resurselor financiare publice și patrimoniului public în anul 2023. Preluat de pe https://ccrm.md/index.php/ro/provocarile-si-reforme-in-Invatamantul-superior-din-republica-moldova-subiect-80_93352.html
- Drury C. (2013). *Management Accounting for Business*. Cengage Learning.
- Estermann TH, Claeys-Kulik A.L. (2013). Financially Sustainable Universities - Towards Full Costing: Progress and Practice. Preluat de pe <https://www.eua.eu/publications/reports/financially-sustainable-universities-towards-full-costing-progress-and-practice.html>
- EUA. (2008). *Financially Sustainable Universities: Towards Full Costing In European Universities*. Preluat de pe <https://www.eua.eu/publications/reports/financially-sustainable-universities-towards-full-costing-in-european-universities.html?highlight=WyJmdWxsIiwY29zdGluZyIsImZ1bGwgY29zdGluZyJd>
- Federal Acquisition Regulation. (fără an). Part 9905 – Cost Accounting Standards for Educational Institutions. Preluat de pe <https://www.acquisition.gov/content/part-9905-cost-accounting-standards-educational-institutions>
- Granof M, Platt D., Vaysman I. (2000). Using Activity-Based Costing to Manage More Effectively. Preluat de pe <https://www.businessofgovernment.org/sites/default/files/ABC.pdf>
- Guvernul RM. (2020, 06 10). Metodologia de finanțare bugetară a instituțiilor publice de învățământ superior, Aprobata prin Hotărârea Guvernului nr.343/2020. Preluat de pe Aprobata prin Hotărârea Guvernului nr.343/2020: https://mecc.gov.md/sites/default/files/anexa_343_metodologia.pdf
- Kaplan R. S., Bruns W. (1987). *Accounting and Management: A Field Study Perspective*. Harvard Business School Press. Boston: Harvard Business School Press.
- Kaplan R.S., Norton D.P. (2007, 7-8). Using the Balanced Scorecard as a Strategic Management. *Harvard Business Review*, 85 , pg. 150-161. Preluat de pe <https://hbr.org/2007/07/using-the-balanced-scorecard-as-a-strategic-management-system>
- Kaplan, R. S., Cooper, R. (1998). *Cost & effect: using integrated cost systems to drive profitability and performance*. Harvard Business School Press. Harvard Business School Press.
- Mackie Ch. (2016). Conceptualizing and Measuring Productivity in U.S. Higher Education. (T. I. (TIAA), Redactor) New York. Preluat de pe <https://www.tiaa.org/content/dam/tiaa/institute/pdf/full->

report/2017-02/institute-series-conceptualizing-measuring-productivity.pdf

- Middaugh M. (2012). *Planning and Assessment in Higher Education: Demonstrating Institutional Effectiveness*. Jossey-Bass.
- Middaugh, M. F. (2005). Understanding Higher Education Costs. *Planning for Higher Education*., 33(3), pg. 5-18. Preluat de pe <https://eric.ed.gov/?id=EJ844634>
- Office of Management and Budget. (2004). OMB Circular A-21: Cost Principles for Educational Institutions. Preluat de pe <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/omb/circulars/a021/fedrega21.html>
- Parlamentul_RM. (2014, 07 17). *Codul Educației al Republicii Moldova*. Preluat de pe https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110112&lang=ro
- Riahi-Belkaoui A. (2002). *Behavioral management accounting*. Greenwood Publishing Group. Preluat de pe <https://perpustakaan.stietotalwin.ac.id/pdf/139.pdf>
- Salmil J.& Bank, World. (2009, 02). The Challenge of Establishing World-Class Universities. doi:10.1596/978-0-8213-7865-6
- Sheu C., Ming-Hsiang C., Kover S., (2003). “Integrating ABC and TOC for better manufacturing decision making”. *Integrated Manufacturing System, Vol. 14 No. 5*, pg. pp. 433-441. doi:10.1108/09576060310477834
- Soares L., Steele P., Wayt L. (2016). *Evolving Higher Education Business Models: Leading with Data to Deliver Results*. Washington. Preluat de pe <https://www.tiaa.org/public/institute/publication/2016/evolving-higher-education-business-models-leading>
- Țurcanu L. (2018). Accounting problems in higher education institutions. *Simpozion Științific Internațional al Tinerilor Cercetători: Culegere de articole selective, 27-28 aprilie 2018* (pg. 287-291). Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al ASEM. Preluat de pe https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/89930
- Țurcanu L., Grigori L., Mihaila S. (2023, decembrie). Improving the quality of financial-accounting information by strengthening the financial autonomy of universities. (I. o. Studies, Ed.) *Journal of Financial Studies*(15(8)), pg. 192-204. doi:DOI: 10.55654/JFS.2023.SP.25

ASPECTE PROBLEMATICE PRIVIND CONTABILITATEA ȘI IMPOZITAREA
SANȚIUNILOR ECONOMICE

PROBLEMATIC ASPECTS OF ACCOUNTING AND TAXATION OF ECONOMIC
SANCTIONS

Alexandru NEDERIȚA

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: nederita.alexandru@ase.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9980-8808>

Abstract. In the process of carrying out the entrepreneur's activity may occur cases of non-fulfillment of contractual obligations, which are manifested by: non-compliance with the terms of delivery of goods and payment of claims and debts; provision of non-compliant goods/services; damage of the goods received under leasing etc.

This paper investigates the main problems related to the accounting and taxation of economic sanctions in the case when the contractual clauses are violated by other entities and individuals or by the entity itself. Particularly, in the research are examined the methodological and applicative aspects concerning the ways of recognition and evaluation of commercial sanctions, documentation and reflection in the accounting accounts of the operations of calculation, payment and canceling of the sanctions and presentation of the related information in the financial statements.

There are also analyzed the particularities of the expenses deduction, the taxation of revenues and the application of the value added tax, recorded as a result of the sanctions application for the violation of the commercial contracts clauses.

In the research were used fundamental scientific methods - analysis, synthesis, induction, deduction, as well as accounting specific procedures - recognition, evaluation, documents elaboration, generalization of information on economic sanctions in accounting accounts and financial statements. The results of the investigations include recommendations on improving the accounting and taxation of economic sanctions that will ensure a higher degree of veracity, transparency and comparability of accounting information, as well as the correctness of indicators in the tax returns.

Keywords: economic sanctions, commercial contracts, expenses, revenues, financial statements, tax returns.

JEL Classification: M41, F51

Introducere

În procesul desfășurării activității de întreprinzător pot apărea cazuri de încălcare a clauzelor contractelor comerciale care, în principal, se manifestă prin:

- nerespectarea termenelor de livrare a bunurilor și de achitare a creanțelor și datoriilor;
- furnizarea de bunuri și/sau de servicii neconforme;
- deteriorarea bunurilor primite în leasing (arendă, locațiune) etc.

În urma acestor încălcări pot fi impuse sancțiuni economice sub formă de penalități (amenzi) și dobânzi de întârziere. Regulile principale privind aplicarea, contabilizarea și impozitarea sancțiunilor sunt reglementate de prevederile Codului civil [1], Legii privind taxa de stat [2], Legii contabilității și raportării financiare [3], SNC „Creanțe și investiții financiare” [4], SNC „Capital propriu și datorii” [5], SNC „Cheltuieli” [6] și Codului fiscal [7]. Unele explicații ale Serviciului Fiscal de Stat privind impozitarea sancțiunilor economice sunt expuse în Baza generalizată a practicii fiscale [8]. Totodată, anumite aspecte ale contabilității și impozitării sancțiunilor nu sunt prevăzute în actele normative în vigoare. Astfel, aceste reglementări nu conțin prevederi clare aferente contabilizării operațiunilor de

calculare, de achitare și de anulare a sancțiunilor, precum și de impozitare a veniturilor și cheltuielilor recunoscute în urma aplicării sancțiunilor sus-menționate. În plus, necesită reglementare și modul de aplicare a taxei pe valoarea adăugată în cazul impunerii de sancțiuni economice.

De remarcat, că actele normative actuale reglementează doar modul general de aplicare, de contabilizare și de impozitare a sancțiunilor. Ca urmare, în practică, sancțiunile sunt calculate, contabilizate și impozitate în mod diferit și nu întotdeauna corect, ceea ce generează erori la determinarea indicatorilor din situațiile financiare, declarației VEN12 și a altor dări de seamă fiscale. Unele aspecte contabile și fiscale ale sancțiunilor sunt investigate în diverse studii ale specialiștilor-practicieni și savanților din Republica Moldova. În particular, anumite aspecte fiscale aferente sancțiunilor economice sunt abordate în articolul lui Slobodeanu S. (2025), în care se recomandă modalitatea de impozitare a sancțiunilor și de reflectare a sumelor acestora în Declarația cu privire la impozitul pe venit (forma VEN12) [9]. Problemele contabilizării sancțiunilor sunt examinate în articolul Nederița A., Apostu A. (2023), în care autorii abordează modalitățile de evidență a sancțiunilor aplicate în cazurile în care clauzele contractuale sunt încălcate de alte entități și persoane sau de însăși entitatea [10].

În lucrările sus-menționate sunt investigate doar anumite aspecte practice ale contabilității și impozitării sancțiunilor. Totodată, lipsesc cercetări complexe aferente contabilizării și impozitării sancțiunilor în funcție de caracterul și modul de aplicare a acestora. În acest context, investigarea multilaterală a aspectelor contabile și fiscale ale operațiunilor cu sancțiunile este actuală și prezintă interes atât din punct de vedere teoretic cât și aplicativ.

În prezentul articol sunt investigate principalele probleme aferente calculării, contabilizării și impozitării care se referă la:

- recunoașterea și evaluarea sancțiunilor;
- perfectarea documentară a sancțiunilor;
- contabilizarea taxei de stat și a cheltuielilor de judecată;
- reflectarea în conturile contabile a operațiunilor de calculare, de recuperare și de anulare a sancțiunilor;
- impozitarea sancțiunilor.

Scopul cercetării constă în examinarea complexă problemelor contabile și fiscale aferente operațiunilor cu sancțiunile economice și formularea recomandărilor privind soluționarea acestora în conformitate cu prevederile actelor normative în vigoare și practicele internaționale.

Metodele aplicate

În procesul realizării acestui studiu au fost utilizate abordările generale și specifice aferente recunoașterii, evaluării, reflectării în conturile contabile și impozitării sancțiunilor.

Cercetarea se bazează pe metodele fundamentale de cunoaștere a materiei, fenomenelor și proceselor - analiza, sinteza, inducția, deducția, precum și metodele caracteristice disciplinelor economice - observarea, compararea, selectarea, gruparea etc. De asemenea, au fost analizate reglementările contabile și fiscale naționale aferente operațiunilor de calculare, de recuperare și de anulare a sancțiunilor, precum și rezultatele investigațiilor specialiștilor autohtoni în domeniul contabilității și fiscalității.

Metodele de cercetare utilizate în procesul investigării au permis abordarea subiectului cercetării sub aspect complex în corelație cu alte fapte economice, în special, cu tranzacțiile aferente livrărilor și procurărilor de bunuri și servicii.

Conținut de bază

Recunoașterea și evaluarea constituie problemele fundamentale ale contabilității oricăror fapte economice, inclusiv a sancțiunilor economice. La recunoașterea și evaluarea sancțiunilor este necesar să se țină cont de prevederile Codului civil și SNC. Astfel, în conformitate cu prevederile Codului civil, în cazul în care debitorul nu își execută obligația, creditorul poate, în condițiile legii și, după caz, ale contractului, la alegerea sa, să ceară plata de despăgubiri pentru prejudiciul suferit prin neexecutare. Neexecutarea obligației înseamnă orice abatere, cu sau fără justificare, de la executarea corespunzătoare a obligației și include neexecutarea totală sau parțială a obligației, executarea necorespunzătoare sau cu întârziere a obligației [1, art. 901].

În cazul neexecutării obligației, debitorul urmează să remită creditorului o sumă de bani sau un alt bun (penalitate). Penalitatea poate fi stipulată în mărime fixă sau sub forma unei cote din valoarea obligației garantate prin clauza penală sau a părții neexecutate, inclusiv sub forma unei dobânzi de întârziere [1, art. 947].

Dobânda de întârziere aplicabilă obligațiilor pecuniare, are drept scop de a disciplina debitorul în executarea obligației, precum și de a repara prejudiciul și a sancționa debitorul pentru neexecutarea la termen a obligației sale [1, art. 942]. Rata acestei dobânzi, este egală cu rata prevăzută în Codul civil [1, art. 874] plus 5 puncte procentuale pe an, în cazul în care debitorul este un consumator, sau 9 puncte procentuale pe an, în celelalte cazuri. Dacă înainte de scadență obligația pecuniară era purtătoare de dobândă prevăzută de contract, în scopul determinării ratei dobânzii de întârziere, creditorul poate înlocui rata calculată conform Codului civil cu rata dobânzii prevăzute de contract. SNC și alte acte normative nu reglementează, în mod special, criteriile de recunoaștere și modalitățile de evaluare a sancțiunilor. După părerea noastră, sancțiunile urmează a fi constatate conform contabilității de angajamente și în baza principiului prudenței în perioadă de gestiune în care au fost recunoscute de către entitățile și persoanele care au încălcat clauzele contractuale (debitori/creditori) sau au fost adjudecate de către instanța judecătorească.

Modul de evaluare a sancțiunilor este condiționat de faptul dacă acestea sunt recuperate de către debitor/creditor în bază benevolă sau prin instanța judecătorească. În cazul recuperării benevole a sancțiunilor în componența acestora se includ doar amenzile și dobânzile de întârziere. La recuperarea forțată a sancțiunilor, în afară de elementele menționate mai sus, suma acestora trebuie să includă și cheltuielile de judecată la care, de regulă, se referă:

- taxa de stat, care se determină conform legislației în vigoare;
- onorariile avocaților, care se calculează în baza documentelor de plată;
- valoarea serviciilor de evaluare a prejudiciului cauzat entității și/sau creditorilor.

În conformitate cu Legea contabilității și raportări financiare, toate faptele economice, inclusiv cele aferente sancțiunilor economice, trebuie să fie justificate prin documente contabile [3, art. 11]. Actualmente, actele normative nu stabilesc în mod explicit nomenclatorul și conținutul documentelor necesare pentru contabilizarea sancțiunilor sus-menționate. În acest context, considerăm că drept temei pentru reflectarea în contabilitate a sancțiunilor pot servi următoarele documente:

- acordul bilateral semnat de entitate și debitor/creditor;
- hotărârea instanței judecătorești;
- nota contabilă.

Înainte de încheierea acordului bilateral sau intentarea acțiunii în instanța judecătorească, entitatea, de regulă, emite o somație în adresa debitorului sau un alt document care confirmă încălcarea obligațiilor contractuale și stabilește suma sancțiunilor.

Sumele sancțiunilor aplicate și confirmate documentar urmează a fi reflectate în conturile contabile. Pornind de la prevederile reglementărilor contabile naționale, sumele sancțiunilor recunoscute de către alte entități și persoane se contabilizează ca majorare concomitentă a creanțelor și veniturilor curente [4, pct. 35], iar sumele sancțiunilor ce urmează a fi achitate altor entități și persoane – ca majorare a cheltuielilor și datoriilor curente [5, pct. 66]. Aceste sancțiuni se recomandă să fie recunoscute respectiv drept alte venituri (în contul 612) sau alte cheltuieli (în contul 714) din activitatea operațională. Cheltuielile de judecată aferente sancțiunilor se includ în componența cheltuielilor administrative [6, anexa nr. 3]. În cazul în care entitatea constituie provizioane privind litigiile, suma sancțiunilor se recuperează pe seama acestora. Aceste provizioane se formează la data raportării în mărimea estimată a sancțiunilor, cu includerea cheltuielilor de judecată ce urmează a fi recuperate creditorilor.

Recuperarea forțată a sancțiunilor prin instanța judecătorească are loc în cazul în care debitorul sau entitatea însăși refuză să recunoască sancțiunile respective. Până la pronunțarea hotărârii instanței judecătorești, sumele pretențiilor înaintate altor entități și persoane sau acceptate de către entitate pot fi reflectate respectiv în unul din conturile extrabilanțiere 920 „Creanțe contingente” sau 921 „Creanțe contingente”.

La depunerea cererii în instanța judecătorească, entitatea este obligată să plătească taxa de stat al cărei cuantum este prevăzut în Legea privind taxa de stat [2, art. 3]. De exemplu, taxa de stat pentru examinarea cererilor de chemare în judecată privind litigiile cu caracter patrimonial constituie 3 % din valoarea acțiunii sau din suma încasată, dar nu mai puțin de 150 de lei și nu mai mult de 25 000 de lei de la persoanele fizice și nu mai puțin de 270 de lei și nu mai mult de 50 000 de lei de la persoanele juridice. Achitarea taxei de stat prin transfer se confirmă prin ordinul de plată, iar în numerar – printr-o chitanță a formularului stabilit, care este eliberat plătitorului de către bancă.

Este necesar de menționat că unii specialiști recomandă reflectarea taxei de stat în componența cheltuielilor anticipate (în contul 261), urmată de anularea altor creanțe – dacă creanța a fost satisfăcută (în contul 234) sau în componența cheltuielilor administrative – dacă creanța nu a fost satisfăcută sau a fost parțial satisfăcută (în contul 713). În opinia noastră, acest tratament al taxei menționate mai sus contravine prevederilor SNC „Cheltuieli” privind definirea și recunoașterea cheltuielilor, precum și principiului prudenței, întrucât, înainte de decizia instanței judecătorești, suma taxei de stat este inclusă în componența activelor entității, ceea ce duce la supraevaluarea lor.

În cazul în care instanța judecătorească a refuzat să satisfacă cererea debitorului sau creditorului, în contabilitate se va reflecta doar decontarea creanțelor sau datoriilor contingente, din evidența extrabilanțieră.

În unele cazuri, entitatea nu poate încasa de la debitor sancțiunile și cheltuielile de judecată pe motiv că debitorul nu are bunuri ori venituri sau bunurile lui nu sunt suficiente pentru satisfacerea creanțelor. În astfel de situații, procedura de executare a hotărârii instanței judecătorești încetează în baza încheierii executorului judecătoresc, iar sumele creanțelor/datoriilor care nu pot fi încasate/achitate se decontează la alte cheltuieli/venituri din activitatea operațională. Sumele creanțelor și datoriilor aferente sancțiunilor nerecuperate decontate la cheltuielile și veniturile se impozitează conform Codului fiscal pe principii generale [7, art. 5 și 18].

Instanța judecătorească poate să satisfacă integral sau parțial cererea entității ori să o respingă.

În cazul în care instanța judecătorească a satisfăcut integral sau parțial cererea creditorului, potrivit Codului de procedură civilă al Republicii Moldova, instanța judecătorească obligă partea care a pierdut procesul să plătească, la cerere, părții care a avut câștig de cauză cheltuielile de judecată [11, art. 94]. Dacă acțiunea reclamantului a fost admisă parțial, acestuia i se compensează cheltuielile de judecată proporțional părții admise din pretenții, iar pârâtului – proporțional părții respinse din pretențiile reclamantului (costurile asistenței juridice; taxa de stat; cheltuielile de deplasare și alte cheltuieli specificate în hotărâre).

În acest caz, după intrarea în vigoare a hotărârii judecătorești definitive și irevocabile în favoarea entității, suma cheltuielilor de judecată ce urmează a fi recuperată de către debitor se înregistrează în componența altor venituri sau cheltuieli din activitatea operațională.

Sumele sancțiunilor și compensațiilor cheltuielilor de judecată recunoscute în contabilitate ca venituri și cheltuieli curente urmează a fi luate în calcul la determinarea venitului impozabil pe principii generale. Cheltuielile aferente taxei de stat urmează a fi recunoscute ca deduceri în scopuri fiscale conform prevederilor Codului fiscal, cu condiția că entitatea va putea confirma documentar că cheltuielile respective au fost suportate în cadrul desfășurării activității de întreprinzător [7, art. 24]. Conform explicațiilor Serviciului Fiscal de Stat, pentru confirmarea faptului că cheltuielile aferente taxei de stat au fost suportate în cadrul desfășurării activității de întreprinzător, drept temei pot servi încheierea instanței judecătorești, precum și ordinul de plată a taxei de stat.

În ceea ce privește aplicarea taxei pe valoarea adăugată asupra sancțiunilor, este de remarcat că, potrivit prevederilor Codului fiscal operațiunile cu sancțiunile nu corespund definiției de livrare de mărfuri sau servicii [7, art. 93]. Astfel, calcularea sancțiunilor nu reprezintă o livrare impozabilă cu taxa sus-menționată și, prin urmare, pentru această operațiune nu urmează a fi întocmită factura fiscală.

Concluzii

Nerespectarea clauzelor contractelor comerciale generează sancțiuni sub formă de amenzi și dobânzi de întârziere. Actele normative nu reglementează suficient regulile de aplicare, de contabilizare și de

impozitare a sancțiunilor. Problemele contabilității și impozitării sancțiunilor nu sunt investigate sub aspect complex în literatura de specialitate. Ca urmare, entitățile autohtone se confruntă cu dificultăți în cazul stabilirii componenței, recunoașterii, perfectării documentare, contabilizării și impozitării sancțiunilor.

În componența sancțiunilor se recomandă să fie incluse nu doar sumele amenzilor și penalităților prevăzute de contractele comerciale ci și cheltuielile de judecată (cum a fi taxa de Stat, onorariile avocaților, valoarea serviciilor de expertiză etc.).

Sancțiunile urmează a fi recunoscute conform contabilității de angajamente, ținând cont de principiul prudenței, adică în cazul în care entitatea are o certitudine întemeiată că beneficiile economice aferente sancțiunilor vor fi încasate sau achitate de către entitate.

După părerea noastră, sancțiunile ce urmează a fi încasate de la alte entități trebuie să fie înregistrate în componența altor venituri din activitatea operațională, iar sancțiunile ce urmează a fi achitate – altor cheltuieli din activitatea operațională. Totodată, cheltuielile de judecată recuperate de către entitate trebuie să fie înregistrate în componența cheltuielilor administrative.

Sancțiunile aplicate pentru încălcarea obligațiilor contractuale urmează a fi recunoscute în scopuri fiscale respectiv drept deduceri și surse impozabile de venit pe principii generale deoarece cheltuielile și veniturile aferente acestora sunt suportate în cadrul activității de întreprinzător. Totodată, sancțiunile aplicate nu trebuie să fie impozitate cu taxa pe valoarea adăugată fiindcă acestea nu corespund prevederilor Codului fiscal privind livrările impozabile.

Bibliografie

1. Codul civil nr. 1107/2002. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112573&lang=ro
2. Legea privind taxa de stat nr. 1216/1992. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112693&lang=ro
3. Legea contabilității și raportări financiare nr. 287/2017. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125231&lang=ro
4. SNC „Creanțe și investiții financiare”. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130803&lang=ro
5. SNC „Capital propriu și datorii”. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130803&lang=ro
6. SNC „Cheltuieli”. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130803&lang=ro
7. Codul fiscal nr. 1163/1997. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138283&lang=ro
8. Baza generalizată a practicii fiscale, răspunsurile 28.15.54, 28.7.4 și 29.1.3.1.22. Disponibil: <https://sfs.md/ro/baza-generalizata-a-practicii-fiscale>
9. Slobodeanu, S., 2025. Completarea Declarației VEN12 pe anul 2024: pas cu pas. *Contabilitate și audit* (2), pp. 46-75.
10. Nedeița, A., Apostu, A., 2023. Aspecte privind contabilizarea și impozitarea sancțiunilor pentru încălcarea contractelor comerciale. *Contabilitate și audit* (11), pp. 29-34.
11. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225/2003. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110220&lang=ro

**RAȚIONAMENT ȘI SCEPTICISM PROFESIONAL CONTABIL ÎN ERA
INTELIGENȚEI ARTIFICIALE**

**PROFESSIONAL ACCOUNTING JUDGMENT AND SKEPTICISM IN THE AGE OF
ARTIFICIAL INTELLIGENCE**

Liliana LAZARI

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: liliana.lazari@ase.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8310-2341>

Abstract. This research explores the application of professional accounting reasoning and skepticism in the context of the accelerated integration of artificial intelligence (AI) in accounting and auditing practices. As AI takes on repetitive tasks and improves data analysis, the role of accountants and auditors is transforming, with an increasing emphasis on human judgment, ethics, and a critical attitude essential to the credibility of financial information. The main purpose of the study is to analyze how AI influences the exercise of professional reasoning and skepticism, identifying both opportunities for reinforcement and risks of diminishing these qualities. The research aims to understand how the accounting profession maintains its discernment in an algorithm-assisted environment. The methodology adopted is a fundamental, theoretical one, combining a conceptual and bibliographic analysis on professional reasoning, professional skepticism and AI in accounting and auditing. This approach allows a holistic understanding of the interaction of information technology in the exercise of the activities of the accounting and auditing profession. The results of the research show that AI can free up human resources for more complex tasks, requiring superior professional reasoning and applied skepticism in interpreting data and validating the information generated by algorithms. However, there is also the risk of over-reliance on AI, which could diminish the ability to critically analyze and challenge evidence. The scientific contribution of the paper consists in providing a nuanced perspective on the evolution of the essential skills of the accountant in the digital age, contributing to the discussion about the future of the profession. The practical implications are aimed at developing accounting education programs that emphasize critical thinking and ethics, as well as guiding professionals in the responsible integration of AI to reinforce, and not undermine, professional reasoning and skepticism.

Keywords: professional judgment, professional skepticism, artificial intelligence, accounting.

JEL Classifications: M40

Introducere

În era definită de transformări digitale rapide și de ascensiunea inteligenței artificiale (IA), profesia contabilă și de audit se află la o răscruce. Automatizarea sarcinilor repetitive, analiza predictivă a datelor și capacitatea inteligenței artificiale de a procesa volume mari de date și informații redefinesc fundamental rolul contabilului și auditorului, mutând accentul de la procesarea tranzacțiilor la interpretare, analiză strategică și consultanță. În acest peisaj dinamic, două concepte ale inteligenței umane rămân esențiale și, paradoxal, capătă o importanță sporită: raționamentul profesional și scepticismul profesional în cadrul profesiei contabile. Acestea nu sunt doar două trăsături inerente ale expertizei umane, ci și ancore de credibilitate și fiabilitate într-un mediu în care algoritmii și mașinile devin tot mai prezente în procesele de activități contabile și de audit.

Deși inteligența artificială oferă oportunități considerabile pentru creșterea eficienței și acurateței informațiilor, integrarea sa ridică și noi întrebări cu privire la delegarea deciziilor, transparența algoritmilor și riscul de bias. Capacitatea sistemelor IA de a învăța și de a evolua rapid impune profesioniștilor contabili o regândire a modului în care își exercită discernământul și își mențin o atitudine critică. Provocarea majoră este de a naviga prin această simbioză om-mașină, maximizând beneficiile IA fără a compromite judecata etică, integritatea și responsabilitatea care definesc esența profesiei contabile.

Prezenta cercetare își propune să exploreze interacțiunea dintre raționamentul și scepticismul profesional contabil în contextul integrării inteligenței artificiale în practicile contabile și de audit. Obiectivul central este de a identifica modul în care aceste calități umane sunt redefinite, consolidate sau, dimpotrivă, diminuate de adoptarea tehnologiilor IA. Prin înțelegerea acestei dinamici, lucrarea va contribui la dezvoltarea unor strategii de adaptare a educației și practicii contabile, asigurând că profesioniștii viitorului pot valorifica pe deplin potențialul IA, menținând în același timp standardele înalte de integritate și expertiză.

Studiul își propune să ofere un punct de plecare în analiza complexității influenței inteligenței artificiale asupra valorilor și aptitudinilor profesiei contabile determinate de raționamentul profesional și scepticismul profesional. Obiectivele cercetării rezidă în: examinarea conceptelor de raționament profesional și scepticism profesional pentru profesia contabilă; influența inteligenței artificiale asupra raționamentului și scepticismului profesional.

Metodologia adoptată este una fundamentală, teoretică, combinând o analiză conceptuală și bibliografică privind raționamentul profesional, scepticismul profesional și IA în contabilitate și audit. Această abordare permite o înțelegere holistică a interacțiunii tehnologiei informaționale în exercitarea activităților profesiei contabile și de audit.

Conținut de bază

Conform IES 4 (Standardului Internațional de Educație), organismele membre IFAC trebuie să furnizeze, prin intermediul programelor de educației profesionale contabilă, un cadru al valorilor, eticii și atitudinilor profesionale, astfel încât candidații la titlul de profesionist contabil:

- să își exercite *scepticismul profesional și raționamentul profesional* și
- să acționeze într-o manieră etică și în interesul public.

Deci, pentru exercitarea profesiei contabile la temelia educației profesionale sunt plasate scepticismul profesional și raționamentul profesional, iar ca mod de desfășurare a activităților să se bazeze pe acțiuni etice și să activeze în interes public.

În prima parte a cercetării se vor examina conceptele de bază ale studiului, și anume raționament profesional contabil și scepticism profesional. Conform reglementărilor internaționale pe domeniul educației contabile și Codului etic internațional pentru profesioniștii contabili, prin glosarul de termeni se prezintă următoarea definire prezentată în figura 1:

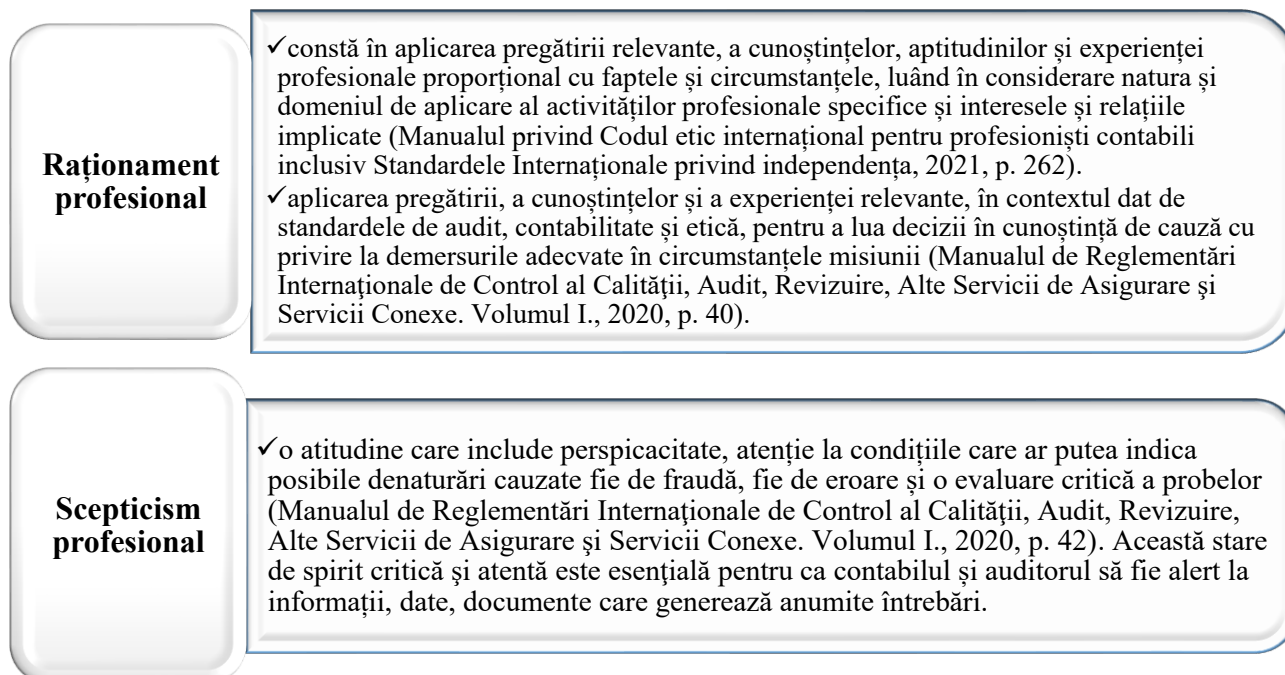

Figura 1. Conceptele de raționament profesional și scepticism profesional în domeniul contabil

Sursa: elaborat de autor în baza Manualului privind Codul etic internațional pentru profesioniști contabili inclusiv Standardele Internaționale privind independența și Manualului de Reglementări Internaționale de Control al Calității, Audit, Revizuire, Alte Servicii de Asigurare și Servicii Conexe.

După cum se prezintă, pentru definirea raționamentului profesional Codul etic internațional pentru profesioniști contabili prezintă o definiție generală, iar reglementările Internaționale de Control al Calității, Audit, Revizuire, Alte Servicii de Asigurare și Servicii Conexe prezintă o definiție pentru aplicarea în circumstanțele misiunii desfășurate.

La rândul său, serviciile de contabilitate și contabilitate primară de rutină sau de natură mecanică necesită un raționament profesional redus sau nu necesită raționament profesional. Câteva exemple de astfel de servicii se prezintă în figura 2 și cuprind (Manualul privind Codul etic internațional pentru profesioniști contabili inclusiv Standardele Internaționale privind independența, 2021):

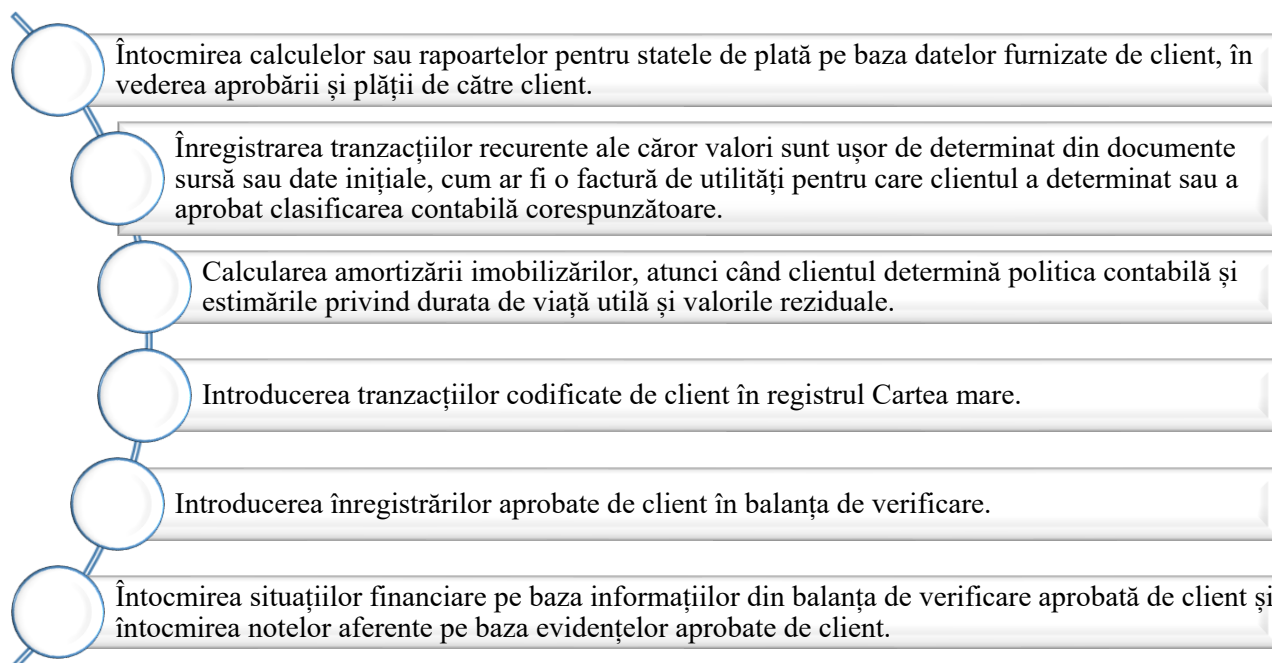

Figura 2. Servicii de contabilitate ce necesită un raționament profesional redus

Sursa: în baza Manualului privind Codul etic internațional pentru profesioniști contabili, 2021

Conform prevederilor Manualului privind Codul etic internațional pentru profesioniștii contabili, serviciile de contabilitate primară de rutină sau de natură mecanică implică informații, date sau materiale în legătură cu care clientul *a formulat orice raționamente sau a luat decizii* care ar putea fi necesare și necesită un raționament redus sau nu necesită raționament profesional.

În baza celor examinate, raționamentul profesional se referă atât pentru exercitarea activităților contabile cât și de audit, iar dacă ne referim la scepticismul profesional referințele sunt în mare parte pentru activitățile de audit.

Apariția inteligenței artificiale aduce noi dimensiuni în ceea ce privește aceste concepte fundamentale caracteristice profesiei contabile și de audit. Subiectul de cercetare îl constituie cum sunt afectate raționamentul profesional și scepticismul profesional al profesiei contabile și de audit pe măsura intensificării aplicării inteligenței artificiale în activitățile profesiei, și se prezintă în figura 3:

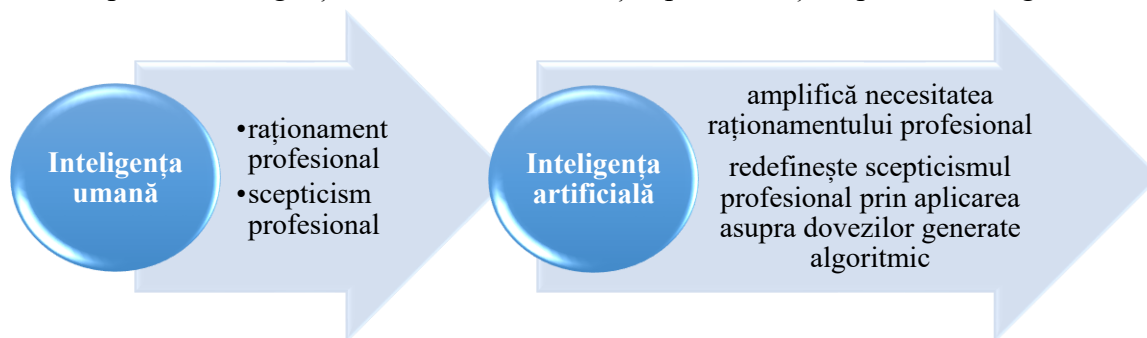

Figura 3. Interacțiunea raționamentului profesional și scepticismului profesional cu inteligența artificială

Sursa: elaborat de autor

Inteligența Artificială este capacitatea unei mașini de a demonstra capacități asemănătoare oamenilor, cum ar fi raționamentul, învățarea, planificarea și creativitatea. Inteligența artificială este considerată esențială pentru transformarea digitală a societății și a devenit o prioritate a Uniunii Europene (UE) (EU AI Act: first regulation on artificial intelligence, 2020).

Integrarea inteligenței profesionale (IA) în domeniul profesiei contabile și de audit a generat în aceeași măsură atât un interes deosebit cu privire la posibilitatea realizării sarcinilor repetitive, de prelucrare a datelor în cantități mari cât și dezbateri semnificative privind corectitudinea rezultatelor, comiterea de erori și nu în ultimul rând dacă majoritatea activităților profesionale pot fi preluate de IA. Cert este faptul că IA, cu capacitatea sa de a procesa rapid și precis un volum mare de date, oferă beneficii semnificative profesiei. Cu toate acestea, IA are și limite în ceea ce privește anumite aspecte, precum înțelegerea etică, intuiția și conștientizarea contextuală, generând provocări semnificative, în special în ceea ce privește raționamentul profesional și scepticismul profesional (Deliu, 2024).

În timp ce IA a demonstrat o relație de conexiune cu scepticismul și raționamentul profesional, îmbunătățind detectarea erorilor de date, există preocupări cu privire la posibilele limite ale IA în cazul judecăților complexe care necesită scepticism profesional (Deliu, 2024). Întrebarea care rămâne astăzi pentru cei din domeniul profesiei contabile și de audit este dacă IA poate reproduce raționamentul profesional și scepticismul profesional specific profesiei contabile și de audit, și dacă într-un viitor aceste activități vor putea fi preluate pe deplin de IA. Cel mai mare impact al inteligenței artificiale nu va veni, prin urmare, din înlocuirea locurilor de muncă cu noi tehnologii, ci din schimbarea a ceea ce face profesia contabilă (Lazari L., Grigoroș L., Bajan M., Grabarovschi L., 2023, p. 22). Cu toate acestea, pe măsură ce metamorfoza digitală a profesiei contabile și de audit se desfășoară, principiile raționamentului profesional și scepticismului rămân mai relevante ca niciodată (Deliu, 2024).

Domeniile de competență aferente valorilor, eticii și atitudinilor profesionale aferente profesiei contabile și de audit sunt bazate pe: scepticism profesional și raționament profesional; principii de etică și angajamentul față de interesul public – de ce trebuie să se ghideze cei ce exercită activități profesionale (Lazari L., Grigoroș L., Bajan M., 2022). Aceste trăsături formează identitatea de bază a profesiei contabile și de audit, fundamentând rolul critic în exercitarea profesiei.

În concluzie, inteligența artificială are potențialul de a îmbunătăți semnificativ calitatea și eficiența profesiei contabile și de audit prin amplificarea și automatizarea activităților și proceselor. Preluând sarcinile de rutină, IA permite contabililor și auditorilor să acorde mai mult timp activităților care necesită raționament profesional și scepticism profesional. Această schimbare de desfășurare a activităților profesionale permite contabililor și auditorilor să se concentreze pe activități strategice care necesită perspicacitatea umană, așa cum prevede conceptul de scepticism profesional examinat. La fel judecățile, concluziile și deciziile prezentate de profesia contabilă și de audit se pot baza pe instrumentele IA, și nu pot prelua concluziile furnizate de IA, deoarece este necesar de aplicat raționamentul profesional. Pe măsură ce tehnologia continuă să evolueze, IA va avea un rol din ce în ce mai accentuat în profesia contabilă și de audit și cu siguranță va modifica profesia în viitor. Implicațiile practice vizează dezvoltarea programelor de educație contabilă care să accentueze gândirea critică și etica, precum și ghidarea profesioniștilor în integrarea responsabilă a IA pentru a consolida, și nu a submina, raționamentul și scepticismul profesional.

Concluzii

Raționamentul profesional și scepticismul profesional pentru profesia contabilă reprezintă caracteristici ale inteligenței umane, iar odată cu dezvoltarea inteligenței artificiale apare dilema în ce măsură caracteristicile inteligenței umane pot fi realizate și preluate de inteligența artificială dar păstrând valorile și aptitudinile profesionale. În acest context se poate afirma că inteligența artificială poate fi integrată în profesia contabilă și de audit prin asigurarea că această sprijină profesia și nu subminează raționamentul profesional și scepticismul profesional.

IA ca instrument de amplificare, nu de înlocuire a raționamentului profesional: s-a constatat că inteligența artificială, prin automatizarea sarcinilor repetitive și capacitatea sa de a procesa volume masive de date, nu înlocuiește, ci mai degrabă amplifică necesitatea raționamentului profesional. Profesioniștii contabili sunt acum eliberați de sarcinile de rutină, permițându-le să se concentreze pe

activități de valoare adăugată superioară, cum ar fi interpretarea contextului complex, analiza riscurilor subtile și formularea deciziilor strategice. Aceasta necesită un nivel sporit de gândire critică și judecată contextuală.

Scepticismul profesional necesită o adaptare la o nouă paradigmă de dovezi: rolul scepticismului profesional este fundamental redefinit, dacă anterior, scepticismul se concentra predominant pe validarea dovezilor generate manual sau semi-manual, în era IA, scepticismul trebuie aplicat și asupra dovezilor generate algoritmic. Acest lucru implică o atitudine critică față de sursa datelor, logica algoritmilor utilizați, potențialul de bias al IA și interpretarea rezultatelor automate. Profesioniștii trebuie să înțeleagă limitările IA și să își mențină capacitatea de a contesta ipoteze chiar și atunci când acestea sunt validate de sisteme tehnologice avansate.

Putem menționa că există riscuri semnificative legate de o dependență excesivă de sistemele IA, care ar putea duce la o „atrofiere” a abilităților de raționament și scepticism profesional. De asemenea, biasul inherent în datele de antrenament ale IA sau în algoritmi înșiși reprezintă o amenințare la adresa obiectivității și integrității informațiilor financiare. Contabilul și auditorul trebuie să acționeze ca un „filtru uman” esențial pentru identificarea și corectarea acestor distorsiuni.

Necesitatea unei noi educații contabile și a dezvoltării profesionale continue: transformările aduse de IA impun o regândire urgentă a programelor de educație contabilă și audit. Este crucial să se pună un accent mai mare pe dezvoltarea competențelor analitice avansate, pe înțelegerea funcționării IA și a eticii asociate, precum și pe cultivarea activă a raționamentului și scepticismului profesional prin studii de caz complexe și simulări. Dezvoltarea profesională continuă trebuie să includă module dedicate integrării responsabile a IA.

Cert este faptul că în timp ce profesia contabilă și de audit aplică evoluțiile tehnologice, este necesar să utilizeze IA cu menținerea raționamentului profesional, scepticismului profesional și standardelor etice generate de inteligența umană profesională.

În concluzie, era inteligenței artificiale nu diminuează, ci subliniază importanța raționamentului și scepticismului profesional contabil, transformându-le în competențe de bază, indispensabile. Viitorul profesiei aparține contabililor și auditorilor capabili să colaboreze eficient cu IA, valorificându-i potențialul pentru eficiență și acuratețe, dar menținând în permanență o atitudine critică, judecată etică și discernământ uman pentru a asigura calitatea și credibilitatea raportării financiare într-o lume digitală.

Referințe:

- Deliu, Delia. (2024). Raționamentul și scepticismul profesional în contextul interacțiunii dintre Inteligența Artificială și inteligența umană. *Revista Audit Financiar*, Volum: 22, nr. 4 (176)/2024, Editura: CAFR pp. 612-630. ISSN 1844-8801. Disponibil: https://revista.cafr.ro/RevistaDetalii_RO?Cod=1113
- Deliu, D. (2024). Sustaining the Sustainable Sustainability: Leveraging Digitalization and Emerging Technologies by the Auditor in Providing Assurance on Sustainability Reporting. *Audit Financiar*, 22 (174), 301-319. Disponibil: <https://revista.cafr.ro/ArticolRO?CodArticol=9766>
- EU AI Act: first regulation on artificial intelligence. (2023) Published: 08-06-2023. Disponibil: <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20230601STO93804/eu-ai-act-first-regulation-on-artificial-intelligence>
- Standardul Internațional de Educație 4, Dezvoltarea profesională inițială – valori, etică și atitudini profesionale (revizuit). Disponibil: https://ceccar.ro/ro/wp-content/uploads/2020/01/IES-4Professional-Values-Ethics-and-Attitudes-Revised-September-2019-RO_OLD.pdf
- Lazari, L., Grigori, L., Bajan, M. (2022). Profesia contabilă: principii de etică și angajamentul față de interesul public. În: *International Scientific Conference on Accounting - ISCA 2022*, Chisinau, 2022, pp. 8-17, 0,64 c.a. ISBN 978-9975-155-92-2 (PDF) DOI: 10.5281/zenodo.7059302. Disponibil: https://caae.ase.md/files/conferinte/isca/ISCA2022_CZU_DOI.pdf
- Lazari, L., Grigori, L., Bajan, M., Grabarovschi, L. (2023). Provocările contabilității: economia circulară și inteligența artificială. În: *International Scientific Conference on Accounting - ISCA 2023*, Chisinau, 2023, p. 18-25. ISBN 978-9975-155-92-2 (PDF). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8227307> Disponibil: https://caae.ase.md/files/conferinte/isca/Culegere_ISCA_2023.pdf

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE ON ACCOUNTING, ISCA 2025
April 4-5, 2025, Chisinau, Republic of Moldova, Collection of Scientific Articles

Manualul privind Codul etic internațional pentru profesioniștii contabili inclusiv Standardele Internaționale privind independența. Ediția 2021. Disponibil: https://ceccar.ro/ro/wp-content/uploads/2024/01/2023-IESBA-Handbook_English-RO.pdf

Manualul de Reglementări Internaționale de Control al Calității, Audit, Revizuire, Alte Servicii de Asigurare și Servicii Conexe. Ediția 2020. Volumul I. Disponibil: <https://www.iaasb.org/publications/manualul-de-reglementari-internationale-de-control-al-calitatii-audit-revizuire-alte-servicii-de>

ABORDĂRI TEORETICO – APLICATIVE PRIVIND FUZIUNILE ȘI ACHIZIȚIILE DE ÎNTREPRINDERI

THEORETICAL-APPLICATIVE APPROACHES TO MERGERS AND ACQUISITIONS

Margareta LUPAȘCU

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: lupascu.margareta@ase.md

ORCID: 0009-0002-8375-8855

Lilia GRIGOROI

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: lilia.grigori@ase.md

ORCID: 0000-0002-9741-0932

Abstract. Over the past two decades, mergers and acquisitions have demonstrated their effectiveness as strategies for organizations aiming to expand their global reach, acquire resources, and reduce costs. These transactions not only impact the acquired firm but also involve its restructuring and integration into the acquiring organization. The effects of these deals influence decision-making factors, organizational culture, financial stability, and the achievement of the acquirer's strategic objectives. In this context, the author sought to explore how the theoretical and practical aspects of mergers and acquisitions have correlated with real-world situations in the Republic of Moldova currently. We have analyzed the most notable and remarkable cases in the history of horizontal, vertical, and conglomerate mergers and acquisitions, including various hostile instances, the evolution of hostile global operations over time, and their methods of payment.

Keywords: mergers, acquisitions, conglomerates .

JEL Classifications: G34, M40, M41.

Introducere

Fuziunile și achizițiile de întreprinderi, în ultimii 20 ani, sunt utilizate ca strategii eficiente de creștere și dezvoltare a entităților sau grupurilor având scopul globalizării afacerii, mobilizării resurselor și reducerii costurilor. Impactul acestor tranzacții vizează atât factorii decizionali, stabilitatea financiară, cultura organizațională, realizarea obiectivelor strategice ale achizitorului, cât și perspectiva entității achiziționate, restructurarea și integrarea ei în grup.

Această temă de cercetare a fost intens studiată în ultimul secol, prin numeroase publicații și monografii scrise de cele mai multe ori în SUA, Marea Britanie, China, Canada, Franța etc. și nu prezintă, de fapt, o noutate științifică, însă intensificarea proceselor de fuziuni și achiziții în statele emergente, precum India, Malaysia, statele din Europa de Est și Africa, confirmă interesul față de aceste tranzacții la nivel mondial.

În această direcție autorul își propune să observe corelația dintre aspectele teoretico – aplicative ale taxonomiei fuziunilor și achizițiilor într-o anumită perioadă de timp, racordate la situația reală din Republica Moldova, premisă pentru identificarea politicilor contabile oportune în cadrul proceselor de fuziunii și achiziții.

Importanța temei de cercetare rezidă din identificarea taxonomiei fuziunilor și achizițiilor, caracteristicile fiecărui tip și înțelegerea strategiei aplicate de părți în baza cazurilor celebre.

Scopul cercetării constă în studierea celor trei direcții de clasificare a fuziunilor și achizițiilor și identificarea laturilor comune pentru entitățile din Republica Moldova.

Obiectivele cercetării sunt următoarele: identificarea viziunii cercetătorilor față de taxonomia fuziunilor și achizițiilor, studierea celor mai celebre cazuri de fuziuni și achiziții, cercetarea pieței

Republicii Moldova de fuziuni și achiziții în baza datelor empirice și atribuirea întreprinderilor în dependență de criteriile de clasificare studiate.

Finalitatea cercetării a permis utilizare oportună a mai multor metode de cercetare științifică, precum: **metoda analitică**, prin cercetarea aspectelor teoretice identificate în literatura de specialitate; **metoda inductivă- deductivă**, utilizată la elaborarea unor generalități și concluzii în baza metodelor de colectare primă și secundară a datelor și viceversa; **analiza web – grafică**, realizată prin accesarea motorului de căutare Google Scholar și Researchgate, bazelor de date Scopus, Web of Science, EBSCO; **metoda istorică**, prin studierea evoluției în timp a acestora concepte și alte metode cantitative și calitative acceptabile pentru cercetare.

Conținut

Scopul principal al acestei cercetări este de a integra viziunea diferitor autori aferente taxonomiei fuziunilor și achizițiilor și în acest sens putem identifica trei direcții principale de realizare a acestor operațiuni.

Cea mai frecventă opinie susținută de cercetătorii: Angel G. (2023, p. 84, p. 92), Sehleanu M. (2013, p.43-49), Gaughan P.A. (2017, p.49-50), Anton Gh. (2023, p.12) și DePamphilis D.M. (2018, p.17) și alții, cuprinde delimitarea fuziunilor și achizițiilor în dependență de perspectiva economică. Prin urmare, aceste tranzacții pot fi grupate **pe orizontală, pe verticală și conglomerate**.

Fuziunile pe orizontală sunt definite ca restructurările de întreprinderi concurente. Aceste tranzacții sunt generate de întreprinderile din aceeași ramură sau sector, fiind în poziții de concurenți direcți. Scopul urmărit de ambele părți derivă din intensificarea puterii de piață și monopolizarea sectorului de activitate.

Cercetătorul DePamphilis D.M. (2018) menționează faptul că în primul val (1897-1904) și cel următor (1916-1929) al fuziunilor și achizițiilor entitățile au utilizat strategia de integrare pe orizontală și de monopolizare a piețelor din SUA și statele europene. Aceeași opinie este susținută de un grup de autori Faizak M., Melati A.A., Shehzad K., Faisal K. (2002, p.522) din Malaysia, precum și Sehleanu M. (2013), Angel G. (2023) din România, care evidențiază efectele ulterioare ale concentrării economice prin blocajele legislative antimonopoliste. Finalizarea neașteptată a primelor două valuri de fuziuni și achiziții se datorează politicii antitrust prin aplicarea Actului Antitrust Sherman din 1890 și a Actului Antitrust Clayton din 1914, a speculațiilor frauduloase pe piețe, care au condus la eșuarea majoritară a acestor tranzacții.

Cele mai renumite fuziuni realizate în acest sens cuprind: tranzacția Daimler – Benz și Chrysler în 1998 care avea ca scop triplarea veniturilor în următorii doi ani după fuziune, sau a gigantilor petrolieri Exxon și Mobil în 1999 estimați în valoare de 78,9 miliarde de dolari, precum și Pfizer și Wyeth în 2009 pentru 68 miliarde de dolari, după Gaughan P.A. (2017, p.49).

Fuziunile și achizițiile pe verticală cuprind operațiuni în care părțile sunt pe poziții de furnizori, având scopul de a cuprinde aceeași filieră sau sunt părți al aceluiași lanț valoric.

În viziunea lui Campbell D. (2002, p.212) fuziunile și achizițiile pe verticală pot fi **în amonte**, prin tranzacționarea unui furnizor și **în aval**, prin fuziunea unui distribuitor. De cele mai multe ori aceste tranzacții sunt cauzate de reducerea surselor de aprovizionare și intensificarea puterii de piață a distribuitorului.

Un exemplu de integrare prin amonte poate fi menționată achiziția dintre Time Warner și American Online Inc. în anul 2000 cu o valoare finală estimată de 103 miliarde de dolari, deschisă de către autorul Hurduzeu Gh. (2003, p.31) în monografia sa „Achiziții și fuziuni de firme: cazuri celebre”. Această mega fuziune a cuprins integrarea serviciilor interactive, tehnologiilor de internet și serviciilor de comerț electronic ale America Online cu gigantul mass- media și de comunicații Time Warner din domeniul audiovizualului, industriei spectacolului, presei scrise și a imprimării muzicale (Hurduzeu, 2003, p.35).

Achizițiile Walt Disney Co. cu canalului de televiziune ABC, clasificată drept integrare în aval, fiind demarată în anul 1995 și estimată cu o valoare de 19 miliarde de dolari, în scopul exercitării controlului asupra difuzării emisiunilor Disney (Gaughan, 2017, p.44) și fuziunea grupului Pepsi Co prin achiziția a două companii de îmbuteliere Pepsi Bottling Group și PepsiAmericas în anul 2009 cu

7,8 miliarde de dolari (DePamphilins, 2018, p.21), sunt printre cele mai cunoscute și renumite tranzacții de acest fel.

Avantajul fuziunilor și achizițiilor pe verticală constă în asigurarea unei stabilități pe termen lung.

A treia categorie de fuziuni și achiziții se referă la tranzacții din sectoare și domenii complet diferite care cuprind: atât operațiunile concentrice, cât și conglomerate. Și aici opinia cercetătorilor este divizată în două direcții.

Pentru autorii Angel G., DePamphilis D.M. și Gaughan P.A., fuziunile conglomerate, grupate într-o singură categorie, sunt tratate ca operațiuni investiționale urmărind scopul diversificării portofoliului de investiții și minimizării riscurilor. Un exemplu tipic de achiziție prin conglomerat a fost: Philip Morris USA, mega întreprindere din domeniul tutunului care a achiziționat în 1985 General Foods Co (domeniul cerealier) și Kraft Food Co (domeniul alimentației publice) în 1988. Ofertele comerciale constituiau 5,6 miliarde de dolari pentru General Foods Co. și 13,44 miliarde de dolari pentru Kraft Food Co. (Anton, 2023, p.50)

Pe de altă parte, cercetătorii Sehleanu M. (2013) și Campbell D. (2002) susțin implementarea fuziunilor și achizițiilor prin conglomerate **pure** (adică conglomerate) și **mixte** sau **concentrice**.

Cele concentrice reprezintă operațiunile de regrupare între întreprinderile din domenii complementare, având ca scop extinderea gamei de produse și servicii sau a clientelei, (Gaughan, 2017, p.43-49), pe când cele conglomerate aparțin activităților necorelate. Un exemplu de operațiuni concentrice a fost achiziția de către Google a Android în anul 2005. Valoarea tranzacției a constituit 50 milioane de dolari. Istoria fuziunilor și achizițiilor marchează începutul acestor tranzacții prin al treilea val (1965-1969), unde se intensifică dezvoltarea conglomeratelor și a achizițiilor în diferite domenii. În această perioadă tot mai mulți investitori apelează la fuziuni date pentru reinvestire și diversificarea portofoliului de investiții, preluând întreprinderi cu rata pe acțiune mică (Per/E). Motivul acestui comportament ar fi echilibrarea riscurilor investiționale și uniformizarea profitabilității diferitor activități.

A doua direcție de clasificare a fuziunilor și achizițiilor cuprinde caracterul **amical** sau **ostil** al acestora. În cazul respectivelor tranzacții se studiază gradul de exercitare a controlului asupra entității țintă. Comportament prietenos și la egal față de echipa managerială clasifică fuziunile în amicale, pe când cele care urmăresc controlul total și prin instrumente mai puțin legale duc la fuziuni ostile.

Aceste tranzacții au persistat în perioada valului al patrulea (1981-1989), iar operațiunile au fost denumite în cele mai multe cazuri preluări (engl. takeover). Campbell D. (Campbell, 2002, p.215] definește preluare amiabilă tranzacția în care echipa managerială a întreprinderii țintă acceptă oferta achizitorului, condițiile de plată și a primei de achiziție. În cazul unei preluări ostile, oferta este acceptată de către acționari sau adunarea generală a întreprinderii țintă, indiferent de refuzul sau opunerea echipei manageriale.

Hurduzeu Gh. punctează faptul că pot deveni ținte a atacurilor de preluări sau raider entitățile care sunt subevaluate la bursă și cele care dețin o cotă semnificativă pe piață, într-un domeniu (Hurduzeu, 2002, p.189). Exemple de preluări ostile pot fi achizițiile realizate de Kohlberg Kravis Roberts & Co (KKR&Co, 2025), holding investițional din New York, începând cu anii 1984 și până în prezent. Strategia aplicată de ei poartă denumirea de Leverage Buy-Out (în continuare LBO), în traducere din engleză „achiziție pe datorie” (Gaughan, 20172, p.47). Cea mai semnificativă preluare a acestui holding este tranzacția RJR Nabisco din 1988, finalizată cu eșec și datorii de peste 31,1 miliarde de dolari în anul 1989.

Tentativa de preluare ostilă a Cadbury Co., producătorului de lapte, produse lactate și ciocolată din Marea Britanie de către Kraft Food Co. (Kraft Food Co, 2025) Deși oferta inițială de 10,2 miliarde lire sterline a fost refuzată de către Cadbury Co., negocierile au continuat până la oferta finală de 11,5 miliarde lire sterline în 19.01.2010. Costurile asociate acestei tranzacții au constituit pierderi de 540 milioane dolari din profitul net pentru primul an post achiziție și 1,3 miliarde dolari pentru asigurarea sinergiei și integrarea afacerii transcontinentale.

Evoluția pieței de fuziuni și achiziții ostile la nivel internațional este în descreștere conform datelor figurii 1 elaborată de către Institutul de Fuziuni, Achiziții și Alianțe (în continuare IMAA), acest lucru denotă faptul că politicile statelor și conjunctura mondială favorizează negocierile și caracterul democratic în afaceri.

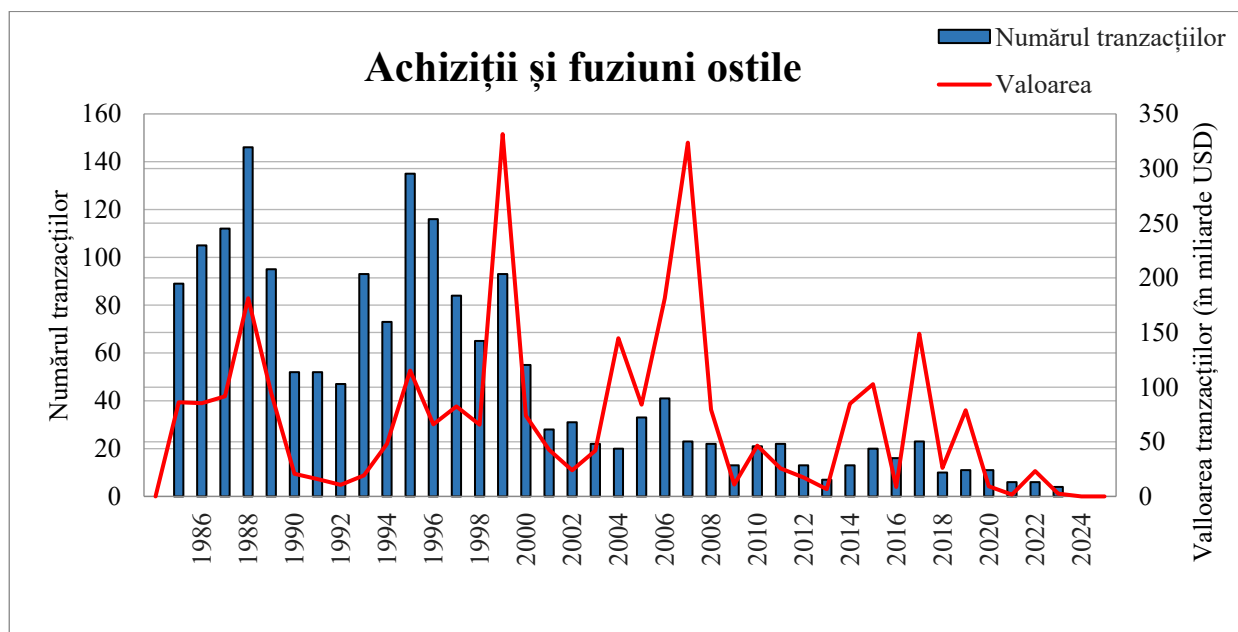

Figura 1. Evoluția fuziunilor și achizițiilor ostile pe plan internațional

Sursă: Preluată de autor în baza (IMMA, 2025)

A treia categorie de operațiuni derivă din modalitatea de plată a tranzacției. Deci se pot distinge trei modalități de finanțare a fuziunilor: **prin mijloace bănești integral, prin acțiuni și mixte** (Gaughan, 2017, p.43-49).

Potrivit literaturii de specialitate metoda de finanțare a operațiunii derivă din capacitatea achizitorului, prin urmare, în cazul disponibilității de mijloace bănești acest lucru este realizat în totalitate sau parțial prin numerar, sau prin emisiuni de acțiuni care anticipează fuziunea. Cele mai cunoscute tranzacții finanțate prin numerar au fost realizate de către Apple Co, Meta Platform Co. și Google Co.

Pentru DePamphilis D.M. (2010, p.55-58) există doar două modalități de finanțare a operațiunilor: prin numerar și fără numerar, iar în următoarele publicații le diversifică în următoarele: numerar, datorii, acțiuni, LBO și printr-un plan negociat de finanțare (Depamphilis, 2010, p.182).

Autorii Sahkar Bijay B.P. și Leepsa N.M. (2018, p.170-187) recent, au realizat un studiu detaliat asupra literaturii de specialitate privind metodele de finanțare a fuziunilor și achizițiilor, ce s-a soldat cu definitivarea a trei metode: prin numerar, prin active și mixte.

În spațiul european cercetătorii Faccio M. și Masulis R.W. (2005, p.1345-1388) au investigat metodele de finanțare a întreprinderilor participante în fuziuni și achiziții în perioada 1997 – 2000 și au grupat preferințele acestora în următoarele categorii: numerarul este preferat în peste 23% din cazuri atunci când condiția financiară a cumpărătorului este instabilă și există amenințări la controlul corporativ și cea de-a doua categorie de întreprinderi aleg mai frecvent finanțarea prin acțiuni pe măsură ce situația lor financiară se deteriorează.

Trasând paralele cu taxonomia fuziunilor și achizițiilor pe plan internațional, în Republica Moldova domeniul respectiv de cercetare este net inferior. Studiile realizate anterior de către cercetătorii Cojocaru M., Ulian E., Gribincea L., în sfera finanțelor și a managementului, Lupașco V., Mihalache I. în domeniul dreptului și Lazari, L., Grigoroii, L. Negară G. în domeniul contabilității, conturează o perspectivă destul de îmbucurătoare în viitor.

La etapa inițială de cercetare au fost identificate 362 proceduri de fuziuni prin absorbție și 5 prin contopire în perioada 2019 până la 2024, în baza publicațiilor Monitorului Oficial al Republicii Moldova, din secțiunea „Partea IV: Anunțuri, comunicate, informații de interes public”. Ulterior, au fost colectate date primare din situațiile financiare publicate de către Biroul Național de Statistică (2025). Acest lucru a permis să restrângem eșantionul de entități prin excluderea 110 proceduri ale căror situații financiare pentru părți nu au fost găsite, precum și a perioadei de cercetare din 2020 până în 2023. Astfel, dimensiunea eșantionului constituie informațiile financiare și non financiare pentru 304 entități, atât pe poziții de achizitori, cât și pentru cei achiziționați.

Din totalul întreprinderilor studiate 130 sunt absorbante (42,76%), 172 absorbite (56,57%) și doar două în calitate de participanți la procedura prin contopire (0,67%).

Cele mai multe operațiuni au fost realizate de 239 întreprinderi localizate în zona centrală a Republicii inclusiv municipiul Chișinău, urmată de 39 întreprinderi din nordul țării și municipiul Bălți, iar din zona de sud și UTA Găgăuzia s-au identificat 29 entități. Municipiul Chișinău a înregistrat o pondere de 67,10% în totalul eșantionului, circa 204 tranzacții.

Din informația selectată pot fi atribuite entități pentru fiecare sector al municipiului și suburbii prezentate în figura 2. Pe locul întâi observăm sectorul Centru, urmat de Buiucani și Rîșcani.

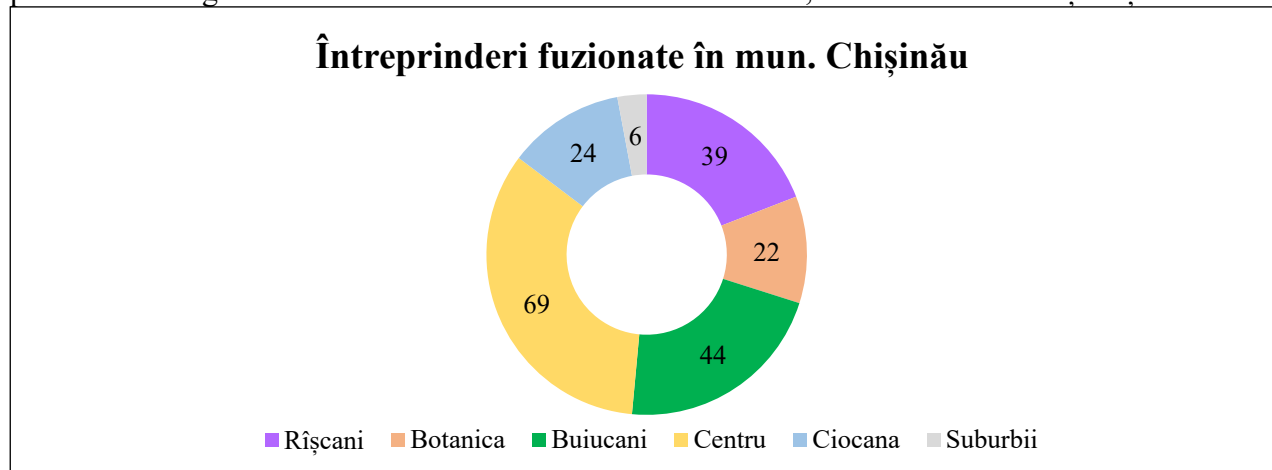

Figura 2. Întreprinderile fuzionate în municipiul Chișinău: prezentare geografică

Sursă: Elaborat de autor

La etapa următoare am studiat forma organizatorico – juridică, forma de proprietate a entităților, tipul de finanțare și mărimea acestora. Societățile cu răspundere limitată au constituit 64,47%, 61 de instituții publice (20,06%), urmată de întreprinderi municipale 5,26%, cooperative de consum 4,60%. Întreprinderile de stat și societățile pe acțiuni constituie doar 2,63% fiecare și o singură întreprindere a fost cooperativă de întreprinzători.

După forma de finanțare a afacerii au fost identificate 293 întreprinderi autohtone și 11 cu capital străin.

Totodată, cele mai multe întreprinderi în număr de 172 au o formă colectivă declarată în situațiile financiare, altele 70 sunt proprietatea statului, 16 municipale și mixte și doar 13 sunt străine, reprezentate grafic în figura 3.

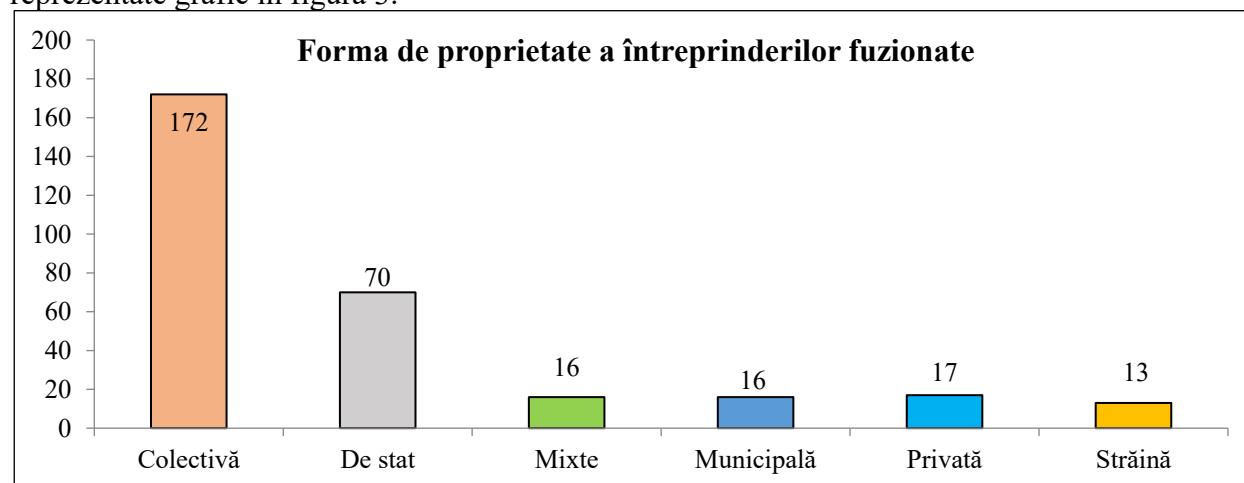

Figura 3. Forma de proprietate a întreprinderilor fuzionate

Sursă: Elaborat de autor

Aplicând prevederile art. 4 din Legea contabilității și raportării financiare nr. 287/2017 (2025), am grupat întreprinderile în micro, mici, medii și mari.

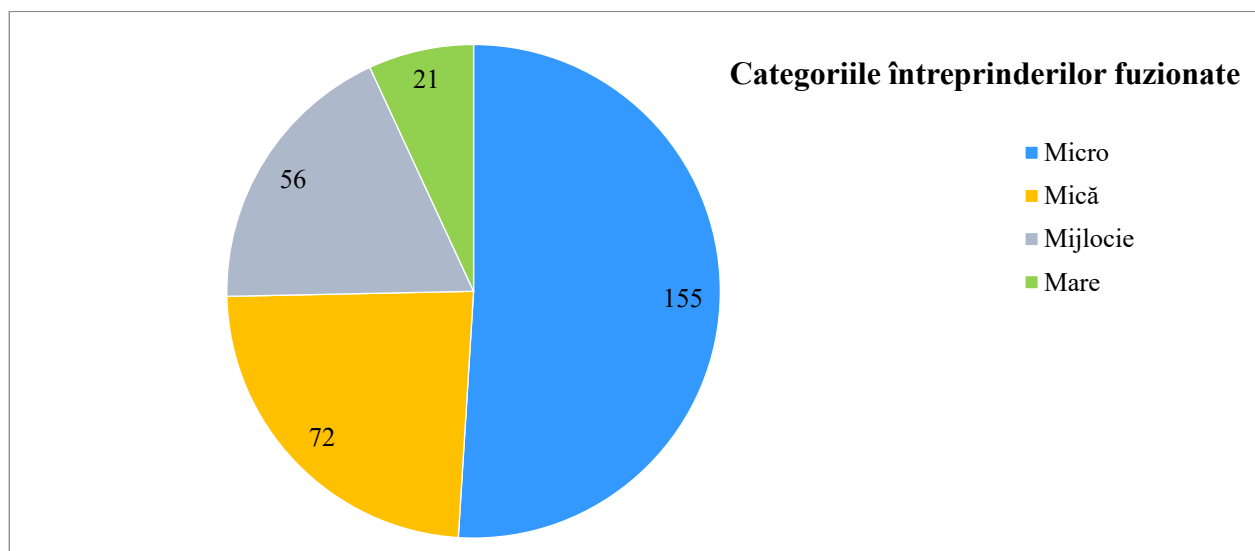

Figura 4. Categoriile întreprinderilor fuzionate

Sursă: Elaborat de autor

Figura 4 ne sugerează faptul că cele mai multe întreprinderi fuzionate aparțin entităților micro, inclusiv și pe partea celor absorbite (106), acest fapt demonstrează interesul achizitorilor față de întreprinderi foarte mici, cu până la 10 angajați, având potențial de dezvoltare sau fiind în perioadă de stagnare. Întreprinderile mici cuprind 23,68% din dimensiunea eșantionului, iar numărul entităților absorbante și absorbite este practic la egalitate. Întreprinderile medii în număr de 56 au aceeași distribuție ca cele mici, pe când cele mari constituie 6,9% și 15 din ele sunt întreprinderi absorbante. Un element important pentru studiu este înțelegerea ramurii și domeniului din care fac parte fuziunile. Domeniul construcțiilor și activităților imobiliare domină piața fuziunilor în Republica Moldova, urmat de către piața serviciilor, comerțului cu amănuntul și învățământului superior. Cele mai puține fuziuni au fost realizate în domeniul zootehnic și a bibliotecilor. Aceste informații pot fi identificate în figura 5.

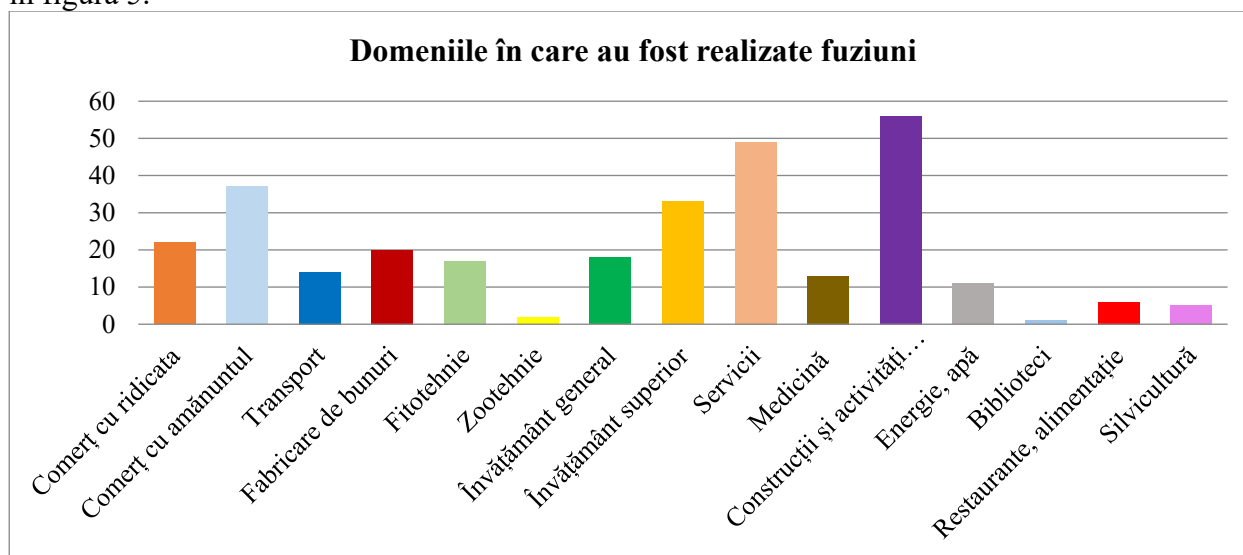

Figura 5. Domeniile și sfera fuziunilor

Sursă: Elaborat de autor

În continuare am încercat să identificăm fuziuni realizate de întreprinderi pe orizontală, verticală și conglomerate, pentru a verifica opinia cercetătorilor privind perspectiva economică a fuziunilor. În cazul fuziunilor și achizițiilor pe orizontală am putea menționa achiziția din domeniul comerțului farmaceutic – rețeaua de farmacii Felicia (absorbant - BIRIVOFARM SRL) și alte rețele de farmacii: GRIN-FARM SRL, GEDEON RICHTER-RETEA FARMACEUTICA SRL și SIBTOMIX-GRUP SRL, precum și Farmacia Salut SRL a fuzionat NADINA SRL, toate aceste întreprinderi sunt gestionate de către o singură echipă managerială. Un alt exemplu de fuziune pe orizontală poate fi

achiziția concurenților VITA DE VIE SRL cu AGROVIN-AV SRL și MOLDAGROVIN SRL. Toate aceste trei entități au ca gen principal de activitate cultivarea de viță de vie și sunt localizați în Vulcănești, UTA Găgăuzia. În sectorul bancar în anul 2024 a fost inițiată fuziunea pe orizontală a BC „Victoriabank” SA în calitate de absorbant și BCRM SA în calitate de absorbit, la moment această fuziune prezintă noutate pentru acest domeniu.

Fuziunea pe verticală cea mai impunătoare a fost cazul ORANGE MOLDOVA SA IM și SUN COMMUNICATIONS SRL în 2023, achiziția gigantului în furnizare de rețele și servicii de comunicații electronice, inclusiv telefonie mobilă, acces internet și transmisiune a serviciilor media audiovizuale cu furnizorul de servicii media și televiziune – Sun Communications SRL, fiind părți și filiere a aceluiași lanț valori. Valoarea acestei achiziției a constituit 651,9 milioane lei estimată în active și 312,9 milioane lei ca goodwill. O altă tranzacție pe verticală poate fi considerată achiziția CLASICVINAGRO SRL în calitate de absorbant și VIA DIN VALE SRL, fiind cunoscute sub marca comercială „Rădăcini Wines”. Această achiziție unifică furnizorul de struguri cu unitate de fabricare a vinurilor. Aceeași situație poate fi recunoscută și în cazul achiziției CHITEAU VARTELY IM SRL cu Wines Ceba SRL în Orhei.

În cazul conglomeratelor situația în regiune este una neclară, dar ar putea fi considerate ca forme teoretice achiziția BIO ENERGY FARM SRL și MGL ESTATE SRL. În calitate de furnizor BIO ENERGY FARM SRL avea ca principal gen de activitate creșterea bovinelor, iar MGL ESTATE SRL – fiind în domeniul construcțiilor, totuși achiziția dată este realizată de către aceeași echipă managerială ceea ce provoacă anumite incertitudini în atribuirea acestei proceduri la conglomerate.

În dependență de caracterul amical și ostil, putem afirma faptul că toate achizițiile realizate de către stat sunt clasificate ca fiind ostile. Prin aceste fuziuni a fost realizată reforma din învățământul superior inițiată în anul 2021. În cazul dat USM, UTM, ASEM și UP Ion Creangă au fuzionat un grup mare de academii, instituite de cercetare, universități ineficiente, urmărind scopul principal reformarea structurală a sistemului de învățământ universitar, dar și a utilizării eficiente, economice și eficace a resurselor bugetare pentru creșterea competitivității academice. Un impact deosebit a avut fuziunea Universității Agrare din Moldova la UTM, această comunitate academică s-a opus prin grevare reformei, confirmând caracterul ostil al procedurii.

În cazul modalităților de plată, informația de care dispunem la moment nu ne permite să definim vreop opinie, deci tema dată prezintă limitări și noi piste de cercetare pentru viitor.

Concluzii

În cadrul acestui demers științific am încercat să înțelegem direcțiile de clasificare a fuziunilor și achizițiilor de întreprinderi, general recunoscute și cercetate de comunitatea academică mondială și să identificăm asemănările în cadrul fuziunilor din Republica Moldova.

Am studiat cele mai renumite și impresionate cazuri din istoria fuziunilor și achizițiilor pe orizontală, verticală și conglomerate, unele din cele ostile și evoluția în timp a operațiunilor ostile la nivel mondial, precum și modalitățile de plată a tranzacțiilor.

În cazul Republicii Moldova, am identificat situații de fuziuni pe orizontală, cazul fuzionărilor în domeniul farmaceutic extinderea rețelei de farmacii „Felicia” și achiziția BC „Victoriabank” SA cu BCR SA, precum și cele pe verticală: renumita fuziune a gigantului ORANGE MOLDOVA SA IM cu SUN COMMUNICATIONS SRL în 2023 și fuziunile realizate de mărcile comerciale din industria vinului „Rădăcini Wines” și „CHITEAU VARTELY”. Totodată, am reușit a identificăm și fuziuni ostile realizate de către stat în cadrul reformei învățământului superior din 2021.

Cunoașterea taxonomiei de fuziuni și achiziții va influența direct direcții și perspectivele de elaborare a politicilor contabile, laturile problematice ale evidenței contabile pentru părți și calitatea informațiilor furnizate în situațiile financiare.

Cercetarea are limitări în direcția modalităților de finanțare a acestor tranzacții, la etapa actuală nu deținem informații despre felul cum au fost realizate plățile fuziunilor și reprezintă o pistă de cercetare pentru viitor.

Referințe bibliografice:

- Anghel, G., 2023. *Contabilitatea fuziunilor și a regroupărilor de entități economice*. București, România Pro Universitaria.
- Anton, G., 2023. *Impactul fuziunilor și achizițiilor asupra performanței companiilor și bunăstării consumatorilor*. Teză de doctorat. București, România: Academia de Studii Economice din București.
- Biroul Național de Statistică. (n.d). Preluat pe 15 martie 2025, de pe <https://statistica.gov.md/ro>
- Campbell Daniel, S. G. 2002. *Business Strategy: Un Introduction* (Ediția a 2-a). Oxford: BUTTERWORTH HEINEMANN.
- DePamphilins D., 2018. *Mergers, acquisitions and other restructuring activities: An integrated approach to process, tools, cases, and solutions*. (Ninth Edition). Los Angeles,, CA, USA: Elsevier Inc.
- DePamphilins D., 2010. *Mergers and Acquisitions Basics. Negotiation and Deal Structuring*. Oxford, UK: Academic Press.
- DePamphilins D., 2011. *Mergers and Acquisitions Basics. All you need to know*. Oxford, UK: Academic Press.
- Faccio, M. & Masulis, R. W. 2005. Choice of Payment Method in European Mergers and Acquisitions. *The Journal of Finance*, Vol. 60(3), pp.1345–1388. Doi: 10.1111/j.1540-6261.2005.00764.x
- Faizan Malik, M. A. 2014. Mergers and Acquisitions: A Conceptual Review. *International Journal of Accounting and Financial Reporting*, Vol. 4(2), pp. 520-533. DOI: 10.5296/ijafr.v4i2.6623.
- Gaughan Patrick, A. 2017. *Mergers, Acquisitions, Corporate restructurings* (ed. VII). Wiley.
- Hurduzeu, G. 2002. *Achiziții de firme pe piața de capital*. București: Editura Economică.
- Hurduzeu, G. 2003. *Achiziții și fuziuni de firme: Cazuri celebre*. București: Editura Economică.
- IMMA. (Institute for Mergers, Acquisitions & Alliances). Preluat pe 14 martie 2025, de pe <https://imaa-institute.org/mergers-and-acquisitions-statistics/ma-statistics-by-transaction-type/>.
- KKR&Co. (Kohlberg Kravis Roberts Co.Inc). Preluat pe 14 martie 2025, de pe https://en.wikipedia.org/wiki/Kohlberg_Kravis_Roberts
- KRAFT FOODS Co. (n.d) Preluat pe 03 aprilie 2025, de pe https://en.wikipedia.org/wiki/Kraft_Foods_Inc.
- Sankar Bijay B. P., L. N. 2018. Payment methods in mergers and acquisitions: a theoretical framework. *International Journal of Accounting and Financial Reporting*, Vol. 8, No. 1. DOI: 10.5296/ijafr.v8i1.12354, ISSN 2162-3082.
- Schleanu, M. (2013). *Fuziuni și achiziții de întreprinderi: Particularitățile europene și naționale*. București: Editura Economică.
- Legea nr. 287 din 15.12.2017 contabilității și raportării financiare. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1-6 din 05.01.2018. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125231&lang=ro#

EDUCAȚIA CONTABILĂ PENTRU UN VIITOR SUSTENABIL

ACCOUNTING EDUCATION FOR A SUSTAINABLE FUTURE

BAJAN Maia

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: bajan.maia@ase.md

ORCID: [0000-0001-6903-8275](https://orcid.org/0000-0001-6903-8275)

Abstract. In the context of global transformations generated by climate change, social responsibility and ethical challenges, sustainable accounting education becomes a fundamental pillar in the training of professionals capable of contributing to the development of a responsible and balanced economy. In the Republic of Moldova, interest in integrating the principles of sustainable development in higher education has intensified in the last decade, including in the field of accounting. This study highlights the importance of modernizing the university curriculum by including topics on non-financial reporting, environmental performance assessment and social responsibility of entities. The analysis of international good practices demonstrates that the Republic of Moldova has a favorable framework for adapting successful educational models from other countries, in order to prepare a new generation of accountants oriented towards sustainability. It is recommended to strategically reform the curricula to develop green, ethical and critical skills, essential for a modern and responsible accounting profession.

Keywords: university education, accounting education,, sustainable accounting education.

JEL Clasifications: I21, I23, M41

Introducere

În ultimul deceniu, principiile dezvoltării durabile și sustenabile s-au impus ca repere fundamentale în cadrul sferei economice, sociale și educaționale. Aflându-ne într-un context global marcat de crize ecologice, inegalități sociale și exigențe tot mai ridicate din partea părților interesate, entitățile economice trebuie să-și asume unele responsabilități prin care va deține rolul de construire a unei societăți mai echitabile și durabile.

Pornind de la această dinamică, profesia contabilă va avea misiunea de a fi direct implicată în procesul de raportare a performanței economice, sociale și de mediu. Transparența, acuratețea informațiilor și capacitatea de a reflecta impactul real al activităților economice asupra mediului și comunităților devin elemente definitorii ale unei contabilități orientate spre sustenabilitate. Această transformare nu se limitează doar la adaptarea standardelor și practicilor contabile existente, ci presupune o regândire a modului în care sunt formați viitorii profesioniști în domeniu. Educația contabilă universitară are sarcina de a dezvolta valori și competențe studenților legate de dezvoltarea durabilă, pregăti specialiști integri să răspundă cerințelor și provocărilor aduse de un mediu economic în continuă schimbare.

Articolul dat își propune să dezvolte un concept de educație contabilă sustenabilă, concentrându-se pe integrarea principiilor dezvoltării durabile în programele de studiu universitare din domeniul contabilității. Prin analiza bunelor practici internaționale, vom identifica cele mai eficiente metode prin care instituțiile academice de prestigiu au reușit să includă sustenabilitatea în curriculum-urile lor contabile.

Scopul principal al acestui demers este de a oferi un set clar de repere și recomandări pentru reformarea programelor de învățământ contabil. Ne dorim ca acestea să devină mai responsabile social și să răspundă provocărilor complexe ale unei economii globale tot mai orientate spre sustenabilitate și viitor. În acest context, se pune accent pe dezvoltarea competențelor viitorilor specialiști în contabilitate. Aceștia trebuie să fie pregătiți nu doar pentru standardele financiare tradiționale, ci și pentru cerințele unei economii ce pune în centrul său responsabilitatea socială și protecția mediului.

Analiza literaturii de specialitate

Conceptul de educație pentru sustenabilitate și dezvoltare durabilă, au fost definite încă din anul 1987 în Raportul Brundtland și în anul 1992 în Declarația de la Rio (EUR-Lex, 2015). Ambele rapoarte accentuează necesitatea unei dezvoltări care să răspundă nevoilor actuale, fără a compromite resursele și posibilitățile generațiilor viitoare. Educația pentru sustenabilitate nu se limitează doar transmitere de informații, ci prin natura sa holistică, aceasta abordează complexitatea provocărilor globale într-un mod integrat. Astfel, educația are capacitatea de a influența și modela nu doar cunoștințele, ci și atitudinile, valorile și comportamentele individuale și colective prin care devine un motor al schimbării, esențial pentru promovarea unui stil de viață sustenabil.

Educația sustenabilă, cunoscută și sub denumirea de educație pentru dezvoltare durabilă, este definită ca „procesul de învățare care permite indivizilor să dobândească cunoștințele, abilitățile, valorile și atitudinile necesare pentru a contribui activ la o societate durabilă, echitabilă și viabilă din punct de vedere ecologic și economic” (UNESCO, Education for Sustainable Development Goals , 2015).

Din perspectivă economică, sustenabilitatea este înțeleasă drept „capacitatea unei economii de a-și menține creșterea și dezvoltarea pe termen lung, fără a compromite resursele naturale, capitalul uman sau bunăstarea generațiilor viitoare”. Această abordare a sustenabilității presupune un echilibru între trei dimensiuni fundamentale prezentate în figura 1.

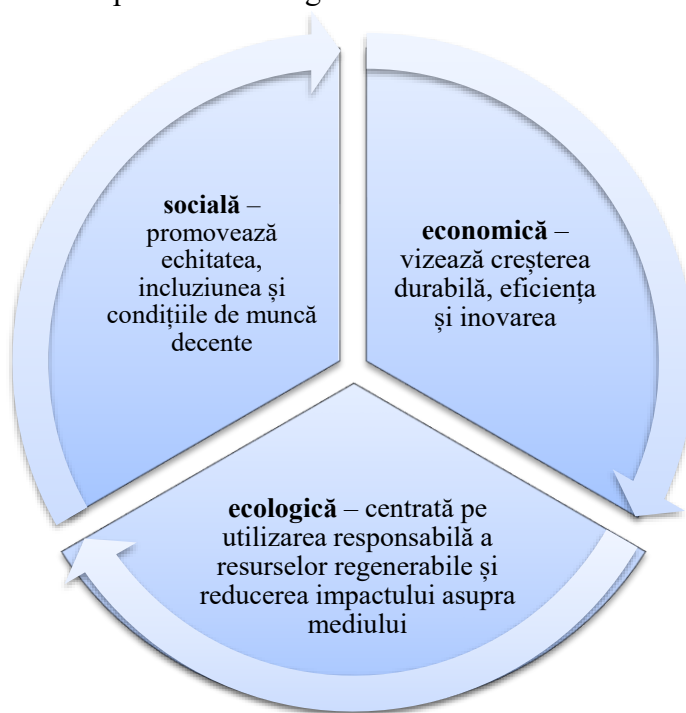

Figura 1. Dimensiunile de echilibru ale sustenabilității

Sursa: elaborat de autor în (STRATOS, 2021)

Literatura de specialitate privind sustenabilitatea în educație oferă un cadru teoretic valoros pentru investigarea relevanței acestui concept în contextul proceselor educaționale. În ultimul deceniu, comunitatea academică, inclusiv economiștii evidențiază o preocupare tot mai accentuată față de integrarea principiilor dezvoltării durabile în sistemul de învățământ evidențiind faptul că educația joacă un rol esențial în formarea unei societăți capabile să răspundă provocărilor complexe ale dezvoltării durabile – de la schimbările climatice și inegalitățile sociale, până la tranziția către o economie verde și responsabilă.

Educația sustenabilă este tot mai frecvent evidențiată în literatura de specialitate, fiind reflectată în lucrările multor economiști, cercetători și practicieni din domeniul educației. Cercetători precum Sterling S. în 2001 (Sterling S., 2001), apoi Lozano R. în 2010 (Lozano R., 2010) și Tilburi D. în 2011 (Tilbury D., 2011) subliniază că integrarea sustenabilității în sistemele educaționale nu este doar un scop educativ, ci și unul economic, întrucât competențele pentru sustenabilitate – cum ar fi

gândirea sistemică, capacitatea de colaborare, responsabilitatea față de mediu și etica profesională – devin indispensabile pe piața muncii. Totodată, economiștii atrag atenția asupra faptului că investiția în educație pentru sustenabilitate contribuie la creșterea capitalului uman și social, facilitând dezvoltarea unor economii reziliente, incluzive și sustenabile.

Drept urmare, studiile existente subliniază rolul esențial al educației în promovarea unei societăți echitabile, incluzive și sustenabile, precum și necesitatea reformării curriculei și a metodelor de predare pentru a răspunde provocărilor globale. În acest sens, sustenabilitatea în educație se conturează ca un domeniu interdisciplinar emergent, cu implicații semnificative asupra politicilor educaționale, formării profesionale și dezvoltării competențelor necesare pentru tranziția către o economie verde.

În contextul actual al economiei globale, domeniul contabilității se confruntă cu presiunea de a-și redefini rolul și responsabilitățile într-o societate tot mai preocupată de sustenabilitate, transparență și responsabilitate socială. Studiile recente evidențiază necesitatea reformării curriculumului tradițional de contabilitate, pentru a reflecta noile cerințe ale pieței muncii și ale societății. Drept urmare, se propune integrarea unor componente esențiale precum responsabilitatea socială corporativă, raportarea non-financiară, guvernanta sustenabilă și evaluarea impactului asupra mediului și comunității.

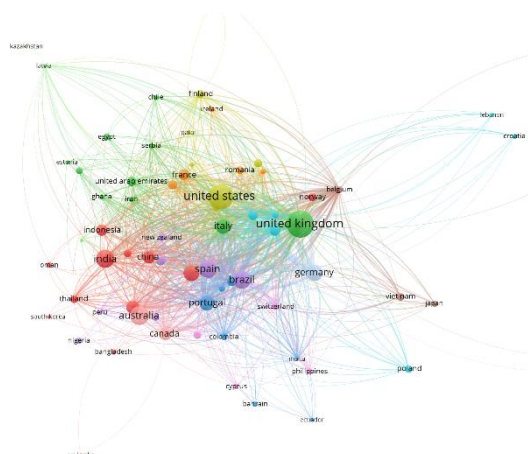
Cercetători Gray R. în 2010 (Gray T., 2010) și Tilt C.A. în 2016 (Tilt C.A., 2016) susțin că educația contabilă trebuie să depășească paradigma financiară, orientată spre maximizarea profitului și raportarea financiară. În locul abordării unidimensionale, se promovează o viziune educațională multidimensională, care să includă dimensiuni etice, sociale și ecologice, aliniate la principiile dezvoltării durabile. În contextul actual, abordarea unidimensională nu mai este suficientă, în care entitățile sunt evaluate prin prisma performanței economice, ci se analizează contribuția lor la dezvoltarea durabilă. O astfel de viziune presupune formarea unor viitori contabili capabili nu doar să întocmească bilanțuri, ci și să înțeleagă impactul deciziilor economice asupra mediului înconjurător, societății și generării de valoare pe termen lung. Această schimbare de paradigmă este esențială pentru a asigura alinierea educației contabile la obiectivele de dezvoltare durabilă și pentru a contribui la consolidarea unui sistem economic mai echitabil, transparent și responsabil.

Metode de cercetare

Actualmente, cercetarea în domeniul sustenabilității devine esențială în înțelegerea, anticiparea și soluționarea provocărilor complexe cu care se confruntă societatea contemporană. Într-un context marcat de schimbări climatice, epuizarea resurselor naturale, inegalități sociale și presiuni economice, sustenabilitatea devine o prioritate globală, iar cercetarea în acest domeniu are misiunea de a genera cunoștințe relevante, bazate pe dovezi, pentru a ghida acțiunile la nivel local, național și internațional. Studiul de față utilizează o metodologie mixtă, care îmbină analiza cantitativă și calitativă a literaturii de specialitate, în vederea obținerii unei perspective riguroase și nuanțate asupra temei investigate. Prin această abordare integrată, se urmărește identificarea și evaluarea celor mai eficiente modele educaționale care au reușit să integreze principiile sustenabilității în curriculumul contabil, precum și determinarea gradului de adaptabilitate al acestora la specificul învățământului superior, în special în contextul țărilor aflate în tranziție, precum Republica Moldova.

Totodată, analiza comparativă a bunelor practici internaționale permite conturarea unei perspective cuprinzătoare și argumentate asupra strategiilor, metodelor de predare și instrumentelor utilizate pentru integrarea durabilității în formarea profesională a contabililor. Această analiză oferă repere valoroase pentru dezvoltarea unor direcții educaționale inovatoare, contribuind la alinierea educației contabile la cerințele pieței muncii, dar și la obiectivele globale de dezvoltare durabilă.

Pornind de la acest demers, sub aspect cantitativ, s-a efectuat o analiză bibliometrică a literaturii de specialitate din baza de date SCOPUS cu privire la termenul „sustenabilitate” și grupul/cluster-ul acestuia „educație sustenabilă” precum și tematicile emergente și subiectele tangențiale ale acestora. Numărul considerabil de publicații științifice dedicate temei sustenabilității în educație reflectă nu doar interesul crescând al comunității academice pentru acest subiect, ci și relevanța sa majoră în contextul actual al transformărilor sociale, economice și ecologice. Această abundență de lucrări în ultimii ani demonstrează că integrarea principiilor dezvoltării durabile în procesele educaționale nu

Top 10 țări în baza de date SCOPUS cu cele mai multe

Articole	Top	Citări
Marea Britanie	1	Marea Britanie
Statele Unite ale Americii	2	Statele Unite ale Americii
Australia	3	Germania
India	4	Belgia
Brazilia	5	Brazilia
Spania	6	Portugalia
Germania	7	Spania
Malaezia	8	Mexic
Italia	9	Olanda
Portugalia	10	Australia

Figura 3. Repartizarea pe țări a publicațiilor cu „educație sustenabilă” de pe platforma SCOPUS

Sursa: elaborat de autor din baza de date SCOPUS și prelucrate prin programul VOSviewer

Această analiză bibliometrică evidențiază relevanța deosebită a temei abordate, confirmând actualitatea și importanța subiectului în contextul preocupărilor academice și instituționale privind dezvoltarea durabilă. Numărul semnificativ de publicații și citări asociate termenului „educație sustenabilă” reflectă interesul crescând al comunității științifice pentru integrarea principiilor sustenabilității în procesele educaționale, consolidând astfel justificarea teoretică și practică a demersului investigativ prezentat în acest articol.

Tendențe în formarea educației contabile sustenabile în Republica Moldova

În ultimul deceniu, în Republica Moldova, educația sustenabilă a început să capete o relevanță din ce în ce mai mare, devenind un subiect de interes în dezbaterile academice și politicile educaționale. Această temă este abordată în mod special în cadrul învățământului universitar, unde majoritatea instituțiilor își propun să contribuie activ la formarea unor specialiști capabili să răspundă provocărilor globale legate de sustenabilitate.

În acest context, domeniul contabilității nu face excepție. În literatura de specialitate se relevă trei direcții principale de cercetare în domeniul educației pentru sustenabilitate, prezentate în figura 4.

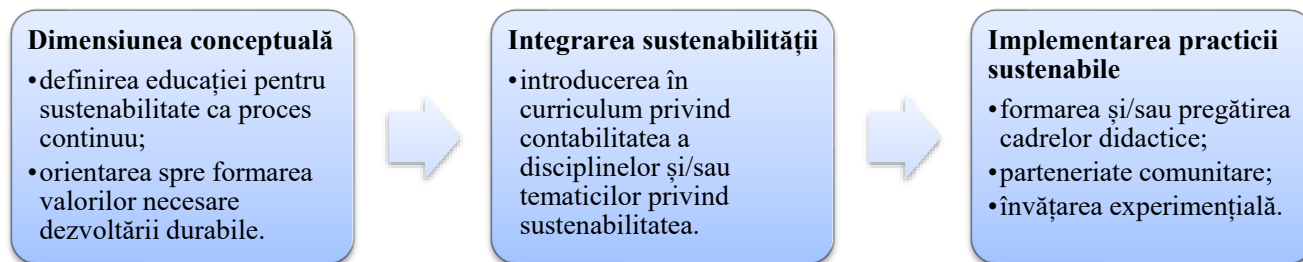

Figura 4. Direcții de cercetare ale educației pentru sustenabilitate

Sursa: elaborat de autor în baza (Tilbury D., 2011)

Literatura de specialitate subliniază necesitatea integrării principiilor dezvoltării durabile în curricula programelor de formare contabilă, astfel încât viitorii contabili să dețină nu doar cu competențe ce țin de raportarea financiară, ci să aibă o viziune holistică asupra impactului economic, social și ecologic al activității economice. Această transformare a educației contabile este determinată de cerințele actuale ale pieței muncii, care solicită profesioniști capabili să contribuie la raportarea sustenabilă, la evaluarea riscurilor ESG (de mediu, sociale și de guvernare) și la luarea deciziilor în cadrul entităților economice. Astfel, integrarea educației pentru dezvoltare durabilă în contabilitate presupune revizuirea conținuturilor curriculare, dezvoltarea unor metode de predare participative, promovarea gândirii critice și a învățării interdisciplinare. Totodată, se impune o abordare sistemică, în care sustenabilitatea să nu fie tratată ca o temă marginală sau opțională, ci ca o dimensiune esențială a formării profesionale.

În contextul globalizării economice și al intensificării preocupărilor privind responsabilitatea corporativă, standardele internaționale de raportare pentru sustenabilitate emise de Global Reporting Initiative (GRI), International Sustainability Standards Board (IFRS) joacă un rol esențial în asigurarea transparenței, comparabilității și calității informațiilor non-financiare. Aceste standarde de raportare oferă entităților un instrument normativ prin care pot comunica în mod structurat impactul economic, social și de mediu al activităților lor, facilitând astfel luarea unor decizii informate de către investitori, autorități și alți actori interesați. Integrarea acestor standarde în formarea profesională a viitorilor contabili este esențială pentru adaptarea la noile cerințe ale pieței muncii și pentru consolidarea culturii organizaționale bazate pe sustenabilitate.

La nivel național, în Republica Moldova, inițiativele privind educația sustenabilă în contabilitate sunt încă incipiente, dar se observă eforturi din partea universităților de a adapta programele de studii în conformitate cu standardele internaționale. În același timp, parteneriatele internaționale, proiectele europene și mobilitățile academice oferă oportunități valoroase pentru schimbul de bune practici și dezvoltarea capacităților instituționale în domeniul educației sustenabile. Prin urmare, este esențial ca educația contabilă din Republica Moldova să continue acest proces de adaptare, răspunzând astfel atât cerințelor de modernizare curriculară, cât și responsabilității față de viitorul sustenabil al societății.

Modele de bune practici internaționale în educația contabilă pentru sustenabilitate

Drept exemple elocvente ale bunelor practici internaționale pot fi identificate țările, precum: Marea Britanie, SUA, Australia, Olanda, Germania, Belgia, Spania, India, Italia etc. care în cadrul programelor universitare în domeniul contabilității promovează o abordare integrată și holistică a educației contabile pentru sustenabilitate. Instituțiile de învățământ superior din aceste țări își propun să valorifice potențialul educației contabile nu doar ca instrument tehnic, ci ca mijloc de formare a unor specialiști conștienți de impactul economic, social și ecologic al deciziilor financiare. Curricula programelor din domeniul contabilității include în mod explicit dezvoltarea competențelor necesare pentru înțelegerea și aplicarea principiilor ESG, reflectând o tranziție de la contabilitatea tradițională spre un model centrat pe responsabilitate, transparență și sustenabilitate.

Utilizarea metodelor moderne de predare, cum ar fi studiile de caz, simulările financiare pun accentul pe învățarea experiențială și pe dezvoltarea unei gândiri critice, orientate spre responsabilitate socială, etică profesională și implicare civică. De asemenea, aceste programe valorifică parteneriatele strategice cu sectorul public și privat, facilitând astfel expunerea studenților la realitățile complexe ale raportării non-financiare și ale guvernantei corporative. Universitățile care adoptă aceste direcții educaționale acordă prioritate formării abilităților transversale, precum gândirea sistemică, leadershipul sustenabil, capacitatea de analiză integrată a performanței organizaționale și pe dezvoltarea competențelor practice de elaborare a rapoartelor de sustenabilitate.

Astfel, Republica Moldova are oportunitatea de a prelua și adapta bunele practici internaționale în dezvoltarea educației contabile orientate spre sustenabilitate, învățând din modelele de succes ale țărilor care au integrat cu succes principiile dezvoltării durabile în curricula universitară. În acest context, este esențială construirea unui cadru educațional modern, flexibil și orientat spre viitor, care să pregătească viitorii profesioniști contabili nu doar din perspectiva competențelor tehnice, ci și a valorilor etice, a responsabilității sociale și a conștientizării impactului economic asupra mediului. Acești viitori specialiști vor avea un rol esențial în promovarea transparenței, responsabilității și integrității, contribuind activ la atingerea obiectivelor de dezvoltare durabilă și la consolidarea unei economii sustenabile și echitabile.

Drept urmare, bunele practici internaționale reprezintă un punct de reper esențial pentru Republica Moldova în procesul de identificare și valorificare a oportunităților deschise de dezvoltarea durabilă. Adaptarea și implementarea acestor modele dovedite pot facilita nu doar modernizarea sistemului educațional contabil, ci și alinierea acestuia la standardele și cerințele globale privind transparența, responsabilitatea socială și protecția mediului. Prin consultarea și integrarea practicilor prezentate în tabelul 1, Republica Moldova are șansa să-și consolideze capacitatea de a forma profesioniști contabili competenți și conștienți de rolul lor în susținerea unei economii sustenabile, contribuind astfel la realizarea obiectivelor de dezvoltare durabilă pe termen lung și la creșterea competitivității pe plan internațional.

Tabelul 1. Bunele practici internaționale – oportunități pentru Republica Moldova

Țara, universitatea	Bunele practici internaționale	Oportunitate pentru RM
Marea Britanie: <i>University of Edinburgh, University of Oxford</i>	Integrarea în curricula universitară a standardelor IFRS Sustainability Disclosure, colaborări cu ACCA și ICAEW, studii de caz reale și simulări practice.	Posibilitatea de a adapta standarde internaționale de raportare sustenabilă și de a dezvolta competențe practice în rândul studenților, continuarea colaborării cu ACCA.
Finlanda: <i>Universitatea de Helsinki, Aalto University</i>	Programe interdisciplinare care combină contabilitatea cu responsabilitatea social corporativă și raportarea sustenabilă conform GRI și EU Taxonomy, implicarea studenților în proiecte practice.	Model de curriculum interdisciplinar ce poate ajuta la integrarea cunoștințelor de mediu și responsabilitate socială în educația contabilă locală.
Olanda: <i>Erasmus University Rotterdam, Tilburg University</i>	Curriculum axat pe raportarea integrată și contabilitatea de mediu, parteneriate puternice între universități și companii pentru stagii de practică.	Oportunitate de dezvoltare a parteneriatelor între universități și mediul de afaceri privat pentru practică și cercetare aplicată.
Canada: <i>University of British Columbia, York University Schulich School of Business</i>	Dezvoltarea de cursuri specializate în raportarea ESG, colaborări cu organisme profesionale și integrarea tehnologiilor digitale.	Inspiră crearea unor programe de formare în raportarea ESG și adoptarea tehnologiilor moderne în procesul educațional.
Germania: <i>University of Mannheim, Ludwig Maximilian University of Munich</i>	Implementarea unor module obligatorii privind etica și responsabilitatea socială în contabilitate, utilizarea platformelor online pentru învățare colaborativă.	Relevanță pentru introducerea unor componente etice și digitale în formarea contabililor, sprijinind transparența și responsabilitatea.
SUA: <i>Harvard Business School, University of California, Berkeley</i>	Oferă cursuri avansate în ESG, contabilitate verde și etică profesională. Colaborări cu SASB.	Posibilitatea de a adapta structuri de cursuri avansate în ESG și etică; conectarea la standarde globale.
Australia: <i>University of Sydney, Monash University</i>	Integrează în curricula contabilă studii de caz și practici privind sustenabilitatea, folosind standarde GRI și colaborări cu industrii.	Exemplu pentru alinierea educației contabile la cerințele de mediu și guvernare corporativă.
Spania: <i>Universidad de Valencia, Escuela Superior d'Administració i Direcció d'Empreses</i>	Promovează contabilitatea socială și sustenabilă, cu accent pe raportarea integrată și responsabilitatea socială.	Poate ghida integrarea principiilor de responsabilitate în curriculum.
Portugalia: <i>Universidade de Lisboa, Universidade do Porto</i>	Includ module despre guvernare sustenabilă, raportare CSR și etică contabilă, în colaborare cu ONG-uri și instituții europene.	Relevanță pentru alinierea educației contabile la politici europene privind sustenabilitatea.
Italia: <i>Bocconi University, Università di Bologna</i>	Oferă programe în contabilitate și sustenabilitate cu focus pe impactul social și raportare ESG.	Exemplu de integrare a impactului social în contabilitate drept model pentru modernizarea educației contabile în RM.
Belgia: <i>KU Leuven, Université catholique de Louvain</i>	Pun accent pe educația interdisciplinară: contabilitate, etică și sustenabilitate, în cooperare cu Comisia Europeană.	Oportunitate de aliniere la proiecte europene și dezvoltare de competențe transversale în rândul studenților.
India: <i>Indian Institute of Management Bangalore, University of Delhi</i>	Dezvoltă programe în contabilitate sustenabilă adaptate contextului economic local, cu focus pe raportare CSR.	Model de adaptare a educației contabile la economia emergentă.
Brazilia: <i>Fundação Getulio Vargas, University of São Paulo</i>	Promovează educația în contabilitate ecologică și raportare socio-ambientală.	Relevanță pentru introducerea conceptelor de contabilitate de mediu și responsabilitate socio-economică în context local.
Malaezia: <i>Universiti Malaya, Universiti Kebangsaan Malaysia</i>	Oferă programe în contabilitate sustenabilă în colaborare cu sectorul industrial, incluzând practici ESG și guvernare corporativă.	Poate inspira colaborări directe între universități și întreprinderi locale pentru integrarea educației aplicate în domeniul ESG.
Mexic: <i>Tecnológico de Monterrey, Universidad Nacional Autónoma de México</i>	Includ cursuri despre raportare sustenabilă, etică și impact social în contabilitate.	Model util pentru dezvoltarea unui curriculum sensibil la problemele sociale și economice locale.

Sursa: elaborat de autor în baza surselor web

Bunele practici internaționale oferă un cadru de referință valoros pentru Republica Moldova în reformarea și modernizarea educației contabile. Printr-o abordare strategică RM poate transforma aceste practici în mecanisme concrete de formare a profesioniștilor contabili, capabili să contribuie activ la dezvoltarea durabilă și la consolidarea unei economii transparente și responsabile. Astfel

posibilitățile și perspectivele oferite de țările prezentate în tabelul 1, relevă mai multe oportunități strategice care pot fi valorificate pentru alinierea sistemului educațional contabil din RM la cerințele unei economii sustenabile, prezentate în figura 5.

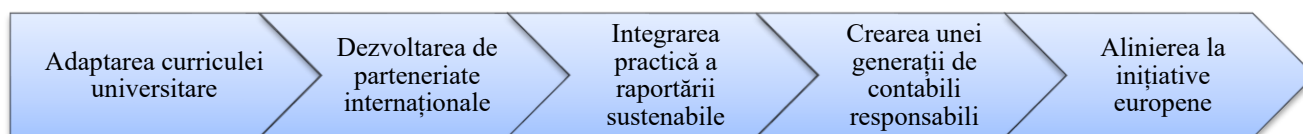

Figura 5. Strategii de aliniere a RM la sistemului educațional contabil sustenabil

Sursa: elaborat de autor în baza (UNESCO, Education for sustainable development: a roadmap, 2020)

Oportunitățile oferite de bunele practici internaționale în educația contabilă pentru un viitor sustenabil reprezintă un fundament solid pentru reformarea și modernizarea sistemului educațional din Republica Moldova. Prin valorificarea acestor modele ne orientăm spre formarea unor specialiști contabili pregătiți să răspundă provocărilor economiei verzi, să susțină transparența financiară și să contribuie activ la atingerea obiectivelor de dezvoltare durabilă. În acest sens, integrarea treptată a principiilor sustenabilității în curricula universitară, colaborarea cu instituții internaționale și implicarea mediului economic reprezintă nu doar o necesitate, ci și o șansă strategică pentru consolidarea unei economii responsabile și reziliente în Republica Moldova.

Integrarea și implementarea educației sustenabile în programele de studii din domeniul contabilității ASEM

Efectuarea unei analize comparative ale programelor educaționale contabile atât pentru ciclul I Licență, cât și pentru ciclul II Masterat din cadrul ASEM cu diferite țări evidențiază o tendință tot mai pronunțată de integrare a principiilor sustenabilității în învățământul superior, în special în domeniile economice și contabile. Majoritatea instituțiilor, printre care se regăsește și ASEM, inițiază reforme curriculare care urmăresc nu doar transmiterea de cunoștințe teoretice, ci și dezvoltarea de competențe necesare pentru profesioniștii viitorului. Aceste inițiative se materializează prin introducerea cursurilor și/sau temelor dedicate dezvoltării durabile, proiecte interdisciplinare care implică studenții în rezolvarea unor probleme reale cu impact asupra mediului și societății, precum și prin parteneriate strategice cu reprezentanți ai mediului de afaceri și ai societății civile.

Un exemplu relevant în acest sens este inițiativa Academiei de Studii Economice din Moldova (ASEM), care, în ultimii ani, a început integrarea treptată a conceptelor de sustenabilitate în programele de studii economice, inclusiv în cele de contabilitate. Prin actualizarea și dezvoltarea continuă a planurilor de studii pentru ciclul I – Licență și ciclul II – Masterat din domeniul contabilității, precum și a curriculumelor disciplinelor de specialitate, ASEM se aliniază eficient la noile cerințe ale pieței muncii și la evoluțiile internaționale în domeniul contabilității sustenabile. Această revizuire presupune nu doar adaptarea conținutului teoretic, ci și integrarea unor componente practice relevante, cum ar fi raportarea nefinanciară, contabilitatea de mediu, analiza performanței ESG, etica profesională și utilizarea standardelor internaționale de sustenabilitate.

Modernizarea și reformarea conținutului disciplinelor de specialitate reprezintă un pas esențial în adaptarea procesului educațional la cerințele actuale ale societății și economiei globale. Această reformă vizează introducerea temelor relevante privind responsabilitatea socială a entităților economice, raportarea non-financiară și evaluarea performanțelor de mediu, ca parte integrantă a formării viitorilor profesioniști contabili. Includerea acestor subiecte nu doar că reflectă tendințele internaționale în domeniul contabilității sustenabile, dar contribuie și la dezvoltarea unei gândiri critice și etice în rândul studenților, consolidând competențele necesare pentru a evalua și comunica impactul social și ecologic al activităților economice. Prin urmare, schimbările curriculare efectuate la disciplinele „Contabilitate financiară”, „Contabilitate financiară conform IFRS”, „Audit financiar”, „Etica și deontologia profesională”, au devenit primii pași spre alinierea educației contabile la standardele globale și către o economie bazată pe sustenabilitate, transparență și responsabilitate.

Astfel de inițiative demonstrează faptul că, deși procesul este în fază incipientă, există deja premise solide pentru transformarea educației contabile într-una orientată spre sustenabilitate. Este important ca aceste eforturi să fie extinse la nivel sistemic, prin colaborare între instituțiile de învățământ

superior, angajatori și organisme profesionale, pentru a crea un cadru coerent de formare și practică profesională care să răspundă standardelor internaționale și nevoilor societății în tranziție.

Aceste exemple demonstrează că integrarea sustenabilității în învățământul superior nu este doar o opțiune didactică, ci o necesitate strategică pentru pregătirea viitorilor specialiști capabili să răspundă provocărilor globale și să contribuie activ la tranziția către o economie verde și echitabilă. Drept urmare, formarea viitorilor profesioniști contabili devine mai adaptată realităților economice contemporane și contribuie la consolidarea unui sistem educațional modern, responsabil și orientat spre dezvoltare durabilă.

Concluzii

Educația sustenabilă, în ultimul deceniu în Republica Moldova, a devenit un subiect de discuții în cadrul universitar pe diverse domenii, inclusiv și în contabilitate. Literatura de specialitate subliniază importanța integrării principiilor dezvoltării durabile în curricula educațională, astfel încât procesul de formare profesională să reflecte complexitatea noilor realități economice, sociale și ecologice. Într-un context global marcat de schimbări climatice, inegalități sociale și dileme etice, educația contabilă orientată spre sustenabilitate devine un pilon fundamental în pregătirea viitorilor specialiști, capabili să contribuie activ la consolidarea unei economii responsabile și echilibrate.

Astfel, reformarea educației contabile în direcția sustenabilității nu mai reprezintă doar o opțiune, ci o necesitate pentru alinierea profesiei contabile la noile exigențe globale. Integrarea dezvoltării durabile în curriculumul contabil răspunde cerințelor unei economii în transformare și sprijină formarea unor profesioniști capabili să evalueze și să gestioneze impactul deciziilor financiare asupra mediului și societății.

Pe baza analizelor teoretice și a bunelor practici internaționale, se recomandă ca instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova să adopte o reformă curriculară strategică, axată pe dezvoltarea competențelor verzi, a responsabilității etice și a capacității de a integra sustenabilitatea în procesele contabile și decizionale. Această transformare este esențială pentru pregătirea unei noi generații de contabili, care să răspundă eficient provocărilor economiei durabile.

References:

- Education for Sustainable Development Goals*, UNESCO (n.d.).
https://stairwaytosdg.eu/images/UNESCO_Education_for_Sustainable_Development_Goals_ENG.pdf
- EUR-Lex. (2015). *Dezvoltare durabilă*. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=LEGISSUM:sustainable_development
- Gray T. (2010). Is accounting for sustainability actually accounting for sustainability...and how would we know? An exploration of narratives of organisations and the planet. *Accounting, Organizations and Society*, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0361368209000427?via%3Dihub>
- GRI. (n.d.). *GRI Standards*. <https://www.globalreporting.org/standards/>
- IFRS. (n.d.). *International Sustainability Standards Board*. <https://www.ifrs.org/groups/international-sustainability-standards-board/>
- Lozano R. (2010). Diffusion of sustainable development in universities' curricula: an empirical example from Cardiff University. *Journal of Cleaner Production*, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S09596526090002182?via%3Dihub>
- Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. (n.d.). <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>
- Sterling S. (2001). *Sustainable Education – Re-visioning learning and change*. Dartington: <https://www.researchgate.net/deref/https%3A%2F%2Fwww.greenbooks.co.uk%2Fsustainable-education?tp=eyJjb250ZXhhbWJpZjImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFzaXRpb24iOiJwYWdlQ29udGVudCJ9fQ>
- STRATOS. (2021). *Dezvoltarea sustenabilă a afacerilor*. <https://stratos.ro/sustenabilitatea-ce-este-si-cum-pot-castiga-de-pe-urma-ei-toate-business-uriile/>

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE ON ACCOUNTING, ISCA 2025
April 4-5, 2025, Chisinau, Republic of Moldova, Collection of Scientific Articles

- Tilbury D. (2011). *Education for Sustainable Development*.
https://www.researchgate.net/publication/255963640_Tilbury_D_2011_'Education_for_Sustainable_Development_An_Expert_Review_of_Processes_and_Learning'_Paris_UNESCO_Available_in_Spanish_French_and_EnglishED-2010WS46
- Tilt C.A. (2016). Corporate social responsibility research: the importance of context. *Journal of Sustainable Business*, <https://jcsr.springeropen.com/articles/10.1186/s40991-016-0003-7>
- UNESCO. (2015). *Education for Sustainable Development Goals*.
https://stairwaytosdg.eu/images/UNESCO_Education_for_Sustainable_Development_Goals_ENG.pdf
- UNESCO. (2020). *Education for sustainable development: a roadmap*.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374802>
- USA. (1992). *RIO DECLARATION ON ENVIRONMENT AND DEVELOPMENT*.
https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.151_26_Vol.I_Declaration.pdf

**TRANSFORMAREA DIGITALĂ ȘI TEHNOLOGIILE INFORMAȚIONALE
ÎN VEDEREA ATINGERII OBIECTIVELOR DE DEZVOLTARE DURABILĂ:
CAZUL REPUBLICII MOLDOVA**

**DIGITAL TRANSFORMATION AND INFORMATION TECHNOLOGIES
TOWARDS ACHIEVING THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS:
THE CASE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA**

Galina BĂDICU

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: badicu.galina@ase.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9429-3654>

Svetlana MIHAILA

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: svetlana.mihaila@ase.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5289-8885>

Victor COJOCARU

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: vcojocaruserv@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9512-7455>

Abstract. This study investigates the contribution of digital transformation and information technologies to the achievement of the Sustainable Development Goals (SDGs) in the Republic of Moldova, with a particular emphasis on their relevance to accounting, auditing, and financial analysis. Employing a mixed methodology that combines bibliometric analysis (2019-2024) with a functional classification of national digital platforms in the domain of public finance and economic governance, the research identifies key tools such as SIGEF, e-Factura, and MPass as strategic enablers of SDG 9 and SDG 16. The results underscore the importance of coherent digital initiatives in fostering transparency, accountability, and financial responsibility in alignment with the objectives of Agenda 2030.

Keywords: digital transformation, information technologies, sustainable development goals, accounting and audit, digital governance, Republic of Moldova

JEL Classifications: M41, M42, Q01, O33, H83

Introducere

Transformarea digitală a devenit un vector esențial al progresului economic și instituțional, cu implicații majore asupra modului în care societățile își definesc prioritățile de dezvoltare [17]. În acest sens, cadrul strategic internațional consacrat prin Agenda 2030 [18] oferă o direcție unificatoare pentru valorificarea digitalizării și a tehnologiilor informaționale ca factori esențiali în promovarea dezvoltării durabile. Acestea pot sprijini în mod direct obiective precum modernizarea infrastructurii digitale (ODD 9), consolidarea transparenței și eficienței instituționale (ODD 16), precum și extinderea accesului la educație de calitate (ODD 4). În Republica Moldova, tranziția digitală este susținută printr-o serie de inițiative naționale menite să modernizeze administrația publică, să eficientizeze procesele financiare și să crească nivelul de acces și responsabilitate în raportarea economică. Cu toate acestea, impactul real al acestor instrumente asupra domeniilor contabile și financiare rămâne relativ puțin analizat în literatura de specialitate, în special sub perspectiva corelării lor cu direcțiile de sustenabilitate.

Lucrarea de față își propune să investigheze modul în care transformarea digitală susține implementarea ODD în Republica Moldova, printr-o abordare centrată pe contabilitate, audit și analiză economică. Menționăm că Federația Internațională a Contabililor (IFAC) recunoaște contribuția profesiei contabile la realizarea a cel puțin 8 dintre cele 17 Obiective de Dezvoltare Durabilă [11]. În acest scop, cercetarea combină două componente metodologice: (i) o analiză bibliometrică a literaturii internaționale relevante (2019-2024), și (ii) o clasificare și analiză calitativă a platformelor digitale utilizate la nivel național în gestiunea financiară și fiscală.

Scopul prezentei cercetări este de a analiza contribuția transformării digitale și a tehnologiilor informaționale la realizarea ODD în Republica Moldova, prin evidențierea implicațiilor asupra domeniilor contabilității și auditului, cu accent pe identificarea instrumentelor digitale relevante și evaluarea modului în care acestea sprijină procesele de guvernare financiară sustenabilă.

Pentru realizarea acestui scop, cercetarea urmărește o serie de *obiective specifice*, orientate atât spre fundamentarea teoretică a temei, cât și spre analiza aplicativă a instrumentelor digitale relevante în contextul contabilității, auditului și dezvoltării durabile:

- Analiza teoretică a relației dintre transformarea digitală, guvernarea financiară și dezvoltarea durabilă, cu accent pe literatura de specialitate recentă;
- Realizarea unei analize bibliometrice asupra cercetărilor internaționale publicate în perioada 2019-2024 privind digitalizarea contabilității și impactul asupra ODD;
- Identificarea și analiza platformelor digitale și a inițiativelor relevante implementate în Republica Moldova care au legătură directă cu contabilitatea, auditul și analiza financiară;
- Analiza modului în care platformele digitale contribuie la realizarea obiectivelor de dezvoltare durabilă;
- Derivarea unor concluzii și propuneri practice pentru întărirea proceselor contabile și financiare prin digitalizare, în sprijinul sustenabilității.

Prin urmare, cercetarea urmărește identificarea acelor instrumente și practici digitale care pot acționa drept verigi funcționale între politica de transformare digitală, responsabilitatea financiară și sustenabilitatea economică, în contextul angajamentelor asumate prin Agenda 2030 [17].

Metodologia cercetării

În vederea realizării scopului general al cercetării, acela de a analiza măsura în care transformarea digitală și utilizarea tehnologiilor informaționale contribuie la atingerea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă în Republica Moldova, cu accent asupra ariilor contabilității, auditului și analizei financiare, a fost construită o metodologie de cercetare de tip mixt, care îmbină analiza calitativă cu evaluarea cantitativă a fenomenului. Această abordare a fost aleasă pentru a reflecta complexitatea relațiilor dintre politicile de digitalizare, infrastructura tehnologică, instrumentele informatice și rezultatele economico-financiare relevante pentru atingerea ODD, în special a celor legate de guvernare economică (ODD 8, 9, 16).

Figura de mai jos reflectă un proces integrat, alcătuit din: investigarea literaturii relevante, compararea bunelor practici internaționale, analiza aplicațiilor digitale implementate la nivel național și evaluarea cooperării interinstituționale, toate acestea contribuind la formularea unor concluzii aplicabile în domeniile contabilității, auditului și guvernării financiare în contextul transformării digitale.

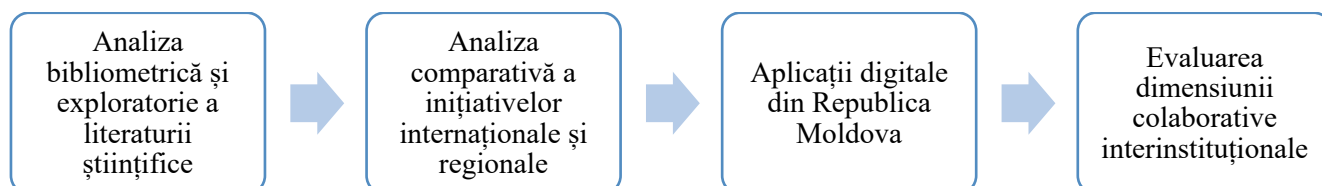

Figura 1. Etapele metodologice ale cercetării privind transformarea digitală în sprijinul Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă în Republica Moldova

Sursa: elaborat de autori

Etapa a doua implică o analiză comparativă a inițiativelor europene, oferind un cadru de referință pentru contextualizarea progresului Republicii Moldova. A treia etapă este dedicată studiului de caz

național, ce inventariază platformele digitale cu impact asupra contabilității, auditului și transparenței financiare, corelate cu obiectivele ODD 8, 9 și 16. Ultima etapă analizează dimensiunea colaborativă interinstituțională, identificând condițiile favorabile sau obstacolele în consolidarea ecosistemului digital. Această abordare etapizată și integrată fundamentează structura logică a cercetării și susține formularea unor concluzii și recomandări aplicabile în domeniul financiar și digital.

Conținut de bază

Transformarea digitală este procesul prin care tehnologiile informaționale sunt integrate strategic în activitatea economică, administrativă și socială, generând modificări de structură, eficiență și transparență [6]. În contextul actual, digitalizarea nu mai reprezintă un lux sau o opțiune, ci o condiție esențială pentru consolidarea rezilienței, sustenabilității și performanței economice la nivel național și global [14], care contribuie la crearea unor platforme și infrastructuri care pot îmbunătăți accesul la educație, servicii de sănătate, apă curată, energie [5] și multe altele. ODD, stabilite prin Agenda 2030 a Națiunilor Unite, includ în mod transversal principiile bunei guvernante, transparenței, incluziunii digitale și inovației. Astfel, transformarea digitală este recunoscută ca un facilitator cheie pentru realizarea ODD, în special a celor legate de muncă decentă și creștere economică, industrie, inovație și infrastructură, pace, justiție și instituții eficiente.

În mod particular, în domeniul contabilității și auditului, tehnologiile digitale sprijină automatizarea proceselor de raportare financiară, accesul în timp real la date economico-financiare relevante, trasabilitatea tranzacțiilor și reducerea riscului de eroare sau fraudă și creșterea eficienței proceselor de control intern și audit extern. Astfel, relația dintre digitalizare și sustenabilitate poate fi conceptualizată ca o interfață critică între politicile publice, infrastructura IT și performanța economică raportată prin mecanisme contabile și de guvernanță financiară.

Pentru a înțelege modul în care această interfață a fost reflectată în cercetările științifice recente, a fost realizată o analiză bibliometrică a literaturii internaționale, cu accent pe relația dintre digitalizare, contabilitate și dezvoltare durabilă. Analiza literaturii de specialitate relevă că transformarea digitală și tehnologiile informaționale reprezintă factori-cheie în accelerarea progresului către realizarea ODD-urilor. Aceste domenii se remarcă prin capacitatea lor de a cataliza soluții inovatoare care abordează provocările globale, de la reducerea inegalităților și îmbunătățirea sănătății, până la tranziția către economii sustenabile și reziliente. Analiza cercetărilor publicate între 2020 și 2024 pe platforma Web of Science demonstrează un interes academic susținut pentru integrarea tehnologiilor digitale în atingerea ODD-urilor. Unele cercetări sugerează că schimbarea spre realizarea Obiectivelor de dezvoltare durabilă oferă multe oportunități de consolidare [8]. Pentru a descifra cu precizie impactul și progresele în transformarea digitală și tehnologiile informaționale, s-a realizat o analiză aprofundată a tendințelor cercetărilor publicate între 2020 și 2024 pe platforma Web of Science. Cercetările bibliometrice anterioare evidențiază patru direcții majore privind ODD-urile, subliniind totodată necesitatea extinderii cadrului teoretic și metodologic [10], totodată, relevă conexiuni emergente și semnificative cu ODD.

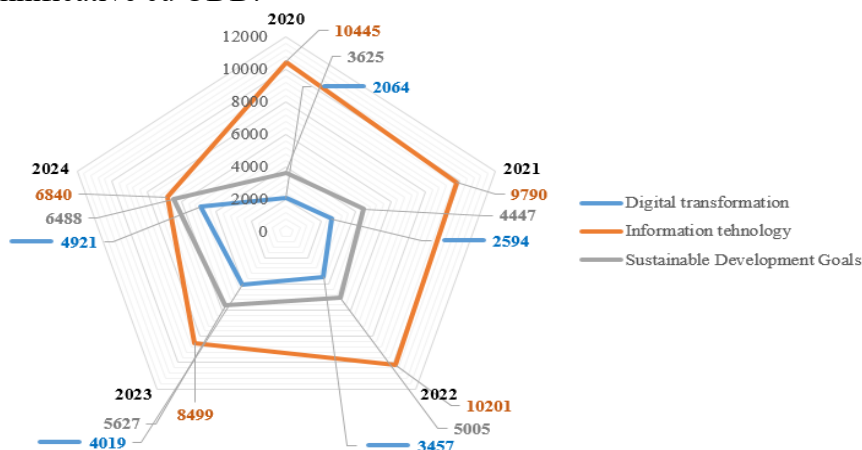

Figura 2. Dinamica publicărilor științifice internaționale în domeniile transformării digitale, tehnologiilor informaționale și Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (2020–2024)

Sursa: elaborat de autori în baza datelor Web of Science

Studiile anterioare au vizat relația dintre finanțarea externă și dezvoltarea durabilă, însă au omis dimensiunile eco-eficienței și sociale, recent abordate în analiza a 46 de țări asiatice (2000-2021) [13]. În paralel, între 2020 și 2024, cercetarea a evoluat spre integrarea sustenabilității prin soluții digitale, în special în educație [9], sănătate [3] și muncă. Declinul interesului pentru tehnologiile informaționale, în contrast cu ascensiunea constantă a studiilor despre transformarea digitală, indică o deplasare a focusului către aplicabilitatea practică în sprijinul ODD.

În continuare este prezentată distribuția cercetărilor internaționale care abordează transformarea digitală și tehnologia informației, corelate cu obiectivele de dezvoltare durabilă, tabelul 1.

Tabel 1. Distribuția publicațiilor științifice privind „transformarea digitală” și „tehnologiile informaționale” în raport cu Obiectivele de Dezvoltare Durabilă (Web of Science, 2020–2024)

Categorii Web of Science – Obiective de Dezvoltare Durabilă	”digital transformation”		Clasament	”information technology”		Clasament
	Număr de publicații	% din 17.055		Număr de publicații	% din 45.775	
ODD 1	400	2,35	10	527	1,15	16
ODD 2	274	1,61	12	738	1,61	13
ODD 3	1.810	10,61	3	14.485	31,64	1
ODD 4	1.627	9,54	4	5.569	12,17	3
ODD 5	282	1,65	11	767	1,68	12
ODD 6	80	0,47	17	678	1,48	14
ODD 7	602	3,53	9	2.796	6,11	5
ODD 8	867	5,08	6	1050	2,29	8
ODD 9	5.434	31,86	1	5.890	12,87	2
ODD 10	274	1,61	13	599	1,31	15
ODD 11	1.301	7,63	5	5.211	11,38	4
ODD 12	2.306	13,52	2	1.855	4,05	7
ODD 13	609	3,57	8	2.569	5,61	6
ODD 14	112	0,66	15	802	1,75	11
ODD 15	160	0,94	14	965	2,11	10
ODD 16	107	0,63	16	231	0,50	17
ODD 17	810	4,75	7	1.043	2,28	9
Total	17.055	100,00	X	45.775	100,00	X

Sursa: elaborat de autori în baza datelor Web of Science

În perioada 2020–2024, cercetările s-au concentrat asupra infrastructurii industriale (ODD 9), sănătății (ODD 3) și educației (ODD 4), evidențiind rolul digitalizării ca motor al progresului durabil. Sub-reprezentarea tematică a domeniilor sociale și ecologice (ex. ODD 5, 10, 15) sugerează necesitatea extinderii cercetării. Această dinamică impune adaptarea contabilității, auditului și analizei economico-financiare pentru a reflecta impactul digitalizării, precum și dezvoltarea unor instrumente orientate spre mediu și echitate socială. Astfel, lucrarea [4] contribuie la aprofundarea cunoașterii privind interdependența dintre tehnologia informației și economia digitală, evidențiind modul în care fluxurile de date digitale influențează guvernanta financiară. Analiza îmbină surse științifice relevante cu propriile investigații aplicative, oferind o perspectivă actualizată asupra impactului transformării digitale în sprijinul dezvoltării durabile

Analiza datelor ne-a permis să evidențiem corelațiile tematice dintre direcțiile cercetării științifice în digitalizare și prioritățile stabilite prin ODD. Pentru expresia „digital transformation”, cele mai multe publicații sunt concentrate pe ODD 09 – Industrie, inovație și infrastructură (31,86%), urmate de ODD 12 – Consum responsabil și ODD 03 – Sănătate și bunăstare. În mod complementar, „information technology” înregistrează cel mai mare număr de publicații tot în relație cu ODD 03 (31,64%), dar și valori importante pentru ODD 04 – Educație de calitate și ODD 11 – Orașe durabile, figura 1.

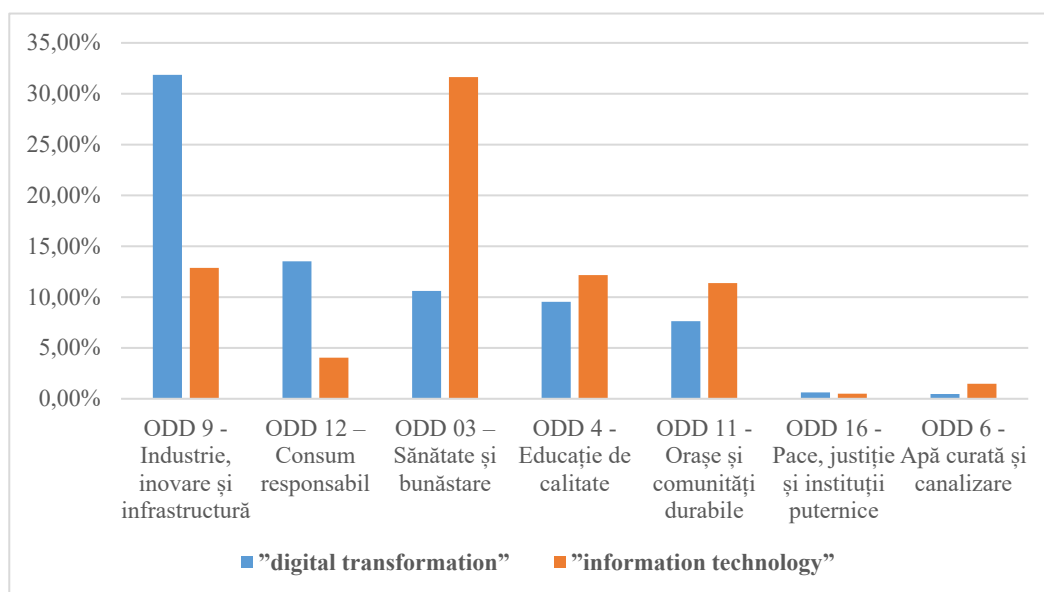

Figura 1. Distribuția comparativă a ponderii publicațiilor științifice privind transformarea digitală și tehnologia informației în raport cu principalele ODD (2020–2024)

Sursa: elaborat de autori în baza datelor Web of Science

Rezultatele reflectă o polarizare tematică a cercetării: transformarea digitală este predominant analizată din perspectivă economică și infrastructurală, în timp ce tehnologiile informaționale se concentrează pe servicii sociale și educație. Relevanța pentru contabilitate și analiză economică constă în influența acestor direcții asupra redefinirii transparenței, performanței și sustenabilității în procesul decizional și de raportare financiară.

Analiza ultimilor cinci ani confirmă rolul esențial al digitalizării și tehnologiei în realizarea ODD, dar evidențiază o distribuție inegală a cercetării între domenii. Infrastructura industrială, sănătatea și educația atrag cel mai mult interes, sugerând că investițiile digitale generează cel mai mare impact transformativ în aceste sectoare. Această tendință oferă o perspectivă globală asupra priorităților cercetării internaționale.

Pentru a evidenția mai clar specificul fiecărei direcții, este necesară o examinare comparativă aprofundată a modului în care fiecare Obiectiv de Dezvoltare Durabilă este abordat diferențiat în literatura asociată „transformării digitale” și „tehnologiei informației”.

Astfel, următoarea etapă a analizei urmărește identificarea convergențelor și divergențelor tematice în cadrul ODD-urilor selectate, tabelul 2.

Tabelul 2. Comparația direcțiilor de cercetare asociate ODD-urilor prioritare în domeniile transformării digitale și tehnologiei informației

Categorii Web of Science - Obiective de Dezvoltare Durabilă (ODD)	Ponderea cercetărilor privind transformarea digitală	Ponderea cercetărilor privind tehnologia informației	Convergențe tematice identificate în cele două domenii	Divergențe tematice între cercetările privind transformarea digitală și IT
9 INDUSTRIE, INOVAȚIE ȘI INFRASTRUCTURĂ 	31,86% (Locul 1)	12,87% (Locul 2)	Atât transformarea digitală, cât și tehnologia informației evidențiază importanța infrastructurii digitale și a inovației industriale în contextul dezvoltării durabile.	Transformarea digitală se axează predominant pe consolidarea infrastructurii industriale, în timp ce cercetările din domeniul IT se orientează mai pronunțat către educație și performanța economică.

Categorii Web of Science - Obiective de Dezvoltare Durabilă (ODD)	Ponderea cercetărilor privind transformarea digitală	Ponderea cercetărilor privind tehnologia informației	Convergențe tematice identificate în cele două domenii	Divergențe tematice între cercetările privind transformarea digitală și IT
	13,52% (Locul 2)	4,05% (Locul 7)	Ambele direcții de cercetare evidențiază preocuparea pentru optimizarea utilizării resurselor prin soluții digitale.	Transformarea digitală este semnificativ mai orientată spre sustenabilitatea producției, în timp ce tehnologia informației are o reprezentare relativ modestă în acest domeniu.
	10,610% (Locul 3)	31,64% (Locul 1)	Digitalizarea serviciilor de sănătate devine o prioritate în ambele domenii, dar IT are o aplicabilitate mai extinsă în sănătate.	IT domină acest domeniu, în timp ce transformarea digitală este mai concentrată pe infrastructura de sănătate.
	9,54% (Locul 4)	12,17% (Locul 3)	Digitalizarea educației este un obiectiv comun în ambele domenii, cu scopul de a îmbunătăți accesul și calitatea învățământului.	Transformarea digitală se concentrează pe soluții educaționale inovative, iar IT sprijină implementarea acestora.
	7,63% (Locul 5)	11,38% (Locul 4)	Tehnologiile digitale sunt aplicate pentru dezvoltarea urbană sustenabilă și îmbunătățirea vieții urbane.	IT influențează mai mult dezvoltarea comunităților, iar transformarea digitală este orientată către soluții de infrastructură urbană.
	3,53% (Locul 9)	6,11% (Locul 5)	Digitalizarea poate sprijini gestionarea resurselor energetice și accesul la energie curată.	IT are un impact mai puternic în promovarea energiei curate, dar transformarea digitală joacă un rol important în infrastructura energetică.

Sursa: elaborat de autori în baza datelor Web of Science

Analiza comparativă relevă contribuții complementare ale transformării digitale și tehnologiilor informaționale în susținerea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă. Transformarea digitală vizează consolidarea instituțiilor și infrastructurii, în timp ce tehnologiile informaționale se axează pe furnizarea de servicii sociale esențiale. Aceste direcții evidențiază necesitatea adaptării practicilor contabile la noile realități digitale, alături de mecanisme de audit care să asigure transparență și conformitate. Distribuția tematică a cercetărilor confirmă rolul catalizator al digitalizării în domenii precum sănătatea, educația și infrastructura, dar relevă totodată o sub-reprezentare a aspectelor legate de echitate socială și protecția mediului, o oportunitate strategică de extindere a aplicabilității soluțiilor digitale. Pentru contabilitate, audit și analiză economică, acest context impune o reconfigurare metodologică: integrarea indicatorilor digitali în raportare, măsurarea valorii digitale generate și includerea aspectelor ESG în audit. În acest cadru, devine esențială investigarea aplicabilității acestor transformări în contextul Republicii Moldova și al angajamentelor sale față de Agenda 2030.

În Republica Moldova, Agenda 2030 fundamentează direcțiile strategice de dezvoltare, iar transformarea digitală este recunoscută ca vector central al progresului sustenabil [15]. Aceasta prevede integrarea tehnologiilor informaționale în toate sectoarele (spre exemplu, implementarea

inteligenței artificiale), în acord cu specificul național, pentru a sprijini modernizarea administrației publice, sporirea competitivității economice și incluziunea financiară [7]. Succesul acestui proces depinde de armonizarea a cinci piloni esențiali: capitalul uman, mediul de afaceri, instituțiile publice, cadrul de reglementare și infrastructura digitală. Oamenii sunt în centrul transformării, iar dezvoltarea competențelor digitale devine prioritară. Sectorul privat stimulează inovația, administrația publică oferă suport strategic, reglementările moderne asigură încredere și adaptabilitate, iar infrastructura digitală creează suportul tehnologic necesar. Consolidarea acestor piloni oferă Republicii Moldova o bază solidă pentru accelerarea agendei de dezvoltare durabilă și consolidarea rolului său în ecosistemul digital regional.

Potrivit literaturii de specialitate și Strategiei de transformare digitală 2023-2030, succesul digitalizării în Republica Moldova depinde de armonizarea a cinci piloni: capitalul uman, sectorul privat, instituțiile publice, reglementările și infrastructura digitală. Dezvoltarea competențelor digitale, inovația din mediul de afaceri, sprijinul guvernamental, un cadru normativ adaptabil și o infrastructură performantă formează fundamentul unei transformări sustenabile. Consolidarea acestor piloni favorizează atingerea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă și repoziționează țara ca actor relevant în economia digitală regională. Totodată, studiile evidențiază tendințe emergente, precum integrarea inteligenței artificiale [12], a Internetului lucrurilor și a datelor mari [2], cu impact direct asupra eficientizării proceselor din educație, sănătate, infrastructură și energie [16]. Consolidarea acestor piloni, în paralel cu valorificarea noilor tehnologii, favorizează atingerea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă și repoziționează țara ca actor relevant în economia digitală regională. Direcțiile strategice ale Republicii Moldova în domeniul digitalizării sunt aliniate cu viziunea Busolei Digitale a Uniunii Europene, concentrându-se pe consolidarea competențelor, infrastructurilor și serviciilor pentru a facilita convergența digitală europeană.

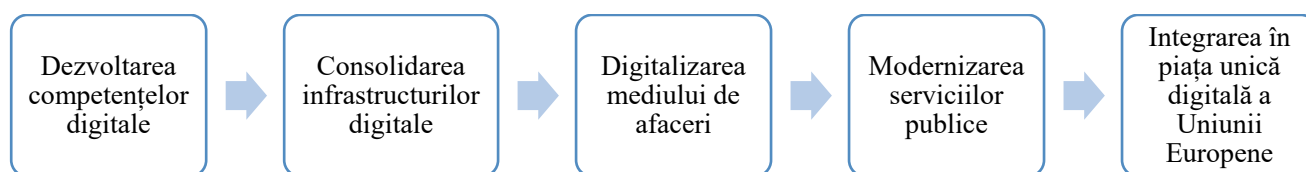

Figura 2. Vectorii strategici ai digitalizării pentru convergența Republicii Moldova cu spațiul digital european

Sursa: elaborat de autori în baza [1]

Prin urmare, direcțiile strategice ale transformării digitale în Republica Moldova facilitează integrarea instrumentelor digitale în contabilitate și audit, favorizând automatizarea raportărilor, creșterea transparenței și eficientizarea controlului financiar. Alinierea la agenda digitală europeană consolidează premisele unei guvernante financiare moderne, bazate pe date, conformitate și performanță sustenabilă.

Această orientare strategică nu rămâne doar la nivel declarativ, ci este reflectată prin inițiative concrete, în care Republica Moldova valorifică tehnologiile informaționale pentru a avansa în atingerea ODD.

Aplicațiile concrete ale transformării digitale în Republica Moldova reflectă o abordare sistemică, în care inițiativele educaționale, soluțiile din agricultură, guvernanta digitală și fiscalitatea electronică contribuie sinergic la realizarea ODD-urilor.

În plan fiscal-contabil, serviciul e-Factura din Republica Moldova contribuie semnificativ la digitalizarea proceselor fiscale și la transparența raportărilor economice, cu impact direct asupra sustenabilității administrative, eficienței contabilității și reducerii riscurilor în auditul documentar. Prin automatizarea fluxului facturilor, acest serviciu sprijină atingerea ODD 8, 9 și 12, stimulând tranziția către o economie digitală eficientă și responsabilă.

În sfera educației, programul „Tekwill în Fiecare Școală” vizează dezvoltarea competențelor digitale ale elevilor și cadrelor didactice. Cu un impact direct asupra obiectivelor privind educația de calitate și privind muncă decentă și creștere economică, inițiativa a format peste 100.000 de elevi și mii de

profesori din aproape 500 de instituții educaționale. Recunoașterea internațională obținută în 2024 confirmă relevanța sa pentru pregătirea capitalului uman în economia digitală.

De asemenea, Moldova Innovation Technology Park reprezintă un exemplu emblematic de integrare a politicilor digitale în dezvoltarea economică sustenabilă, prin crearea unui ecosistem fiscal și instituțional favorabil companiilor IT. Rezultatele obținute în doar șase ani, precum atragerea investițiilor străine, generarea de noi locuri de muncă și extinderea bazei de impozitare, subliniază impactul semnificativ al digitalizării asupra performanței economice, transparenței fiscale și eficienței administrării bugetare.

În sectorul agricol, proiectul „Cramă digitală” demonstrează modul în care tehnologiile informaționale pot transforma practicile agricole tradiționale din Republica Moldova, contribuind direct la atingerea ODD 2, 9 și 12. Prin digitalizarea proceselor de producție și depozitare, inițiativa nu doar optimizează productivitatea și reduce pierderile, ci sprijină și un model de afaceri sustenabil, inovator și orientat către calitate și trasabilitate.

În sectorul public, implementarea sistemului 112 contribuie la optimizarea răspunsului instituțional în situații de urgență. Integrarea tehnologiilor informaționale permite creșterea eficienței intervențiilor, reducerea timpului de reacție și consolidarea infrastructurii de comunicare, contribuind astfel la atingerea ODD 3 și ODD 11 și la sporirea transparenței și responsabilizării în gestionarea resurselor publice. De asemenea, platformele de e-guvernare, precum MCloud și Ghișeul Unic Electronic, exemplifică digitalizarea administrației publice în Republica Moldova, contribuind la eficientizarea proceselor instituționale, la reducerea corupției și la facilitarea accesului echitabil la servicii. Aceste inițiative sprijină implementarea ODD 9, 10 și 16 și creează premise favorabile pentru transparentizarea gestiunii financiare și consolidarea responsabilității în sectorul public.

Concluzii

Exemplele analizate demonstrează că Republica Moldova valorifică tot mai activ potențialul transformării digitale și al tehnologiilor informaționale în vederea alinierii la Obiectivele de Dezvoltare Durabilă (ODD). De la inițiative educaționale precum „Tekwill în Fiecare Școală” și soluții agricole inteligente, până la e-guvernare, parcuri IT, servicii publice digitalizate și instrumente fiscale electronice, se conturează o viziune sistemică a digitalizării ca instrument transversal de progres economic și social.

Această dinamică digitală are implicații directe și asupra contabilității și auditului: procesele devin mai transparente, documentele justificative sunt generate și arhivate digital, iar trasabilitatea și acuratețea înregistrărilor contabile cresc. Totodată, auditul beneficiază de acces rapid la baze de date, de automatizarea testelor și de posibilitatea aplicării analiticii avansate, sporind relevanța și eficiența procedurilor.

Prin urmare, transformarea digitală nu doar că sprijină realizarea ODD în plan național, dar redefineste fundamentele contabilității și auditului în era digitală, orientându-le către sustenabilitate, interoperabilitate și conformitate în timp real.

Concluziile evidențiază caracterul transversal al transformării digitale în Republica Moldova, cu impact asupra educației, agriculturii, administrației publice, sănătății, infrastructurii și fiscalității. Inițiativele descrise demonstrează aplicabilitatea directă a instrumentelor digitale în susținerea ODD, în special ODD 4, 8, 9, 12 și 16. În mod distinct, contabilitatea și auditul beneficiază de automatizarea proceselor, transparența sporită și trasabilitatea datelor economico-financiare. Aportul autorilor constă în integrarea unei abordări bibliometrice și aplicative, care fundamentează direcții strategice pentru consolidarea guvernancei financiare digitale în Republica Moldova în contextul Agendei 2030.

Referințe

1. 2030 Digital Compass the European way for the Digital Decade. [online]. Disponibil: <https://eufordigital.eu/ro/library/2030-digital-compass-the-european-way-for-the-digital-decade/>
2. Alandjani, GO., Musavi, SHA (2020). Challenges and opportunities of Big data and Cloud computing in achieving KSA's Sustainable Development Goals. *International Journal of Grid and Distributed Computing*, Volume13, Issue 2. 89-98. DOI: 10.33832/ijgdc.2020.13.2.07.

3. Barik, K., Misra, S., Chockalingam, S., & Hoffmann, M. (2023). Data Analytics, Digital Transformation, and Cybersecurity Perspectives in Healthcare. In International Workshop on Secure and Resilient Digital Transformation of Healthcare (pp. 71-89). Cham: *Springer Nature Switzerland*.
4. Cojocaru, V., Socoliuc, M., & Bădicu, G. (2023). The interdependence between information technology and the digital economy. *European Journal of Accounting, Finance and Business*, 137-144.
5. Chwiłkowska-Kubala, A., Cyfert, S., Malewska, K., Mierzejewska, K., & Szumowski, W. (2023). The impact of resources on digital transformation in energy sector companies. The role of readiness for digital transformation. *Technology in Society*, 74, 102315.
6. Dhahri, S., Omri, A., & Mirza, N. (2024). Information technology and financial development for achieving sustainable development goals. *Research in International Business and Finance*, 67, 102156.
7. Fazal, A., Ahmed, A. and Abbas, S. (2024). Importance of Artificial Intelligence in achieving Sustainable Development Goals through financial inclusion. *Qualitative research in financial markets*, 25 Jul 2024, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. ISSN: 17554179. <https://11104v206y-https-doi-org.z-e-information.ro/10.1108/QRFM-04-2023-0098>
8. Fonseca, L. M., Domingues, J. P., & Dima, A. M. (2020). Mapping the sustainable development goals relationships. *Sustainability*, 12(8), 3359. DOI: 10.3390/su12083359.
9. Gkrimpizi, T., & Peristeras, V. (2022). Barriers to digital transformation in higher education institutions. In Proceedings of the 15th International Conference on Theory and Practice of Electronic Governance (pp. 154-160).
10. Indana, F., & Pahlevi, R. W. (2023). A bibliometric approach to Sustainable Development Goals (SDGs) systematic analysis. *Cogent Business & Management*, 10(2), 2224174. DOI: 10.1080/23311975.2023.2224174
11. Lazari, L., Grigoriu, L., Bajan, M. (2024). Contribuția contabilității la dezvoltarea durabilă. In: International Scientific Conference on Accounting: ISCA 2024, 13 Edition, Chișinău. ASEM, Ediția 13, pp. 34-42.
12. Monasterio Astobiza, A. (2021). Artificial Intelligence for Social Good (Ai4sg): AI and Sustainable Development Goals. *Arbor-Ciencia Pensamiento Y Cultura*, 197(802). 1-19. <https://doi.org/10.3989/arbor.2021.802007>
13. Muhammad Naveed Jamil, Abdul Rasheed. (2024). Dynamic effect of external financing on the achievement of eco-efficiency and sustainable development objectives. *Journal on Innovation and Sustainability*, Volume 15 No. 4. 72-89. <https://doi.org/10.23925/2179-3565.2024v15i4p72-89>
14. Ramautar, V. España, S. Nguyen M., El Yousfi, A. (2023). Sustainable Development Goals in the ICT Sector, 2023 International Conference on ICT for Sustainability (ICT4S), Rennes, France, pp. 108-119, doi: 10.1109/ICT4S58814.2023.00020
15. Strategia de transformare digitală 2023-2030 a Republicii Moldova. [Online]. Disponibil: https://www.egov.md/sites/default/files/document/attachments/strategia_de_transformare_digital_a_2023-2030.pdf
16. Swain, R. B., & Karimu, A. (2020). Renewable electricity and sustainable development goals in the EU. *World Development*, 125, 104693. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2019.104693>
17. The Sustainable Development Goals Report 2024. 28 June 2024. [Online]. Disponibil: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/development-agenda/>
18. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. [Online]. Disponibil: <https://sdgs.un.org/2030agenda>

THE ACCOUNTING PROFESSION FACE TO FACE WITH THE CHANGES IMPOSED
BY TECHNOLOGY, REGULATIONS AND ETHICS: CHALLENGES AND
ADAPTABILITY

Ciprian APOSTOL

Alexandru Ioan Cuza University of Iași, Romania

E-mail: ciprian.apostol@uaic.ro

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2890-9139>

Abstract. Accounting has evolved with society. It has adapted to the requirements of users and has continuously evolved from rudimentary accounting to computerized accounting, which entails processing speed, large volume of data, accuracy and many other advantages. However, the galloping evolution of digitized technology also entails a number of changes, which pose real challenges for the accounting profession, which has to adapt in order to once again refute the “predictions” of some that it will disappear. Through a *descriptive analysis* of new trends in accounting, *this study aims to capture the main challenges for the accounting profession*.

Keywords: accounting profession, technology, challenges, adaptability

JEL Classifications: I21, M40, M41

Introduction

Accounting appeared thousands of years ago, and its evolution knows several periods of development, such as: ancient, medieval, late medieval until the beginning of the 19th century, 19th century until the first half of the 20th century, contemporary period. (Lenghel, 2012) Over time, accounting has adapted to user requirements and developed. Thus, from the rudimentary accounting of the Egyptian culture, based on a simple accounting system, it has evolved to a more advanced accounting, and some processes such as standardization, harmonization, convergence and compliance have led to a new accounting, which adapts to the New Economy or Knowledge Economy. (Apostol, 2020) In the contemporary period, accounting is computerized and has a number of advantages inconceivable in the past, such as the speed of processing, accuracy and presentation of various reports (Bajan and Lazari, 2019), but also a number of challenges, which primarily require adaptability.

The century in which we live is one of uncertainty, in which the development of digital technology is galloping, in which everything is possible and nothing surprises us anymore, and Yogi Berra's statements, i.e. "It is hard to make predictions, especially about the future" or "The future is not what it used to be" are validated every day. (Apostol, 2024) The defining aspects of the current stage of socio-economic development with highlighting the related challenges are captured in a number of other studies, which have addressed this topic, with the aim of sounding a warning signal about the uncertain future of humanity (Apostol, 2021a, 2022a, 2022b, 2023a, 2023c).

In order to capture the main challenges of the accounting profession imposed by the current context of socio-economic development, which require changes in financial accounting education, a *descriptive analysis* of new trends in the field was used, and the originality of the study lies in the use of current information from the legislation related to the accounting profession, but also from other sources such as media, specialized literature and others. The results of the research are aimed at highlighting the impact of the new socio-economic context on the training of the new generation of accountants.

Body of communication

The accounting profession has undergone multiple transformations throughout its evolution and is currently facing a number of significant challenges. These are driven by a number of factors, such as:

- Changes in the economic environment;
- Technological developments;

- Changing regulations.

Approaches to the accounting profession and the training of the future accounting specialist are also found in other studies (Apostol, 2019, 2020, 2021b, 2023b), which have addressed the challenges faced by accounting in various scenarios imposed by different stages of economic and social development. But the world does not stand still, economic-social processes are constantly evolving and transforming, which is why the study of new challenges in accounting is absolutely necessary to prepare new generations of professionals to adapt to new market demands, just as their predecessors have adapted and kept the profession alive over the years until today.

In the digital era, thanks to automation, artificial intelligence and new financial technologies, the accounting profession is taking on new dimensions, and there is now increasing talk of next-generation accountants, i.e. those professionals who will use technologies aimed at intelligent automation in sustainable businesses (CECCAR, 2024).

Among **the current challenges** facing accounting are the following:

- **Technology and automation:** artificial intelligence (AI algorithms quickly analyze financial data, detect fraud, and provide predictions about a company's financial health. According to some authors (McFarland, 2025) the top ten AI accounting tools are: Dext, Vic.ai, Indy, Bill, TurboDoc, Docyt, Zeni, Blue dot, Truewind, Booke), robotics and machine learning (can, for example, help optimize audit processes by identifying anomalies and risks) are increasingly used in accounting. Taking over repetitive tasks (programs such as SAP, QuickBooks, Xero and SoftOne automate many repetitive tasks such as invoicing, bank reconciliation and generating financial reports) means that accounting professionals have to adapt to a dynamic environment and focus on more complex tasks, and the use of advanced software requires constant training and quick adaptability; all these aspects put pressure on accountants who are not familiar with new technologies on the one hand, while on the other hand it allows them to focus on value-added activities such as financial analysis and consulting and to work remotely. Cloud platforms also allow access to real-time data, which facilitates collaboration between accountants and entrepreneurs;
- **Tax regulations and legislative changes:** accounting professionals need to be aware of frequent changes in tax laws, accounting standards and government regulations that affect their accounting records. Thus, all these changes may affect the way financial statements are prepared, how tax deductions are applied or how new transactions are accounted for etc. Also, with the globalization of the economy, many companies in Romania and other countries operate in international markets, which leads to the need to be aware of and comply with international accounting standards (e.g. IFRS, US GAAP etc.). This also puts additional pressure on the professionals in the field;
- **The complexity of financial reporting:** companies' financial reporting is subject to increasingly stringent requirements, which mean that it must comply with all the quality characteristics required so that the data transmitted to users is accurate, transparent and accurately reflects the true and fair view. Globalization is also making its mark on reporting and accounting professionals need to take into account the impact of international economic changes on local firms and global financial interdependencies;
- **Professional ethics and responsibility:** accounting professionals have a responsibility to maintain fairness and transparency in their financial activities, which is why ethical challenges can arise when financial information is interpreted or presented in a way that favors the interests of others over the interests of the fair. In a century in which data is extremely valuable and vulnerable, data confidentiality is another responsibility of accountants, which is why they must take rigorous measures to protect clients' sensitive financial information. On the other hand, vigilance is another trait that accountants must have, as new technology makes it easier to falsify documents and more. Digitization requires compliance with stricter security standards (such as General Data Protection Regulation - GDPR) to protect financial data and accountants also need to be up to date with legislation on electronic archiving and digital invoicing;
- **Skills and professional development:** a diverse set of skills is needed in accounting today. In addition to technical knowledge, accountants need to develop communication and critical thinking

skills, and skills in risk management and data analysis are essential as these areas become increasingly important. Also, as regulations and technologies change rapidly, accounting professionals need to participate in continuous training to keep their skills up to date. Professional development in the accounting field is provided by high school and university education, as well as by some local and international accounting organizations. Some international bodies (International Federation of Accountants, International Auditing and Assurance Standards Board, International Public Sector Accounting Standards Board, etc.) are developing educational standards for the accountancy profession. The concern for professional development is continuously manifested with the help of all the institutions mentioned above, but also the business environment and through the organization of various events, conferences or forums on this topic. Thus, on March 12-13, 2025, The Accountancy Education Directors Forum was held in London, bringing together representatives from professional bodies, academia, business and regulatory environments to discuss essential changes in financial accounting education (CECCAR, 2025);

- ***Sustainability and social responsibility concerns:*** as more and more companies are required to adopt standards for reporting their environmental, social and governance (ESG) performance, accountants need to familiarize themselves with these and, even more so, ensure that companies comply with sustainability regulations. The shift to circular economies and sustainable business models also require accounting professionals to understand and implement new types of financial assessments that take into account the environmental and sustainability aspects of business. For example, as of November 30, 2023, Romania has adopted the Return Guarantee System (RGS), whereby traders are obliged to register in the system and comply with legal requirements (Contabilul.ro, 2025), all specific transactions must be recorded in the accounting system, according to the regulations in force.

These and many other challenges that arise as a result of socio-economic development require ***adaptability and continuous training*** from accountants. This is how they can remain competitive and relevant in a rapidly changing financial landscape.

Conclusions

Today's world is in a continuous and rapid change with many unknowns and challenges. The present stage of development of the world economy, the New Economy, is based on knowledge, digitalization, advanced technology, and terms such as sustainable development, circular economy, sustainability and social responsibility describe the framework of economic and social development of our century.

In this context, the accountancy profession is also evolving and transforming as a result of the challenges generated by the digitization era, due to automation, artificial intelligence and new financial technologies, but also changes in the economic framework and constantly updated and amended regulations.

The accountant is no longer just a data operator but a strategic consultant, and expertise in financial data analysis, tax planning and business process optimization are becoming the new concerns of next-generation accountants as AI takes over repetitive work.

In conclusion, the accounting profession is not disappearing, it is transforming, which is why next-generation accountants will be the ones embracing new technologies and developing their digital skills. ***Adaptability and continuous learning*** become essential to overcome all challenges and succeed in this profession.

References

1. Apostol, C. (2019). Education and health – areas of interest in Romania?. *EUFIRE 2019 European Union Financial Regulation and Administrative Area*, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2019, ISBN: 978-606-714-543-4, pp. 349-360.
2. Apostol C. (2020). Viitorul contabilității încotro?. *Culegere de articole științifice IX Edition International Scientific Conference on Accounting, ISCA 2020*, Chisinau, R. Moldova, ISBN 978-9975-75-989-2, pp. 19-29.

3. Apostol, C. (2021a). Performance versus welfare. *Conference proceedings The 3rd Economic International Conference „COMPETITIVENESS AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION” organised by Technical University of Moldova, Faculty of Economic Engineering and Business*. Chişinău, R. Moldova, pp. 171–174.
4. Apostol, C. (2021b). Pregătirea viitorului economist contabil în condiții de pandemie. *Culegere de articole științifice X Edition International Scientific Conference on Accounting, ISCA 2021*. Chişinău, R. Moldova, ISBN 978-9975-155-25-0, pp. 7–15.
5. Apostol, C. (2022a). Noua economie – progres sau regres?. *Culegere de articole științifice XI Edition International Scientific Conference on Accounting, ISCA 2022*. Chişinău, R. Moldova, ISBN 978-9975-155-92-2 (PDF), pp. 203–207.
6. Apostol, C. (2022b). “Progress” of life on Earth. *Competitiveness and Sustainable Development. 4th Economic International Conference Competitiveness and Sustainable Development*, Chişinău, R. Moldova: Technical University of Moldova, pp. 33–37. Available at: <https://doi.org/10.52326/csd2022.06>.
7. Apostol, C. (2023a). Current landmarks in the education of the future accounting specialist. *International Scientific Conference on Accounting ISCA 2023. International Scientific Conference on Accounting ISCA 2023*, Academy of Economic Studies of Moldova, pp. 265–271. Available at: <https://doi.org/10.53486/isca2023.33>.
8. Apostol, C. (2023b). Repere actuale în formarea viitorului specialist în contabilitate. *Culegere de articole științifice XII Edition International Scientific Conference on Accounting. ISCA 2023*, Chişinău, R. Moldova, ISBN 978-9975-167-00-0 (PDF), pp. 265–271.
9. Apostol, C. (2023c). Sustainability - fad or necessity. *Competitiveness and sustainable development - 2023. The 5th Economic International Conference “Competitiveness and sustainable development”*, Chişinău, R. Moldova: Technical University of Moldova, pp. 37–42. Available at: <https://doi.org/10.52326/csd2023.06>.
10. Apostol, C. (2024). The current economy - conglomerate of contradictory events. *International Scientific Conference on Accounting ISCA 2024. International Scientific Conference on Accounting ISCA 2024*, Academy of Economic Studies of Moldova, pp. 272–277. Available at: <https://doi.org/10.53486/isca2024.35>.
11. Bajan M. and Lazari L. (2019). Accounting in the digital. *Culegere de lucrări științifice ale Conferinței Științifice Internaționale ”Competitivitate și Inovare în economia cunoașterii”, Ediția a XXI-a. ”Competitivitate și Inovare în economia cunoașterii”*, Chişinău, R. Moldova.
12. CECCAR (2024). CECCAR Filiala Timiș: Capitalismul responsabil & evoluția profesiei contabile. De la A... la AI, *CECCAR Business Magazine*, 20 November. Available at: <https://www.ceccarbusinessmagazine.ro/ceccar-filiala-timis-capitalismul-responsabil-evolutia-profesiei-contabile-de-la-a-la-ai/a/NTQ2MTMyMTA0MzQ5NzE2M-GTlDs3Mt1QEaugzwaO3pw> (Accessed: 20 March 2025).
13. CECCAR (2025). CECCAR, parte din dialogul global despre viitorul educației financiar-contabile: Evoluție sau revoluție?. *CECCAR Business Magazine*, 19 March. Available at: <https://www.ceccarbusinessmagazine.ro/ceccar-parte-din-dialogul-global-despre-viitorul-educatiei-financiar-contabile-evolutie-sau-revolutie/a/NTQ2MTMyMTA0MzQ5NzE2MykwnFNGoTludBoPTm1NtpE> (Accessed: 31 March 2025).
14. Contabilul.ro (2025). Sistemul Garantie-Returnare (SGR): monografie contabila pentru producator, comerciant si distribuitor. *Contabilul . ro*, 13 February. Available at: <https://contabilul.manager.ro/a/28176/sistemul-garantie-returnare-sgr-monografie-contabila-pentru-producator-comerciant-si-distribuitor.html> (Accessed: 18 March 2025).
15. Lenghel, R. D. (2012). Repere ale evoluției contabilității, *Anuarul Institutului de Istorie ‘GEORGE BARIȚIU’ din Cluj-Napoca. Series HUMANISTICA – X*, pp. 269–280.
16. McFarland A. (2025). Cele mai bune 10 instrumente de contabilitate AI (aprilie 2025), *UNITE.AI*, 4 January. Available at: <https://www.unite.ai/ro/best-ai-accounting-tools/> (Accessed: 4 March 2025).

THE ROLE OF CSR ACTIONS IN ENSURING BUSINESS SUSTAINABILITY

Camelia-Cătălina MIHALCIUC

Ștefan cel Mare University of Suceava, România

E-mail: camelia.mihalciuc@usm.ro

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5598-5829>

Maria GROSU

„Alexandru Ioan Cuza“ University of Iasi, Romania

E-mail: maria.grosu@uaic.ro

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5185-4717>

Dumitrița APOSTOL

Ștefan cel Mare University of Suceava, România

E-mail: dumitrita.apostol99@gmail.com

Abstract. We live in an increasingly complex world, a world in which involvement in social life is necessary for any company that wants to achieve not only financial success but also the respect of the society in which it operates. Specialized literature and events in recent decades show that, against the backdrop of economic globalization, the development of companies based solely on sales volume and profitability is limiting, sometimes even impossible. This has led to the international recognition of the concept of sustainable development, a very important term for the rapidly evolving business world. The term sustainability is often confused with other business terms, with some authors using the expression corporate social responsibility to emphasize a company's obligations to society in general. Corporate social responsibility (CSR) has been discussed by researchers for many decades and is an element of great importance for academia and even more so for companies operating globally. Thus, the main objective of this paper is to study empirical studies on the importance of social responsibility actions for both companies and consumers, for the general public, which demonstrate the need for companies to publish information about their sustainable activities. Social responsibility actions bring major benefits to the companies that implement them, particularly in terms of reputation and increased customer recognition for actions that help improve consumers' lives.

Keywords: Sustainable Development, Non-Financial Information, Corporate Social Responsibility (CSR), Sustainable Development Goals, Durability reporting,

JEL Classifications: M41, M48

Introducere

Responsabilitatea corporativă a companiilor a cunoscut o dezvoltare alertă, evoluând dintr-un fenomen puțin cunoscut și, cu atât mai puțin, practicat, față de un subiect controversat, pe baza căruia au fost elaborate numeroase lucrări, constituind o prioritate strategică fundamentală în procesul de afaceri din zilele noastre [1]. De la responsabilitatea socială corporatistă s-a ajuns la dezvoltarea durabilă, ambele procese tot mai complexe ale mediului organizațional modern. În principiu, scopul companiei, este bazat pe principiul durabilității și nu se limitează doar la a supraviețui, dar este și de a prospera, iar pentru a-și atinge acest obiectiv compania ar trebui să găsească acele modalități de a activa, inova și consuma prin care să creeze și să mențină o colaborare cât mai bună cu toate categoriile de stakeholderi. Informațiile nefinanciare au apărut în raportarea financiară pentru a răspunde nevoii de informații mai complete privind performanța corporativă, fiind o etichetă cu care se poate lucra și se pot colecta în mod continuu informații noi privind aspectele legate de responsabilitatea socială a întreprinderilor [2].

La nivel european, raportarea privind durabilitatea, prin Directiva CSRD reprezintă actul legislativ care a introdus obligații legale de raportare privind sustenabilitatea pentru anumite companii mari din Uniunea Europeană [3], obiectivul directivei fiind cel de a realiza obiectivul Pactului verde de a transforma Uniunea Europeană într-o economie modernă, competitivă și eficientă din punctul de vedere al utilizării resurselor, asigurându-se că: până în 2050, nu vor mai exista emisii de gaze cu efect de seră; se va realiza o creștere economică care nu depinde de utilizarea resurselor; și nicio persoană și niciun loc nu vor fi lăsate în urmă [4].

Informațiile privind mediul, aspectele sociale și guvernanta corporativă publicate de entități conduc la sporirea transparenței raportărilor financiare și credibilității părților interesate și care vor facilita luarea de decizii și investiții solide [5]. Globalizarea economiei duce la creșterea cerințelor informaționale ale părților interesate, astfel încât companiile trebuie să abordeze noi tipuri de raportare prin care să răspundă tuturor nevoilor. Conștientizarea necesității de a reforma raportarea corporativă prin adaptarea informațiilor financiare și nefinanciare la actualul mediu economic, contribuie la rapoarte care să aducă echilibru, stabilitate și transparență pentru a acoperi și armoniza aspectele economice, sociale și de mediu: ESG (mediu, social și guvernanta), prin încorporarea unui volum optim de informații. Termenul „ESG” poate fi considerat o evoluție a conceptului mai vechi de „SRI” (investiții social responsabile), care se aliniază ideilor precum responsabilitatea socială corporativă (CSR) și filantropia, și este, de asemenea, un indicator care arată standardele pentru gestionarea guvernantei corporative, a problemelor de mediu și sociale în cadrul companiilor și este utilizat din ce în ce mai mult atunci când investitorii aleg companiile în care doresc să investească. Indicatorul este utilizat și de instituțiile de creditare atunci când acordă finanțare [6].

Nevoile informaționale s-au extins de la percepția de profit, rentabilitate până la grad de sustenabilitate, astăzi, sustenabilitatea nu mai înseamnă doar consum eficient de resurse, cum ar fi energia, reciclarea și protejarea mediului înconjurător, ci și măsuri ce pot fi luate, în primul rând, pentru sănătatea oamenilor, cu efecte cât mai puțin nocive asupra ecosistemelor naturale. În acest context, mediul de afaceri, este unul dintre domeniile care trebuie să se alinieze sustenabilității prin abordarea celor 17 obiective de dezvoltare durabilă.

Obiectivele de dezvoltare durabilă fiind cea mai interesantă inițiativă globală pe calea sustenabilității reprezintă setul de ținte legate de dezvoltarea internațională pe viitor, ținte care au ca scop să armonizeze trei elemente cheie: *creșterea economică, incluziunea socială și protecția mediului*. Actualitatea temei de față este reflectată în necesitatea continuă de a evolua ca companie, de a fi în pas cu tendințele globale, astăzi, acestea ducând către sustenabilitate, iar cu siguranță un pas către a dezvolta o afacere sustenabilă nu poate fi decât cel de a implementa astfel de obiective de dezvoltare durabilă și de a oferi informații utilizatorilor interesați de activitatea companiei respective.

1. Revizuirea literaturii de specialitate

Literatura de specialitate și evenimentele din ultimele două decenii arată că pe fondul globalizării economiilor, dezvoltarea companiilor doar pe criteriul volumului vânzărilor și al rentabilității este limitativă, devenind, uneori chiar imposibilă. De aceasta a devenit cunoscut, la nivel internațional, conceptul dezvoltare sustenabilă, termen foarte important pentru lumea afacerilor, care este în plină evoluție. Acest concept a luat naștere în anii 80, în timpul unei conștientizări în creștere, în momentul în care națiunile trebuiau să găsească modalități de a-și dezvolta economiile fără a distruge mediul înconjurător și implicit, fără a distruge bunăstarea generației viitoare. De atunci sustenabilitatea este un termen cheie pentru o serie de aspecte sociale și de mediu, iar pentru companii a căpătat o idee definitorie, și anume: că compania durabilă este cea care creează profit pentru acționarii săi și în același timp protejează mediul, îmbunătățește viața celor cu care are interacțiune.

Sustenabilitatea este un subiect a cărui importanță crește din ce în ce mai mult, în toate aspectele vieții organizaționale. Din ce în ce mai mult, companiile iau în considerare, în afacerile lor, modalități de a crea și a menține un echilibru între crearea de valoare economică, ecologică, socială și culturală [7]. Deși, majoritatea oamenilor de gândesc mai întâi la mediu, conceptul de sustenabilitate face referire și la alte elemente din societate. Succesul economic este important, dar, la fel de importante sunt și alte valori umane, cum ar fi viața de familie, dezvoltarea intelectuală, creșterea artistică, morală și spirituală. Astfel, sustenabilitatea înseamnă dezvoltarea unei afaceri care crește, obține profit

susținând, în același timp aspirațiile ne-economice ale oamenilor atât din interiorul cât și din exteriorul companiei [8].

Importanța acțiunilor de responsabilitate socială atât pentru companii cât și pentru consumatori, pentru publicul larg a fost evidențiată în diverse studii empirice, unele dintre acestea vor fi prezentate în tabelul 1.

Tabel 1. Studii privind responsabilitatea socială corporativă

Autor/Anul publicării	Concluzii evidențiate
Sanka and Bhattacharya, 2001 [9]	Au confirmat efectul pozitiv al asociațiilor de CSR asupra evaluării generale a companiei și asupra preferinței din partea clienților pentru un anumit produs sau serviciu.
Rupp and Mallory, 2015 [10]	Organizațiile ar putea oferi angajaților medii de lucru sigure sau să inițieze programe de sustenabilitate a mediului.
Sekulic and Pavlović, 2018 [11]	Potrivit acestora companiile trebuie să implementeze proiecte creative și prietenoase cu mediul, dacă doresc să stabilească un avantaj competitiv. Practicile CSR pot permite formarea unui imagini verzi pozitive.
Jeffrey et. al., 2019 [12]	Este de părere că responsabilitatea corporativă stimulează loialitatea și încrederea între clienți și vânzători. Iar reputația corporativă solidă le permite angajaților să fie dezvoltați și să adopte tehnici noi.
Brower and Dacin, 2020 [13]	Au demonstrat că acțiunile de responsabilitate socială desfășurate de companii exercită un efect puternic, pozitiv asupra imaginii percepute de clienți.
Adewaale, 2022, [14]	Acesta este de parere ca CSR poate fi forța principală din spatele eforturilor de combatere a schimbarilor climatice, de a crea locuri de muncă, de a crea loialitate de marca si pentru a imbunatati rezultatele financiare. Prin urmare, atunci când se implementează strategia corporativă, companiile pot să își autoreglementeze acțiunile care afectează părțile interesate.
Alakkas et. al., 2022 [15]	Potrivit acestora comunicarea eficientă a CSR poate crește gradul de conștientizare a consumatorilor. Iat atunci când acestea adoptă campanii de marketing eficiente care includ activități de CSR, își sporesc reputația mărcii și își îmbunătățesc echitatea mărcii.

Sursa: Elaborare proprie după literatura de specialitate analizată

Toate aceste studii dar și multe altele demonstrează că acțiunile de responsabilitate socială influențează imaginea unei companii, influența fiind una pozitivă. Prin implicarea în acțiuni de protejare a mediului, de susținere a culturii, a educației, a sportului și alte acțiuni, companiile își garantează un profit nefinanciar, o imagine bună în fața comunității și o longevitate în domeniul afacerilor. Ideea este că companiile trebuie să desfășoare practici de afaceri corecte și benefice pentru forța de muncă, clienți, mediu și pentru întreaga societate în general.

În 2019 și Comisia Europeană a făcut o declarație cu privire la acest subiect, aceasta consideră că „un concept prin care companiile integrează preocupările sociale și de mediu în operațiunile lor de afaceri și în interacțiunea lor cu părțile interesate în mod voluntar” este responsabilitatea socială corporativă.

Un aspect important regăsit în literatura de specialitate este cel care face referire la conceptul de accounting sustainability, regăsindu-se formulate astfel trei obiective ale contabilității sustenabilității, evidențiate sugestiv în figura 1. Obiectivele sustenabile pot fi reflectate nu doar teoretic de către companii, dar și în contabilitatea acestora. Chiar dacă nu facem referire la termeni financiari dar mai mult sociali și de mediu, în contabilitate ar trebuie să se evidențieze modul în care compania interacționează cu aceste medii. Într-un final această interacțiune se rezumă tot la cifre, dacă ar fi să vorbim de gradul de poluare sau de numărul de salariați care participă la diverse cursuri de performare și alți indicatori asemănători. Obiectivul contabilității este, după cum poate fi observat și în figura 1, cel de a publica aceste informații.

Obiective sustenabile	Pregătirea conturilor privind interacțiunea organizațiilor cu societatea și mediul natural.
	Publicarea informațiilor financiare și ne-financiare, informații despre performanța unei companii în raport cu societatea și mediul.
	Extinderea contabilității financiare tradiționale pentru a lua în considerare o gamă largă de informații monetizate, care cuprind impactul cu mediu, impactul social și cel economic, asupra cărora sunt luate anumite decizii organizaționale

Figura 1. Obiective ale contabilității sustenabilității

Sursa: Elaborare după [16].

Kaur și Lodhia (2018) susțin ideea că implicarea părților interesate în abordarea sustenabilității în procesul contabil este important și poate fi realizat prin intermediul elaborării de planuri strategice, prin intermediul indicatorilor de sustenabilitate și prin măsurarea performanței sustenabilității și pregătirea rapoartelor de sustenabilitate [17].

Kotler și Lee au explicat șase tipuri de activități CSR care ar putea afecta răspunsurile clienților și ar putea îmbunătăți bunăstarea comunității, acestea sunt reprezentate în figura 2 - Tipuri de activități CSR [18].

Figura 2. Tipuri de activități CSR

Sursa: Elaborare după [18].

Activitățile de voluntariat comunitar, marketing social și celelalte patru categorii vor crește numărul de clienți ai unei companii, profitul și implicit șansa de menținere pe piața afacerilor pentru o perioadă lungă de timp. În același timp, companiile ar putea susține că aceste practici au și dezavantaje, primul este acela că implementarea costă bani, ceea ce pentru companiile mari nu reprezintă neapărat o problemă, însă organizațiile mai mici pot avea probleme în alocarea unui buget pentru a deveni mai responsabile din punct de vedere social. Astfel de practici ar trebui să demonstreze faptul că, o companie nu este orientată doar către profit și creștere, ci și către îmbunătățirea vieții comunităților locale și chiar a mediului înconjurător la nivel local sau global.

2. Rolul obiectivelor de dezvoltare durabilă în asigurarea performanței companiilor

Cele 17 obiective ale durabilității influențează companiile să diminueze riscurile inutile, să evite crearea de deșeuri, să mărească, în schimb, eficiența materialelor și a energiei, să inoveze produse și servicii ecologice noi, și pe această cale să primească autorizații de funcționare din partea comunităților locale. Deci, prin adoptarea lor, companiile vor deveni mai profitabile și vor dezvolta activități pe termen lung. Prin abordarea acestora se implementează principiul sustenabilității, generând un proces prin care companiile vor integra obiectivele economice, sociale și se mediu în strategiile lor de afaceri. Plus la aceasta este necesară și menținerea unui echilibru între acești trei piloni [19]. .

Prin problematica abordată în conținutul lor, cele 17 ODD-uri se adresează în egală măsură atât regiunilor și statelor subdezvoltate, cât și celor dezvoltate. România s-a angajat și ea din 2015, să elimine sărăcia și foametea, să combată inegalitățile și injustiția și să adopte măsuri active privind protecția mediului înconjurător. Descrierea pe larg a celor 17 obiective, este realizată în tabelul 2.

Tabel 2. Descrierea obiectivelor de dezvoltare durabilă

Nr. ODD	Descrierea ODD
ODD1	Eradicarea sărăciei în toate formele sale și în orice context, dat fiind faptul că, la nivel global, 1 miliard de persoane continuă să trăiască la limita subzistenței, cu mai puțin de 1.25 dolari/zi.
ODD2	Eradicarea foametei, asigurarea securității alimentare, îmbunătățirea nutriției și promovarea unei agriculturi durabile.
ODD3	Obiectivul dat se concentrează pe creșterea speranței de viață, reducerea mortalității infantile și a maladiilor grave (precum HIV/SIDA, malarie, TBC, poliomielită etc.).
ODD4	Garantarea unei educații de calitate și promovarea oportunităților de învățare de-a lungul vieții pentru toți.
ODD5	Realizarea egalității de gen și împuternicirea tuturor femeilor și a fetelor. La nivel global, doar în 46 de state femeile dețin mai mult de 30% din mandatele parlamentelor naționale.
ODD6	Asigurarea disponibilității și managementului durabil al apei și sanitație pentru toți
ODD7	Asigurarea accesului tuturor la energie la prețuri accesibile, într-un mod sigur, durabil și modern.
ODD8	Promovarea unei creșteri economice susținute, deschise tuturor și durabile, a ocupării depline și productive a forței de muncă și a unei munci decente pentru toți.
ODD9	Construirea unor infrastructuri rezistente, promovarea industrializării durabile și încurajarea inovației.
ODD10	Reducerea inegalităților în interiorul țărilor și de la o țară la alta.
ODD11	Dezvoltarea orașelor și a așezărilor umane pentru ca ele să fie deschise tuturor, sigure, reziliente și durabile.
ODD12	Asigurarea unor tipare de consum și producție durabile.
ODD13	Luarea unor măsuri urgente de combatere a schimbărilor climatice și a impactului
ODD14	Conservarea și utilizarea durabilă a oceanelor, mărilor și a resurselor marine pentru o dezvoltare durabilă.
ODD15	Protejarea, restaurarea și promovarea utilizării durabile a ecosistemelor terestre, gestionarea durabilă a pădurilor, combaterea deșertificării, stoparea și repararea degradării solului și stoparea pierderilor de biodiversitate.
ODD16	Promovarea unor societăți pașnice și incluzive pentru o dezvoltare durabilă, a accesului la justiție pentru toți și crearea unor instituții eficiente, responsabile și incluzive la toate nivelurile.
ODD17	Consolidarea mijloacelor de implementare și revitalizarea parteneriatului global pentru dezvoltare durabilă.

Sursa: Elaborare proprie după [20].

În timp ce Obiectivele de Dezvoltare Durabilă oferă un set cuprinzător de obiective și direcții pentru dezvoltarea durabilă, informațiile ESG furnizează metodele și procesele necesare pentru atingerea acestora, concentrându-se pe comportamentul și practicile entităților individuale [21].

Companiile care aleg să adopte și să implementeze ODD-urile pot integra simultan factorii ESG în practicile lor, răspunzând astfel mai bine cerințelor de sustenabilitate ale investitorilor și comunităților, contribuind în același timp la realizarea obiectivelor globale. Implementarea practicilor sustenabile poate contribui la consolidarea managementului companiei prin identificarea și gestionarea mai eficientă a riscurilor și la reducerea costurilor operaționale prin adoptarea unor măsuri eficiente de utilizare a resurselor și de gestionare a deșeurilor, ceea ce duce la economii semnificative de costuri [6].

Pentru a fi evaluate mai bine aceste 17 obiective pot fi clasificate în anumite categorii, încadrate în titulatura celor 5 P, așa cum se poate observa din figura nr. 3.

Figura 3. Cei 5 P ai sustenabilității

Sursa: Elaborare proprie după [22].

Cele 17 obiective pot fi repartizate și în 5 categorii: *prosperitate, pace, planetă, populație și parteneriate*, așa cum se poate vedea în figura 1.6, fiecare dintre ei având rolul său separat dar și pe cel comun, de a crea afaceri sustenabile.

Obiectivul clar al acestora îl reprezintă optimizarea interacțiunilor dintre companii, societate și natură, precum și obligația reunirii scopurilor evoluției sociale cu limitele ecologice ale planetei pe o perioadă lungă de timp, care se vor concentra asupra modului în care schimbările de mediu afectează societatea, și vice versa, ținând cont de faptul că, până acum, direcția de dezvoltare a omenirii nu a fost sustenabilă.

Conceptul ESG și obiectivele de durabilitate determină o transformare a modului în care rolul și scopul unei companii sunt percepute și înțelese. Respectarea și realizarea obiectivelor globale sunt sprijinite în mod eficient de implementarea factorilor ESG, care oferă modalități concrete de abordare a cerințelor de sustenabilitate ale investitorilor și comunităților. Adoptarea și implementarea ODD și a factorilor ESG oferă companiilor numeroase oportunități de creștere și dezvoltare durabilă. ESG este astfel indicatorul standard pentru gestionarea guvernanței corporative, a problemelor de mediu și sociale în cadrul companiilor și este utilizat din ce în ce mai mult atunci când investitorii aleg în ce companii să investească, fiind utilizat și de instituțiile de creditare atunci când acordă finanțare [6].

3. Perspectivă sustenabilității

Interesul academic și corporativ pentru dezvoltarea durabilă a crescut mult în ultimii ani. Unii economiști asociază durabilitatea drept sinonim al dezvoltării durabile, iar alți autori consideră sustenabilitatea ca un proces care duce la obiectivul dezvoltării durabile.

Obiectivele de dezvoltare durabilă sunt cea mai interesantă inițiativă globală pe calea sustenabilității [23]. Acestea promovează un mesaj sofisticat și inovator: combaterea aspectelor sustenabilității pe trei piloni ai bunăstării umane combinând mediul (durabilitatea mediului), societatea (incluziunea socială) și economia (dezvoltarea economică). Deci, acest model folosește trei piloni interconectați care cuprind obiective economice, sociale și de mediu, care necesită ca să lucreze în armonie. O evidențiere a celor 17 obiective de dezvoltare durabilă în funcție de pilonii sustenabilității este realizată în tabelul 3.

Tabel 3. Clasificarea obiectivelor de dezvoltare durabilă în funcție de pilonii sustenabilității

Categoria	Descriere	Obiectivele de dezvoltare durabilă
Economic	Obiective concentrate pe dezvoltarea economică și dezvoltare sustenabilă	O8 - Muncă decentă și creștere economică; O9 - Inegalități reduse O10 - Orașe și comunități durabile O11 - Consum și producție responsabile
Social	Obiective concentrate pe promovarea acțiunilor care respectă societatea și valorile ei, precum și pe asigurarea accesului la acțiuni legate de dezvoltare egală la nivel global	O1 - Fără sărăcie O2 - Foamete „zero” O3 - Sănătate și bunăstare O4 - Educație de calitate O5 - Egalitate de den O7 - Energie curată și la prețuri accesibile O10 - Orașe și comunități durabile O 16 - Pace, justiție și instituții eficiente
De mediu	Obiective concentrate pe mediu și împotriva efectelor adverse ale schimbările climatice și alte acțiuni nesustenabile	O 6 - Apă curată și sanitație O 12 - Acțiune climatică O 13 - Viața acvatică O 14 - Viața terestră
Transversale	Obiective legate de a multitudine de zone	O 17 - Parteneriate pentru realizarea obiectivelor

Sursa: Elaborat după [24].

Durabilitatea în practică poate fi văzută ca arta de a face afaceri într-o lume interdependentă. În sensul larg, sustenabilitatea este despre interdependență, care ia mai multe forme, iar singura modalitate de a reuși, în lumea interdependentă de astăzi este de a fi sustenabil.

De asemenea regăsim în literatura de specialitate, principalele perspective de sustenabilitate clasificate în următoarele categorii [25]:

1. durabilitate tradițională
2. durabilitate slabă
3. durabilitate puternică
4. durabilitatea centrată pe sănătate
5. durabilitatea integrate

O descriere a acestor categorii poate fi vizualizată în figura nr. 4.

Conștientizarea sustenabilității companiilor în afaceri a crescut în ultimii ani, rolul lor tradițional de a furniza bunuri și servicii la prețuri competitive care să satisfacă cererile clienților nu mai este suficient pentru a genera o dezvoltare durabilă. Astfel, companiile vor trebui să ia în considerare efectele celor mai bune practici ale lor asupra mediului și societății, pentru a contribui la progresul societății și la protecția mediului, esența dezvoltării durabile fiind coexistența relațiilor economice și sociale și protecția mediului prin implementarea obiectivelor economice, sociale și de mediu.

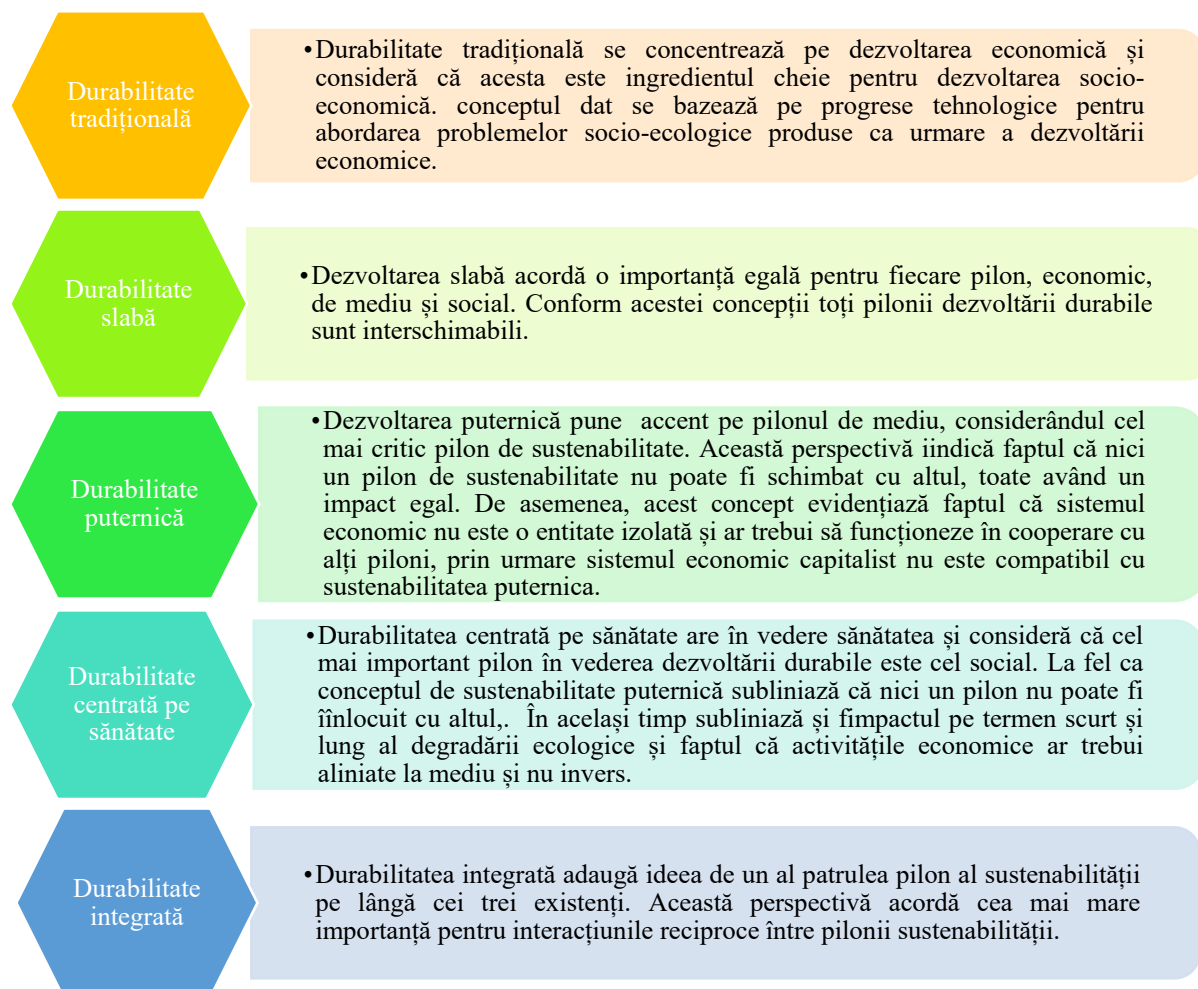

Figura 4. Perspective sustenabile

Sursa: Elaborare după [25].

Indiferent de modul de percepție a durabilității, fiecare dintre categoriile prezentate în figura nr. 4 vizează o lume a afacerilor sustenabile. Ideal ar fi ca companiile să armonizeze obiectivele din categoria celor trei piloni și să le abordeze pe toate. Includerea obiectivelor nefinanciare în sistemele de management sunt cruciale pentru dezvoltarea sustenabilă a afacerilor.

Concluzii

Evaluarea durabilității este o preocupare crescândă la nivel mondial, odată cu punerea în aplicare a Agendei 2030 a Organizației Națiunilor Unite, găsind astfel instrumentele adecvate pentru a asigura acoperirea completă a problemelor de mediu, sociale și economice în lumina perspectivelor culturale, istorice - retrospective și prospective - respectiv instituționale și pentru a permite participarea mai multor părți interesate [26]. Putem observa că orice întreprindere care dorește să devină durabilă trebuie să conceapă și să utilizeze practici de afaceri durabile, bazate pe un nou mod de gândire privind satisfacerea nevoilor și preferințelor clienților.

Din studiile analizate s-a putut constata că, majoritatea companiilor fiind conștiente de importanța acordată de consumatori responsabilității sociale își concentrează eforturile și în această direcție, rezultatele contribuind la îmbunătățirea imaginii companiei și, desigur, la bunăstarea companiei în general. Prin urmare, CSR reprezintă o cale de instituire a practicilor exemplare de creare, de bogăție și de îmbunătățire a nivelului calitativ și sustenabil al societății, chiar dacă CSR nu a devenit o realitate în toate companiile.

Evaluarea performanței întreprinderilor nu mai ia în considerare doar aspectele de natură financiară și economică. Raportarea indicatorilor financiari favorabili este în continuare o preocupare

importantă a societăților cotate, dar acestea au învățat să fie oportuniste și să încerce să mulțumească o gamă mai largă de părți implicate. Astfel, raportarea financiară este completată cu tot mai multe elemente nefinanciare, iar investițiile, activitatea operațională, plus comportamentul companiilor/persoanelor care le reprezintă încearcă să ia în considerare tot mai multe elemente precum dezvoltarea durabilă, cu toate aspectele pe care aceasta le implică.

Cercetarea în domeniul sustenabilității financiare poate dezvolta noi abordări și metodologii pentru evaluarea și punerea în aplicare a practicilor de gestionare financiară sustenabilă, putând contribui la îmbunătățirea modului în care organizațiile își gestionează impactul asupra mediului și comunității în cadrul activităților lor de afaceri.

Aplicarea standardelor internaționale de contabilitate a implicat și armonizarea raportării nefinanciare, care prezintă o valoare strategică ridicată în cadrul proceselor legate de deciziile investitorilor, astfel de raportări, reprezentând pentru societățile cotate pe principalele piețe de capital un instrument strategic important pentru îmbunătățirea reputației acestora. Tema CSR a căpătat un rol din ce în ce mai central în cadrul piețelor financiare, datorită dezvoltării rapide a investițiilor „responsabile din punct de vedere social”, cunoscute în mod convențional ca IRS, un număr tot mai mare de firme cotate la bursă raportând informațiile lor nefinanciare cu scopul de a favoriza interacțiunea cu părțile interesate [27].

O societate durabilă trebuie să îndeplinească trei condiții: ratele sale de utilizare a resurselor regenerabile nu trebuie să le depășească pe cele de regenerare; ratele sale de utilizare a resurselor neregenerabile nu ar trebui să depășească rata la care sunt dezvoltați înlocuitori regenerabili; iar ratele sale de poluare, de emisie nu trebuie să depășească capacitatea de asimilare a mediului [28].

În concluzie, pentru a deveni mai sustenabile, toate companiile ar trebui să utilizeze instrumente de contabilitate specifice pentru sustenabilitate. Unele instrumente de contabilitate durabilă utilizate de companii pentru a oferi informații despre efectele economice ale activităților sociale și de mediu sunt rapoartele de sustenabilitate.

Bibliografie

1. Mihalciuc, C. C., Grosu, M., Apetri, A. N. (2020), „Supporting the Sustainable Development of Companies Through the Use of Social Responsibility Practices In International Affairs”, in Nastase, C., 16th Economic International Conference NCOE 4.0 2020, Volum 13, Editura LUMEN Proceedings, 2020, pp.206-225,
2. European Parliament. (2014, October 22). Directive 2014/95/EU. Disponibil online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=celex%3A32014L0095>, accesat pe 15.03.2025.
3. Ordinul Ministerului Finanțelor nr. 85/2024 ("OMF 85/2024"), Directiva (UE) 2022/2464 a Parlamentului European și a Consiliului privind raportarea de sustenabilitate a companiilor, Directiva privind Raportarea Corporativă de Sustenabilitate (CSRD).
4. European Commission, The European Green Deal. Striving to be the first climate-neutral continent, accesat la 13.02.2024, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en, accesat pe 15.03.2025.
5. Croitoru, M. (2023). Cadrul legal pentru raportarea informațiilor de sustenabilitate în România, Financial Intelligence, , accesat la 15.02.2024, <https://financialintelligence.ro/cadrul-legal-pentru-raportarea-informatiilor-de-sustenabilitate-in-romania/>
6. Mihalciuc, C.C., Grosu, M., Brânzaru, S., (2024), *The Importance Of ESG Disclosure In Ensuring The Sustainable Development Of Companies*, International Scientific Conference On Accounting: ISCA 2024, Ed. 13 Edition, 5-6 Aprilie 2024, Chișinău. ASEM, ISBN:978-9975-167-61-1, Cod DOI/Link: 10.53486/isca2024.06, <https://irek.ase.md/xmlui/handle/123456789/3472>.
7. Terry, P., Robbin, D. (2012). „Sustainability and Business in a Complex World”, Business and Society Review, Vol. 117, pp.36-44, disponibil la adresa <https://doi.org/10.1111/j.1467-8594.2012.00398>, [accesat la data de 22.04.2025].
8. Bent, D., Rihardson, J. (2003). „The Sigma Guidelines Toolkit–Sustainability Accounting Guide" In Jasinski, D., Meredith, J., & Kirwan, K. „A comprehensive review of full cost accounting methods and their applicability to the automotive industry”, Journal of Cleaner Production, 108, 2003, pp.1123-1139, disponibil la adresa <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2015.06.040>, [accesat la data de 01.03.2025].
9. Sanka, S., Bhattacharya C. (2001). „Does doing good always lead to doing better? Consumer reactions to corporate social responsibility”, Journal of Marketing Research, pp. 225-243, disponibil la adresa 10.1509/jmkr.38.2.225.18838, [accesat la data de 21.03.2025].

10. Rupp, D.E., Drew, B. M. (2015). „Corporate Social Responsibility: Psychological, Person-Centric, and Progressing”, *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior* 2, pp.211-223, disponibil la adresa <https://doi.org/10.1146/annurev-orgpsych-032414-111505>, [accesat la data de 21.03.2025].
11. Sekulić, V., Milica, P. (2018). „Corporate social responsibility in relations with social community: determinants, development, management aspects”, *Ekonom* 64, pp.59-69, disponibil la adresa <https://doi.org/10.5937/ekonomika1804057>, [accesat la data de 20.03.2025].
12. Scott, J., Stuart, R. (2019). „Corporate social responsibility behaviors and corporate reputation”, *Soc. Responsib. J.* 15, pp. 395-408, disponibil la adresa <https://doi.org/10.1108/SRJ-11-2017-0255>, [accesat la data de 21.03.2025].
13. Brower, J., Dacin, P.A. (2020). „An institutional theory approach to the evolution of the corporate social performance - corporate financial performance relationship”, pp. 805-836, disponibil la adresa <https://doi.org/10.1111/joms.12550>, [accesat la data de 21.03.2025].
14. Adewole, O. (2022). „Issues emanating from business impact on climate, environmental sustainability and CSR (Corporate Social Responsibility): steps towards pragmatism in extant realities: brand translation to equity from ‘CSR as a potential tool in climate change mitigation and enhancing financial performances in organizations’”, *International Journal of Corporate Social Responsibility* 7.1, disponibil la adresa <https://doi.org/10.1186/s40991-022-00073-1>, [accesat la data de 21.03.2025].
15. Alakkas, A.A., et al., (2022). „Corporate social responsibility and firm-based brand equity: the moderating effect of marketing communication and brand identity”, *Sustainability* 14, disponibil la adresa <https://doi.org/10.3390/su14106033>, [accesat la data de 21.03.2025].
16. Peršić, M., Janković, S., Krivačić, D. (2017). „Sustainability accounting: upgrading corporate social responsibility” in Aluchna, M., Iodowu, S. (eds) *The Dynamics of Corporate Social Responsibility: A Critical Approach to Theory and Practice*, Editura Springer, pp.285-303, disponibil la adresa https://doi.org/10.1007/978-3-319-39089-5_15, [accesat la data de 05.04.2025].
17. Kaur, A., Lodhia, S. (2018). „Stakeholder engagement in sustainability accounting and reporting: A study of Australian local councils”, *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, pp.338-368, disponibil la adresa <https://doi.org/10.1108/AAAJ-12-2014-1901>, accesat la data de 05.03.2025].
18. Kotler, P., Nancy, L. (2008). „Corporate social responsibility: Doing the most good for your company and your cause” John Wiley & Sons, disponibil la adresa <https://doi.org/10.1111/j.14682370.2009.00275.x>, [accesat la data de 21.04.2025].
19. Herghilgiu, I.V., Robu, I.-B., Istrate, M., Grosu, M., Mihalciuc, C.C., Vilcu, A. (2023). Sustainable Corporate Performance Based on Audit Report Influence: An Empirical Approach through Financial Transparency and Gender Equality Dimensions, *Sustainability*, 15, p.3.
20. UN General Assembly (2015). *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution Adopted by the General Assembly 25 September 2015*. New York: United Nations. Available online: <https://www.eea.europa.eu/policydocuments/resolution-adopted-by-the-general>.
21. Gernego, I., Petrenko, L., Lavrynenko, V., Dyba, M. (2024). Trends and Focuses for ESG Investment Support: A Cross Country Comparative Analysis, *European Journal of Sustainable Development*, p. 23.
22. Economic and Social Commission for Western Asia, disponibil la adresa <https://www.unescwa.org/>, [accesat la data de 30.03.2025].
23. Kates, R., W., Parris, T.M., Leiserowitz, A.A (2005). „What is sustainable development? Goals, indicators, values, and practice.” *Environment: science and policy for sustainable development*, pp. 8-21, disponibil la adresa <https://doi.org/10.1080/00139157.2005.10524444>, [accesat la data de 30.03.2025].
24. Lafont, J., Jose, R. S., Domingo R.S. (2023). „The role of cooperatives in sustainable development goals: A discussion about the current resource curse.” *Resources Policy* 83, disponibil la adresa <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2023.103670>, [accesat la data de 30.03.2025].
25. Mohamad T.V., et al. (2023). „Sustainability spillover effects of social, environment and economy: mapping global sustainable development in a systematic analysis” *Asia-Pacific Journal of Regional Science*, pp.329-353, disponibil la adresa <https://doi.org/10.1007/s41685-022-00231-0>, [accesat la data de 02.04.2025].
26. Villeneuve, C., Tremblay, D., Riffon, O., Lanmafankpotin, G., Bouchard, S. (2017). A systemic tool and process for sustainability assessment, *Sustainability*, vol. 9, no. 10.
27. Pizzi, S. (2018). The Relationship between Non-financial Reporting, Environmental Strategies and Financial Performance. Empirical Evidence from Milano Stock Exchange, *Administrative Sciences* 8, no. 4: 76. <https://doi.org/10.3390/admsci8040076>.
28. Alhaddi, H. (2015). „Triple Bottom Line and Sustainability: A Literature Review”, *Business and Management Studies*, Vol. 1, No. 2, 2015, pp.6-10, disponibil la adresa [doi:10.11114/bms.v1i2.752](https://doi.org/10.11114/bms.v1i2.752), [accesat la data de 02.04.2025]

ACCOUNTING IN INDUSTRIES AND SECTORS OF THE UKRAINIAN ECONOMY:
FEATURES OF SOLVING PROFESSIONAL TASKS

Larysa HEVLYCH

Vasyl' Stus Donetsk National University, Ukraine

E-mail: hevlich.hll@donnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2825-1528>

Ivan HEVLYCH

Vasyl' Stus Donetsk National University, Ukraine

E-mail: i.gevlych@donnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2282-0512>

Abstract: The purpose of the study is to generalize the features of accounting in various industries and sectors of the economy of Ukraine to provide tools for solving professional tasks. The article examines the features of activity and accounting in the state, financial sectors, small business, construction, transport, agriculture, trade, hotel and tourism. The sectoral professional econometric tasks facing accountants are highlighted, and their solution is proposed using digital tools. Based on the results of the study, conclusions are drawn and directions for further research are proposed.

Keywords: accounting, branch of economics, economic sector, econometric tasks, digital tools.

JEL Classifications: M41, M15, C53, G21, L74, Q14, R40, L81, Z32.

Introduction

The features of regulatory regulation and accounting practice, in particular, the use of information technologies in various industries and sectors of the economy, determine the needs for a set of competencies for graduates of economic specialties who apply for specialist positions in relevant business entities. To understand what theoretical knowledge and practical skills graduates of the specialty "Accounting and Taxation" need today and in the near future, it is necessary to study the defining features of accounting in the main industries and sectors of the economy.

Currently, there are no comprehensive studies on the industry-specific features of accounting in Ukraine, and the works of individual authors are usually carried out within the framework of discussions at scientific and practical conferences and relate to individual industries, accounting objects or development trends, as can be seen from the works [1-7].

The purpose of the study is to generalize the features of accounting in various industries and sectors of the economy of Ukraine to provide tools for solving professional tasks.

Basic Content of the Paper

Among the variety of sectors and branches of the economy currently operating in Ukraine, given the peculiarities of organization and accounting, which differ from general financial accounting, it is possible to distinguish the state and financial sectors, as well as the construction, transport, agriculture, trade, hotel and tourism industries. All of them have peculiarities of accounting organization and sets of specific professional tasks facing accountants of these enterprises, institutions and organizations.

Analysis of regulatory regulation and practice of activity and accounting in Ukraine allowed to highlight the peculiarities of economic sectors, set out in Table. 1. The following simplifications were made within the framework of the study:

1. In general, the state sector of the Ukrainian economy includes state authorities and local self-government bodies, state and municipal institutions, organizations, enterprises, state trust funds and social insurance institutions, state financial institutions and regulators. But within the framework of this study, state and municipal enterprises were excluded from consideration (since their accounting

does not differ from the accounting of private sector enterprises) and financial institutions and regulators (since their accounting has the characteristics of financial sector accounting).

2. The financial sector of the economy usually includes the following business entities: commercial banks, credit unions, insurance companies, investment funds and companies, non-state pension funds, leasing companies. But within the framework of this study, the main attention is focused on the banking subsector due to its significance and existing accounting features.

3. It is not a separate sector of the economy, but can be separated due to the characteristics of regulation and state support, small business is a set of micro and small enterprises, therefore it is also characterized in Table. 1. In Ukraine, in accordance with the law “On Accounting and Financial Reporting in Ukraine”, these categories include enterprises that meet the established criteria on the date of preparation of the annual financial statements for the year preceding the reporting year, regarding the book value of assets, net income from sales of products (goods, works, services) and the average number of employees.

Table 1. Peculiarities of sectors of the Ukrainian economy in their influence on the organization of accounting

Features of accounting activities and organization	Impact on accounting practice
Public sector of the economy	
State or municipal ownership, presence of operating expenses, unprofitability, financing from budget funds	Special procedures for disposing of real estate; accounting for two categories of expenses: cash and actual; the need to control the compliance of income and expenses; the availability of estimates of income and expenses for general and special funds
Methodological regulatory body – Ministry of Finance of Ukraine	The need to identify regulatory documents of the Ministry of Finance – general purpose and specialized – for the public sector of the economy
Accounting standards – national regulations (standards) for accounting in the public sector	Considering industry specifics of the accounting cycle
Chart of Accounts – Chart of Accounts for Public Sector Accounting	Considering industry specifics of accounting objects
The form of accounting is memorial order	Increased labor intensity of accounting, problems with accounting automation
Form of accounting organization – central/ centralized accounting	Additional control over the execution of estimates and the targeted use of budget funds
Accounting policy elements are limited compared to business entities	Limited possibilities of accounting policy as a tool for increasing the investment attractiveness of an institution
Financial sector of the economy	
Strict state regulation	Mandatory management accounting, detailed analytical accounting, double entry on off-balance sheet accounts, organization of internal audit, annual mandatory audit of financial statements
Methodological regulatory body – National Bank of Ukraine	Narrowly focused regulatory documents
Accounting standards – international financial reporting standards	Considering international accounting and reporting requirements
Chart of Accounts – Chart of Accounts for Accounting of Ukrainian Banks	Considering the industry specifics of accounting objects
Accounting form – automated according to specific application packages	Low labor intensity of accounting, daily formation of a set of financial statements
Form of accounting organization – central accounting	Strict qualification requirements for accounting staff
Elements of accounting policies are determined for the banking group / bank branches	Accounting policies are not developed at the bank branch level
Small business sector	
Restrictions on the value of assets, income from sales of products, number of employees; often – on the range of products and areas of activity, state support, insufficient investment attractiveness compared to large enterprises	Lack of distribution of overhead costs by products (works, services), costs and revenues – by responsibility centers, simplification of accounting and reporting, wide choice of accounting organization options, lack of requirements for publication and audit of reporting

Methodological regulatory body – Ministry of Finance of Ukraine	The need to identify general and specialized regulatory documents – for small businesses
Accounting standards – national accounting regulations (standards) or international financial reporting standards	Choosing a conceptual framework for reporting
Chart of Accounts – Chart of Accounts for Accounting of Assets, Capital, Liabilities and Business Transactions of Enterprises and Organizations or Simplified Chart of Accounts for Accounting of Assets, Capital, Liabilities and Business Transactions of Enterprises	Choosing a Chart of Accounts
Accounting form – journal-order, memorial-order, automated or simplified	Choosing an accounting form
Form of accounting organization – any of the four allowed, often – accounting by the owner or director	Choosing of form of accounting organization; problems in organizing and maintaining accounting due to the lack of specialized education of the person who is engaged in this
Accounting policy elements are often not identified	Accounting policy is not used as a management optimization tool

Source: summarized by the authors according to [8-12]

Based on the identified features of the above sectors of the Ukrainian economy, the following features of accounting practice in them can be distinguished:

1. The public sector is characterized by:

- 1) strict regulation by state bodies regarding the organization, accounting technology, and actions of accounting employees;
- 2) the presence of industry-specific characteristics of activity and its accounting reflection;
- 3) focus on performing the control function of accounting and saving budget funds;
- 4) lack of creative professional activity of accounting employees, in particular, within the framework of accounting policy;
- 5) low efficiency of the process of making managerial decisions.

2. The financial sector is characterized by:

- 1) strict regulation by the National Bank of Ukraine of the conditions of operation, areas of activity, methodology and accounting technology;
- 2) mandatory application of international financial reporting standards;
- 3) the presence of industry-specific features:
 - accounting technologies - mandatory use of accounting systems created or agreed upon by the National Bank of Ukraine, banking automation systems and means of protecting banking information, which allows for daily reporting and ensures the reliability of information;
 - accounting organizations: multi-currency chart of accounts, use of double entry of transactions on off-balance sheet accounts, mandatory management accounting, internal audit, in-depth requirements for analytical accounting.

3. The small business sector is characterized by:

- 1) independent choice of any form of accounting and form of accounting organization;
- 2) possibilities of simplifying accounting and reporting on the Chart of Accounts, accounting registers, reporting forms;
- 3) absence of requirements for publication of reporting and its audit;
- 4) weakened role of accounting policy and creative activity of accountants.

Analysis of the features of accounting in the main sectors of the Ukrainian economy allowed them to be summarized in Table. 2.

Table 2. Peculiarities of accounting practice in the sectors of the Ukrainian economy

Features of the activity and accounting cycle	Impact on accounting practice
Construction	
Real estate construction products	Buildings and structures after completion remain at the production site, are not subject to warehouse delivery and shipment to buyers, the moment of completion of work

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE ON ACCOUNTING, ISCA 2025
April 4-5, 2025, Chisinau, Republic of Moldova, Collection of Scientific Articles

	coincides with the moment of sale. Therefore, account 26 "Finished products" is absent, account 25 "Semi-finished products of own production" is not used
Predominantly individual and small-batch nature of production	Difficulties in developing cost standards, except for construction according to standard designs
Dependence on natural factors	The need to account for costs for heating the solution, clearing snow in winter, and downtime due to temperature conditions
Involving many participants in the construction agreement	Using different accounts: the customer has account 15 "Capital Investments", the general contractor and subcontractor have accounts 23 "Production"
Mobility of construction equipment and enterprises	The presence of costs for relocation of construction equipment, dismantling of temporary structures, construction of access roads, installation of tower cranes, etc. Use of subaccounts 976 "Write-off of non-current assets", 153 "Acquisition (production) of other non-current tangible assets", account 39 "Prepaid expenses"
The presence of many structural divisions of construction companies	The need to clearly identify the costs and results of the activities of each structural division (warehouses, temporary buildings, administration, etc.) and individual performers
Long-term production process and accounting cycle	The need to apply the rules of gradual revenue recognition to comply with the principle of accrual and matching of income and expenses by periods, the need to establish dynamic contract prices that can be changed
Specificity of accounting objects	Availability of accounting for temporary structures (title and non-title) at the contractor during the performance of work: canopies, decks, ladders, temporary power plants, temporary production workshops, foremen's storerooms, etc.; use of specific documents: Certificate of acceptance of completed construction work, Certificate of the cost of completed construction work and expenses, Journal of accounting for completed work, etc.; use of specific accounts for accounting for interim payments - sub-accounts 238 "Completed stages under unfinished construction contracts", 239 "Interim accounts"
Agriculture	
Land as a means of production	No depreciation, as land does not wear out
Self-reproduction of means and objects of labor	The need to account for internal use of products (seeds, feed)
Receiving several types of products	Keeping records of the cost of main and related products
Different forms of business	Considering the specifics of accounting for enterprises of different organizational and legal forms
Specifics of accounting objects	Accounting for biological assets, agricultural products, organization of accounting by industries, crops, production units
Long production process and accounting cycle	Accumulation of costs during the year, determination of cost price once a year, accounting for costs of past periods for the current year's harvest, current year's costs for the harvest of future years
Reflection of industry specifics in primary documents and accounting registers	Use of relevant methodological recommendations
Transport	
Involvement of many vehicles, drivers and routes	Accounting for costs and revenues separately by vehicle types, types of transportation, fixing routes, downtime and stops, calculating drivers' salaries considering processing allowances
Regulation of activities	Control of the availability of a license, compliance of transport with technical standards and safety requirements, compliance with established tariffs for passenger transportation
Features of business processes	Flexibility in planning income and expenses, assessment of profitability by season, availability of costs for technical inspection of vehicles, medical examination of drivers, insurance
Specificity of accounting objects	Accounting for technical maintenance and repair of rolling stock of vehicles, purchase, storage and use of fuels and lubricants, tires, use of conventional natural indicators - ton-kilometers and passenger-kilometers

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE ON ACCOUNTING, ISCA 2025
April 4-5, 2025, Chisinau, Republic of Moldova, Collection of Scientific Articles

Trade	
Lack of production process	Main emphasis on accounting for the purchase, transportation, storage and sale of goods
Large range of products	The need to keep records of goods by name, category, barcode, storage location
Use of trade equipment	Integration with payment transaction recorders, scales, barcode scanners to ensure operational accounting
High volume of settlement transactions	Regular reconciliation of cash transactions, bank statements, accounting for returns of goods, discounts and promotions
Division of activities into wholesale and retail	Accounting for different pricing (retail, wholesale prices), specifics of registration of transactions
Seasonality of demand and supply	Analysis of costs and revenues considering seasonal fluctuations for planning purchases and sales
Specificity of accounting objects	Use of specific methods of product valuation, accounting for discounts, bonuses, trade margins, conducting regular inventories
Differences in accounting for wholesale and retail enterprises	Use of different prices and methods of valuing goods, documenting transactions, etc.
Tourism	
Intangible nature of services	Use of subaccounts 703 "Revenue from the sale of works and services", 903 "Cost of works and services sold"
Individual approach to clients	The need for separate accounting of expenses and income for each client
Seasonality	The need to account for income and expenses by season, which affects budget planning and financial performance
Participation of numerous intermediaries	Analytical accounting for sub-accounts 371, 631, 681, 685 for tour operators and travel agents
High mobility of tourist services	Accounting for transportation costs, transport rental, insurance, expenses for accompanying clients during travel on accounts 23, 93; the need for separate accounting for additional services: meals, excursions, transfers; use of 9 or 8 classes of accounts, the presence of currency transactions in international tourism
Short service cycle	The need for accuracy in coordinating payments with tourists and partners, choosing the date of income recognition: on the date of receipt of funds or on the date of completion of the tour
The need for prepayment	Use of accounts 681 "Settlements on advances received" and 371 "Settlements with other debtors"
Use of specific documents	Use of contracts for the provision of tourist services, tourist vouchers, payment receipts, reports on expenses for organizing tours
Hotel business	
Intangible nature of services	Use of subaccounts 703 "Revenue from the sale of works and services" and 903 "Cost of works and services sold", insignificant share of direct production costs, operating cycle is a day
Variability of services	Accounting for additional services (meals, transfers, conference rooms, spa) separately to analyze revenues for each type of service
Seasonality	Planning of income and expenses considering seasonal fluctuations in demand, application of periodic analysis of financial indicators
Involvement of many counterparties	Accounting for transactions with travel agents, online booking platforms, use of accounts 681 "Settlements on advances received" and 371 "Settlements with other debtors"
Use of individual contracts	Fixing in contracts with clients and intermediaries the booking conditions, cancellation penalties, forms of invoices for payment, reports on services provided
Specific accounting objects	Daily accounting of income and expenses based on the cash method or accrual method for recording income from reservations and additional services; accounting of prepayments and deposits, accounting of utility and household expenses, warehouse accounting of food and inventory
Multi-currency transactions	Accounting for transactions in national and foreign currencies for international bookings, maintaining analytical accounting for class 3 and 6 accounts

Source: concluded by the authors

The above demonstrates the need for accountants to solve specific professional accounting and econometric tasks, in particular:

- forecasting financial indicators: building models for forecasting income and expenses, assessing

future demand for products or services, forecasting cash flows;

- analysis of costs and costs: assessing the impact of factors on changes in the cost of products, optimizing costs in production processes, determining the relationship between production volumes and costs;

- risk management: assessing financial risks and their impact on the activities of the enterprise, building models of the probability of bankruptcy, analyzing credit risk and liquidity;

- assessing the effectiveness of the enterprise's activities: modeling financial stability and profitability, analyzing the impact of various factors on the productivity of the enterprise, building models for assessing the impact of investments on the financial result;

- optimization of the tax burden: analyzing tax risks, optimizing tax payments based on econometric calculations, predicting changes in tax policy and their impact;

- market and competitive environment analysis: study of the correlation between prices, demand and supply, assessment of the competitiveness of the enterprise in the market, identification of factors affecting the level of sales;

- investment analysis: assessment of the efficiency of capital investments, forecasting the profitability of investment projects, identification of the optimal capital structure.

Generalized econometric tasks by sectors and branches of the Ukrainian economy are presented in Table 3.

Table 3. Generalized econometric tasks by sectors and industries of the Ukrainian economy

Sector/branch of the economy	Econometric tasks
Public sector	1. Forecasting government expenditures and revenues 2. Assessing the effectiveness of budget funds 3. Analyzing the impact of government programs on the financial stability of institutions 4. Determining the correlation between the level of funding and the performance of government organizations
Banking sector	1. Customer credit risk modeling 2. Bank liquidity and cash flow forecasting 3. Analysis of the impact of macroeconomic factors on interest rates 4. Evaluation of the effectiveness of financial products
Small business sector	1. Optimization of operating expenses 2. Forecasting the profitability of new products/services 3. Analysis of break-even points and profitability levels 4. Assessment of the impact of seasonality on financial indicators
Construction	1. Analysis of the cost of construction projects 2. Forecasting the impact of changes in prices for construction materials on total costs 3. Optimization of construction financing considering the stages of work 4. Assessment of the economic effect of using new technologies in construction
Transport	1. Forecasting fuel and transport maintenance costs 2. Route optimization to reduce costs 3. Analysis of demand for transport services and revenue forecasting 4. Evaluation of the efficiency of logistics processes
Agriculture	1. Forecasting yield and its impact on financial indicators 2. Analysis of the cost of agricultural products 3. Determining the optimal timing of product sales to obtain maximum profit 4. Modeling the impact of weather factors on the income of agricultural enterprises
Trade	1. Sales forecasting and inventory optimization 2. Analysis of product demand and correlation with advertising campaigns 3. Determination of pricing strategies based on competitor analysis 4. Assessment of the impact of discounts and promotions on financial results
Hotel and tourism business	1. Forecasting seasonal hotel occupancy 2. Evaluating the effectiveness of marketing campaigns 3. Analyzing the impact of economic factors on tourist flow 4. Determining the optimal price for rooms and tourist packages

Source: concluded by the authors

Understanding the content of professional tasks facing accountants in a particular sector or industry will allow us to understand the necessary competencies and vectors of training accountants both

within the framework of an independent job search by a job applicant and within the framework of educational programs of universities, accounting organizations and other providers of educational services.

An important area of research in this aspect is the use of information technologies as tools for solving the assigned professional tasks. Examples of such digital tools currently include:

- 1) traditional accounting software: BAS Accounting – for small, medium and large businesses, M.E.Doc – for electronic reporting and document management, SAP ERP – for large enterprises and the public sector, Oracle NetSuite – a cloud solution for financial management;
- 2) spreadsheets and analytical tools: Microsoft Excel – for calculations, financial analysis, model building, Google Sheets – for collaborative work with data, Power BI – for financial analysis, integration with accounting systems, Tableau – for visualization of economic and financial data;
- 3) econometric and statistical software: R – for statistical analysis, econometric modeling, Python – for data analysis, machine learning for forecasts, SPSS – for econometric and statistical analysis, Stata – for regression analysis, processing of large data sets;
- 4) CRM and ERP systems: Bitrix24 – CRM for small business and trade, Microsoft Dynamics 365 – for integration of accounting, finance and resource management, SAP S/4HANA – for a comprehensive solution for large enterprises;
- 5) tools for financial planning and risk management: Moody's Analytics – for financial risk assessment, RiskWatch – for risk management in the banking sector, Crystal Ball (Oracle) – for risk and financial condition forecasting;
- 6) tools for big data processing and artificial intelligence tools: BigQuery (Google) – for big financial data analysis, IBM Watson Analytics – for financial risk forecasting and analysis, Azure Machine Learning – application of AI for financial forecasting;
- 7) systems for analyzing Internet activity and marketing analytics: Google Analytics – for tracking traffic, user behavior, effectiveness of advertising campaigns, Adobe Analytics – for detailed analysis of customer interaction with online platforms, SEMrush, Ahrefs – for competitive analysis, SEO optimization, keyword research, Facebook Pixel, Google Tag Manager – for tracking conversions and effectiveness of online advertising.

Mastering such tools will increase the competitiveness of a graduate of the Accounting and Taxation specialty in the Ukrainian and global labor markets.

Conclusion

According to the results of the study:

1. It is proven that the diversity of sectors and branches of the Ukrainian economy determines the specifics of accounting and the requirements for the competences of accountants. The features of accounting in the state, financial sectors, small business sector, construction, transport, agricultural, trade, hotel and tourism industries are determined.
2. Specific professional econometric tasks are identified, the solution of which allows accountants to increase the efficiency of accounting and financial flow management.
3. It is stated that the use of modern information technologies significantly increases the efficiency of accounting and analytics. Digital tools are highlighted, the mastery of which will increase the competitiveness of graduates of the specialty "Accounting and Taxation": automated accounting systems (BAS Accounting, SAP ERP, Oracle NetSuite), analytical tools (Power BI, Tableau, Excel), econometric software (R, Python, SPSS, Stata), CRM and ERP systems.

Analysis of the impact of international financial reporting standards on the accounting practices of Ukrainian enterprises will be a direction of further research.

Bibliography

1. Lebid, O. V. (2022). Digital transformation of economic sectors in Ukraine during wartime. *Economics, Finance, Management: Current Issues of Science and Practice*, 2(60), 141–156. <https://doi.org/10.37128/2411-4413-2022-2-10>.
2. Rybalko, O. M., & Gerashchenko, I. A. (2022). Current problems and ways to improve accounting of trade enterprises. *Challenges and Prospects for the Development of the New Economy at the Global, State and*

- Regional Levels: Collection of Materials of the XVII International Scientific and Practical Conference.* Zaporizhzhia: Zaporizhzhia National University. Retrieved from <https://surl.li/qlrpbx>.
3. Luhova, O., & Bryndzia, V. (2025). The influence of industry features on the accounting of agricultural enterprises. Retrieved from <https://surl.li/mvxjxg>.
4. Humenna-Deriy, M. V. (2021). Material resources in housing construction: Accounting and logistics aspect. *Accounting, Analysis and Audit: Challenges of Institutional Economics: Abstracts of Reports of the VIII International Scientific and Practical Conference "Accounting, Analysis and Audit: Challenges of Institutional Economics" (Lutsk, October 9, 2021)* (Issue 8). Lutsk: IVV Lutsk NTU. Retrieved from <https://surl.li/atrsfm>.
5. Klymenko, O. M., & Holovachko, V. M. (2023). Basic principles of accounting in the construction industry. *Current Problems of the Accounting and Analytical Process in Business Management: Materials of the XI International Scientific and Practical Internet Conference (October 26, 2023, Mukachevo)*. Retrieved from <https://surl.li/kkfwlv>.
6. Stashenko, Y. V. (2023). Peculiarities of accounting for income and expenses of the hotel business. *Accounting, Analysis, Audit, Taxation and Financial Monitoring in the Conditions of Post-War Reconstruction of Ukraine: Collection of Materials of the IX International Scientific and Practical Conference (December 8, 2023, Kyiv)*. Retrieved from <https://surl.li/ayjwaj>.
7. Dovzh, V. V. (2021). The role of accounting as an information source for river transport enterprises of Ukraine. Retrieved from <https://surl.li/aenqai>.
8. Chart of accounts for accounting of banks of Ukraine: Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine dated 09/11/2017 № 89 Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0089500-17#n26>.
9. Chart of accounts for accounting in the public sector: Order of the Ministry of Finance of Ukraine dated 12/31/2013 № 1203 Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0161-14>.
10. Accounting regulations (standards). URL: <https://mof.gov.ua/uk/nacionalni-polozhennja1>.
11. On accounting and financial reporting in Ukraine: Law of Ukraine dated 07/16/1999 № 996 Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
12. On approval of the simplified Chart of Accounts of Accounting: Order of the Ministry of Finance of Ukraine dated 04/19/2001 № 186 Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0389-01>.

**ELIGIBILITATEA ȘI CONTABILITATEA CHELTUIELILOR ȘI COSTURILOR ÎN
ACTIVITATEA ORGANIZAȚIILOR NECOMERCIALE**

**ELIGIBILITY AND ACCOUNTING OF EXPENDITURES AND COSTS IN THE
ACTIVITY OF NON-COMMERCIAL ORGANIZATIONS**

Ruslan HAREA

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: harea.ruslan@ase.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0098-6837>

Anatol GRAUR

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: graur.anatol@ase.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0466-5627>

Mariana BUNU

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: bunu.mariana@ase.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0612-5387>

Abstract. This article analyzes the conceptual and normative framework regarding the eligibility and accounting of expenses and costs in the activity of non-profit organizations, with an emphasis on the requirements of transparency, compliance and efficiency in the use of financial resources. In the context of accessing external and public funds, a clear definition of eligible expenses becomes essential to ensure financial sustainability and to avoid the risks of ineligibility. The eligibility criteria (necessity, economic rationality, documentary justification and connection with the project objectives) are examined and their implications for accounting under the legislation of the Republic of Moldova are detailed. The article highlights the role of accounting as a control and reporting tool, emphasizing the importance of the correct delimitation between direct and indirect expenses, as well as between eligible and ineligible ones. At the same time, common challenges faced by non-profit organizations in managing funds are discussed, including administrative capacity deficiencies and legislative ambiguities. The paper finally proposes a series of recommendations for strengthening accounting practices and improving mechanisms for validating and auditing expenses in non-profit projects.

Keywords: non-commercial organizations, eligibility, expenditures, NGOs accounting.

JEL Classifications: M41

Introducere

Într-un peisaj economic global marcat de interdependență și schimbări accelerat, în care principiile transparenței, responsabilității și sustenabilității devin din ce în ce mai importante, organizațiile necomerciale (asociații, fundații, federații etc.) ocupă un loc esențial în arhitectura socială și economică a societății. Aceste entități sunt implicate într-o gamă largă de activități cu caracter umanitar, educațional, cultural, social sau de mediu, desfășurându-și misiunea în afara sferei interesului comercial și a profitului economic. Cu toate acestea, ele gestionează fonduri semnificative, provenite din contribuții voluntare, sponsorizări, donații, subvenții publice sau finanțări nerambursabile, ceea ce impune o conduită financiară responsabilă și o evidență contabilă riguroasă. În acest context, **contabilitatea cheltuielilor** în organizațiile necomerciale dobândește o importanță strategică. Gestionarea contabilă riguroasă a cheltuielilor devine, în acest cadru, un pilon fundamental pentru buna guvernare și sustenabilitatea organizațiilor necomerciale. Acest sector responsabil nu

are doar rolul de a reflecta în mod fidel operațiunile financiare, ci și acela de a contribui activ la monitorizarea utilizării eficiente a resurselor, la luarea deciziilor manageriale și la consolidarea încrederii donatorilor, partenerilor și finanțatorilor. Prin urmare, aplicarea corectă a principiilor contabile, adaptate specificului acestor entități, este fundamentală pentru buna funcționare a organizației și pentru îndeplinirea obiectivelor sale statutare.

În plus, în ultimii ani se observă o creștere accentuată a interesului organizațiilor necomerciale pentru accesarea fondurilor publice și europene, în vederea finanțării proiectelor cu impact social major. Acest tip de finanțare este condiționat de respectarea unor cerințe stricte privind eligibilitatea cheltuielilor.

Conținut de bază

Eligibilitatea reprezintă un set de criterii financiare, juridice și administrative care determină dacă o anumită cheltuială poate fi acceptată în cadrul unui proiect finanțat, în funcție de natura sa, perioada de realizare, documentele justificative, conformitatea cu obiectivele proiectului și respectarea legislației aplicabile.

În acest sens, gestionarea eligibilității cheltuielilor devine o componentă esențială a managementului financiar în cadrul organizațiilor necomerciale. Nerespectarea acestor criterii poate conduce la consecințe semnificative, precum aplicarea corecțiilor financiare, rambursarea fondurilor, rezilierea contractelor de finanțare sau chiar pierderea credibilității instituționale. Astfel, integrarea cerințelor de eligibilitate în cadrul sistemului contabil și de control intern este esențială pentru prevenirea riscurilor și pentru asigurarea sustenabilității proiectelor implementate.

În același timp, într-un mediu instituțional tot mai complex, caracterizat de standarde ridicate de conformitate și eficiență, contabilitatea cheltuielilor și validarea eligibilității acestora nu mai constituie simple obligații administrative, ci dimensiuni fundamentale ale unei guvernante responsabile. Consolidarea acestor practici în cadrul organizațiilor necomerciale contribuie semnificativ la transparența proceselor decizionale, la atragerea de finanțări externe și, implicit, la creșterea impactului social al activităților desfășurate.

La rândul său, *cheltuielile eligibile* reprezintă totalitatea costurilor suportate de beneficiar (sau partenerii acestuia), care pot fi rambursate sau decontate din bugetul unui proiect finanțat, în condițiile în care acestea îndeplinesc simultan un set de criterii specifice prevăzute de cadrul legal aplicabil, contractul de finanțare și ghidul solicitantului mujoacelor financiare cheltuite.

Cheltuielile eligibile, în contextul activităților organizațiilor necomerciale din Republica Moldova, se referă la acele cheltuieli efectuate în mod justificat, transparent și conform legislației în vigoare, care corespund obiectivelor, activităților și rezultatelor asumate în cadrul unui proiect finanțat din surse externe sau publice, și care sunt considerate admise pentru finanțare sau cofinanțare de către autoritatea contractantă sau finanțatorul extern.

Din punct de vedere juridic și financiar, o cheltuială este considerată eligibilă în măsura în care:

- este direct legată de implementarea activităților prevăzute în proiectul aprobat și contribuie în mod obiectiv la atingerea scopurilor acestuia;
- este realizată în perioada de implementare a proiectului, conform contractului de finanțare;
- este reflectată în evidența contabilă a organizației în conformitate cu Legea contabilității și raportării financiare nr. 287/2017, precum și cu Planul general de conturi și standardele contabile aplicabile organizațiilor necomerciale;
- este susținută de documente justificative corespunzătoare (facturi, bonuri, contracte, ordine de plată etc.), emise în conformitate cu legislația fiscală și financiară a Republicii Moldova;
- respectă principiile eficienței, eficacității, economicității și transparenței în utilizarea fondurilor;
- este prevăzută în bugetul proiectului aprobat de finanțator și se încadrează în limitele stabilite de ghidul solicitantului sau de contractul de finanțare.

În cazul proiectelor finanțate de donatori externi (UE, PNUD, USAID, GIZ ș.a.), eligibilitatea cheltuielilor este reglementată suplimentar de regulamentele și ghidurile specifice ale finanțatorului, care prevalează în cazul existenței unor dispoziții mai stricte decât cele din legislația națională.

Astfel, în cadrul implementării programelor și proiectelor cu finanțare externă, respectarea criteriilor de eligibilitate financiară este indispensabilă pentru evitarea corecțiilor bugetare, menținerea integrității procesului de raportare și asigurarea unei bune guvernante financiare în sectorul non-profit.

Aceste cheltuieli sunt considerate necesare, rezonabile și justificate, având un caracter direct legat de implementarea activităților proiectului și contribuind în mod concret la atingerea obiectivelor și rezultatelor asumate.

Criterii esențiale pentru ca o cheltuială să fie considerată eligibilă:

1. Legalitate – Cheltuiala trebuie să respecte legislația națională și europeană aplicabilă, inclusiv regulile privind achizițiile publice, fiscalitatea și contabilitatea.
2. Pertinență – Cheltuiala trebuie să fie direct legată de activitățile și scopurile proiectului, așa cum sunt acestea descrise în cererea de finanțare aprobată.
3. Necesitate – Cheltuiala trebuie să fie indispensabilă pentru realizarea activităților proiectului și atingerea indicatorilor asumați.
4. Realitate – Cheltuiala trebuie să fie efectiv realizată, demonstrabilă și să fie susținută de documente justificative corespunzătoare (facturi, contracte, ordine de plată etc.).
5. Economie și eficiență – Cheltuiala trebuie să reflecte cel mai bun raport calitate-preț și să nu fie excesivă în raport cu prețul pieței.
6. Înregistrare contabilă – Cheltuiala trebuie să fie înregistrată în evidențele contabile ale beneficiarului, în mod clar și distinct, în conformitate cu standardele contabile aplicabile.
7. În cadrul perioadei de eligibilitate – Cheltuiala trebuie efectuată și plătită în intervalul de timp specificat ca eligibil în contractul de finanțare (de regulă, de la data semnării contractului până la finalul proiectului, cu excepții specifice).

În cadrul procesului de gestionare financiară a proiectelor realizate de organizații necomerciale, delimitarea și clasificarea cheltuielilor eligibile reprezintă o componentă fundamentală pentru asigurarea legalității, eficienței și transparenței utilizării resurselor financiare. Aceasta presupune aplicarea unui set de criterii obiective, ancorate în legislația națională, normele contabilității publice și cerințele specifice ale finanțatorilor interni sau externi.

1. Clasificarea cheltuielilor: directe versus indirecte. În contextul normelor de raportare financiară și al cadrului metodologic aplicabil proiectelor cu finanțare nerambursabilă, cheltuielile se clasifică în:

- Cheltuieli directe – sunt acele costuri care pot fi atribuite în mod imediat și cuantificabil unei activități sau componente a proiectului. Acestea sunt esențiale pentru implementarea operațională a intervenției și sunt direct corelate cu obiectivele și rezultatele asumate prin contractul de finanțare. *Exemple:* retribuirea personalului de proiect, remunerarea experților, achiziția de echipamente, costuri de transport aferente activităților specifice.
- Cheltuieli indirecte – constituie costuri auxiliare, necesare pentru funcționarea generală a organizației și susținerea logistică a proiectului, dar care nu pot fi alocate în mod direct unei activități specifice. Acestea sunt, de regulă, eligibile în baza unor formule procentuale forfetare sau în limita unor plafoane stabilite contractual. *Exemple:* chiria sediului, utilități generale, servicii de contabilitate, mentenanță IT.

2. Categoriile funcționale de cheltuieli eligibile. În practica programelor de finanțare, cheltuielile eligibile sunt grupate în funcție de natura lor funcțională și contribuția la realizarea scopului proiectului:

- Cheltuieli de personal – includ salariile, indemnizațiile, onorariile și contribuțiile aferente personalului angajat sau contractual implicat direct în implementarea proiectului, conform legislației muncii și politicilor interne.
- Cheltuieli administrative – reflectă costurile legate de funcționarea instituțională a organizației necesare susținerii proiectului: chirie, energie electrică, apă, telecomunicații, consumabile administrative.

- Cheltuieli logistice și operaționale – acoperă bunurile și serviciile necesare desfășurării activităților: achiziții de echipamente, servicii de transport, cazare, închiriere săli, traduceri, tipărire de materiale.
- Cheltuieli de informare și vizibilitate – includ costurile asociate promovării proiectului în conformitate cu cerințele de vizibilitate impuse de finanțator: campanii media, pliante, afișe, branding.
- Cheltuieli de instruire și formare – se referă la organizarea de seminare, ateliere, cursuri, inclusiv onorariile formatorilor și suportul logistic pentru participanți.

3. Criterii de eligibilitate a cheltuielilor. Pentru a putea fi recunoscută ca **eligibilă**, o cheltuială trebuie să îndeplinească simultan următoarele condiții esențiale, consacrate de legislația financiară și ghidurile de implementare:

- Necesitatea și relevanța – cheltuiala trebuie să fie indispensabilă pentru realizarea activităților planificate și să contribuie în mod direct la atingerea rezultatelor proiectului.
 - Raționalitatea economică – valoarea cheltuielii trebuie să reflecte un raport rezonabil între preț și calitate, să fie în conformitate cu practicile pieței și să nu depășească plafonul maxim permis. Se recomandă proceduri concurențiale sau justificarea clară a achiziției.
 - Documentarea corespunzătoare – toate cheltuielile trebuie susținute prin documente justificative conforme cu legislația în vigoare (facturi fiscale, contracte, ordine de plată, procese-verbale de recepție etc.).
 - Conformitatea cu bugetul și acordul de finanțare – cheltuiala trebuie să fie prevăzută în bugetul aprobat, în categoria corespunzătoare, și să fie efectuată în perioada de eligibilitate a proiectului.
 - Legătura directă cu obiectivele proiectului – cheltuiala trebuie să aibă un impact funcțional asupra implementării proiectului și să fie corelată cu indicatorii de rezultat asumați.
4. Importanța unei abordări metodologice. Aplicarea riguroasă a acestor criterii permite:
- asigurarea bunei guvernante financiare în cadrul proiectelor;
 - evitarea corecțiilor financiare în urma auditului sau verificărilor externe;
 - creșterea credibilității instituționale a beneficiarului în fața finanțatorilor;
 - fundamentarea unor practici sustenabile de planificare bugetară și control intern.

Principii generale de eligibilitate. Pentru ca o cheltuială să fie considerată eligibilă, aceasta trebuie să respecte simultan următoarele condiții:

- să fie necesară pentru implementarea proiectului;
- să fie prevăzută în bugetul aprobat al proiectului;
- să fie efectuată în perioada de eligibilitate stabilită în contract;
- să fie însoțită de documente justificative conforme cu legislația în vigoare;
- să respecte principiile de eficiență, eficacitate și economicitate.

Categorii uzuale de cheltuieli eligibile. Organizațiile necomerciale pot include în bugetul proiectului, printre altele:

- Cheltuieli de personal (salarii, onorarii, precum și contribuții sociale obligatorii aferente acestor plăți salariale);
- Cheltuieli cu experți și consultanți (în baza contractelor legale);
- Cheltuieli pentru achiziții de bunuri și servicii (materiale, echipamente, servicii de transport, chirie etc.);
- Cheltuieli de informare și promovare;
- Cheltuieli pentru formare și evenimente;
- Costuri indirecte (administrative), dacă sunt prevăzute și calculate conform ghidului de finanțare.

Cheltuieli neeligibile. Nu sunt eligibile cheltuielile:

- realizate în afara perioadei de eligibilitate a proiectului implementat;
- fără legătură directă cu obiectivele proiectului;
- fără documente justificative conforme;

- de natură fiscală nerecuperabilă (de ex. TVA, care pentru mulți finanțatori poate fi sub formă de scutire de TVA cu drept de deducere);
- amenzi, penalități, dobânzi sau alte sancțiuni;
- cheltuieli achitate pentru terțe persoane, care nu sunt în relații contractuale cu beneficiarul finanțării (de exemplu, plata facturilor pentru servicii de utilitate (apă, electricitate, gaze) emise pe numele altor entități, chiar și a locatorului);
- cheltuieli de protocol excesive sau fără legătură cu activitățile proiectului.

Provocări și riscuri în definirea și aplicarea eligibilității cheltuielilor. Deși stabilirea cadrului normativ și metodologic privind eligibilitatea cheltuielilor are scopul de a asigura transparența, eficiența și legalitatea utilizării resurselor financiare, în practică apar numeroase **provocări și riscuri** ce pot afecta conformitatea proiectului, sustenabilitatea financiară a organizației și credibilitatea acesteia în fața finanțatorilor.

1. Ambiguități în interpretarea eligibilității. Una dintre cele mai frecvente dificultăți este legată de caracterul ambiguu sau insuficient detaliat al criteriilor de eligibilitate, definite în contractele de finanțare sau în ghidurile solicitantului.

Exemplu: Un ghid al finanțatorului prevede că „cheltuielile administrative rezonabile sunt eligibile”, fără a defini ce înseamnă „rezonabil” sau care este plafonul aplicabil.

- Cheltuieli precum „servicii juridice” sau „de consultanță” pot fi considerate eligibile într-un proiect și respinse în altul, în funcție de interpretarea auditorilor sau ofițerilor de program.

Consecință științifică: Această ambiguitate generează un grad ridicat de subiectivism în evaluare, ceea ce reduce previzibilitatea financiară și creează dificultăți în planificarea bugetară riguroasă, afectând principiul securității juridice în administrarea fondurilor publice.

2. Risc de neeligibilitate și obligația de returnare a fondurilor. Un risc major cu implicații financiare directe este constatarea unor cheltuieli ca fiind neeligibile în urma auditului financiar, a verificărilor ex-post sau a controalelor efectuate de autoritatea contractantă. În asemenea cazuri, beneficiarul poate fi obligat să returneze integral sumele respective, chiar și în situațiile în care cheltuielile au fost efectuate în scopul proiectului.

Exemplu: O organizație achiziționează echipamente IT fără a respecta procedura concurențială prevăzută de contract. În audit, întreaga sumă (ex: 10.000 EUR) este considerată neeligibilă, fiind solicitată rambursarea acesteia.

- O parte din salariile personalului administrativ sunt trecute ca și cheltuieli directe, deși în ghidul de finanțare erau eligibile doar indirect, prin forfetare – ceea ce duce la corecții financiare.

Implicație: Acest risc evidențiază necesitatea unui sistem solid de control intern financiar și de conformitate contractuală, inclusiv prin implicarea personalului de specialitate în managementul proiectelor (ex. contabil, jurist, manager financiar), pentru a preveni consecințele negative asupra stabilității bugetare a organizației.

3. Deficit de capacitate administrativă în cadrul unor organizații necomerciale. Un alt obstacol structural în implementarea corectă a proiectelor este reprezentat de capacitatea administrativă limitată a anumitor ONG-uri sau entități necomerciale, în special cele mici sau aflate în zone rurale ori defavorizate.

Manifestări:

- Lipsa personalului cu competențe în contabilitate de proiect, achiziții publice sau management financiar.
- Documentarea deficitară a cheltuielilor (ex: lipsa notelor de recepție, contractelor de achiziție, procese-verbale).
- Planificare bugetară nerealistă, fără ajustări în funcție de evoluția cursului valutar, a inflației sau a prețurilor de piață.

Consecință sistemică: Acest deficit reduce gradul de absorbție a fondurilor disponibile și poate determina ineficiență în implementarea proiectelor, cu impact negativ asupra imaginii organizației și capacității sale de a atrage finanțări viitoare. În plus, accentuează inechitatea în accesul la resurse între ONG-urile mari, urbanizate, și cele mici, locale.

Recomandări strategice. Pentru a reduce riscurile asociate eligibilității cheltuielilor, este recomandată:

- elaborarea unor ghiduri interne de eligibilitate adaptate fiecărui tip de finanțare;
- instruirea continuă a personalului ONG-urilor în domeniul financiar-contabil și juridic;
- colaborarea cu consultanți externi în etapele critice (planificare bugetară, achiziții, audit);
- implementarea unor mecanisme de validare prealabilă a cheltuielilor de amploare, în vederea asigurării conformității cu cerințele de eligibilitate.

În cadrul implementării proiectelor finanțate din surse externe sau naționale, organizațiile necomerciale sunt obligate să respecte un set de reguli financiare și procedurale care asigură conformitatea utilizării fondurilor cu principiile bunei guvernante. Unul dintre pilonii esențiali ai acestei conformități îl reprezintă interdependența dintre eligibilitatea cheltuielilor și procesul de achiziție a bunurilor și serviciilor.

Potrivit cadrului legal aplicabil în Republica Moldova — în special Legea contabilității și raportării financiare nr. 287/2017, Standardele Naționale de Contabilitate, precum și ghidurile donatorilor internaționali (ex. PRAG, USAID Procurement Regulations, Ghidul FISM etc.) — o cheltuială poate fi recunoscută drept eligibilă doar dacă este rezultatul unei proceduri de achiziție efectuate conform principiilor de transparență, eficiență economică și justificare documentară.

În sens științific, eligibilitatea cheltuielilor se referă la totalitatea criteriilor obiective care determină dacă o anumită cheltuială este admisibilă pentru a fi finanțată din resursele proiectului. Aceste criterii includ, dar nu se limitează la:

- caracterul necesar și direct al cheltuielii în raport cu obiectivele și activitățile proiectului;
- conformitatea cu bugetul aprobat și cu planul financiar;
- raționamentul economic (cost-eficiență);
- justificarea prin documente contabile primare: facturi, contracte, procese-verbale de recepție, ordine de plată;
- respectarea cadrului juridic național și al politicilor finanțatorului.

Procesul de achiziții publice sau private — în sens larg — este mecanismul operațional prin care resursele financiare ale unui proiect sunt transformate în resurse materiale sau servicii necesare implementării activităților. Prin urmare, validitatea financiară și juridică a cheltuielilor depinde în mod direct de calitatea și conformitatea procedurii de achiziție.

Această relație poate fi conceptualizată astfel:

$$\text{Eligibilitatea cheltuielii} = \text{Respectarea procedurii de achiziție} + \text{Justificarea economică} + \text{Documentarea conformă} + \text{Corelarea cu obiectivele proiectului}$$

Organizațiile necomerciale trebuie să implementeze proceduri de achiziție proporționale cu valoarea și complexitatea cheltuielii, conform următoarelor principii de guvernanta:

Tabelul 1. Principii de guvernanta în achizițiile din sursele proiectelor

Principiu	Explicație
Transparență procedurală	Procesul de achiziție trebuie să fie clar, previzibil, auditat și deschis concurenței
Eficiență economică	Se urmărește maximizarea impactului fondurilor prin obținerea celui mai bun raport calitate/preț
Responsabilitate financiară	Cheltuiala trebuie să fie rațională și proporțională cu nevoile reale ale proiectului
Trasabilitate documentară	Toate etapele achiziției și ale efectuării cheltuielii trebuie susținute de documente justificative

Un caz frecvent de ineligibilitate constă în efectuarea unei cheltuieli (ex. echipamente IT) în afara unui proces de selecție competitivă, fără existența a cel puțin două oferte comparabile, fără contract scris și fără justificarea legăturii directe cu activitățile proiectului. În astfel de situații:

- cheltuiala poate fi clasificată drept ineligibilă de către finanțator;
- ONG-ul este obligat să suporte cheltuiala din surse proprii;
- există riscul restanței sau pierderii de credibilitate instituțională.

În concluzie, eligibilitatea cheltuielilor într-un proiect implementat de o organizație necomercială nu poate fi disociată de conformitatea procedurală a achizițiilor. În absența unei abordări riguroase și conforme cu standardele internaționale și legislația națională privind achizițiile, cheltuielile angajate riscă să fie respinse la audit, chiar dacă au fost efectuate în scopuri legitime. Astfel, procesul de achiziție reprezintă veriga critică dintre planificarea financiară și validarea contabilă a cheltuielilor eligibile.

Principii generale de achiziții aplicabile ONG-urilor. Fiecare achiziție în cadrul unui proiect finanțat trebuie să respecte următoarele principii:

Tabelul 2. Principii generale de achiziții aplicabile ONG-urilor

Principiu	Descriere
Transparența	Procesul de selecție și achiziție trebuie să fie clar, documentat și accesibil pentru auditare.
Eficiența și eficacitatea	Se urmărește obținerea celui mai bun raport calitate/preț.
Non-discriminarea	Fiecare furnizor are șanse egale dacă respectă condițiile stabilite.
Documentarea completă	Fiecare etapă a procesului trebuie justificată și arhivată.

Etapele procedurii de achiziții în proiectele ONG:

a) Planificarea achizițiilor:

- Conform bugetului aprobat;
- Estimarea valorii și frecvenței achiziției.

b) Inițierea procesului: Se lansează o cerere de oferte, solicitare de cotații sau o achiziție directă (în funcție de valoare).

c) Selectarea furnizorului:

- Criterii obiective (preț, calitate, termen de livrare);
- Alegerea a minim 2-3 oferte comparabile (unde este posibil);
- Pentru sume mici, este acceptată justificarea unui singur furnizor.

d) Contractarea și executarea:

- Încheiere contract, emitere comandă sau ordin de achiziție;
- Recepție bunuri / prestări servicii;
- Plata pe bază de documente justificative.

e) Arhivarea documentației:

- Dosar de achiziție: solicitări, oferte, proces-verbal, contract, factură, dovada plății.

Tabelul 3. Exemple de cheltuieli eligibile și regulile aferente achiziției

Tip cheltuială	Eligibilitate	Cerințe de achiziție
Echipamente IT	✓ eligibilă	Minim 2 oferte; bunuri noi; achiziție justificată de activitățile proiectului; facturi fiscale
Servicii formatori	✓ eligibilă	Contract de prestări servicii, CV expert, ofertă financiară; act de prestări servicii
Tipărire materiale	✓ eligibilă	Proces de selecție sau justificare a alegerii furnizorului
Publicitate online	✓ eligibilă	Contract/abonament, raport de livrare vizibilitate

Tabelul 4. Exemple de cheltuieli neeligibile (conform ghidurilor uzuale de finanțare)

Tip cheltuiială	Motivul neeligibilității
Achiziții fără documente justificative	Lipsă transparență / auditabilitate
Bunuri personale sau de lux (telefoane, cadouri)	Nu sunt necesare proiectului
Servicii de la rude/afiliați fără procedură competitivă	Conflict de interese
Penalități, dobânzi, amenzi	Excluse din cheltuieli eligibile
TVA nedeductibil dacă ONG nu este plătitor TVA sau nu dispune de o Scrisoare confirmativă din partea finanțatorului cu privire la facilitatea fiscală	Dacă TVA nu este recuperabil, devine cost total acoperit din resurse proprii

Practici recomandate de donatori (UE, UNDP, USAID etc.):

- UE (PRAG Rules): praguri de achiziție: <5.000 EUR achiziție simplificată, >20.000 EUR cerere de oferte;
- PNUD: achiziții conform politicii UNDP POPP; se solicită minim 3 oferte la praguri de achiziție <5.000 USD, iar dacă se fac achiziții care însumează >10.000 USD se anunță concurs de oferte sau achiziție publică;
- USAID: reguli stricte privind conflictul de interese și documentația achiziției.

Exemplu de proiect ONG: Titlul proiectului: „Tineri activi pentru comunități durabile”

Organizație aplicantă: Asociația Obștească „Generația Nouă”, Leova

Durata proiectului: 8 luni

Localizare: Raioanele Căușeni, Ștefan Vodă și Leova

Obiectiv general: Creșterea participării civice a tinerilor din 3 comunități rurale prin formare, implicare în inițiative locale și dialog cu autoritățile publice locale.

Tabelul 5. Buget total al proiectului (în MDL)

Nr. crt.	Linie bugetară	Finanțator	Cofinanțare APL, Beneficiari și ONG	Total
1	Cheltuieli de personal	74.000	14.000	88.000
1.1	Coordonator proiect (part-time 8 luni)	32.000	8.000 (APL)	40.000
1.2	Asistent local (3 localități × 2.000 MDL/lună)	24.000	6.000 (APL)	30.000
1.3	Contabil (servicii externe)	18.000	—	18.000
2	Activități de formare	56.000	6.000	62.000
2.1	Onorarii formatori (4 formatori × 1.000 MDL × 4 zile)	16.000	—	16.000
2.2	Închiriere spațiu (săli instruire, 3 sesiuni)	6.000	—	6.000
2.3	Transport participanți și formatori	14.000	—	14.000
2.4	Coffee break-uri, papetărie, mape	10.000	6.000 (ONG, în natură)	16.000
2.5	Traducere / interpretariat	10.000	—	10.000
3	Mini-granturi pentru inițiative comunitare	60.000	6.000	66.000
3.1	6 mini-granturi × 10.000 MDL	60.000	—	60.000
3.2	Cofinanțare din partea beneficiarilor	—	6.000 (Beneficiari)	6.000
4	Promovare și vizibilitate	20.000	3.000	23.000
4.1	Campanie media (social media + radio local)	10.000	—	10.000
4.2	Materiale promoționale (afișe, tricouri, stickere)	10.000	3.000 (ONG, în natură)	13.000
5	Cheltuieli administrative (max. 15%)	20.000	6.000	26.000

Nr. crt.	Linie bugetară	Finanțator	Cofinanțare APL, Beneficiari și ONG	Total
5.1	Chirie spațiu ONG (8 luni × 2.000)	12.000	4.000 (APL)	16.000
5.2	Utilități, internet, telefon	8.000	2.000 (APL)	10.000
TOTAL GENERAL PROIECT		230.000	35.000	265.000

Detalii despre cofinanțare:

- Financiară directă: Salariile personalului ONG care contribuie peste ce este acoperit de proiect.
- În natură: Consumabile oferite din stocul ONG-ului (papetărie, tricouri, echipamente IT), spații oferite gratuit de parteneri, contribuții voluntare.
- Contribuții locale: Beneficiarii mini-granturilor oferă contribuție proprie (resurse, timp, materiale).

Observații:

- Structura este conformă cu ghidurile de finanțare oferite de donatori precum GIZ, PNUD sau UE, care solicită cofinanțare de 10–20%.
- Liniile bugetare sunt clar delimitate în funcție de natura economică și funcțională.
- Toate valorile sunt exprimate în MDL, dar ușor convertibile în EUR/USD dacă este necesar.

Tabelul 6. Jurnalul de înregistrări cronologice (în MDL)

Nr. crt.	Operația economică	Contul debitor	Contul creditor	Suma
1	Primirea finanțării nerambursabile la contul curent bancar al Asociației Obștești „Generația Nouă”	242	537	230.000
2	Cheltuieli de retribuție a muncii personalului antrenat în implementarea proiectului	716	531	56.000
3.1	Acceptarea facturii fiscale pentru serviciile de contabilitate	716	521	18.000
3.2	Achitarea serviciilor de contabilitate (servicii externe)	521	242	18.000
4.1	Calcularea onorariilor formatorilor conform actelor de primire-predare a serviciilor prestate	716	544	16.000
4.2	Reținerea impozitului la sursa de plată din onorariile formatorilor (16.000 × 12%)	544	534	1.920
4.3	Achitarea onorariilor formatorilor (16.000 – 1.920)	544	521	14.080
5.1	Acceptarea facturilor fiscale pentru închirierea spațiilor (săli instruire, 3 sesiuni)	716	521	6.000
5.2	Achitarea facturilor fiscale pentru închirierea spațiilor	521	242	6.000
6.1	Acceptarea facturilor fiscale pentru transportul participanților și formatorilor	716	521	14.000
6.2	Achitarea facturilor fiscale pentru transportul participanților și formatorilor	521	242	14.000
7.1	Coffee break-uri, papetărie, mape achitate din sursele oferite de finanțator	716	242	10.000
7.2	Coffee break-uri, papetărie, mape cheltuite din stocurile proprii ale Asociației Obștești „Generația Nouă”	717	211	6.000
8.1	Calcularea onorariilor pentru serviciile de traducere	716	544	10.000
8.2	Reținerea impozitului la sursa de plată din onorariile traducătorilor (10.000 × 12%)	544	534	1.200
8.3	Achitarea onorariilor traducătorilor (10.000 – 1.200)	544	521	8.800

Nr. crt.	Operația economică	Contul debitor	Contul creditor	Suma
9.1	Contractarea și achitarea a 6 mini-granturi × 10.000 MDL	261	242	60.000
9.2	Acceptarea Rapoartelor financiare privind valorificarea resurselor oferite celor 6 grantiști	716	261	60.000
10.1	Acceptarea facturilor fiscale pentru promovare și vizibilitate (social media + radio local)	716	521	10.000
10.2	Achitarea facturilor fiscale pentru promovare și vizibilitate	521	242	10.000
11.1	Materiale promoționale (afișe, tricouri, stickere) achitate din sursele oferite de finanțator	716	242	10.000
11.2	Materialele promoționale (afișe, tricouri, stickere) utilizate din stocurile proprii ale Asociației Obștești	717	211	3.000
12.1	Acceptarea facturilor fiscale pentru închirierea spațiilor pentru oficiul Asociației Obștești (8 luni × 2.000)	716	521	12.000
12.2	Achitarea facturilor fiscale pentru închirierea spațiilor	521	242	12.000
13.1	Acceptarea facturilor fiscale pentru utilități, internet, telefon	716	521	8.000
13.2	Achitarea facturilor fiscale pentru utilități, internet, telefon	521	242	8.000
13.3	Decontarea finanțărilor utilizate conform destinației din buget către veniturile Asociației Obștești	537	616	230.000

Recomandări finale pentru organizațiile necomerciale:

- Se va elabora un Regulament intern de achiziții;
- Se vor păstra actele într-o arhivă separată pe fiecare achiziție (inclusiv emailuri, comparații de oferte);
- Se vor implica cel puțin două persoane în procesul decizional;
- Se vor utiliza formulare standardizate (cerere ofertă, PV selectare, formular justificare unică ofertă);
- Se va adapta procedura la cerințele fiecărui finanțator.

Bibliografie:

1. Indicațiile metodice privind particularitățile contabilității în organizațiile necomerciale, aprobate prin Ordinul ministrului finanțelor nr.188 din 30 decembrie 2014.
2. Connolly, C., Hyndman, N., 2009. *The Accountability of Charitable Organizations: Lessons from the UK*. Public Money & Management, 29(3), pp. 183–190.
3. Cordery, C. J., Sim, D., 2018. *Dominant stakeholders, activity and accountability discharge in the CSO sector*. Financial Accountability & Management, 34(1), pp. 77–96.
4. Helmig, B., Jegers, M., and Lapsley, I., 2004. *Challenges in Managing Nonprofit Organizations: A Research Overview*. Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations, 15(2), pp. 101–116.

**RAPORTAREA FISCALĂ ANUALĂ A PERSOANEI FIZICE: ASPECTE
METODOLOGICE ȘI ABORDĂRI PRACTICE**

**ANNUAL TAX REPORTING OF INDIVIDUALS: METHODOLOGICAL ASPECTS AND
PRACTICAL APPROACHES**

Anatol GRAUR

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: graur.anatol@ase.md

ORCID: 0000-0003-0466-5627

Ruslan HAREA

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: harea.ruslan@ase.md

ORCID: 0000-0003-0098-6837

Alexandrina GRAUR

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: graur.alexandrina@ase.md

Abstract. This article aims to clarify the taxation and reporting mechanisms applicable to individuals who do not engage in entrepreneurial activity in the Republic of Moldova. In the context of increasingly diverse income sources and growing fiscal responsibilities, a detailed analysis is required to understand how various types of income—such as salaries, rental income, interest, dividends, royalties, capital gains, or other occasional earnings—should be treated for tax purposes. The article outlines the declaration and payment obligations based on the type of income and the role of the payer or beneficiary, highlighting situations in which tax is withheld at source, as well as cases where the individual taxpayer must submit the CET18 Declaration. It also addresses the specific treatment of donations, dividends, and income from activities such as blogging or freelancing. Through explanatory charts and summary tables, the study serves as a practical guide for taxpayers and a useful reference tool for tax professionals.

Cuvinte cheie: raportare fiscală, persoane fizice, venituri impozabile, CET18, impozitare, Codul fiscal, reținere la sursă, freelancing, dividende, drepturi de autor

Clasificarea JEL: M40, M41

Introducere

În contextul economic în continuă schimbare, marcat de diversificarea surselor de obținere a veniturilor, digitalizarea tranzacțiilor și dezvoltarea noilor forme de activitate, raportarea fiscală a persoanelor fizice devine o provocare tot mai complexă. Deși regimul fiscal aplicabil persoanelor care nu desfășoară activitate de întreprinzător este reglementat prin Codul fiscal al Republicii Moldova, în practică apar frecvent neclarități legate de obligațiile privind calculul și declararea impozitului pe venit, modul de impozitare și sursele de venit care intră sub incidența acestor prevederi.

Tot mai multe persoane fizice obțin venituri nu doar din surse tradiționale, cum ar fi salarii sau locațiunea, dar și din dividende, cesiunea drepturilor de autor sau activități realizate pe platforme digitale și rețele de socializare. În acest sens, cunoașterea cadrului fiscal aplicabil este important pentru evitarea riscurilor de sancționare și o administrare eficientă a veniturilor proprii.

Lucrarea de față își propune să ofere o prezentare clară și explicativă a mecanismului de declarare și impozitare pentru persoanele fizice, cu accent pe structura veniturilor în raport cu Declarația persoanei fizice cu privire la impozitul pe venit (forma CET18), cotele de impunere și particularitățile

fiecărui tip de venit. Prin îmbinarea aspectelor normative cu situații practice, articolul urmărește să sprijine atât contribuabilii, cât și profesioniștii din domeniul fiscal în procesul de raportare anuală.

Obiectivele cercetării. Scopul principal al acestui studiu este de a prezenta modul în care persoanele fizice, care nu desfășoară activitate de întreprinzător, trebuie să calculeze și raporteze impozitul pe venit aplicat veniturilor obținute atât în Republica Moldova, cât și în afara ei.

În acest context, cercetarea își propune următoarele obiective:

1. clasificarea principalelor tipuri de venituri obținute de persoane fizice, inclusiv salariile, locațiunea, dobânzile, dividendele, creșterile de capital și veniturile cazionale etc și analiza tratamentului fiscal aferent fiecărei categorii;
2. analiza cerințelor de declarare și plată a impozitelor, în funcție de natura venitului și statutul plătitorului și/sau a beneficiarului;
3. examinarea situațiilor în care se aplică sau nu reținerea la sursă și a celor în care contribuabilul este obligat să depună Declarația persoanei fizice cu privire la impozitul pe venit (forma CET18).

Metodologia cercetării. Pentru realizarea acestui studiu s-a utilizat o abordare calitativă, bazată pe analiza reglementărilor fiscale în vigoare în Republica Moldova și pe interpretarea acestora în contextul veniturilor obținute de persoanele fizice. Cercetarea a combinat analiza documentară a cadrului normativ cu exemple practice actuale. Au fost analizate formularele rapoartelor fiscale, în special Declarația persoanei fizice cu privire la impozitul pe venit (forma CET18) și Declarația privind reținerea impozitului pe venit, a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală și a contribuțiilor de asigurări sociale de stat obligatorii calculate (forma IPC 21). Lucrarea include tabele și scheme elaborate pe baza unor studii de caz, menite să faciliteze înțelegerea prevederilor fiscale de către contribuabili. Metodologia cercetării s-a concentrat pe descrierea clară și explicarea detaliată a procedurilor fiscale, având ca scop principal crearea unei imagine cât mai structurată și ușor de aplicat în practică. Prin această metodologie, lucrarea își propune să echilibreze analiza conceptuală cu exemple concrete, oferind un suport util atât pentru contribuabilii care doresc să se conformeze corect, cât și pentru profesioniștii care acordă asistență fiscală.

Rezultate și discuții. Persoana fizică rezidentă a Republicii Moldova poate obține venituri din surse diverse, atât de pe teritoriul țării, cât și din afara ei. Din punct de vedere fiscal, aceste venituri se clasifică după două criterii de bază:

După sursa de proveniență:

- Venituri din **surse situate în Republica Moldova**;
- Venituri din **surse situate în afara Republicii Moldova** [5].

Un alt aspect al mecanismului de impozitare a veniturilor persoanelor fizice este caracterul sumelor (veniturilor) primite, care, **după modul de impozitare pot fi:**

- Venituri **impozitate la sursa de plată** – pentru care impozitul pe venit este reținut și achitat direct de plătitorul venitului (ex. angajator) [6];
- Venituri pentru care **persoana fizică calculează și achită individual impozitul pe venit** care se determină în baza prevederilor Codului fiscal și prin includerea acestora în Declarația persoanei fizice cu privire la impozitul pe venit (forma CET18).[7,9]

Această grupare are un impact direct asupra obligațiilor de declarare ale contribuabilului și asupra responsabilității de a achita corect impozitul pe venit în termenii prevăzuți de lege.

La calcularea și declararea individuală a impozitului pe venit persoana fizică se ghidează de prevederile Codului Fiscal al Republicii Moldova nr. 1163 din 24.04.1997 [5], Regulamentului cu privire la determinarea obligațiilor fiscale aferente impozitului pe venitul persoanelor fizice rezidente cetățeni ai Republicii Moldova, aprobat prin Hotărârea Guvernului Nr. 693 din 11.07.2018 cu privire la determinarea obligațiilor fiscale aferente impozitului pe venit [7] și Ordinului Ministrului finanțelor nr. 150 din 05 septembrie 2018 privind aprobarea formularului CET18 Declarația persoanei fizice cu privire la impozitul pe venit și a Regulamentului privind modul de completare a acesteia [9].

În baza celor relatate modul de impozitare și declarare a veniturilor de către persoanele fizice este prezentat în figura nr. 1.

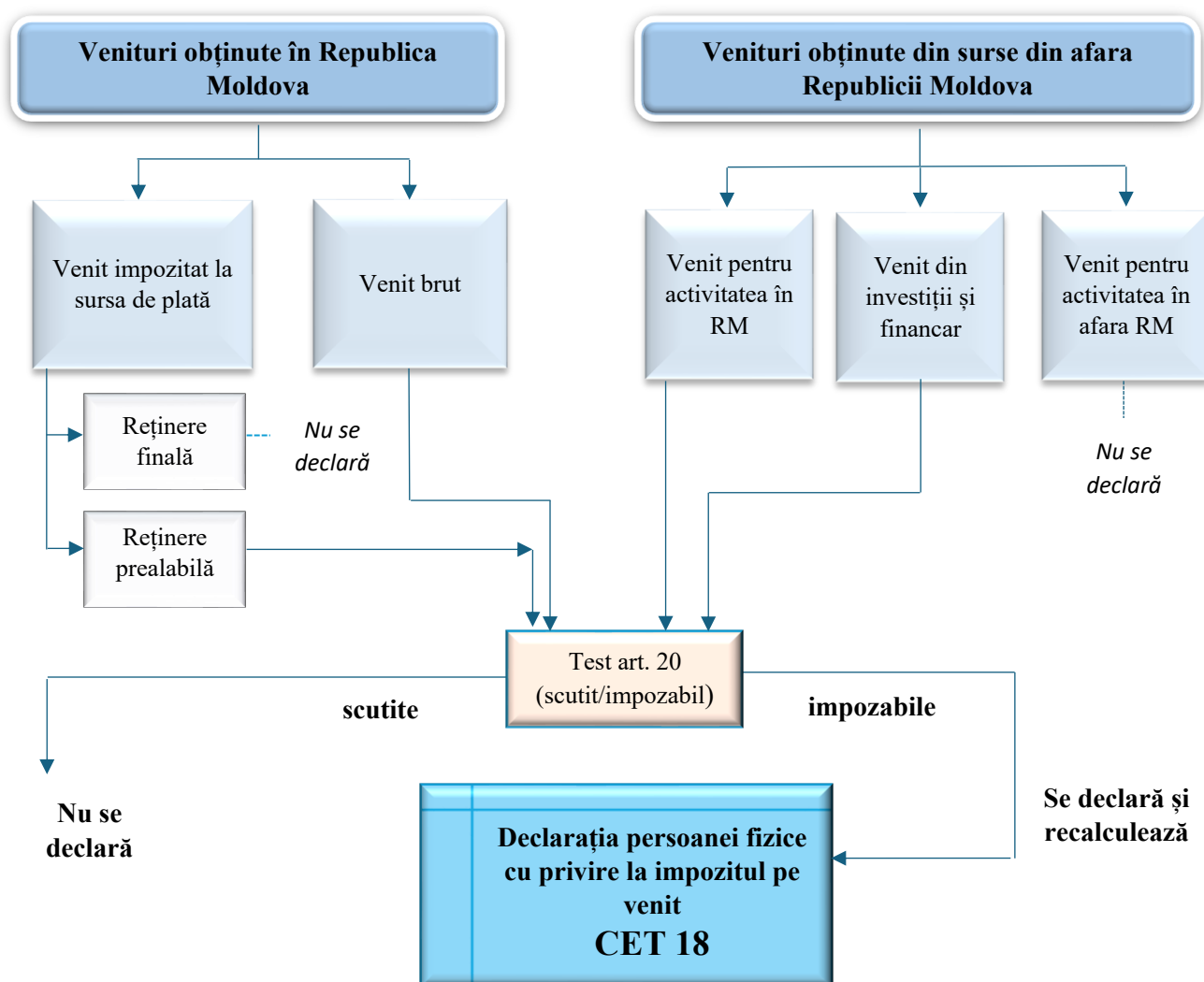

Figura 1. Structura veniturilor declarate și recalculate de către persoana fizică care nu practică activitate de întreprinzător

Sursa: elaborat de autori în baza [5, 9]

În baza figurii 1 putem constata că veniturile anuale ale persoanei fizice care nu practică activitate de întreprinzător **nu sunt recalculate și declarate** dacă venitul:

- este scutit de impozitare conform art. 20 al CF;
- a fost impozitat la sursa de plată prin reținere finală;
- a fost obținut din surse din afara Republicii Moldova, activând în afara RM [5].

Trebuie menționat faptul că venitul din investiții și financar se impozitează indiferent de locul obținerii acestui venit sau locul aflării rezidentului.

Modul de tratare fiscală a veniturilor persoanei fizice care nu practică activitate de întreprinzător, obținute în Republica Moldova în funcție de particularitățile comune se grupează:

- salarii și remunerații în baza contractelor civile;
- venituri din chirii și arendă;
- dobânzi și dividende;
- royalty (drepturi de autor)
- donații;
- venituri din vânzări și altele.

În cazul plăților privind retribuirea muncii în baza contractelor individuale de muncă și al plăților în baza contractelor civile încheiate cu persoane juridice, întreaga responsabilitate privind reținerea și declararea impozitului revine angajatorului sau plătitorului (tabelul 1). Acesta efectuează reținerea de 12%, raportează venitul în formularul IPC 21 și contabilizează astfel [3,4]:

Debit contul 531 „Datorii față de personal privind retribuirea muncii”

Debit contul 544 „Alte datorii curente”

Credit contul 534 „Datorii față de buget”

Tabelul 1. Modul de impozitare a salariilor și remunerațiilor în baza contractelor civile obținute de persoana fizică care nu practică activitate de întreprinzător

Tip venit	Cota	Plătitorul	Reținere la sursă	Calcul individual	Declararea beneficiar	Declararea plătitor
Salarii, facilități, adaosuri, prime	12%	Persoană – antreprenor	Da Prelabilă	–	Da (CET18,C1)	Da (IPC21, cod. SAL IALS21)
Salarii domeniul taxi rutier până la 10000 lei lunar	500 lei/șofer	Persoană – antreprenor	Achită angajatorul		Nu	Da (TAXI18)
Salarii domeniul taxi rutier peste 10000 lei lunar	12%	Persoană – antreprenor	Da Prelabilă	–	Da (CET18,C1)	Da (IPC21, cod. SAL IALS21)
Contract civil cu entitate	12%	Persoană - antreprenor	Da Prelabilă	–	Da (CET18,C1)	Da (IPC21, IALS21)
Contract civil cu persoană fizică	12%	Persoană fizică	Nu	Da	Da (CET18, C4)	Nu

Sursa: elaborat de autori în baza [1, 5, 6, 9, 10]

Dacă, însă, contractul civil este încheiat între două persoane fizice, reținerea nu se face, iar beneficiarul este obligat să declare venitul în Declarația CET18 și să achite impozitul pe venit.

Regimul fiscal aplicabil veniturilor obținute din chirii și locațiune depinde în mod direct de statutul plătitorului. Dacă plătitorul este o persoană juridică (art.90), aceasta reține impozitul la sursă la cota de 12% și îl declară în raportul IPC 21 (tabelul 2). Suma impozitului pe venit reținut la sursa de plată se contabilizează [3, 4]:

Debit contul 544 „Alte datorii curente”

Credit contul 534 „Datorii față de buget”

Tabelul 2. Tratamentul fiscal al veniturilor din locațiune și arendă obținute de persoana fizică care nu practică activitate de întreprinzător

Tip venit	Cota	Plătitorul	Reținere la sursă	Calcul individual	Declararea beneficiar	Declararea plătitor
Locațiune bun imobil	7%	Persoană fizică	Nu	Da	Nu se declară	Nu
Locațiune bun imobil	12%	Persoană - antreprenor	Da Reținere finală	–	Nu se declară	Da IPC 21, cod. FOL
Locațiune bun mobil (de ex. autoturism)	12%	Persoană fizică	Nu	Da	CET18 C4	Nu
Locațiune bun mobil (de ex. autoturism)	12%	Persoană – antreprenor	Da Reținere finală	–	Nu se declară	Da IPC 21, cod. FOL
Arendă teren agricol	12%	Persoană - antreprenor	Nu	Da	CET18 C4	Nu
Arendă teren agricol	7%	Persoană fizică	Nu	Da	Nu	Nu

Sursa: elaborat de autori în baza [1, 5, 9, 10]

Dacă locațiunea sau arenda este plătită de o persoană fizică, impozitul nu se reține la sursă. În acest caz, proprietarul bunului are obligația de a calcula impozitul (7% pentru imobile, 12% pentru bunuri

mobile), de a-l achita lunar și de a declara venitul în Declarația CET18, dacă e cazul. De asemenea, este obligatorie înregistrarea contractelor de locațiune și arendă a bunurilor imobile, (cu excepția bunurilor mobile) la Serviciul Fiscal de Stat în termen de 7 zile de la data încheierii contractului [5].

Tabelul 3. Mecanismul impozitării și declarării dobânzilor și dividendelor de către persoana fizică care nu practică activitate de întreprinzător

Tip venit	Cota	Plătitorul	Reținere la sursă	Calcul individual	Declararea beneficiar	Declararea plătitor
Dobânzi de la bănci, AEÎ, emitenți VM	6%	Instituție financiară (bănci, AEÎ)	Da Reținere finală	–	Nu se declară	Da (IPC 21, cod. DOB BA)
Dobânzi de la Persoană-antreprenor (alte entități)	12%	Persoană-antreprenor	Da Reținere prealabilă	-	CET18 (C4)	Da (IPC 21, cod. DOB)
Dobânzi de la persoane fizice	12%	Persoană fizică	Nu	Da	CET18 (C4)	Nu
Dobânzi aferente VMS	-	Ministerul Finanțelor	Nu Scutit (art. 20 lit. z ²⁰)			
Dividende din profit curent	6%	Persoană juridică	Da Reținere finală	–	Nu se declară	Da (IPC 21, cod DIVa)
Dividende din profit nerepartizat (2008–2011)	15%	Persoană juridică	Da Reținere finală	–	Nu se declară	DA (IPC 21, cod DIVa)
Plăți fondator întreprinzător individual	-	Întreprinzător individual	Nu	Nu	Nu	Nu

Sursa: elaborat de autori în baza [5, 9, 10]

Suma impozitului pe venit reținut la sursa de plată se contabilizează [4]:

Debit contul 536 „Datorii față de proprietari” sau

Debit contul 512 „Împrumuturi pe termen scurt”

Credit contul 534 „Datorii față de buget”

Dobânzile și dividendele se supun unui regim fiscal simplificat în cazul în care plătitorul este o instituție financiară sau o entitate rezidentă. În asemenea situații, impozitul (6% pentru dobânzi de la bănci/AEÎ, 6% sau 15% pentru dividende, în funcție de perioada de proveniență a profitului) este reținut la sursă final și raportat prin formularul IPC 21, fără ca beneficiarul să aibă obligații de declarare. O excepție importantă o constituie dobânzile obținute de la persoane fizice – în acest caz, impozitul nu se reține, iar contribuabilul este obligat să declare venitul în CET18 și să achite la cota de 12%. Această situație este frecvent întâlnită în cazul împrumuturilor acordate informal între persoane fizice, fiind adesea neglijată în practică [9,10].

Veniturile din drepturi de autor (redevențe) sunt tratate diferențiat în funcție de calitatea plătitorului și beneficiarului. Dacă acestea sunt achitate de o persoană juridică sau de o persoană fizică care desfășoară activitate de întreprinzător, impozitul pe venit 12% se reține la sursă și se declară prin IPC 21, fără obligații din partea beneficiarului.

Tabelul 4. Tratatamentul fiscal al royalty (redevențe) plătite persoanei fizice care nu practică activitate de întreprinzător

Tip venit	Cota	Plătitorul	Reținere la sursă	Calcul individual	Declarația beneficiar	Declarația la plătitor
Royalty (redevențe)	12%	Persoană - antreprenor	Da Reținere finală	—	Nu se declară	Da (IPC 21, cod. ROY)
Royalty de la persoană fizică	12%	Persoană fizică	Nu	Da	CET18, C4	Nu
Royalty – persoane fizice peste 60 ani (artă/știință)	0%	Orice plătitor	Nu Scutit (art. 20 lit. z ¹¹ CF).			

Sursa: elaborat de autori în baza [1, 5, 9, 10]

În schimb, dacă plata este efectuată de o persoană fizică, beneficiarul trebuie să declare venitul în CET18 la poziția C4 și să achite impozitul corespunzător [10].

Există prevederi specifice pentru royalty obținute de persoane cu vârsta peste 60 de ani, în domeniul artei, literaturii sau științei, care nu se impozitează (art. 20 lit. z¹¹ al CF) [5].

Tabelul 5. Modul de impozitare a creșterii de capital și altor venituri ocazionale persoanei fizice care nu practică activitate de întreprinzător

Tip venit	Cota	Plătitorul	Reținere la sursă	Calcul individual	Declarația beneficiar	Declarația la plătitor
Vânzare active de capital	12% x 50% din creșterea de capital	Persoană antreprenor	Da Reținere prealabilă	—	Da CET18	Da (IPC 21)
Vânzare de bunuri către persoană antreprenor (cu excepția produse din agricultură și active de capital)	12%	Persoană antreprenor	Da Reținere prealabilă	—	Da CET18	Da (IPC 21, cod. PL)
Vânzare producție din fitotehnie și zootehnie	6%	Persoană antreprenor	Da Reținere finală	—	Nu	Da (IPC 21, cod. LIV)
Vânzare de bunuri către persoană fizică	12%	Persoană fizică	Nu	Da 12% x 50% din creșterea de capital 12% de la celelalte vânzări	Da CET18	Nu
Vânzare locuință de bază (≥ 3 ani proprietate și domiciliu)	0%	Persoană fizică Persoană antreprenor	- Nu se declară de către beneficiar - persoana fizică - Nu se reține la sursă dacă cumpărătorul e antreprenor - Scutit conform art. 20 lit. y³) CF., art. 40 (5¹) CF			

			• Scutit inclusiv în cazul în care domiciliul/reședința a fost anulat/anulată cu cel mult 90 de zile înainte de data înstrăinării.			
Vânzare autoturism deținut ≥ 3 ani	0%	Persoană fizică Persoană antreprenor	• Nu se declară de către beneficiar - persoana fizică • Nu se reține la sursă dacă cumpărătorul e antreprenor • Scutit conform art. 20 lit. y³) CF. • Vânzare autoturism deținut mai puțin de 3 ani nu se reține la sursă impozit dar se declară în IPC21 la codul PLs			
Câștiguri de la jocurile de noroc	18%	Persoană antreprenor	Da Reținere finală	–	Nu se declară	Da (IPC 21, cod. NOR)
		Nu se impozitează câștigurile de la loterii și/sau pariuri sportive în partea în care valoarea fiecărui câștig nu depășește 1% din scutirea personală				
Câștigurile de la campaniile promoționale	12% de la valoarea câștigului mai mare ca scutirea personală	Persoană antreprenor	Da Reținere finală	–	Nu se declară	Da (IPC 21, cod. PUB)

Sursa: elaborat de autori în baza [1, 5, 9, 10]

Donățiile au particularități de impozitare în funcție de calitatea donatorului. În cazul donațiilor între persoane fizice, modul de impozitare este prezentat în figura 2.

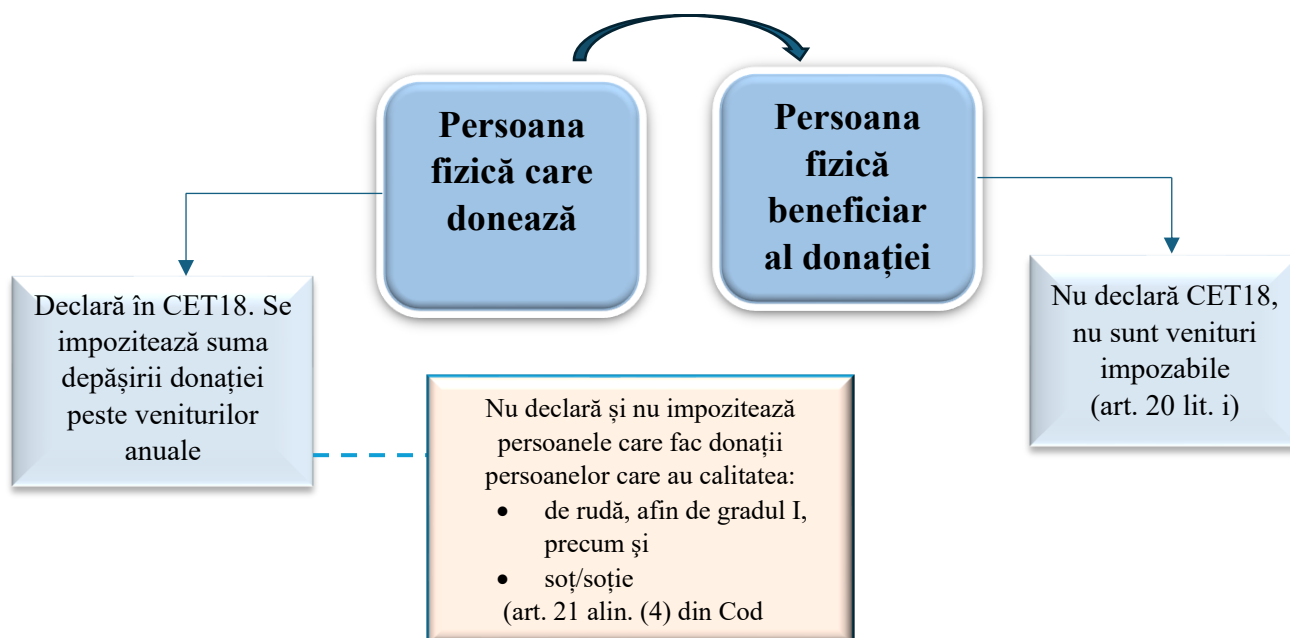

Figura 2. Impozitarea donațiilor între persoanele fizice care nu practică activitate de întreprinzător

Sursa: elaborat de autori în baza [1, 5, 9, 10]

În cazul **donațiilor efectuată de către persoane juridice sau fizice ce desfășoară activitate de întreprinzător**, persoanele specificate la art. 90 (entități) trebuie să rețină și să achite impozitul pe venit în mărime de 6% din suma mijloacelor bănești donate persoanelor fizice care nu desfășoară

activitate de întreprinzător. Aceasta este reținere finală a impozitului pe venit și scutește beneficiarul de la includerea lor în componența venitului brut și de declararea acestora [].

Persoana fizică care nu practică activitate de întreprinzător poate obține și alte venituri din diferite activități proprii. Actualmente sunt frecvente activități de tip blogger, freelancer sau influencer care se realizează prin intermediul rețelelor de socializare. Veniturile pot fi grupate în:

- **venituri primite de blogger de la persoanele fizice ce nu desfășoară activitate de întreprinzător pentru publicitatea efectuată pe rețele de socializare.** În acest caz, aceste venituri trebuie reflectate la codul C4 din Declarația CET18 și impozitate la cota de 12% (art. 15 lit. a) CF) [5,10].

- **venituri primite de la platformele de socializare.** Conform art. 14 alin. (1) al CF, venitul obținut de o persoană fizică rezidentă a Republicii Moldova, indiferent dacă provine din surse situate pe teritoriul țării sau din străinătate, constituie obiect al impunerii. Deci, în situația dată, veniturile din activități desfășurate online precum cele de tip blogger, freelancer sau influencer prin intermediul rețelelor de socializare trebuie impozitate conform cotei 12 % (art. 15 lit. a) CF) și declarate în formularul CET18, la codul C4. Veniturile date ar putea fi impozitate la sursă deja în țara de rezidență a plătitorului. În acest caz trebuie de luat în considerație prevederile tratatului internațional privind evitarea dublei impuneri cu țara în care a fost aplicat impozitul pe venit [5,10].

Pentru calcularea sumei impozitului pe venit anual, persoanele fizice care nu practică activitate de întreprinzător, este necesar determinarea venitului impozabil prin formula:

$$\begin{array}{ccccccc}
 \text{Baza} & & \text{Venituri} & & & & \text{Venituri sub} \\
 \text{impozabilă} & = & \text{impozabile} & - & \text{Scutiri} & - & \text{Deduceri} & + & \text{formă de} \\
 & & \text{din toate} & & & & & & \text{donație} \\
 & & \text{sursele} & & & & & & \text{efectuate} \\
 & & & & & & & & \\
 \text{F4} & & (C1+C2+C3+C4) & & ((D1 \text{ sau} & & (E1+E2+E3+ & & \text{F3} \\
 \text{din CET 18} & & & & D2) + D4 & & E4+ E5+ & & \\
 & & & & + D5+D6)) & & E6+E7) & &
 \end{array}$$

Deducerile pentru persoanele fizice în anul 2025 includ:

- primele de asigurare obligatorie de asistență medicală achitate
- contribuțiile obligatorii în bugetul asigurărilor sociale de stat achitate de persoanele fizice
- primele de asigurare facultativă de asistență medicală sau pentru contractarea serviciilor medicale de la un singur furnizor al acestor servicii, în cuantumul unui salariu mediu lunar pe economie, prognozat – 16100 lei
- sumei achitate de către persoana fizică pentru procurarea primei de asigurare în baza contractului de asigurare încheiat în temeiul claselor de asigurări de viață, asigurări de sănătate, asigurări de incendiu și de alte calamități naturale, în cuantumul unui salariu mediu lunar pe economie, prognozat – 16100 lei
- dobânzile achitate de către persoana fizică, pe parcursul perioadei fiscale, în cazul procurării primei locuințe în baza contractului de credit, altul decât cel contractat prin programele de stat, în cuantumul unui salariu mediu lunar pe economie, prognozat – 16100 lei
- cheltuielile achitate de către persoana fizică, pe parcursul perioadei fiscale, pentru învățământul persoanelor întreținute copii oferit de instituțiile de învățământ prevăzute la art. 15 din Codul educației nr. 152/2014, în cuantumul unui salariu mediu lunar pe economie, prognozat – 16100 lei. Cuantumul deductibil se aplică cumulativ pentru numărul total de copii și pentru toate tipurile de învățământ [5].

Persoanele fizice care nu practică activitate de întreprinzător au atât dreptul, cât și obligația de prezenta Declarația cu privire la impozitul pe venit forma CET18 [9].

Dreptul de a prezenta Declarația cu privire la impozitul pe venit îl au toți contribuabilii.

Obligația de a întocmi Declarația menționată o au persoanele fizice care nu desfășoară activitate de întreprinzător și care:

- au obligații privind achitarea impozitului pe venit, indiferent din câte surse au primit venituri;
- au utilizat scutirea personală și au obținut venituri impozabile anuale mai mari de 360000 de lei pe parcursul perioadei fiscale de declarare;

- c) au obținut venituri conform art. 74 din CF fiind persoane fizice nerezidente;
- d) direcționează un quantum procentual din impozitul pe venit calculat anual la buget;
- e) solicită spre restituire impozitul pe venit achitat în plus;
- f) își schimbă domiciliul permanent din RM în altă țară [5, 10].

Concluzii

Raportarea fiscală anuală a veniturilor realizate de persoanele fizice care nu desfășoară activitate de întreprinzător, reprezintă o componentă de bază a procesului de conformare fiscală. Persoana fizică declară și recalculează doar veniturile care:

- a) sunt impozabile, iar cele scutite conform art. 20 al CF nu se includ în CET18;
- b) a fost impozitate la sursa de plată prin reținere prealabilă;
- c) a fost obținut din surse din afara Republicii Moldova, activând în afara RM
- d) din investiții și financiar indiferent de locul obținerii

Formularul CET18 este unul complex, oferă un cadru standardizat de raportare, iar calculul se face pe poziții și coduri de venit (C, D, E, F, H, K, M).

Declarația persoanei fizice cu privire la impozitul pe venit se prezintă în mod electronic sau pe suport de hârtie - direct la Direcția deservire fiscală a Serviciului Fiscal de Stat sau expediată prin intermediul oficiului poștal cu aviz recomandat.

Referințe bibliografice:

1. Codul civil al Republicii Moldova Nr. 1107 din 06.06.2002. În Monitorul Oficial Nr. 66-75 din 01.03.2019 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141503&lang=ro#
2. Legea contabilității și raportării financiare nr. 287 din 15.12.2017. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1-6 din 05.01.2018 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120938&lang=ro
3. Standardele Naționale de Contabilitate, aprobate prin Ordinul Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova nr. 118 din 06.08.2013 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=43855&lang=ro
4. Planul general de conturi contabile, aprobat prin Ordinul Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova nr. 119 din 06.08.2013. – https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117857&lang=ro
5. Codul Fiscal al Republicii Moldova nr. 1163 din 24.04.1997. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.62 din 18.09.1997 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120061&lang=ro#
6. Regulamentul cu privire la reținerea impozitului pe venit din salariu și din alte plăți efectuate de către patron în folosul angajatului, precum și din plățile achitate în folosul persoanelor fizice care nu practică activitate de întreprinzător pentru serviciile prestate și/sau efectuarea de lucrări aprobat prin Hotărârea de Guvern nr. 697 din 22.08.2014. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.256-260 din 29.08.2014 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122993&lang=ro#
7. Regulamentul cu privire la determinarea obligațiilor fiscale aferente impozitului pe venitul persoanelor juridice și persoanelor fizice care practică activitate de întreprinzător, aprobat prin Hotărârea Guvernului Nr. 693 din 11.07.2018 cu privire la determinarea obligațiilor fiscale aferente impozitului pe venit. Monitorul Oficial Nr. 295-308 din 10.08.2018 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122995&lang=ro
8. Regulamentul cu privire la determinarea obligațiilor fiscale aferente impozitului pe venitul persoanelor fizice rezidente cetățeni ai Republicii Moldova, aprobat prin Hotărârea Guvernului Nr. 693 din 11.07.2018 cu privire la determinarea obligațiilor fiscale aferente impozitului pe venit. Monitorul Oficial Nr. 295-308 din 10.08.2018 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122995&lang=ro
9. Ordinul Ministrului finanțelor nr. 150 din 05 septembrie 2018 privind aprobarea formularului CET18 Declarația persoanei fizice cu privire la impozitul pe venit și a Regulamentului privind modul de completare a acesteia. În Monitorul Oficial Nr. 347-357 din 14.09.2018 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=145460&lang=ro#
10. Ordinul Ministrului finanțelor Nr. 94 din 30.07.2020 cu privire la aprobarea formularului tipizat (Forma IPC21) Declarația privind reținerea impozitului pe venit, a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală și a contribuțiilor de asigurări sociale de stat obligatorii calculate și a Instrucțiunii cu privire la modul de completare a formularului nominalizat. În Monitorul Oficial Nr. 199-204 din 07.08.2020 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=148816&lang=ro#

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ – APLICAȚII STRATEGICE ÎN DIVERSE SECTOARE
DE ACTIVITATE

ARTIFICIAL INTELLIGENCE - STRATEGIC APPLICATIONS ACROSS SECTORS

Cristina Gabriela COSMULESE

Universitatea Ștefan cel Mare, Suceava, România

E-mail: gabriela.cosmulese@usm.ro

Anamaria-Geanina MACOVEI

Universitatea Ștefan cel Mare, Suceava, România

E-mail: anamaria.macovei@usm.ro

Abstract. In today's deeply interconnected economic landscape, where companies are expanding globally and benefiting from extensive human and material resources, complex challenges arise. These range from internal productivity problems to increasingly difficult decision-making processes. The ability to continuously adjust to technological advances, consumer needs and fierce competition is a strategic imperative for the survival and success of these organizations. The present study aims to highlight the major industrial domains that make use of artificial intelligence, those that benefit considerably from its implementation, and those that continue to show a remarkable potential for future development. In this respect, the literature survey reveals that currently, industries using artificial intelligence are seeing significant improvements in productivity and decision-making, with sectors such as finance, automotive and telecommunications leading the way.

Keywords: artificial intelligence, decision-making support, critical issues, opportunities and challenges

JEL classification: O33, J24, J23

Introducere

Pe măsură ce mediile de afaceri contemporane devin puternic globalizate, cu forțe de muncă și resurse mai mari, acestea se confruntă cu provocări cu multiple fațete, de la ineficiențe operaționale la procese decizionale complexe. Adaptarea constantă la noile tehnologii, la cerințele pieței și la presiunile concurenței este esențială pentru aceste întreprinderi. Navigarea prin aceste puncte nevralgice reprezintă o căutare constantă pentru îmbunătățirea performanței și creșterea susținută. Inteligența artificială (IA) a evoluat dincolo de un cuvânt la modă, devenind un instrument indispensabil pentru organizațiile care caută soluții inovatoare la problemele lor cele mai presante [1]. Întreprinderile au adesea nevoie de ajutor pentru a face față unor provocări precum supraîncărcarea cu date, incoerența în luarea deciziilor, ineficiența alocării resurselor și nevoia de informații în timp real [2]. Aceste puncte nevralgice pot împiedica progresul, pot împiedica eficiența și pot compromite succesul general al unei întreprinderi. Implementarea IA în diverse sectoare de activitate demonstrează adaptabilitatea sa, facilitând experiențe individualizate în retail, mentenanță predictivă în producție și analize de top în sănătate, ca exemple ilustrative.

Pe măsură ce IA evoluează la nivelul următor și devine principala forță motrice a transformării tehnologice, apar totodată riscuri legate de pierderea locurilor de muncă, dependența excesivă de algoritmi și amplificarea inegalităților sociale [3]. Integrarea IA atenuează aceste provocări și propulsează întreprinderile către niveluri de excelență fără precedent. IA permite organizațiilor să facă față provocărilor complexe, să ia decizii în cunoștință de cauză la viteze fără precedent și să dezvolte soluții care anterior erau de neatins. Nu se mai pune problema dacă IA ar trebui integrată în strategiile de afaceri, ci cum poate fi implementată pentru a oferi cea mai mare valoare, aliniindu-se în același timp cu obiectivele organizaționale [4].

Studiile recente s-au concentrat din ce în ce mai mult asupra efectelor IA asupra piețelor muncii, structurilor industriale și creșterii economice. Conform cercetărilor efectuate de Cazzaniga et al. [5], 40% din ocuparea forței de muncă la nivel mondial este expusă IA. IA ar putea duce la o restructurare a piețelor forței de muncă prin înlocuirea lucrătorilor cu înaltă calificare și salarii mari, sporind astfel productivitatea, creând noi locuri de muncă și stimulând creșterea economică.

Având în vedere acest context, în acest articol ne propunem să evidențiem principalele industrii care utilizează inteligența artificială, care au obținut beneficii substanțiale din aplicațiile acestora și care continuă să aibă un potențial imens de creștere în viitor. Pentru a atinge acest scop au fost formulate următoarele obiective:

O1: Analiza literaturii de specialitate în vederea identificării principalelor industrii în care IA este deja implementată și evaluarea gradului de penetrare al acestora în procesele operaționale.

O2: Identificarea și prezentarea pe baza literaturii de specialitate a aspectelor critice, provocărilor și oportunităților cu care se confruntă companiile din diverse sectoare economice în urma adoptării soluțiilor bazate pe IA.

Metodologia utilizată se bazează pe cercetare fundamentală, prin metode deductive, analiză teoretică, observație documentară și interpretare critică a literaturii de specialitate.

Studiul literaturii de specialitate relevă faptul că în prezent, industriile care utilizează IA înregistrează îmbunătățiri semnificative în ceea ce privește productivitatea și procesul decizional, sectoare precum finanțele, industria auto și telecomunicațiile fiind în frunte.

Industrii cheie în care inteligența artificială își demonstrează eficiența operațională

În timp ce companiile care adoptă inteligența artificială (IA) vizează, de regulă, automatizarea, această tehnologie poate fi implementată într-o gamă largă de funcții operaționale. Posibilele aplicații ale IA pot fi clasificate astfel: analiza datelor, personalizarea interacțiunilor cu clienții, analiza predictivă, securitate, educație inteligentă, managementul riscului, detectarea fraudelor [6,7].

În continuare, Tabelul 1 oferă exemple detaliate, studii de caz și o privire aprofundată asupra implicațiilor IA pe piață, ilustrând amploarea și potențialul acestora.

Tabel 1. Aplicații ale inteligenței artificiale (AI) în diverse sectoare de activitate

Nr. crt.	Aplicații	Descriere	Exemplu	Sursa
1.	Medicina personalizată și eficiență operațională	IA valorifică informații din profilurile genetice, trecutul medical și stilul de viață, elaborând scheme terapeutice individualizate, ce atenuează efectele adverse și optimizează rezultatele pentru bolnavi. De asemenea, IA optimizează activitățile spitalelor prin analize predictive, facilitând o gestionare mai eficientă a resurselor și o scădere a duratei de așteptare.	Tempus este unul dintre numeroasele exemple remarcabile care folosește IA pentru a oferi tratamente personalizate pentru cancer prin analiza datelor genomice, îmbunătățind atât precizia, cât și calitatea îngrijirii.	Shaw, 2024 [8]
2.	Vehicule autonome	IA alimentează mașinile, camioanele și dronele care se conduc singure, navigând în medii complexe cu precizie și reducând numărul accidentelor	Vehiculele autonome ale Waymo au parcurs peste 20 de milioane de mile, demonstrând potențialul unui transport mai sigur și mai fiabil.	Anees, 2024 [9]
3.	Optimizarea rutelor	Instrumentele IA precum Google Maps procesează traficul, vremea și condițiile rutiere în timp real pentru a recomanda rute eficiente, economisind timp și combustibil.	Sistemul ORION al UPS a redus kilometrii de livrare și va economisi peste 400 de milioane de dolari anual prin planificarea rutelor pe baza IA.	Borczuk, 2024 [10]
4.	Automatizarea lanțului de aprovizionare	Inteligența artificială eficientizează lanțurile de aprovizionare prin precizarea cererii, gestionarea stocurilor și identificarea potențialelor perturbări, asigurând buna desfășurare a operațiunilor.	DHL utilizează IA pentru a îmbunătăți operațiunile de depozitare și pentru a prevedea întârzierile în expedieri, îmbunătățind eficiența cu 30%.	Amarasingh e, 2024 [11]

5.	Întreținere predictivă	IA monitorizează starea de sănătate a echipamentelor, prezicând necesitățile de întreținere pentru a evita timpii morți costisitori și a asigura fiabilitatea.	Delta Airlines utilizează IA pentru întreținerea predictivă a sistemelor aeronavelor, reducând reparațiile neprogramate cu 20%.	Mărcuță, 2024 [12]
6.	Detectarea și prevenirea fraudelor	IA îmbunătățește detectarea fraudelor prin analizarea unor cantități mari de date în timp real, identificând anomaliiile și prevenind pierderile financiare.	Sistemul Decision Intelligence al Mastercard utilizează IA pentru a monitoriza tranzacțiile, obținând o precizie cu 20%-30% mai mare decât metodele tradiționale.	Basheer, 2024 [13]
7.	Servicii bancare personalizate	Asistenții digitali IA oferă consultanță financiară personalizată, gestionează bugetele și automatizează sarcinile bancare de rutină, îmbunătățind implicarea clienților.	Erica de la Bank of America îi ajută pe clienți să urmărească cheltuielile, să îi notifice cu privire la activitățile neregulate și să gestioneze plățile, crescând implicarea cu 25%.	Filipsson, 2025 [14]
8.	Automatizarea împrumuturilor	IA evaluează solvabilitatea prin analizarea diverselor seturi de date, accelerând aprobarea împrumuturilor și îmbunătățind accesibilitatea pentru populațiile slab deservite.	Zest IA a sporit ratele de aprobare a împrumuturilor cu 25%, reducând în același timp riscurile prin învățare automată.	Bratton, 2024 [15]
9.	Cumpărături personalizate	IA analizează comportamentul și preferințele consumatorilor pentru a recomanda produse, crescând vânzările și sporind satisfacția utilizatorilor.	Motorul de recomandări al Amazon reprezintă 35% din vânzările sale prin oferirea de sugestii de produse extrem de relevante.	Arsenault, 2022 [16]

Sursa: Compilare autori

IA revoluționează asistența medicală prin îmbunătățirea preciziei diagnosticului, personalizarea îngrijirii pacienților și optimizarea fluxurilor de lucru operaționale. Integrarea inteligenței artificiale în sistemele de sănătate abordează provocări de lungă durată, cum ar fi creșterea costurilor, ineficiența și accesul inegal la îngrijire. Organizațiile care utilizează inteligența artificială pot oferi îngrijiri de calitate superioară, reducând în același timp cheltuielile operaționale, ceea ce face ca această tehnologie să fie indispensabilă în sistemele moderne de sănătate. Transportul și logistica, componente esențiale ale comerțului global, sunt redefinite de IA. De la mașinile autonome, la eficientizarea fluxului logistic, inteligența artificială mărește randamentul, siguranța și sustenabilitatea în această arie vitală. În cazul vehiculelor fără șofer, algoritmii de IA analizează informațiile furnizate de senzori și camere, facilitând funcții precum deplasarea independentă și sistemele sofisticate de asistență a șoferului. Totodată, sistemele de inteligență artificială integrate în autovehicule contribuie la experiențe individualizate pentru utilizatori, oferind facilități precum comanda vocală, navigarea anticipativă și infotainment avansat [7]. De exemplu, Tesla utilizează IA în vehiculele sale electrice pentru capacități de conducere autonomă. Sistemele AI analizează datele de la senzori și camere pentru a permite funcții precum Autopilot și Full Self-Driving (FSD). Comerțul cu amănuntul și comerțul electronic valorifică IA pentru a personaliza experiențele de cumpărare, a optimiza stocurile și a îmbunătăți serviciile pentru clienți, stabilind un nou standard de confort și satisfacție.

Aspecte critice, provocări și oportunități privind implementarea AI în sectoarele economice strategice

Dacă discutăm despre industria medicală, IA joacă un rol central în optimizarea diagnosticilor, prin interpretarea precisă a radiografiilor și tomografiilor, contribuind la identificarea timpurie a afecțiunilor precum pneumonia, tuberculoza sau nodulii pulmonari. Mai mult decât atât, aceasta facilitează personalizarea tratamentelor prin analiza datelor genomice și integrarea istoricului medical, sporind eficiența terapeutică și reducând efectele adverse. Totuși, utilizarea pe scară largă ridică provocări legate de confidențialitatea datelor pacienților și de validarea clinică a algoritmilor [17].

Dacă în domeniul sănătății se remarcă potențialul de transformare clinică, în sectorul financiar-medical IA este implementată în principal pentru prevenirea fraudei. Prin analiza datelor de facturare, aceasta identifică modele neregulate, precum suprafacturarea sau solicitările pentru proceduri

nejustificate, susținând o distribuție mai eficientă a resurselor [18]. Cu toate acestea, eficiența acestor sisteme depinde de calitatea și actualizarea constantă a bazelor de date, iar riscul erorilor false pozitive rămâne o preocupare.

În ceea ce privește industria comerțului electronic și retailului, inteligența artificială este esențială în procesul de personalizare a ofertei. Analizând comportamentul de cumpărare și preferințele consumatorilor, IA generează recomandări de produse adaptate, contribuind la fidelizarea clienților și la creșterea vânzărilor [19]. Spre deosebire de sectoarele tradiționale, unde procesele erau rigide și standardizate, industriile digitale câștigă în flexibilitate și capacitate de reacție. Cu toate acestea, provocările privind protecția datelor cu caracter personal și transparența algoritmică devin tot mai stringente. Astfel, IA se conturează ca un factor transformator esențial pentru sectoarele strategice, dar implementarea sa presupune un echilibru atent între inovație, etică și reglementare.

Concluzii

IA se impune strategic, restructurând sectoarele economice și reconfigurând mediul competițional. Integrarea ei a devenit critică pentru entitățile care aspiră la menținerea relevanței, flexibilității și capacității de rezistență într-o eră în care inovația conduce progresul. Potențialul revoluționar al IA transcende optimizarea operațională, concretizându-se în rezultate cuantificabile, precum eficientizarea proceselor, sporirea satisfacției clienților și generarea de surse suplimentare de venit. Integrarea IA aduce, de asemenea, considerații critice, inclusiv necesitatea unei implementări etice, a unei infrastructuri sigure și a unei rentabilități clare a investițiilor. Crearea unei culturi care să îmbrățișeze potențialul IA, abordând în același timp preocupările legate de integrarea forței de muncă și de impactul asupra societății, este esențială pentru asigurarea succesului pe termen lung. Acestea nu sunt doar provocări tehnice, ci decizii strategice care vor modela viitorul industriilor.

Referințe bibliografice

1. EINOLA, K., & KHOREVA, V. (2023). Best friend or broken tool? Exploring the co-existence of humans and artificial intelligence in the workplace ecosystem. *Human Resource Management*, 62(1), 117-135.
2. TAKYAR, A. (n.d.). AI Use Cases & Applications Across Major industries. [Leeway Hertz Blog](https://www.leewayhertz.com/ai-use-cases-and-applications/). <https://www.leewayhertz.com/ai-use-cases-and-applications/>
3. GROSU, V., COSMULESE, C. G., SOCOLIUC, M., CIUBOTARIU, M. S., & MIHAILA, S. (2023). Testing accountants' perceptions of the digitization of the profession and profiling the future professional. *Technological Forecasting and Social Change*, 193, 122630.
4. PUTTY, C. (2025). Examples of Artificial Intelligence (AI) in 7 Industries. Thoughtful.ai Blog, Secțiunea AI & Healthcare, 12 Martie, 2025. <https://www.thoughtful.ai/blog/examples-of-artificial-intelligence-ai-in-7-industries>
5. CAZZANIGA, M., JAUMOTTE, M. F., LI, L., MELINA, M. G., PANTON, A. J., PIZZINELLI, C., ROCKALL, E. J., & TAVARES, M. M. (2024). Gen-AI: Artificial intelligence and the future of work. International Monetary Fund. <https://www.imf.org/en/Publications/Staff-Discussion-Notes/Issues/2024/01/14/Gen-AI-Artificial-Intelligence-and-the-Future-of-Work-542379>
6. DRAGOMIR, F. L. (2017). Artificial intelligence techniques cybersecurity. In *International Scientific Conference "Strategies XXI"* (Vol. 3, p. 147). "Carol I" National Defence University.
7. SHULIAK, A. (2025). AI Use Cases in Major Industries: Elevate Your Business with Disruptive Technology, Acropolium Blog, Secțiunea AI, 17 Martie, 2025. <https://acropolium.com/blog/ai-use-cases-in-major-industries-elevate-your-business-with-disruptive-technology/>
8. SHAW, C. (2024). Tempus AI: the future of cancer care. Scottish Mortgage Blog, November 2024. <https://www.scottishmortgage.com/en/uk/individual-investors/insights/ic-article/sm-articles-2024-q4-tempus-ai-and-the-future-of-cancer-care-10045039>
9. ANEES, W. (2024). Waymo: Safety, Technology, and Future. Medium Blog. October 3, 2024. https://medium.com/@anis030088_20887/waymo-safety-technology-and-future-a31c0c7af120
10. BORCZUK, A. (2024). Route Smarter, Not Harder: UPS's ORION Success, Product Monk Blog. October 13, 2024, <https://www.productmonk.io/p/aws-success-secrets-from-startup-to-titan-473d04d0b889a9d0>
11. AMARASINGHE, W. (2024). The Rise of AI in Freight Logistics and how we can Optimise Costs and Delivery in 2025. Langley Blog, November 2024. <https://www.langleysearch.com/blog/2024/11/the->

[rise-of-ai-in-freight-logistics-and-how-we-can-optimise-costs-and-delivery-in-2025?source=google.com](#)

12. MĂRCUȚĂ, C. (2024). The Power of Predictive Maintenance AI in Preventing Equipment Failures, IT practices Section, MoldStud Blog, 12 September 2024. <https://moldstud.com/articles/p-the-power-of-predictive-maintenance-ai-in-preventing-equipment-failures>
13. BASHEER, K.C. S (2024). Mastercard Introduces Advanced AI Models for Fraud Detection, Sectiunea Artificial Intelligence , Analytics Vidhya Blog, 02 February, 2024. <https://www.analyticsvidhya.com/blog/2024/02/mastercard-introduces-advanced-ai-models-for-fraud-detection/>
14. FILIPSSON, F. (2025). How Bank of America Uses AI-Powered Chatbot Erica to Assist Customers January 25, 2025, R//C Blog. <https://redresscompliance.com/how-bank-of-america-uses-ai-powered-chatbot-erica-to-assist-customers/>
15. BRATTON, L. (2024). AI could radically change the future of bank lending — and who gets approved for loans, April 2, 2024, Quartz Blog. <https://qz.com/ai-bank-loan-approval-zest-ai-freddie-mac-1851379970>
16. ARSENAULT, M. (2022). The Amazon Recommendations Secret to Selling More Online. Rejoiner Blog, Marketing Strategy Section, December 21, 2022,. <https://www.rejoiner.com/resources/amazon-recommendations-secret-selling-online>
17. SHOGHLI, A., DARVISH, M., & SADEGHIAN, Y. (2024). Balancing Innovation and Privacy: Ethical Challenges in AI-Driven Healthcare. Journal of Reviews in Medical Sciences, 4(1), 1-11.
18. EZEJI, C. L. (2024). Artificial Intelligence for detecting and preventing procurement fraud. International Journal of Business Ecosystem & Strategy (2687-2293), 6(1), 63-73.
19. SARIN, A. B. (2025). The Evolution of Consumer Behavior and the Role of Artificial Intelligence in Shaping It: AI in Marketing. In Decoding Consumer Behavior Using the Insight Equation and AI Marketing (pp. 21-40). IGI Global Scientifici

**PREZENTAREA ȘI DEZVĂLUIREA INFORMAȚIILOR ÎN SITUAȚIILE FINANCIARE:
ABORDĂRI NOI CONFORM IFRS 18**

**PRESENTATION AND DISCLOSURE OF INFORMATION IN FINANCIAL
STATEMENTS: NEW APPROACHES ACCORDING TO IFRS 18**

Ludmila GRABAROVSKI

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: grabarovski.ludmila@ase.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1778-7474>

Hanna LEWANDOWSKA

Stefan Batory Academy of Applied, Poland

E-mail: h.lewandowska@interia.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0362-8779>

Abstract. In an increasingly complex and digitalized economic environment, the need for relevant, transparent, and comparable financial information has become a priority for users of financial statements. This has led the International Accounting Standards Board (IASB) to issue in April 2024 IFRS 18, “Presentation and Disclosure in Financial Statements,” *aiming* to improve the structure and content of internationally accepted financial statements. The new standard, which replaced IAS 1 “Presentation of Financial Statements” proposes a more uniform approach of the information presentation, particularly regarding the statement of profit or loss and accounting policies related to the classification of income and expenses. This article analyzes the new requirements introduced by IFRS 18, such as the grouping of income and expenses by business categories (operational, investment and financing), mandatory presentation of defined subtotals, as well as disclosure of management-defined performance measures (MPMs). The conclusions emphasize the strategic importance of IFRS 18 in enhancing the analytical usefulness of financial reporting and the necessity for companies to prepare for the new requirements.

Keywords: IFRS 18, income and expense classification, management-defined performance measures, digitalization, aggregation, disaggregation.

JEL Classifications: M41

Introducere

În contextul intensificării integrării internaționale a piețelor financiare și a economiilor naționale, se amplifică necesitatea asigurării unor informații financiare comparabile, transparente și fiabile, care să susțină încrederea tuturor părților interesate - investitori, creditori, autorități de reglementare, acționari și alți utilizatori ai informației economice. Raportarea financiară a unei entități, în calitate de pilon informațional esențial, oferă o imagine fidelă asupra poziției financiare, performanței economice, modificărilor în structura capitalului și evoluției fluxurilor de numerar, constituind astfel o bază solidă pentru fundamentarea deciziilor economice atât la nivel microeconomic, cât și la nivel macroeconomic.

Caracteristicile economiei contemporane, care impun creșterea gradului de informativitate, relevanță și actualitate a datelor raportate, generează noi cerințe privind prezentarea informațiilor financiare. În plus, dezvoltarea tehnologiilor, inclusiv implementarea platformelor digitale și a inteligenței artificiale, deschide noi oportunități pentru automatizarea proceselor de raportare și pentru sporirea accesibilității informației. Toate aceste evoluții au determinat necesitatea revizuirii abordărilor existente privind întocmirea și prezentarea situațiilor financiare, luând în considerare atât tendințele globale, cât și particularitățile economiilor naționale. Ca răspuns la aceste provocări, Consiliul pentru Standarde Internaționale de Raportare Financiară (IASB) a elaborat un nou standard – IFRS 18

„Prezentarea și dezvăluirea informațiilor în situațiile financiare” (denumit în continuare IFRS 18), orientat spre îmbunătățirea structurii și a conținutului informațiilor furnizate unui spectru larg de utilizatori.

Prezenta cercetare are drept scop investigarea direcțiilor de perfecționare a situațiilor financiare în contextul implementării IFRS 18, ca instrument de sporire a relevanței informațiilor raportate în evaluarea sustenabilității, profitabilității și atractivității investiționale a entităților.

Metodologia cercetării

Cercetarea se înscrie în sfera studiilor teoretico-aplicative, fiind orientată spre evidențierea modificărilor aduse de IFRS 18 în ceea ce privește structura, conținutul și transparența raportării financiare. Au fost aplicate următoarele metode: analiza documentară a materialelor de suport publicate de IFRS Foundation și a literaturii de specialitate relevante; analiza comparativă între noile cerințe ale IFRS 18 și prevederile anterioare din IAS 1; metoda logică și interpretativă, folosită pentru identificarea criteriilor de delimitare a indicatorilor de performanță definiți de conducere față de alți indicatori; modelarea explicativă, prin utilizarea tabelelor demonstrative și a exemplurilor relevante, care ilustrează noile cerințe de prezentare și impactul acestora asupra calității informațiilor financiare, metoda inductivă, utilizată pentru formularea unor propuneri și soluții cu aplicabilitate practică în procesul de raportare financiară.

Conținutul de bază

IFRS 18 stabilește cerințele privind prezentarea și dezvăluirea informațiilor în situațiile financiare cu destinație generală, având drept scop asigurarea relevanței și fidelității acestora în raportarea activelor, datoriilor, capitalurilor proprii, veniturilor și cheltuielilor entității. Conform pct.10 din IFRS 18, un set de situații financiare cuprinde:

- ✓ situația performanței financiare;
- ✓ situația poziției financiare;
- ✓ situația modificărilor capitalurilor proprii;
- ✓ situația fluxurilor de numerar;
- ✓ note explicative [1].

Pentru o percepție clară a modului în care aceste situații financiare sunt întocmite și prezentate, IFRS 18 stabilește principiile agregării și dezagregării elementelor financiare. Un element poate reprezenta un activ, o datorie, un instrument de capital, un venit, o cheltuială sau un flux de numerar, ori orice combinație agregată sau dezagregată a acestora. În situațiile financiare principale, elementele semnificative trebuie prezentate ca poziții distincte („elemente de rând”), în timp ce informațiile suplimentare urmează a fi dezvăluite detaliat în notele explicative. Conform standardului, entitățile trebuie să:

- clasifice și să grupeze elementele cu caracteristici comune pentru a oferi o prezentare agregată utilă;
- dezagregheze elementele cu caracteristici diferite ori de câte ori informația detaliată este relevantă pentru utilizatorii situațiilor financiare;
- aplice aceste principii astfel încât situațiile financiare principale să prezinte informații sintetizate, bine structurate și ușor de înțeles, iar notele explicative să furnizeze informații detaliate și relevante care completează datele prezentate;
- evite ascunderea sau omiterea informațiilor importante printr-o agregare excesivă.

Aplicarea consecventă a acestor principii contribuie la creșterea transparenței și utilității situațiilor financiare, ceea ce este reflectat și în modificările esențiale aduse de IFRS 18.

În continuare, ne vom concentra asupra acelor situații financiare care au făcut obiectul modificărilor esențiale prevăzute de IFRS 18, oferind o prezentare generală a structurii, conținutului și rolului acestora în sistemul actual de raportare financiară.

Situația performanței financiare. Așa cum se constată în cadrul principalelor forme de raportare financiară, prioritate este acordată situației performanței financiare. Schimbarea accentului în favoarea acestei situații se explică prin transformarea abordării privind prezentarea informațiilor financiare: de la un raport axat preponderent pe indicatorii bilanțieri, la un model analitic complex, care permite evaluarea eficienței proceselor de business. În contextul intensificării concurenței și al

incertitudinii, rezultatele financiare calitative și sustenabile devin obiectul principal al interesului utilizatorilor relevanți. Aceștia sunt interesați de modul în care entitatea generează profit, de activitățile care aduc cea mai mare contribuție, precum și de stabilitatea acestor rezultate, oferind astfel o imagine asupra viabilității afacerii, rentabilității și perspectivelor de dezvoltare pe termen lung [3].

Astfel, *situația performanței financiare (statement of financial performance)* devine principala sursă de informații pentru luarea deciziilor. În acest context, IFRS 18 propune două opțiuni de prezentare a acestei situații financiare (recunoscute și în IAS 1 „Prezentarea situațiilor financiare”):

- un singur raport care include atât situația profitului sau pierderii, cât și celelalte elemente ale rezultatului global. Acesta este structurat în două secțiuni distincte, oferind o prezentare integrată și coerentă asupra performanței financiare a entității;
- două rapoarte separate: unul dedicat situației profitului sau pierderii și celălalt elementelor rezultatului global, ceea ce permite o delimitare clară între performanța financiară realizată și cea nerealizată – aferentă altor componente ale rezultatului global [1,2].

Indiferent de opțiunea aleasă, formatul și conținutul raportării trebuie să respecte noile cerințe ale IFRS 18. Pentru a înțelege mai bine implicațiile acestora asupra situațiilor financiare, s-a realizat o analiză care a făcut posibilă sistematizarea principalelor modificări prevăzute în ceea ce privește întocmirea situației profitului sau pierderii (figura 1).

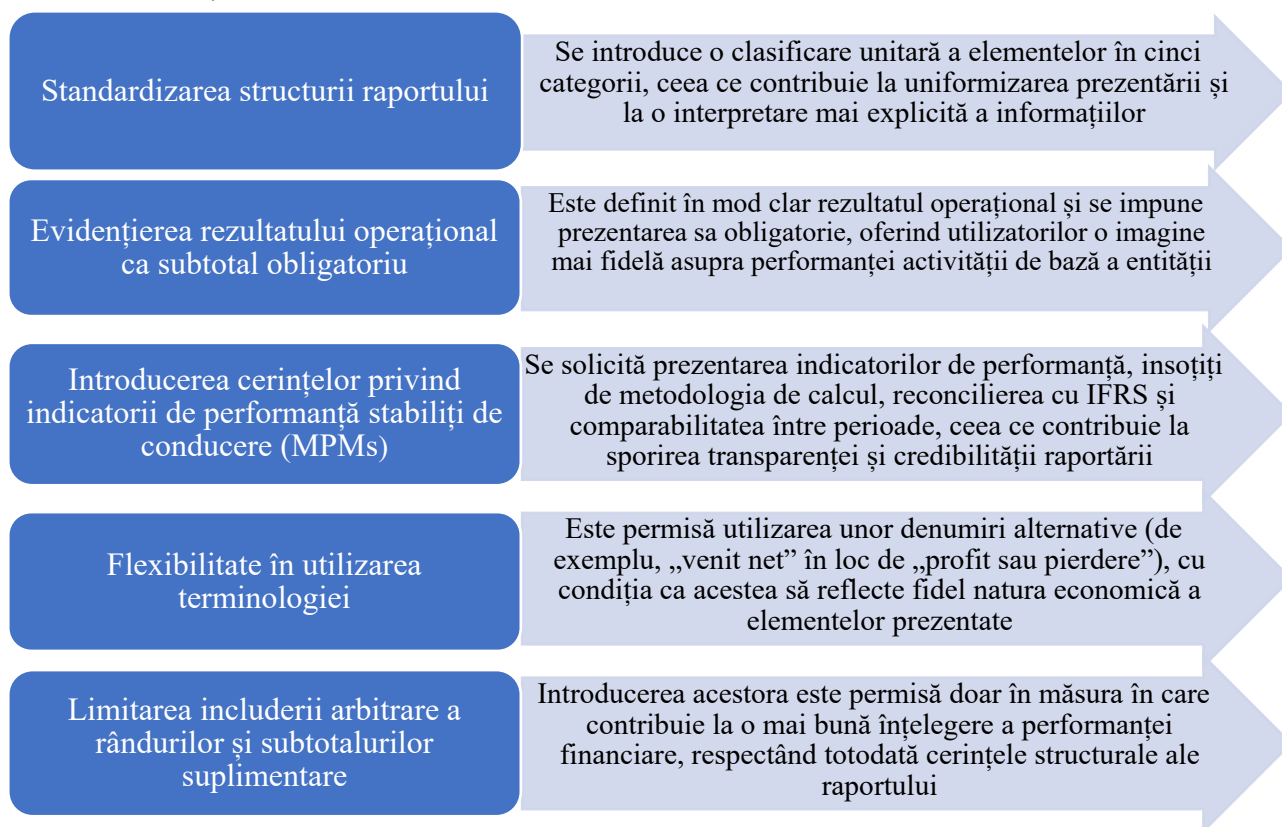

Figura 1. Modificările esențiale prevăzute de IFRS 18 privind elaborarea situației profitului sau pierderii

Sursa: adaptat de autori în baza [1,2].

Toate veniturile și cheltuielile incluse în *situația profitului sau pierderii (statement of profit or loss)* trebuie clasificate în una dintre cele cinci categorii, conform cerințelor IFRS 18:

- **Categoria operațională** – cuprinde toate veniturile și cheltuielile generate de activitățile curente ale entității, care nu sunt alocate altor categorii. Ținem să menționăm că, în cadrul acestei categorii, cheltuielile trebuie prezentate în poziții distincte, utilizând clasificarea după natura acestora (de exemplu: materii prime, salarii, amortizare) sau după funcția pe care o au în cadrul entității. Standardul permite, de asemenea, utilizarea unei clasificări mixte,

combinând ambele criterii acolo unde este relevant, ceea ce asigură o prezentare structurată și relevantă a cheltuielilor, facilitând o înțelegere mai bună a performanței operaționale.

- **Categoria investițională** – include veniturile și cheltuielile rezultate din investiții, cum ar fi câștigurile din investiții financiare, veniturile din închirierea imobilizărilor financiare, precum și alte activități conexe care nu fac parte din operațiunile obișnuite ale entității.
- **Categoria financiară** – cuprinde toate veniturile și cheltuielile asociate datoriilor financiare ale entității, inclusiv costurile cu dobânzile aferente obligațiunilor și împrumuturilor contractate, precum și modificările aferente provizioanelor pe termen lung sau altor datorii financiare.
- **Categoria „impozitul pe profit”** – reprezintă cheltuielile sau veniturile fiscale recunoscute în conformitate cu IAS 12 „Impozitul pe profit” și include, de asemenea, diferențele de curs valutar asociate acestor datorii fiscale.
- **Categoria „operațiuni întrerupte”** – cuprinde veniturile și cheltuielile aferente activităților sau segmentelor de activitate care au fost sau urmează să fie închise sau vândute, conform cerințelor IFRS 5 „Active imobilizate deținute pentru vânzare și operațiuni întrerupte” [1,2].

În conformitate cu IFRS 18, prezentarea unor subtotaluri obligatorii în situația profitului sau pierderii contribuie la o structurare mai clară și comparabilă a informațiilor financiare. Standardul impune includerea următoarelor subtotaluri: profitul sau pierderea operațională, care reflectă rezultatul activităților de bază ale entității; profit înainte de activitatea financiară și impozit pe profit, ce oferă o imagine intermediară între performanța operațională și rezultatul net, incluzând și componentele investiționale; profitul sau pierderea totală, care reprezintă rezultatul final după includerea tuturor veniturilor și cheltuielilor, indiferent de natura sau proveniența lor. Primele două subtotaluri intermediare constituie o cerință nouă. În plus, pentru entitățile care aplică politici contabile specifice (de exemplu, clasificarea anumitor cheltuieli financiare ca operaționale - în cazul instituțiilor financiare), standardul permite introducerea unor subtotaluri suplimentare, cu condiția ca denumirea lor să reflecte corect conținutul și să contribuie la o înțelegere relevantă a performanței financiare.

Având în vedere cadrul conceptual și modificările esențiale aduse întocmirii situației profitului sau pierderii în tabelul 1 este ilustrat un raport care evidențiază modul de clasificare și prezentare a veniturilor și cheltuielilor conform cerințelor standardului, constituind una dintre opțiunile acceptate.

Tabelul 1. Situația profitului sau pierderii conform IFRS 18

Articol	Suma (MDL)
Venituri din vânzări	750 000
Costul vânzărilor	310 250
Profit brut	439 750
Alte venituri operaționale	20 500
Cheltuieli de distribuire	100 000
Cheltuieli administrative	150 000
Alte cheltuieli operaționale	60 250
Profit operațional	150 000
Cota din profitul entităților asociate	60 250
Venit din investiții imobiliare	50 000
Profit înainte de activitatea financiară și impozit pe profit	260 250
Cheltuieli cu dobânzile privind împrumuturile	70 500
Cheltuieli cu dobânzile pentru provizioane pe termen lung	20 500
Profit până la impozitare	160 250
Cheltuieli privind impozitul pe profit	20 300
Profit din activitatea continuă	139 950
Pierdere din activitatea întreruptă	10 250
Total profit al perioadei de gestiune	129 700

Sursa: adaptat de autori în baza [1,2].

Situația rezultatului global (statement of comprehensive income) reprezintă un element esențial al raportării financiare moderne, având rolul de a reflecta atât performanța financiară realizată (profit sau pierdere), cât și alte componente ale rezultatului care nu sunt recunoscute imediat în profitul sau

pierderea perioadei, dar influențează poziția financiară a entității. Conform IFRS 18, această situație financiară trebuie să includă în mod obligatoriu totalurile pentru trei componente principale:

- ✓ profitul sau pierderea perioadei;
- ✓ alte elemente ale rezultatului global și
- ✓ rezultatul global total, care reprezintă suma celor două componente anterioare.

IFRS 18 nu aduce modificări semnificative față de cerințele anterioare. Standardul păstrează structura și principiile de prezentare existente, menținând necesitatea evidențierii profitului sau pierderii și a altor elemente cuprinse în rezultatul global, precum și alocarea acestora către interesele necontrolante și către proprietarii entității-mamă. Astfel, raportarea rezultatului global continuă să asigure o imagine completă și detaliată a performanței financiare a entității, fără a introduce schimbări majore în conținutul sau forma raportării.

Situația fluxurilor de numerar. Implementarea IFRS 18 aduce schimbări semnificative în modul de întocmire și prezentare a *situației fluxurilor de numerar (statement of cash flows)*. În special, standardul modifică cerințele privind clasificarea și prezentarea fluxurilor de numerar, introducând reguli referitoare la utilizarea subtotalului profitului sau pierderii operaționale drept punct de plecare în metoda indirectă de raportare, ceea ce facilitează o imagine mai realistă și comparabilă a fluxurilor din activitatea operațională a entităților. În plus, s-au redus opțiunile privind clasificarea fluxurilor aferente dobânzilor și dividendelor (tabelul 2).

Tabelul 2. Modificări în raportarea fluxurilor de numerar conform IFRS 18

Parametru	Până la adoptarea IFRS 18 (conform IAS 7 actual)	După adoptarea IFRS 18
Punctul de plecare pentru determinarea fluxurilor de numerar din activități operaționale în situația fluxurilor de numerar (metoda indirectă)	Profit sau pierdere	Profit sau pierdere operațională
Dobânzi încasate	Conform politicii contabile: fluxuri de numerar din activități operaționale sau investiționale	Excluderea posibilității alegerii în cadrul politicii contabile. Fluxurile de numerar se includ la <i>activități investiționale</i> , cu excepția entităților pentru care aceasta este activitatea principală
Dividende încasate	Conform politicii contabile: fluxuri de numerar din activități operaționale sau investiționale	
Dobânzi plătite	Conform politicii contabile: fluxuri de numerar din activități operaționale sau financiare	Excluderea posibilității alegerii în cadrul politicii contabile. Fluxurile de numerar se includ la <i>activități financiare</i> , cu excepția entităților pentru care aceasta este activitatea principală
Dividende plătite	Conform politicii contabile: fluxuri de numerar din activități operaționale sau financiare	Excluderea posibilității alegerii în cadrul politicii contabile. Fluxurile de numerar se includ la <i>activități financiare</i>

Sursa: adaptat de autori în baza [4,5].

Modificările introduse de IFRS 18 în cadrul întocmirii și prezentării situației fluxurilor de numerar aduc o serie de beneficii pentru calitatea informațiilor financiare. În primul rând, acestea sporesc comparabilitatea datelor financiare între entități, prin uniformizarea criteriilor de clasificare a fluxurilor de numerar, facilitând astfel o analiză mai clară și mai obiectivă a performanței financiare. Prin eliminarea opțiunilor largi în cadrul politicilor contabile privind clasificarea fluxurilor de numerar, se reduce semnificativ riscul apariției unor practici subiective sau manipulative, ceea ce conduce la o mai mare fiabilitate și credibilitate a informațiilor raportate. Nu în ultimul rând, utilizarea profitului operațional ca punct de plecare în calculul fluxurilor de numerar prin metoda indirectă

permite o evaluare mai fidelă a capacității entității de a genera fluxurile de numerar din activitatea sa principală, oferind astfel o imagine mai precisă asupra lichidității și eficienței operaționale [6].

Indicatori de performanță definiți de conducere. *Indicatorii de performanță managerială (Management Performance Measures – MPMs)* sunt instrumente prin care managementul unei entități își exprimă propria viziune asupra performanței financiare, completând informațiile prezentate în situația profitului sau pierderii. Conform IFRS 18, MPM-urile trebuie prezentate într-o notă separată la situațiile financiare, însoțită de o serie de dezvăluiri obligatorii: o declarație că indicatorul de performanță reflectă viziunea conducerii, o justificare a utilizării sale, o descriere a metodei de calcul și reconcilierea cu rezultatul contabil. Este important de subliniat că nu toți indicatorii de performanță utilizați de conducere sunt considerați MPM în sensul IFRS 18. Standardul stabilește criterii clare: pentru ca un indicator să fie recunoscut ca MPM, acesta trebuie să se bazeze pe un subtotal al veniturilor și cheltuielilor, să fie comunicat în surse externe (de exemplu, în rapoarte destinate investitorilor) și să exprime o măsură generală a performanței financiare. Astfel, indicatorii operaționali care nu derivă din date contabile (precum volumul de producție, numărul de clienți sau grad de satisfacție al clienților) ori cei utilizați exclusiv în scopuri interne nu se încadrează în definiția MPM. Tabelul de mai jos ilustrează câteva exemple relevante.

Tabelul 3. Exemple de MPM-uri și alți indicatori de performanță

Indicatori de performanță	Exemple	Comentarii
Indicatori de performanță definiți de conducere (MPM-uri)	➤ Profit ajustat ➤ Profit operațional ajustat ➤ Câștig ajustat înainte de dobânzi, impozite, amortizări și deprecieri (EBITDA ajustat)	Se califică drept MPM deoarece: ➤ sunt subtotaluri ale veniturilor și cheltuielilor; ➤ nu sunt totaluri/subtotaluri specificate în IFRS
Indicatori de performanță specificați de IFRS	➤ Profit operațional ➤ Profit operațional înainte de amortizări, deprecieri și pierderi de valoare în sensul IAS 36 ➤ Rezultat al segmentului conform IFRS 8 ➤ Venit conform IFRS 15 etc.	Nu se califică drept MPM deoarece sunt totaluri/subtotaluri specificate de IFRS.
Alți indicatori de performanță	➤ Fluxul de numerar liber ➤ Rentabilitatea capitalului propriu ➤ Datorie netă ➤ Număr de clienți ➤ Grad de satisfacție al clienților	Nu se califică drept MPM deoarece: ➤ primii trei indicatori nu sunt subtotaluri ale veniturilor și cheltuielilor; ➤ ultimii doi sunt indicatori nefinancieri.

Sursa : adaptat de autori în baza [7].

Prin urmare, aplicarea corectă a cerințelor IFRS 18 referitoare la indicatorii de performanță definiți de conducere presupune o înțelegere clară a diferențelor conceptuale dintre MPM-uri, indicatorii reglementați de standardele IFRS și alți indicatori utilizați în practică.

Concluzii

Implementarea IFRS 18 marchează o nouă etapă în dezvoltarea raportării financiare, orientată spre creșterea transparenței, comparabilității și încrederii în informațiile prezentate privind poziția financiară, performanța și fluxurile de numerar ale entității. Standardul nu se limitează la actualizarea abordărilor anterioare, ci propune o nouă logică de prezentare a informațiilor în situațiile financiare, axată pe satisfacerea cerințelor utilizatorilor. În acest context, pot fi evidențiate principalele direcții ale modificărilor aduse prin IFRS 18, al căror scop este creșterea calității informațiilor prezentate și asigurarea investitorilor cu date structurate și fidele pentru analiza și compararea rezultatelor activității entităților. Acestea includ:

- *Îmbunătățirea comparabilității informațiilor* – realizată prin introducerea în situația profitului sau pierderii a categoriilor de venituri și cheltuieli, care corespund categoriilor de fluxuri de

numerar prezentate în situația fluxurilor de numerar. Această inovație permite generarea unor subtotaluri noi, inclusiv profitul operațional, oferind investitorilor o bază unificată pentru evaluarea eficienței activității entităților și facilitând comparabilitatea acestora.

- *Dezvoltarea transparenței și definirea indicatorilor de performanță* – realizată prin cerința de a divulga explicații privind indicatorii de performanță specifici entităților (de exemplu, EBITDA), deoarece în unele cazuri calculul și legătura acestora cu indicatorii situației profitului sau pierderii nu sunt clare. Noile reguli impun un regim mai strict pentru divulgarea indicatorilor de performanță (MPMs), ceea ce va permite auditarea acestora și, implicit, va spori calitatea și fiabilitatea raportării financiare în ansamblu.
- *Creșterea gradului de informativitate a situațiilor financiare* – realizată prin cerințe mai detaliate și clare referitoare la modul de structurare și prezentare a informațiilor în situațiile financiare principale față de cele dezvăluite în notele explicative. Această abordare are drept scop facilitarea accesului rapid și eficient al utilizatorilor la datele financiare relevante, îmbunătățind astfel înțelegerea și analiza performanței economice a entității.

Ținem să menționăm că în contextul digitalizării economiei și al rolului tot mai mare al analizei manageriale, IFRS 18 contribuie la formarea unor situații financiare care sprijină dezvoltarea durabilă, oferind părților interesate informații fidele și structurate pentru evaluarea atât a performanței financiare, cât și a capacității entității de a crea valoarea economică adăugată.

Bibliografie

1. IFRS Foundation. (2025). *IFRS 18: Presentation and disclosure in financial statements*. <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/publications/pdf-standards/english/2025/issued/part-a/ifrs-18-presentation-and-disclosure-in-financial-statements.pdf?bypass=on>
2. IFRS Foundation. (2025). *IFRS 18 supporting material*. <https://www.ifrs.org/supporting-implementation/supporting-materials-by-ifrs-standards/ifrs-18/>
3. Zavertaliuc, A. (2024) *MCΦO (IFRS) 18 «Predstavlenie i rascrytie informatsii v finansovoy otchetnosti»: kratkiy obzor standarta*. <https://www.ade-solutions.com/msfo/articles/msfo-ifrs-18-predstavlenie-i-raskrytie-informatsii-v-finansovoy-otchetnosti-kratkiy-obzor-standarta/>
4. KPMG. (2024). *IFRS 18: Presentation and disclosure – First impressions*. <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmgsites/xx/pdf/ifrg/2024/isg-first-impressions-presentation-and-disclosure-ifrs-18.pdf>
5. IFRS Foundation. (2024). *Effects analysis: IFRS 18 – Presentation and disclosure in financial statements*. <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/publications/amendments/english/2024/effect-analysis-ifrs18-april2024.pdf>
6. IFRS Foundation. (2024). *Project summary – IFRS 18: Presentation and disclosure in financial statements*. <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/primary-financial-statements/ifrs-standard/projectssummary-ifrs18-april2024.pdf>
7. Thuku, A. (2024). *Disclosure of management-defined performance measures (MPMs) under IFRS 18*. <https://aaro.com/wp-content/uploads/2024/08/IFRS-18-Management-defined-Performance-Measures-MPMs- -August-2024-1.pdf>

**DESEMNAREA PROCENTUALĂ ÎN ACTIVITATEA ORGANIZAȚIILOR
NECOMERCIALE: PROVOCĂRI ȘI OPORTUNITĂȚI**

**PERCENTAGE DESIGNATION IN THE ACTIVITY OF NON-COMMERCIAL
ORGANIZATIONS: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES**

Lidia CAUȘ

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: caus.lidia.ion@ase.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3203-3221>

Angela POPOVICI

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: popovici.angela.alexandru@ase.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8844-0304>

Abstract. The sustainable development of civil society is a key factor in a country's success, with funding sources playing a crucial role in this process. The percentage designation mechanism allows individuals to allocate a percentage of their income tax to non-profit organizations and religious institutions, providing them with additional resources for development. The implementation of this mechanism in the Republic of Moldova has created both opportunities for strengthening the non-profit sector and significant challenges, particularly in the field of accounting. This study analyzes the challenges faced by non-profit organizations in implementing this mechanism and proposes solutions aimed at ensuring the sector's sustainable development amid current economic and social instability.

Keywords: non-profit organization, percentage designation, earmarked funding, tax allocation, civil society, financial sustainability, accounting challenges.

JEL Classification: M41

Introducere

Mecanismul de desemnare procentuală oferă contribuabililor – persoane fizice – posibilitatea de a direcționa un procent din impozitul pe venit către organizații necomerciale eligibile. Acest instrument fiscal, inspirat din bune practici europene, reprezintă o sursă alternativă de finanțare pentru sectorul non-profit și contribuie la dezvoltarea durabilă a societății civile.

În Republica Moldova, implementarea acestui mecanism a generat atât oportunități de consolidare instituțională pentru organizațiile societății civile, cât și multiple provocări, în special în domeniul contabilității și fiscalității. Lipsa unor reglementări contabile clare și a unor ghiduri metodologice detaliate determină dificultăți în reflectarea corectă a sumelor desemnate în evidența contabilă, afectând astfel calitatea și transparența raportărilor financiare.

Articolul de față își propune să analizeze: conceptul și beneficiile desemnării procentuale, distincția dintre desemnare și donație, mecanismul de efectuare a desemnării de către contribuabili, condițiile de eligibilitate și validare, obligațiile beneficiarilor, precum și modul de raportare a indicatorilor aferenți.

În plus, se va evidenția lipsa unor norme contabile explicite privind înregistrarea mijloacelor provenite din desemnarea procentuală, precum și dificultățile întâmpinate de contabili în practică. Studiul își propune să identifice provocările existente și să formuleze recomandări contabile aplicabile, în vederea sprijinirii unei gestiuni financiare corecte și transparente în cadrul organizațiilor necomerciale.

Metodologia cercetării

Cercetarea a avut ca scop analiza aplicării mecanismului de desemnare procentuală în organizațiile necomerciale din Republica Moldova, identificând provocările întâmpinate și propunând soluții pentru optimizarea acestuia. Metodologia utilizată a fost una mixtă, combinând metode calitative și cantitative pentru a obține o viziune completă asupra situației.

În cadrul cercetării, s-a realizat o analiză a reglementărilor contabile și fiscale, precum și o identificare a dificultăților întâmpinate în implementarea mecanismului de desemnare procentuală. De asemenea, s-au formulat propuneri pentru îmbunătățirea procesului și a gestionării resurselor financiare în sectorul non-profit.

Această abordare metodologică a permis o evaluare detaliată a mecanismului de desemnare procentuală, oferind recomandări concrete pentru optimizarea gestionării resurselor financiare în organizațiile necomerciale din Republica Moldova.

Conținut de bază

În Republica Moldova, potrivit datelor prezentate de Serviciul Fiscal de Stat, doar 43% dintre organizațiile necomerciale înregistrate la Agenția Servicii Publice au depus declarația cu privire la impozitul pe venit. Din această categorie fac parte asociațiile obștești, fundațiile și instituțiile private. Acest indicator poate reflecta numărul real al organizațiilor care desfășoară activități de utilitate publică și socială. Restul entităților nu au prezentat declarații fiscale, ceea ce poate sugera că acestea nu sunt active, fiind afectate în special de lipsa surselor de finanțare.

Conform datelor statistice, organizațiile societății civile beneficiază anual de sprijin financiar în valoare de aproximativ 5 miliarde de lei, provenit în mare parte din donații ale partenerilor externi.

Organizațiile necomerciale sunt obligate să țină contabilitatea în conformitate cu cerințele Legii cu privire la organizațiile necomerciale [2], Legii contabilității și raportării financiare [3], Codului fiscal al Republicii Moldova [1], Standardelor Naționale de Contabilitate (SNC) [4], Planului general de conturi contabile [5], Indicațiilor metodice privind particularitățile contabilității în organizațiile necomerciale [6], precum și altor acte normative relevante.

Una dintre cele mai mari provocări cu care se confruntă organizațiile necomerciale din Republica Moldova este insuficiența resurselor financiare pentru desfășurarea activităților statutare și acoperirea cheltuielilor administrative. În context regional, numeroase țări din Europa Centrală și de Est au implementat mecanisme care permit cetățenilor să direcționeze un anumit procent din impozitul pe venit către organizațiile neguvernamentale, contribuind astfel la susținerea societății civile.

Inspirat de aceste practici internaționale, Guvernul Republicii Moldova a introdus mecanismul desemnării procentuale prin aprobarea Regulamentului cu privire la mecanismul de desemnare procentuală [8]. Astfel, statul a oferit un instrument fiscal indirect de sprijin financiar pentru sectorul non-profit, fără a afecta veniturile bugetului public. Potrivit acestui regulament, persoanele fizice pot direcționa 2% din suma impozitului pe venit achitat către o organizație eligibilă, inclusă în Lista beneficiarilor desemnării procentuale. Mecanismul, cunoscut și sub denumirea de „Legea de 2%”, a fost aplicat pentru prima dată începând cu 1 ianuarie 2017, oferind contribuabililor o opțiune de a susține activ entitățile din societatea civilă.

Mecanismul de desemnare procentuală a fost introdus în mai multe state europene ca o soluție de diversificare a surselor de finanțare pentru sectorul non-profit. Acesta oferă contribuabililor posibilitatea de a decide în mod direct asupra unei părți din impozitul pe venit, redirecționând această sumă către organizații necomerciale și instituții religioase eligibile.

Sistemul urmărește îndeplinirea a două obiective majore:

- creșterea autonomiei financiare a organizațiilor necomerciale;
- stimularea implicării active a cetățenilor în finanțarea sectorului societății civile.

Aplicarea acestui mecanism permite organizațiilor beneficiare să obțină resurse financiare suplimentare necesare desfășurării activităților curente, implementării proiectelor cu impact social și consolidării durabilității lor instituționale.

Implementarea desemnării procentuale aduce o serie de beneficii semnificative atât pentru organizațiile necomerciale, cât și pentru întreaga societate:

- *Creșterea surselor de finanțare* – Organizațiile necomerciale pot accesa fonduri suplimentare, reducând dependența exclusivă de granturi sau donații private.

- *Autonomie sporită* – Mecanismul permite entităților să obțină resurse financiare recurente, contribuind la reducerea riscului de instabilitate financiară.

- *Creșterea transparenței financiare* – Organizațiile beneficiare sunt obligate să respecte cerințele de raportare și să asigure o gestionare eficientă a fondurilor primite.

- *Implicarea cetățenilor* – Prin posibilitatea de a alege destinația unei părți din impozitul lor, cetățenii devin mai conștienți de importanța sprijinirii sectorului non-profit.

Desemnarea procentuală, cunoscută și sub denumirea de „Legea 2%” sau „mecanismul 2%”, reprezintă un proces prin care persoanele fizice pot direcționa 2% din suma calculată a impozitului pe venit către organizații necomerciale și instituții religioase din țară. Scopul acestui mecanism constă în sprijinirea financiară a societății civile, printr-o formă indirectă de redistribuire a fondurilor publice. Practic, este vorba de o combinație între resursele bugetare ale statului și opțiunea individuală a contribuabilului, care decide cui să îi fie alocată această parte din impozit. Statul oferă cadrul legal și posibilitatea redirectionării, iar cetățeanul are rolul de a alege în mod activ beneficiarul. Prin instituirea acestui mecanism, statul încurajează implicarea civică și susține dezvoltarea sectorului non-profit, fără a afecta valoarea totală a veniturilor fiscale colectate. Cu toate acestea, gradul de informare al populației rămâne scăzut, ceea ce determină o utilizare limitată a acestui instrument. Lipsa de informare conduce la pierderea unor surse potențiale de finanțare pentru organizațiile beneficiare, afectându-le capacitatea de a desfășura activități de interes public.

Persoanele fizice din Republica Moldova pot direcționa anual 2% din impozitul pe venit calculat către un singur beneficiar inclus în Lista beneficiarilor desemnării procentuale, aprobată de Agenția Servicii Publice. Este important de subliniat că mecanismul 2% nu reprezintă o donație realizată din mijloacele personale ale contribuabilului. În practică, dacă o persoană optează pentru desemnarea procentuală, statul va reține doar 98% din impozitul cuvenit, iar 2% vor fi redirectionați către organizația aleasă. Aceste sume provin exclusiv din impozitul deja datorat statului, nu din patrimoniul propriu al contribuabilului. Prin urmare, desemnarea procentuală nu implică un efort financiar suplimentar din partea contribuabilului, spre deosebire de donație, care constă într-un transfer voluntar de mijloace bănești sau bunuri din patrimoniul personal către un beneficiar ales liber. Spre deosebire de donație, care poate fi efectuată în orice moment și în orice quantum către orice entitate, desemnarea procentuală este reglementată strict de legislație, se realizează doar o dată pe an și poate fi direcționată doar către beneficiarii eligibili, înregistrați oficial.

Scopul principal al mecanismului de desemnare procentuală este sprijinirea financiară a societății civile, stimularea culturii participative a cetățenilor și formarea unei tradiții de filantropie în Republica Moldova. Acest instrument aduce beneficii multiple atât sectorului necomercial, cât și comunității în ansamblu. Pe de o parte, desemnarea procentuală constituie o sursă de finanțare sustenabilă pentru organizațiile nonprofit, care sunt motivate să-și consolideze vizibilitatea, transparența și comunicarea activităților pentru a atrage susținători. Pe de altă parte, această dinamică contribuie la consolidarea încrederii în sectorul asociativ și la promovarea unei societăți civile active. Resursele obținute prin acest mecanism sunt utilizate în mod predominant pentru desfășurarea activităților cu impact social, în domenii precum educația, sănătatea, protecția mediului sau incluziunea socială. Astfel, beneficiarii indirecti ai desemnării procentuale sunt cetățenii care beneficiază de serviciile furnizate de organizațiile susținute. Mai mult, mecanismul 2% reprezintă o formă de democrație participativă, oferind cetățenilor posibilitatea de a decide în mod direct asupra direcționării unei părți din impozitul lor pe venit. În acest sens, contribuabilii devin actori implicați în procesul de repartizare a fondurilor publice, exercitând o influență civică asupra priorităților de finanțare. Prin urmare, promovarea și aplicarea eficientă a desemnării procentuale contribuie la dezvoltarea unei societăți civile active, transparente și credibile, în beneficiul întregii comunități naționale.

Mecanismul desemnării procentuale este aplicabil exclusiv contribuabililor persoane fizice rezidente în Republica Moldova, care nu înregistrează restanțe la plata impozitului pe venit și care, în anul fiscal precedent, au obținut venituri eligibile conform articolelor 88–90 din Codul Fiscal al Republicii

Moldova [1]. Sunt considerate eligibile veniturile din salarii, dobânzi, precum și cele obținute din prestarea serviciilor. În schimb, nu pot constitui bază pentru desemnare veniturile provenite din pensii, burse, activități desfășurate în baza patentei de întreprinzător sau din chirie. Această delimitare urmărește asigurarea unui cadru fiscal echitabil și transparent, orientat către contribuabilii activi care generează venituri supuse impozitării directe și, implicit, pot susține financiar sectorul non-profit prin intermediul acestui instrument.

Pentru a putea direcționa 2% din impozitul pe venit, contribuabilul persoană fizică trebuie să cunoască valoarea veniturilor totale obținute și a impozitului pe venit reținut în anul fiscal precedent. Potrivit cadrului normativ în vigoare, angajatorii au obligația de a furniza aceste informații fiecărui angajat până la data de 1 martie a anului fiscal următor. Informațiile sunt prezentate printr-un formular tipizat, stabilit în conformitate cu prevederile Regulamentului cu privire la reținerea impozitului pe venit din salariu și din alte plăți efectuate de către patron în folosul angajatului, precum și din plățile achitate în folosul persoanelor fizice care nu practică activitate de întreprinzător pentru serviciile prestate și/sau efectuarea de lucrări [9]. Acest formular constituie o sursă esențială pentru completarea corectă a declarației fiscale de către contribuabili și permite efectuarea desemnării procentuale în condiții legale și transparente.

În formularul informativ privind veniturile calculate și achitate, prezentat contribuabilului de către angajator, sunt specificate codurile surselor de venit. Aceste coduri permit identificarea tipurilor de venituri eligibile pentru desemnarea procentuală. Astfel, contribuabilii persoane fizice pot determina suma impozitului pe venit care poate fi redirecționată prin mecanismul de desemnare procentuală, luând în calcul următoarele tipuri de venituri:

- ✓ SAL – veniturile obținute din salarii;
- ✓ DOB – veniturile sub formă de dobânzi;
- ✓ SERV – veniturile obținute din prestarea de servicii.

Calcularea corectă a sumei redirecționate este condiționată de identificarea exactă a acestor coduri, întrucât numai veniturile aferente acestor categorii sunt eligibile conform prevederilor Codului Fiscal. Pentru a efectua desemnarea procentuală a impozitului pe venit către beneficiarii desemnați, persoanele fizice sunt obligate să depună anual declarația privind impozitul pe venit, utilizând formularul CET21. Această declarație poate fi depusă fie în format electronic, fie pe hârtie, iar procesul nu poate fi delegat altor persoane, ceea ce asigură confidențialitatea desemnării. În completarea declarației, cetățenii pot beneficia de asistență din partea angajaților oficiilor teritoriale ale Serviciului Fiscal de Stat, care oferă informațiile și explicațiile necesare pentru corecta completare a formularului, conform unui regulament specific adoptat de autoritățile fiscale.

Chiar dacă, conform Codului Fiscal, persoanele fizice care nu au alte venituri decât salariul nu sunt obligate să depună declarația privind impozitul pe venit, redirecționarea a 2% din impozitul pe venit către o organizație beneficiar implică obligația de a completa și depune această declarație. Astfel, chiar și în cazul angajaților care obțin venituri doar din salariu, pentru a beneficia de mecanismul desemnării procentuale, aceștia trebuie să depună declarația privind impozitul pe venit la Serviciul Fiscal Teritorial, indiferent de faptul că nu sunt obligați să o depună în mod normal.

Formularul CET21 include o secțiune specifică pentru desemnarea procentuală, în cadrul căreia contribuabilii trebuie să completeze câmpul M2 cu codul fiscal al organizației beneficiare. Este esențial ca organizația indicată să fie inclusă în Lista beneficiarilor desemnării procentuale, listă ce este publicată de Agenția Servicii Publice pe pagina sa oficială. În practică, însă, mulți contribuabili nu verifică această listă, iar datele statistice relevă faptul că există cazuri în care desemnările sunt efectuate în favoarea unor organizații care nu sunt incluse pe listă. De asemenea, trebuie menționat că desemnarea poate fi făcută doar în favoarea unui singur beneficiar. În cazul în care contribuabilul indică mai mulți beneficiari, desemnarea va fi anulată de către Serviciul Fiscal de Stat.

Regulamentul cu privire la mecanismul desemnării procentuale stabilește că contribuabilul - persoană fizică poate desemna un quantum procentual de 2% din suma impozitului pe venit calculat anual la buget aferent veniturilor impozitate, cu condiția achitării integrale și în termen a impozitului pe venit pentru perioada fiscală pentru care s-a făcut desemnarea. În conformitate cu art. 15² din Codul fiscal, contribuabilul persoană fizică rezidentă care nu va avea datorii la impozitul pe venit la data de 1

ianuarie a anului în care se face desemnarea va fi în drept de a desemna un quantum procentual de 2% din suma impozitului pe venit calculat anual aferent veniturilor impozitate conform art. 88-90 din Codul fiscal în folosul unuia dintre beneficiarii incluși în Lista beneficiarilor desemnării procentuale, odată cu prezentarea declarației persoanei fizice cu privire la impozitul pe venit pentru perioada fiscală. Acest aspect este la fel foarte important, pentru că unii cetățeni nu verifică starea datoriilor fiscale și evident că existența datoriilor față de bugetul de stat, va conduce inevitabil la nevalidarea desemnării procentuale.

Conform reglementărilor în vigoare, perioada teoretică pentru depunerea declarațiilor cu privire la impozitul pe venit este între 1 ianuarie și 30 aprilie a anului următor desemnării. În practică, însă, Serviciul Fiscal de Stat începe recepționarea declarațiilor abia după 1 februarie, deoarece persoanele juridice trebuie să furnizeze datele privind veniturile achitate persoanelor fizice până pe 25 ianuarie. Este important ca această perioadă să fie reglementată corespunzător în legislație, pentru a oferi cetățenilor o claritate mai mare în privința termenelor exacte în care pot efectua desemnarea procentuală a impozitului.

În cazul în care persoana fizică depune declarația cu privire la impozitul pe venit după termenul limită stabilit (30 aprilie), Serviciul Fiscal de Stat nu va autoriza desemnarea procentuală. Deasemenea, rectificarea sumei impozitului pe venit după această dată nu va influența suma desemnării procentuale. Dacă persoana depune o declarație rectificativă după 30 aprilie, iar aceasta duce la modificarea sumei impozitului pe venit inițial declarată, suma desemnării care va fi transferată organizației beneficiare nu va fi ajustată. În cazul în care persoana plătește un impozit mai mare și solicită restituirea sumei suplimentare, valoarea sumei restituite va fi redusă cu suma desemnării procentuale efectuate anterior.

Mijloacele financiare obținute prin intermediul mecanismului de desemnare procentuală pot fi utilizate pentru susținerea activităților de utilitate publică desfășurate de organizațiile necomerciale. Beneficiarii acestor fonduri sunt:

1. *Asociațiile obștești, fundațiile și instituțiile private, care au ca scop promovarea intereselor publice și sociale.*

2. *Culte religioase și părțile componente ale acestora, care contribuie la activități cu impact comunitar.*

Solicitanții desemnării procentuale pot depune cereri de înregistrare în lista beneficiarilor desemnării procentuale, conform cerințelor stabilite de Regulamentul privind mecanismul desemnării procentuale. Acest regulament reglementează atât procesul de desemnare procentuală, cât și transferul fondurilor către beneficiari, precum și monitorizarea utilizării acestor sume.

Pentru a putea beneficia de mecanismul desemnării procentuale, organizațiile solicitante trebuie să depună o cerere de înregistrare la Agenția Servicii Publice. Pentru a fi acceptate în lista beneficiarilor, entitățile respective trebuie să desfășoare activități de utilitate publică, sociale, culturale, morale sau de caritate, de cel puțin un an înainte de depunerea cererii de înregistrare. De asemenea, acestea nu trebuie să aibă datorii la bugetul public național pentru perioadele fiscale anterioare.

Dacă beneficiarii desemnării procentuale incluși în Lista beneficiarilor desemnării procentuale devin ineligibili pentru a beneficia de acest mecanism, aceștia trebuie să anunțe Agenția Servicii Publice în termen de 10 zile. Ulterior, Agenția va exclude respectivul beneficiar din listă în termen de 25 de zile și va trimite o notificare prin e-mail fostului beneficiar. În astfel de cazuri, beneficiarul are obligația de a restitui sumele nevalorificate și de a raporta fiscal datele respective conform legislației în vigoare. De asemenea, Regulamentul privind mecanismul desemnării procentuale prevede sancțiuni pentru beneficiarii care nu furnizează informații corecte privind utilizarea sumelor obținute din desemnarea procentuală sau dacă aceștia folosesc aceste sume într-un mod contrar destinației prevăzute. Organizațiile necomerciale sunt obligate să restituie la buget sumele neraportate și utilizate în mod necorespunzător. Mijloacele financiare obținute prin mecanismul de desemnare procentuală trebuie să fie utilizate exclusiv pentru activitățile sociale, în concordanță cu scopurile stabilite în statutul entităților beneficiare.

Organizațiile deja incluse în lista beneficiarilor desemnării procentuale vor fi transferate automat în lista din anul următor, cu condiția ca nu a fost solicitată excluderea acestora. Noii solicitanți pot

depune cererile de înregistrare în perioada 1 - 30 septembrie a fiecărui an. Lista beneficiarilor eligibili pentru a participa la mecanismul desemnării procentuale este stabilită anual de Agenția Servicii Publice și este publicată pe pagina oficială a acesteia până la 31 decembrie a anului pentru care se face desemnarea.

Cetățenii din Republica Moldova care plătesc impozit pe venit pot direcționa anual o parte din acesta către organizațiile necomerciale care susțin o cauză anume. Această facilitate are scopul de a susține cauzele sociale și activitățile organizațiilor, fără costuri suplimentare pentru cetățeni. Astfel, aceștia participă activ la gestionarea banilor publici și contribuie la susținerea sectorului non-profit sau a proiectelor de impact pentru societate. Totuși, din cauza caracterului anonim al contribuabililor, organizațiile beneficiare nu pot adresa mulțumiri personalizate și nu pot informa direct cetățenii cu privire la modul de utilizare a fondurilor colectate sau progresele realizate. În plus, intervalul mare între perioada de direcționare a sumelor (1 ianuarie - 30 aprilie) și anunțarea rezultatelor (august - septembrie) face dificilă comunicarea eficientă a rezultatelor post-campanie. De asemenea, nota explicativă la situațiile financiare nu ajută la totalizarea acestor date.

Organizațiile necomerciale completează formularul tipizat Declarația cu privire la impozitul pe venit pentru organizațiile necomerciale – formularul ONG17. Această declarație este însoțită obligatoriu de Anexa 1D – Raport financiar privind modul de utilizare a sumelor din desemnarea procentuală.

În Anexa 1D, organizațiile indică modul în care au fost utilizate sumele primite prin mecanismul desemnării procentuale, precizând dacă acestea au fost folosite conform sau contrar destinației. Cheltuielile trebuie clasificate pe tipuri, în conformitate cu prevederile Regulamentului privind mecanismul desemnării procentuale.

Mijloacele financiare obținute în urma desemnării procentuale pot fi utilizate în următoarele scopuri:

- Susținerea activităților de utilitate publică, desfășurate de asociațiile obștești, fundațiile și instituțiile private;
- Realizarea activităților sociale, morale, culturale sau de caritate, desfășurate de cultele religioase și părțile componente ale acestora;
- Acoperirea cheltuielilor administrative, în limita cotei procentuale stabilite de Regulamentul privind mecanismul desemnării procentuale.

Organizațiile beneficiare ale desemnării procentuale au obligația de a depune la Serviciul Fiscal de Stat rapoarte privind utilizarea sumelor primite, până la termenul stabilit de legislația fiscală pentru depunerea declarațiilor privind impozitul pe venit – în special, până la data de 25 martie a anului următor celui în care a expirat perioada de utilizare a desemnării procentuale. Raportul financiar trebuie să reflecte situația la data de 31 decembrie a anului în care a expirat perioada de utilizare, pentru fiecare an de utilizare distinct. Totuși, modul de evidență și cerințele de raportare prevăzute de regulamentul generează frecvent confuzii în rândul organizațiilor necomerciale. Reglementările existente sunt formulate ambiguu și necesită clarificări detaliate, inclusiv exemple cifrice concrete. Deși Ghidul privind regimul fiscal aferent veniturilor organizațiilor necomerciale oferă un exemplu explicativ, acesta este prezentat într-o manieră generală, fără detalii aplicabile în practică [11]. Elaborarea unor ghiduri metodologice și practice, axate pe evidența contabilă și raportarea sumelor obținute prin desemnarea procentuală, ar constitui o soluție eficientă pentru sprijinirea organizațiilor necomerciale în îndeplinirea corectă a obligațiilor fiscale și contabile.

Beneficiarii desemnării procentuale răspund potrivit legii pentru neraportarea utilizării sumelor obținute prin acest mecanism, precum și pentru utilizarea contrar destinației a fondurilor primite. În astfel de cazuri, sumele neraportate sau utilizate neconform vor fi restituite integral la bugetul public național. În acest sens, Anexa 1D la Declarația cu privire la impozitul pe venit (formularul ONG17) prevede, la coloana 5, reflectarea sumelor neutilizate până la expirarea termenului de utilizare. Aceste sume urmează a fi restituite la buget până la data limită de depunere a declarației fiscale pentru organizațiile necomerciale.

În conformitate cu Indicațiile metodice privind particularitățile contabilității în organizațiile necomerciale mijloacele financiare primite de la buget în urma desemnării procentuale se înregistrează prin înregistrarea contabilă:

Debit contul 242 "Conturi curente în monedă națională"

Credit contul 535 "Venituri anticipate curente".

Potrivit prevederilor Regulamentului cu privire la mecanismul desemnării procentuale, mijloacele financiare obținute în urma desemnării procentuale pot fi utilizate într-un termen ce nu depășește două perioade fiscale ulterioare anului în care a fost efectuată desemnarea. După expirarea acestui termen, sumele neutilizate urmează a fi restituite la bugetul public național, cel târziu până la data-limită de depunere a raportului privind modul de utilizare a sumelor primite. Pentru rambursarea acestor sume, se calculează datoria organizației necomerciale față de buget, sumă care se reflectă în evidența contabilă conform Indicațiilor metodice privind particularitățile contabilității în organizațiile necomerciale. În acest sens, sunt prevăzute înregistrări contabile corespunzătoare, care evidențiază constituirea datoriei și restituirea mijloacelor nevalorificate:

Debit contul 535 "Venituri anticipate curente"

Credit contul 534 "Datorii față de buget".

Ulterior, apare necesitatea ca organizația necomercială să transfere la buget suma mijloacelor financiare neutilizate în urma desemnării procentuale, conform termenului prevăzut de regulament. Această operațiune se reflectă în contabilitate prin înregistrarea contabilă:

Debit contul 534 "Datorii față de buget"

Credit contul 242 "Conturi curente în monedă națională".

Pentru a reflecta utilizarea mijloacelor financiare primite în urma desemnării procentuale se reflectă următoarea înregistrare contabilă:

Debit contul 535 "Venituri anticipate curente"

Credit contul 616 "Venituri aferente mijloacelor cu destinație specială".

Această schemă de înregistrări prevăzute de *Indicațiile metodice* privind particularitățile contabilității în organizațiile necomerciale nu facilitează evidența analitică a mijloacelor financiare primite în urma desemnării procentuale. *Contul 535 "Venituri anticipate curente" este utilizat pentru evidența finanțărilor utilizate pentru procurarea activelor circulante și pentru acordarea avansurilor necesare procurării ulterioare a acestora.*

Pentru a reflecta corect în contabilitate mijloacele financiare cu destinație specială neutilizate (aflate în stoc sau sub formă de avansuri), conform politicilor contabile și Indicațiilor metodice privind particularitățile contabilității în organizațiile necomerciale, se aplică următoarea înregistrare contabilă:

Debit contul 425 „Finanțări și încasări cu destinație specială pe termen lung” sau

Debit contul 537 "Finanțări și încasări cu destinație specială curente"

Credit contul 535 "Venituri anticipate curente".

Pe măsura utilizării în activități a activelor circulante, precum și pentru decontarea avansurilor, veniturile anticipate se vor deconta la venituri curente. În conformitate cu politicile contabile organizația necomercială poate înregistra finanțările utilizate aferente activelor circulante și avansurilor acordate la venituri anticipate în sumă totală. În acest caz pe măsura utilizării acestor active sau decontării avansurilor, veniturile anticipate se vor deconta la venituri curente prin înregistrarea contabilă:

Debit contul 535 "Venituri anticipate curente"

Credit contul 616 "Venituri aferente mijloacelor cu destinație specială".

În așa fel, contul 535 "Venituri anticipate curente" este utilizat ca cont de reglare pentru reflectarea utilizării finanțărilor pentru activele procurate, dar care nu au fost folosite. La acest cont este necesar de ținut evidența analitică pe tipuri de active procurate și utilizate, ceea ce complică contabilitatea la entitățile care nu dispun de programe automatizate de evidență. *Contul 535 "Venituri anticipate curente" necesită o detaliere analitică a utilizării desemnării procentuale timp de trei ani, ceea ce complică lucrul contabil.*

După părerea noastră este benefic trecerea mijloacelor primite din desemnarea procentuală din contul aferent veniturilor anticipate curente în componența finanțărilor și încasărilor cu destinație specială pe termen lung. Această operațiune de tecere este posibilă în condițiile bugetării anuale a mijloacelor primite din desemnarea procentuală ceea ce va simplifica evidența. Bugetul general

poate cuprinde și activitățile desfășurate în baza finanțărilor obținute din desemnare procentuală. Planificarea și monitorizarea rezultatului activităților este mai simplu de realizat de către managementul financiar al organizațiilor necomerciale. Desemnarea procentuală poate fi considerată o sursă de finanțare în bugetul entității necesară pentru atingerea obiectivelor organizației necomerciale. Datele planificate se contrapun cu cele efective, iar abaterea indicatorilor permit controlul activităților realizate și analiza rezultatelor obținute, precum și luarea deciziilor oportune. Ca rezultat planificarea activităților financiare din desemnarea procentuală pentru o anumită perioadă permite optimizarea costurilor activităților derulate, monitorizarea și evaluarea eficacității acestora, identificarea nevoilor de finanțări și optimizarea fluxurilor financiare. Sarcina principală a bugetării este de a oferi organizației resursele financiare necesare.

În contextul celor menționate *mijloacele financiare primite de la buget în urma desemnării procentuale pot fi înregistrate în componența finanțărilor și încasărilor cu destinație specială pe termen lung prin înregistrarea contabilă:*

Debit contul 242 "Conturi curente în monedă națională"

Credit contul 425 "Finanțări și încasări cu destinație specială pe termen lung"

Informațiile privind existența și mișcarea mijloacelor financiare primite în urma desemnării procentuale vor fi înregistrate pe conturi analitice distincte, pe perioade de gestiune, pentru a asigura o evidență corectă și transparentă. Această înregistrare va fi conformă cu principiile contabilității angajamentelor, garantând astfel veridicitatea și comparabilitatea informațiilor financiare. Politicile contabile ale organizației necomerciale vor reglementa în mod explicit această metodologie, asigurând respectarea cerințelor legislative și transparenței în utilizarea fondurilor.

Deși mecanismul de desemnare procentuală aduce multiple beneficii, implementarea acestuia în Republica Moldova a generat provocări semnificative. Principala dificultate constă în lipsa informării publicului, deoarece mulți contribuabili nu sunt conștienți de existența acestui mecanism sau nu înțeleg impactul pe care îl pot avea asupra sectorului non-profit. În plus, procedurile administrative și de raportare sunt complexe, descurajând organizațiile mici să acceseze aceste fonduri. De asemenea, fiind o sursă variabilă de finanțare, organizațiile nu pot estima cu precizie suma destinată în bugetele anuale.

Pentru a spori eficiența mecanismului de desemnare procentuală și pentru a sprijini dezvoltarea organizațiilor necomerciale, sunt necesare soluții care să optimizeze acest proces. Campaniile de informare media și colaborarea mai strânsă cu autoritățile fiscale ar contribui la creșterea gradului de conștientizare a contribuabililor cu privire la avantajele acestui mecanism. Considerăm că simplificarea procedurilor administrative și reducerea birocrăției pot fi realizate prin digitalizarea procesului de aplicare și raportare a desemnării procentuale.

Simplificarea mecanismului de desemnare procentuală ar reprezenta o soluție eficientă pentru îmbunătățirea activității beneficiarilor, prin excluderea obligativității notificării Agenției Servicii Publice cu privire la datele birocratice. Autoritățile ar trebui să elimine impedimentele care îngreunează efectuarea transferurilor și să urgenteze plata sumelor de desemnare procentuală către beneficiari. De asemenea, cetățenii trebuie să fie informați în cazul în care Serviciul Fiscal de Stat nu validează desemnarea procentuală, primind o notificare corespunzătoare. Totodată, autoritățile trebuie să anunțe în mod transparent dacă beneficiarul desemnării procentuale a fost lichidat sau nu figurează pe lista oficială a beneficiarilor, precum și alte motive care pot duce la nevalidarea desemnării. Propunem modificarea prevederilor legislative pentru a reduce termenele de realizare a acțiunilor legate de validarea și transferul sumelor către beneficiari, prin prelucrarea mai rapidă a declarațiilor privind impozitul pe venit ale persoanelor fizice care efectuează desemnarea procentuală.

Mecanismul de desemnare procentuală reprezintă o oportunitate semnificativă pentru consolidarea sectorului non-profit și pentru implicarea activă a cetățenilor în finanțarea organizațiilor necomerciale. Cu toate acestea, provocările întâmpinate necesită soluții adaptate pentru a optimiza funcționarea sistemului. Prin creșterea transparenței, simplificarea procedurilor administrative și intensificarea campaniilor de informare a publicului, desemnarea procentuală poate deveni un mecanism eficient care susține dezvoltarea durabilă a societății civile în Republica Moldova.

Sumarizând cele constatate, beneficiarii desemnării procentuale trebuie să își consolideze eforturile pentru o gestionare eficientă a resurselor alocate, astfel contribuind la creșterea încrederii contribuabililor în utilizarea fondurilor publice. Acest lucru va promova o relație constructivă între stat și societatea civilă. Este esențial ca destinatarii acestor fonduri să respecte voluntar normele și reglementările stabilite, garantând un proces corect și transparent în raportarea, declararea și utilizarea sumelor provenite din desemnarea procentuală.

Concluzii

Dezvoltarea durabilă a societății civile este esențială pentru consolidarea democrației și pentru crearea unui mediu favorabil implicării cetățenești. Finanțarea organizațiilor necomerciale reprezintă un element-cheie al acestui proces, iar mecanismul de desemnare procentuală devine o soluție relevantă pentru sprijinirea acestora. Acest mecanism permite contribuabililor să redirecționeze un procent din impozitul pe venit către organizațiile eligibile, oferindu-le resurse financiare suplimentare.

Implementarea acestui sistem prezintă multiple avantaje, dar și provocări semnificative, mai ales din perspectiva contabilității și a raportării financiare. Lucrarea de față analizează principalele dificultăți în aplicarea desemnării procentuale în organizațiile necomerciale din Republica Moldova și propune soluții pentru optimizarea acestui mecanism.

Mecanismul de desemnare procentuală este un instrument prin care persoanele fizice pot redirecționa un procent din suma impozitului pe venit către organizațiile necomerciale și instituțiile religioase. Prin acest mecanism, statul susține organizațiile non-profit, direcționând către acestea 2% din impozitul colectat de la cetățeni. Deși redirecționarea nu este obligatorie și nu presupune costuri pentru cetățean, aceasta oferă o oportunitate de responsabilitate socială, contribuind la susținerea cauzelor sociale prin alocarea unei părți din impozitul deja plătit.

Mecanismul de desemnare procentuală poate oferi finanțări suplimentare pentru dezvoltarea durabilă a societății civile. Totuși, reglementările contabile actuale nu stabilesc explicit schemele de înregistrări contabile aferente acestei desemnări. Prezenta cercetare a abordat aspectele de identificare a desemnării procentuale, demonstrând că aceasta nu reprezintă o donație. Provocările întâmpinate în aplicarea mecanismului necesită o colaborare mai fructuoasă între guvern, serviciul fiscal și organizațiile necomerciale.

Practici contabile clare și specifice vor facilita implementarea desemnării procentuale, contribuind la o mai bună înțelegere, monitorizare și raportare a indicatorilor aferenți. În acest sens, succesul organizației depinde de corectitudinea reflectării operațiunilor în contabilitate.

În concluzie, gestionarea corectă a finanțării obținute prin desemnarea procentuală este crucială pentru transparența și eficiența organizațiilor necomerciale. Implementarea unor înregistrări contabile adecvate va sprijini procesul de contabilizare, permițând furnizarea de informații obiective și veridice, esențiale pentru luarea deciziilor și pentru evaluarea performanței entităților. Aceste propuneri vor contribui la perfecționarea modului de evidență contabilă și vor facilita obținerea unor informații clare și utile pentru utilizatorii acestora, inclusiv pentru finanțatori actuali și potențiali. Totodată, simplificarea procedurilor administrative și o mai bună informare a cetățenilor sunt pași esențiali pentru creșterea eficienței acestui mecanism și pentru consolidarea încrederii în sectorul non-profit, în beneficiul întregii societăți.

Bibliografie

1. Codul Fiscal al Republicii Moldova nr.1163-XIII din 24.04.97, cu modificările ulterioare. Disponibil: <https://sfs.md/ro/pagina/codul-fiscal>
2. Legea cu privire la organizațiile necomerciale nr.86 din 11.06.2020. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.193 din 27.07.2020.
3. Legea contabilității și raportării financiare nr.287 din 15.12.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.1-6 din 05.01.2018.
4. Standardele Naționale de Contabilitate, aprobate prin Ordinul Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova nr.118 din 06.08.2013, modificat prin Ordinul nr.100 din 28.06.19. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 233-237 din 22.10.2013, nr.230-237 din 19.07.2019.

5. Planul general de conturi contabile, aprobat prin Ordinul Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova nr. 119 din 06.08.2013, modificat prin Ordinul nr.100 din 28.06.19. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 233-237 din 22.10.2013, nr.230-237 din 19.07.2019.
6. Indicațiile metodice privind particularitățile contabilității în organizațiile necomerciale aprobate prin Ordinul Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova nr.188 din 30.12.2014. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=57317&lang=ro
7. Modificările la Indicațiile metodice privind particularitățile contabilității în organizațiile necomerciale aprobate prin Ordinul Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova nr.135 din 15.10.2019. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=118492&lang=ro
8. Regulamentul cu privire la mecanismul de desemnare procentuală aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr.1286 din 30.11.2016. Monitorul Oficial Nr. 416-422 din 02.12.2016, art. 1382. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=113591&lang=ro
9. Regulamentul cu privire la reținerea impozitului pe venit din salariu și din alte plăți efectuate de către patron în folosul angajatului, precum și din plățile achitate în folosul persoanelor fizice care nu practică activitate de întreprinzător pentru serviciile prestate și/sau efectuarea de lucrări aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr.697 din 22.08.2014. Monitorul Oficial Nr. 256-260 din 29.08.2014, art.745. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=119869&lang=ro
10. Formularul tipizat al Declarației cu privire la impozitul pe venit pentru organizațiile necomerciale (Forma ONG17) aprobat prin Ordinul Ministerului Finanțelor nr. 08 din 15.01.2018. Monitorul Oficial Nr. 27-32 din 26.01.2018, art.94. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132194&lang=ro
11. Ghid privind regimul fiscal aferent veniturilor organizațiilor necomerciale. Disponibil: <https://sfs.md/ro/document/ghid-privind-regimul-fiscal-aferent-veniturilor-organizatiilor-necomerciale>
12. Ghid pentru organizațiile societății civile privind aplicarea mecanismului de desemnare procentuală. Disponibil: <https://old.crjm.org/wp-content/uploads/2020/02/Ghid-Organizatii-societate-civila-mecanism-2-procente-moldova-RO.pdf>
13. Nederița A., Prisacar T. Particularitățile managementului financiar și contabilității în organizațiile necomerciale. Ghid practico-didactic. Ediția a II-a revăzută și completată. Chișinău: FHI 360, 2015. Disponibil: https://management.md/wp-content/uploads/2018/03/ecnl_ghid_privind_ong_particularitatile_organizarii_managementului_financiar_si_contabilitatii.pdf

ASPECTE PROBLEMATICE PRIVIND CONTABILIZAREA CREDITELOR ÎN BANCII

PROBLEMATIC ASPECTS REGARDING THE ACCOUNTING OF LOANS IN THE
BANKING SECTOR

Georgeta MELNIC

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: melnic.georgeta@ase.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3876-5394>

Abstract. This article addresses the main challenges encountered in the accounting of loans within the banking sector of the Republic of Moldova, in the context of harmonization with International Financial Reporting Standards (IFRS 9), National Accounting Standards (NAS), and the prudential regulations issued by the National Bank of Moldova (NBM). The analysis highlights inconsistencies in the recognition, measurement, provisioning, and reporting of loans and proposes solutions for aligning accounting practices with both prudential and international requirements.

Keywords: banking accounting, IFRS 9, NAS, NBM, provisioning, bank loans, financial reporting

JEL Classifications: M40, M41

Introducere

Contabilizarea corectă a creditelor este esențială pentru asigurarea transparenței și relevanței situațiilor financiare ale instituțiilor bancare. În Republica Moldova, băncile sunt supuse unui cadru normativ dual: pe de o parte, implementarea IFRS 9 aduce standarde internaționale moderne de evaluare a riscului de credit, iar pe de altă parte, reglementările BNM impun cerințe prudențiale naționale specifice. Această dualitate generează o serie de provocări practice, atât la nivel de contabilitate, cât și de guvernare internă.

În această articol, autorul își propune să examineze în mod sistematic principalele disfuncționalități și neconformități care apar în practica contabilă a instituțiilor bancare din Republica Moldova în ceea ce privește evidența, recunoașterea, evaluarea și raportarea creditelor. Problemele prezentate rezultă din discrepanțele dintre cerințele multiple ale Standardelor Naționale de Contabilitate (SNC), Standardelor Internaționale de Raportare Financiară (IFRS 9) și reglementările prudențiale emise de Banca Națională a Moldovei (BNM).

Descrierea detaliată a acestor probleme evidențiază punctele critice din fluxul contabil și oferă contextul necesar pentru formularea unor soluții relevante și aplicabile în secțiunile ulterioare ale articolului. Analiza se bazează pe observații din practică, rapoarte de audit, inspecții ale BNM și studii de caz din sectorul bancar moldovenesc. Deci, principalele probleme identificate în practica contabilă a instituțiilor bancare din Republica Moldova în ceea ce privește evidența, recunoașterea, evaluarea și raportarea creditelor vor fi desfășurate în continuare.

1. Neconcordanțe în recunoașterea inițială a creditelor.

În multe cazuri, băncile din Republica Moldova recunosc creditele la valoarea nominală în momentul acordării, fără a aplica metoda dobânzii efective, așa cum este cerut de standardul IFRS 9. Această practică derivă, de regulă, din constrângeri tehnologice, lipsa integrării dintre sistemele de gestiune și cele contabile sau din necunoașterea completă a cerințelor metodologice internaționale.

Metoda dobânzii efective presupune actualizarea fluxurilor de numerar estimate asociate creditului (inclusiv taxe, comisioane și alte costuri tranzacționale) pe întreaga durată de viață a activului financiar. Aplicarea acestei metode asigură o reflectare mai fidelă a valorii economice reale a activului și a venitului aferent.

Neglijarea acestei cerințe poate conduce la: (i) supraestimarea veniturilor din dobânzi în perioadele inițiale; (ii) denaturarea valorii contabile a activului în bilanț; (iii) dificultăți în aplicarea corectă a

testelor de depreciere ulterioare. De asemenea, există implicații asupra indicatorilor de performanță financiară și asupra calculelor privind provizioanele pentru pierderi așteptate.

Este recomandat ca băncile să implementeze în sistemele lor contabile algoritmi de calcul al dobânzii efective, să adapteze politicile contabile interne în conformitate cu IFRS 9 și să asigure formarea continuă a personalului responsabil de recunoașterea și evaluarea activelor financiare.

2. Diferențe între provizionarea IFRS 9 și cea impusă de BNM.

Provizioanele calculate conform IFRS 9 (bazate pe pierderi așteptate) diferă substanțial de cele stabilite de regulamentele prudențiale BNM, ceea ce impune evidență dublă și tratament diferențiat în raportări.

Una dintre cele mai semnificative provocări în contabilizarea creditelor o constituie aplicarea simultană a două regimuri distincte de provizionare: modelul bazat pe pierderi de credit așteptate (ECL) conform IFRS 9 și cerințele prudențiale impuse de BNM privind constituirea provizioanelor în funcție de clasificarea creditelor.

Modelul IFRS 9 se bazează pe o abordare anticipativă, în care pierderile din depreciere sunt recunoscute pe baza probabilității de nerambursare viitoare. Astfel, activele financiare sunt clasificate în trei etape:

1. expuneri cu risc scăzut;
2. expuneri cu o deteriorare semnificativă a calității creditului;
3. expuneri neperformante.

Provizioanele sunt ajustate dinamic, în funcție de evoluția riscului de credit și a factorilor macroeconomici.

În schimb, Regulamentul BNM prevede o metodologie fixă, cu clasificarea creditelor în funcție de întârzierile la plată și alți indicatori obiectivi sau subiectivi. Provizioanele se constituie în procente fixe din valoarea expunerii, în funcție de categoria de clasificare (standard, monitorizate, substandard, dubioase sau compromise).

Această dualitate generează diferențe semnificative în valoarea provizioanelor înregistrate în scopuri financiare vs. reglementare. Mai mult, instituțiile bancare trebuie să mențină evidență contabilă paralelă și să elaboreze politici clare pentru reconcilierea celor două cadre de raportare. Lipsa de aliniere poate conduce la confuzii în interpretarea situațiilor financiare, dificultăți în audit și în raportările către autorități.

Este necesară dezvoltarea unui cadru intern robust, cu metodologii integrate de evaluare a riscului de credit, precum și adaptarea sistemelor IT pentru a permite calculul automat al provizioanelor conform ambelor regimuri. De asemenea, personalul financiar trebuie instruit să înțeleagă și să aplice diferențele conceptuale și tehnice dintre IFRS 9 și cerințele BNM.

3. Recunoașterea veniturilor din dobânzi neîncasate.

Unele instituții continuă să recunoască dobânzile aferente creditelor neperformante drept venituri, deși reglementările BNM impun suspendarea recunoașterii pentru creditele clasificate substandard sau mai slab.

Un aspect critic în contabilizarea creditelor îl reprezintă tratamentul contabil al dobânzilor aferente creditelor neperformante. Conform reglementărilor emise de Banca Națională a Moldovei (BNM), în special în Regulamentul privind clasificarea activelor și angajamentelor condiționale, instituțiile financiare sunt obligate să suspende recunoașterea în venituri a dobânzilor aferente creditelor care sunt clasificate în categoriile "substandard", "dubioase" sau "compromise".

Cu toate acestea, în practică, unele bănci continuă să înregistreze dobânzile calculate aferente acestor credite drept venituri curente, fără a face distincție între dobânzile încasate efectiv și cele doar contabilizate. Această practică generează riscuri semnificative de raportare eronată a performanței financiare. Veniturile sunt supradimensionate, ceea ce poate duce la o imagine distorsionată asupra profitabilității instituției. În același timp, există implicații asupra calculului indicatorilor de performanță (ROA, ROE) și a indicatorilor prudențiali, precum rata de acoperire a pierderilor.

De asemenea, o astfel de abordare contravine și principiilor IFRS 9, care impune, în cazul creditelor din etapa 3 (neperformante), suspendarea recunoașterii veniturilor din dobânzi, cu excepția celor

efectiv încasate. În plus, capitalizarea dobânzilor restante (inclusiv în cadrul restructurărilor) fără o justificare economică riguroasă poate accentua denaturarea valorii contabile a activului.

Ca măsură de corecție, băncile ar trebui să implementeze un sistem contabil dual pentru dobânzi: unul care reflectă calculul teoretic al dobânzilor (util în analiza fluxurilor viitoare), și altul care recunoaște doar veniturile încasate efectiv. În paralel, este necesară consolidarea cadrului intern de control care să prevină recunoașterea eronată a veniturilor, însoțită de formare continuă a personalului implicat în procesul de raportare financiară și contabilă.

4. Tratarea superficială a restructurărilor de credite.

Restructurările sunt uneori tratate ca indicatori pozitivi, fără a evalua deteriorarea reală a calității creditului, contrar principiilor din IFRS 9 și cerințelor BNM.

Restructurarea creditelor reprezintă o practică comună în sectorul bancar, utilizată în scopul sprijinirii debitorilor care întâmpină dificultăți temporare în rambursarea obligațiilor. Cu toate acestea, tratarea restructurărilor într-o manieră superficială poate genera riscuri semnificative pentru corectitudinea evidenței contabile și a raportării financiare.

În mod eronat, unele instituții bancare interpretează restructurarea ca pe un semn de îmbunătățire a situației financiare a clientului, reclasificând expunerea în categorii mai favorabile fără o analiză riguroasă a capacității de plată pe termen lung. În realitate, conform IFRS 9, restructurarea unui credit constituie un indiciu clar de deteriorare semnificativă a riscului de credit, ceea ce necesită reclasificarea activului în etapa 2 sau chiar 3 și ajustarea corespunzătoare a provizioanelor.

Totodată, Regulamentul BNM privind clasificarea activelor impune băncilor să reevalueze expunerile restructurate cu prudență, considerând riscul sporit de nerambursare. Ignorarea acestor cerințe poate duce la:

- Subprovizionare sistematică;
- Supraestimarea calității portofoliului de credite;
- Denaturarea indicatorilor prudențiali și a performanței financiare.

Pentru a preveni aceste efecte, băncile trebuie să dezvolte politici interne clare care să includă:

- Definirea criteriilor stricte de eligibilitate pentru restructurare;
- Analiza detaliată a cauzelor dificultăților financiare ale clientului;
- Teste de "significant modification" în conformitate cu IFRS 9;
- Monitorizarea post-restructurare și menținerea în etapa 2/3 pe o perioadă minimă de observație ("probation period").

În concluzie, restructurarea nu trebuie privită ca un instrument contabil pentru "curățarea" bilanțului, ci ca o procedură delicată care implică riscuri și care necesită o abordare prudentă, transparentă și documentată atât din perspectiva contabilă, cât și din cea prudențială.

5. Lipsa testării individuale pentru depreciere.

Testarea pentru depreciere se face în bloc (colectiv), chiar și pentru expuneri semnificative, ceea ce afectează relevanța provizioanelor constituite.

Un aspect esențial al evaluării riscului de credit în conformitate cu IFRS 9 este testarea individuală a expunerilor semnificative pentru identificarea pierderilor din depreciere. În practică, multe instituții financiare din Republica Moldova aplică în mod generalizat modelul de provizionare colectivă, inclusiv pentru creditele cu solduri mari sau pentru cele care prezintă semnale evidente de deteriorare. Această abordare contravine principiilor IFRS 9, care impune ca evaluarea individuală să fie aplicată în cazul activelor financiare care depășesc un anumit prag de semnificație sau care sunt afectate de factori specifici de risc. În lipsa acestei analize individuale, pot apărea următoarele riscuri:

- Subprovizionarea expunerilor cu risc ridicat;
- Omisiunea semnalelor timpurii de deteriorare a calității creditului;
- Nerespectarea principiului de reprezentare fidelă a situației financiare.

De asemenea, abordarea colectivă exclusivă reduce capacitatea instituției de a anticipa pierderile reale, întrucât modelele statistice utilizate nu reflectă particularitățile fiecărui client sau contract. În consecință, estimările de pierderi pot fi fie supraevaluate, fie subevaluate, afectând semnificativ calitatea raportării financiare.

Pentru a remedia această problemă, este recomandat ca instituțiile bancare să stabilească:

- Praguri cuantificabile pentru aplicarea evaluării individuale (ex. >500.000 MDL);
- Criterii calitative suplimentare pentru selectarea expunerilor ce necesită analiză individuală (ex. restructurări, întârzieri repetate, sectoare economice vulnerabile);
- Proceduri standardizate de testare individuală, incluzând analiza fluxurilor de numerar, garanțiilor și istoricului de plată.

În plus, băncile trebuie să documenteze riguros procesul decizional privind clasificarea și provizionarea acestor expuneri, astfel încât rezultatele evaluării să fie trasabile și auditate corespunzător.

6. Probleme legate de reevaluarea creditelor în valută.

Diferențele de curs valutar nu sunt întotdeauna corect reflectate, iar reevaluările periodice lipsesc sau sunt întârziate.

Contabilizarea corectă a creditelor denominate în valută străină presupune respectarea cerințelor privind reevaluarea periodică la cursul de schimb oficial al Băncii Naționale a Moldovei (BNM). În practică, unele instituții bancare nu efectuează reevaluările la final de lună sau le realizează cu întârzieri, ceea ce duce la denaturarea valorii contabile a activelor și pasivelor în valută.

Conform SNC 11 și IFRS, toate activele și pasivele monetare exprimate în valută trebuie reevaluate la cursul de schimb valutar de la data bilanțului. Diferențele de curs valutar rezultate trebuie recunoscute imediat în contul de profit și pierdere, reflectând impactul fluctuațiilor valutare asupra poziției financiare a instituției.

Problemele identificate includ:

- Omiterea reevaluării lunare pentru creditele în valută, în special cele pe termen lung;
- Înregistrarea diferențelor de curs doar la încasarea ratelor, ceea ce contravine cerințelor contabile;
- Lipsa unui sistem automatizat care să ajusteze soldurile la cursul de schimb corect.

Aceste neconformități pot conduce la:

- Subestimarea sau supraestimarea veniturilor și cheltuielilor financiare;
- Denaturarea valorii reale a portofoliului de credite;
- Raportări incorecte către BNM și alte autorități de reglementare.

Pentru a remedia aceste probleme, instituțiile bancare trebuie să:

- Asigure reevaluarea lunară automată a tuturor creditelor în valută;
- Întocmească politici contabile clare privind tratarea diferențelor de curs;
- Integreze proceduri de control intern care să prevină omisiunea reevaluărilor;
- Instruiească personalul în aplicarea corectă a reglementărilor contabile aferente operațiunilor valutare.

Respectarea acestor principii este esențială pentru a oferi o imagine fidelă a poziției financiare a băncii și pentru a reduce riscurile de neconformitate cu standardele contabile și reglementările prudentiale.

Concluzii

Contabilizarea creditelor în sectorul bancar moldovenesc rămâne un domeniu complex, marcat de multiple cerințe reglementare și standarde contabile. Armonizarea corectă între IFRS 9, SNC și reglementările BNM necesită atât adaptări tehnice cât și eforturi organizaționale. Prin consolidarea cadrului de control intern și aplicarea riguroasă a principiilor contabile, băncile pot asigura o raportare fidelă și transparentă a riscului de credit.

În rezultatul analizei situației existente în domeniu, autorul consideră oportune următoarele recomandări și soluții practice:

1. Implementarea sistemului dual de evidență: pentru reconcilierea cerințelor IFRS 9 și BNM
2. Automatizarea procesului de clasificare: folosind criterii clare de evaluare a riscului
3. Separarea contabilă a dobânzilor calculate de cele încasate
4. Analiza individuală a creditelor semnificative (>500.000 MDL)
5. Formarea periodică a contabililor și auditorilor interni
6. Audit intern tematic pe provizionare și clasificare trimestrial.

Bibliografie

1. IFRS 9 – *Financial Instruments*, IASB. Disponibil: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ifrs-9-financial-instruments/>
2. Legea contabilității și raportării financiare nr. 287/2017. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122578&lang=ro
3. Regulamentul BNM cu privire la clasificarea activelor și angajamentelor condiționale (aplicabil 2023). Disponibil: <https://bnm.md/ro/content/regulamentul-cu-privire-la-clasificarea-activelor-si-angajamentelor-conditionale>
4. Standardele Naționale de Contabilitate (SNC). Disponibil: <https://www.mf.gov.md/ro/legislation/contabilitate/standarde>
5. Raportul anual al BNM privind stabilitatea financiară. Disponibil: <https://bnm.md/ro/content/raportul-asupra-stabilitatii-financiare>

ОСОБЕННОСТИ ОЦЕНКИ, УЧЕТА И НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ
ИМПОРТНО-ЭКСПОРТНЫХ ОПЕРАЦИЙ

FEATURES OF VALUATION, ACCOUNTING AND TAXATION
IMPORT AND EXPORT OPERATIONS

Т. В. ВОРОНЧЕНКО

Российская таможенная академия, Россия

e-mail: vtv15@mail.ru

Abstract. The article analyzes the features of the Russian system of assessment, accounting and taxation of import and export operations, due to the specifics of foreign economic activity, characterized by a wide range of transactions, a special pricing procedure that provides for a combination of domestic and world prices and special requirements for the latter, as well as significant differences in legal regulation, accounting methodology and practice and taxation of foreign trade transactions. The article pays special attention to the problems of taxation of import and export operations, which are difficult to solve at the national level, due to the specifics of import and export goods, their logistics and the insufficient level of harmonization of international supranational and national tax and customs legislation and its enforcement. According to the results of the study, the author presents some ways to solve existing problems.

Keywords: valuation, accounting, taxation, import, export, foreign trade operations, customs duties, excise duty, VAT, customs duties, income, expense, profit.

Импортно-экспортные операции, предусматривающие ввоз товаров из-за рубежа для последующей обработки или перепродажи, сопряженные с процедурой таможенного выпуска и вывоз товаров за границу с теми же целями, представляют собой главную составляющую внешнеэкономической деятельности (далее - ВЭД), охватывающую любые виды сделок, заключаемых с иностранными контрагентами частными лицами, коммерческими организациями или государственными структурами. Правовое регулирование этих операций осуществляется таможенными и налоговыми международными, наднациональными, национальными и ведомственными законодательными актами и иными нормативно-правовыми документами, направленными на обеспечение надлежащей оценки, учета, контроля и налогообложения экспортно-импортных операций, отличающихся от купли-продажи на внутреннем рынке. В данном контексте отличительными особенностями ВЭД, наряду с нормами таможенного оформления, нехарактерными для внутренней деятельности, относятся также правила оценки, учета и налогообложения внешнеторговых операций. Вопросы ценообразования во внешней торговле являются архиважными, так как, кроме соблюдения общих требований к внутренним и мировым ценам и правил формирования контрактных цен для осуществления расчетов с контрагентами, основанных на базисных условиях поставки, предусмотренных «Инкотермс», правильное определение таможенной стоимости импортно-экспортных товаров служит залогом точности применяемых цен и основой для осуществления расчетов с бюджетом по исчисленным и уплаченным таможенным платежам [1]. В этой связи, следует отметить, законодательно установленные и, в обязательном порядке, последовательно применяемые методы определения таможенной стоимости импортных и экспортных товаров: по цене сделки с ввозимыми товарами; по цене сделки с идентичными товарами; по цене сделки с однородными товарами; метод вычитания; метод сложения; резервный метод [2]. Основным методом определения таможенной стоимости служит метод цены сделки с ввозимыми товарами, предусматривающий, что под ценой сделки понимается фактически уплаченная или подлежащая уплате цена за ввозимые товары, согласно контракту. В нее включаются также некоторые другие расходы, если они не были ранее учтены, в частности:

- по доставке ввозимых товаров до места таможенного оформления (в том числе по

погрузке, выгрузке, перегрузке и складированию товаров, страхованию, выплате комиссионных и/или иных вознаграждений посредникам и стоимость контейнеров);

- на упаковку товаров, включая упаковочные материалы и работы по их упаковке;
- части стоимости товаров (работ, услуг), которые прямо или косвенно были предоставлены импортерам бесплатно или по сниженным ценам для использования при производстве (продаже, отчуждении) на экспорт оцениваемых товаров, включая стоимость сырья, материалов, комплектующих изделий, инструментов, пробного оборудования, инженерной проработки, дизайна эскизов, чертежей и т. п.;
- на лицензирование и/или иных платежей за использование объектов интеллектуальной собственности, предусмотренные условиями продажи/отчуждения оцениваемых товаров;
- части доходов импортера от любой последующей продажи/отчуждения или использования товаров, подлежащие возврату экспортеру.

Каждый последующий метод определения таможенной стоимости применяется при отсутствии возможностей использования предыдущего метода.

Таможенная стоимость экспортируемых товаров рассчитывается в соответствии с нормами, предусмотренными гл. 5 Таможенного кодекса Евразийского экономического союза (далее — ТК ЕАЭС) (приложение № 1 к Договору о ЕАЭС) [3,4]. Таможенная стоимость вывозимых товаров определяется теми же методами, что и стоимость ввозимых товаров (за исключением метода вычитания) и, как и по импортным операциям, основным методом определения таможенной стоимости экспортируемых товаров является метод по стоимости сделки с вывозимыми товарами, в которую включаются цена товара и дополнительные начисления, закрытый перечень которых установлен ст. 39 гл. 5 ТК ЕАЭС.

Системе учета импортно-экспортных операций присущи особенности, обусловленные необходимостью применения большого числа дополнительных документов, в состав которых входят не только оформленные российской стороной, но и полученные от зарубежных партнеров; расчетов в валюте; особого порядка учета налога на добавленную стоимость (далее — НДС) и отчетности по нему; расхождений в периодах учета доходов, полученных от экспортных операций и сумм НДС, относящегося к нему; необходимости налогообложения доходов, выплачиваемых зарубежным партнерам, и дополнительной отчетности по ним.

К дополнительным документам по импортно-экспортным операциям относятся, в т. ч.:

- внешнеторговые контракты, содержащие условия поставки, отраженные в Инкотермс;
- платежные документы иностранных партнеров;
- поручения на покупку или продажу валюты;
- документы, подтверждающие регистрацию контрагента в иностранном государстве;
- инвойсы, служащие основой для осуществления бухгалтерских записей и расчетов;
- иностранные перевозочные документы и инвойсы поставщиков;
- заявления о ввозе товаров и уплате косвенных налогов, перечни к ним и особая декларация по НДС при импорте из стран ЕАЭС;
- дополнительные строки и разделы в обычной декларации по НДС;
- декларация о доходах, поступивших из зарубежных источников;
- налоговый расчет данных о выплаченных зарубежным партнерам доходах;
- документы на оплату налогов, связанных с выплатой доходов зарубежным партнерам;
- прочая документация.

Особенностью применяемых при оформлении импортно-экспортных операций документов, является их составление на двух языках, а при их оформлении на иностранном языке, наличие построчного перевода. Кроме того, наряду с увеличением количества документов, растет и число требуемых при проверках со стороны налоговых и таможенных органов копий, например, при возмещении НДС по экспорту и декларировании товаров.

Организация бухгалтерского учета импортно-экспортных операций сопряжена не только с увеличением числа учетных документов, но и со спецификой отражения импортно-экспортных операций, а также составления отчетности. В частности, речь может идти о:

- учете сумм, поступающих или выраженных в валюте, параллельно в двух валютах: иностранной с пересчетом ее в рубли по правилам ПБУ 3/2006, утвержденного приказом Минфина РФ от 27.11.2006 № 154н и актуальных правил НК РФ по курсовым разницам [5,6];
- отслеживании дат перехода права собственности на импортируемый/экспортируемый товар по базисным условиям поставки Инкотермс, указанным в контракте;
- формировании стоимости приобретенного за границей имущества с дополнительным включением в нее таможенных платежей (п. 1 ст. 160 НК РФ);
- включении в финансовый результат на отчетную дату итогов переоценки валютных остатков денежных средств и расчетов с контрагентами, выраженных в иностранной валюте;
- организации раздельного аналитического учета для получения необходимых данных для бухгалтерской, налоговой, статистической отчетности, учитывающей наличие ВЭД;
- контроле полноты поступления денежных средств в оплату по валютному контракту с иностранным покупателем;
- отражении в учете налогов, дополнительно начисляемых в связи с введением ВЭД;
- соблюдении особых правил для принятия к вычету НДС по импорту и экспорту;
- корректном заполнении и соответствии учетным данным налоговых отчетов и др.

Специфика налогообложения импортно-экспортных операций заключается в осуществлении множества дополнительных действий, связанных с применением НДС. В данном контексте, особое внимание необходимо уделить экспорту, требующему организации раздельного учета операций, соблюдения сроков сбора и представления пакета нужных документов, выделения неподтвержденных/подтвержденных с опозданием отгрузок, контроля полноты оплаты поставок контрагентом, заполнения дополнительных разделов декларации, регулярной подготовки объемных пакетов документов для налогового и таможенного контроля, а также импорту из стран, входящих и не входящих в ЕАЭС, в частности:

- импорту из стран ЕАЭС, при котором необходимо соблюдать достаточно ограниченные сроки представления документов по налогу в налоговые органы, уплаты его в увязке с предъявлением к вычету, а также составления дополнительной декларации;
- обязанности уплаты налога при оплате за ряд услуг (п. 1 ст. 148 НК РФ), оказываемых вне территории Российской Федерации и заполнение по нему особого раздела декларации;
- наличия особенностей налогообложения товаров, возникающих в определенных ситуациях, возникающих, как при их вывозе, так и при ввозе товаров (ст. 151 НК РФ) и др.

Специфичен также порядок налогообложения прибыли, в связи с тем, что выручка от экспортных операций учитывается в момент перехода права собственности (рисков) на товар, т. е., в момент отгрузки, а право на вычет НДС по такой отгрузке может подтверждаться в совершенно другом налоговом периоде. Это означает, что налоговые базы по прибыли и НДС при экспорте по одному и тому же периоду не всегда совпадают и нельзя для прибыли отгрузку на экспорт учитывать в увязке с фактом подтверждения права на вычет по НДС.

Кроме анализируемых особенностей оценки, учета и налогообложения внешнеторговых операций, носящих общий характер, целесообразно, на наш взгляд, конкретизировать некоторые из них, имеющие особую значимость для импортно-экспортных операций.

Относительно оценки, «согласно п. 9 ФСБУ 5/2019 «Запасы», импортируемые товары признаются в учете по фактической себестоимости или справедливой стоимости, предусмотренной МСФО (IFRS) 13 «Оценка справедливой стоимости», введенного в действие на территории России приказом Минфина от 28 декабря 2015 г. № 217н» [7;129]. В их состав входят контрактные цены и сопутствующие издержки, отражаемые на бухгалтерских счетах:

- Д 41 «Товары» К 60 «Расчеты с поставщиками и подрядчиками» — стоимость товаров;
- Д 44 «Расходы на продажу» К 60 — стоимость логистических и посреднических услуг;
- Д 44 К 76 «Расчеты с разными дебиторами и кредиторами», субсчет «Расчеты с таможней» — стоимость таможенных начислений, в частности, таможенных сборов;
- Д 41 К 44 — включение в стоимость товаров затрат на их приобретение;
- Д 41 К 19 «Налог на добавленную стоимость по приобретенным ценностям», субсчет «Акцизы» — сумма акциза по подакцизным товарам.

При последующей оплате, совершение внешнеторговых операций предусматривает пересчет валютной стоимости поставляемых товаров по курсу Банка России, установленный на день их принятия к учету, а авансовых платежей - на дату перечисления денежных средств. Возникающие курсовые разницы отражаются в бухгалтерском учете как прочие доходы или расходы организации, в зависимости от того, в какую сторону меняется соотношение курса. Особенностью оценки, учета и налогообложения внешнеторговых операций является исчисление и уплата предусмотренных таможенным и налоговым законодательством таможенных платежей, в состав которых входят таможенные сборы, ввозные и вывозные таможенные пошлины, акцизы и НДС. Как правило, таможенная стоимость является основой исчисления таможенных сборов и ввозной таможенной пошлины (при применении адвалорных и комбинированных ставок), в то время, как согласно п. 1 ст. 160 НК РФ, основой исчисления НДС служит совокупная величина, объединяющая таможенную стоимость, ввозную таможенную пошлину и, по подакцизным товарам, - соответствующую сумму акциза. По импортным операциям НДС обычно переводится на баланс ФТС России авансом с целью формирования депозита, с которого при совершении очередных поставок последовательно списываются нужные суммы. Такие операции в учете отражаются следующими записями:

Дебет 76 «Расчеты с разными дебиторами и кредиторами», субсчет «Расчеты с таможней» Кредит 51 «Расчетный счет» — перечисление авансового платежа;

Дебет 19 «Налог на добавленную стоимость по приобретенным ценностям», субсчет «НДС» Кредит 68 «Расчеты с бюджетом», субсчет «Взаиморасчеты по НДС» — начисление подлежащего уплате суммы НДС.

Дебет 68 Кредит 76 (субсчета) — списание задолженности за счет авансовых платежей. Участники ВЭД, использующие общую систему налогообложения, могут принять к вычету произведенные ранее выплаты, при условии, что ввозимые товары будут использоваться для совершения операций, относящихся к данному формату налогообложения, а, применяющие специальные режимы, включают суммы уплаченных налогов в свои расходы.

Специфичным для импортно-экспортных операций, облагаемых НДС, является и порядок заполнения книги покупок при импорте, учитывающий, при этом, откуда ввозятся товары: из стран ЕАЭС или других стран. В первом случае в книге покупок вместо счета-фактуры регистрируется заявление о ввозе, с указанием его номера, присвоенного налоговой инспекцией, даты регистрации и принятия к учету товаров, кода операции, зависящий от статуса участника ВЭД (собственник, комитент, доверитель, принципал), вида внешнеторгового контракта, его валюты, а также информации о прослеживаемости товаров. Во втором случае, вместо счета-фактуры необходимо регистрировать декларацию на товары, с указанием ее регистрационного номера, даты регистрации и принятия к учету товаров, с указанием их стоимости, кода операции, реквизитов платежного поручения на уплату «ввозного» НДС, суммы, принятой к вычету и информации о прослеживаемости товаров [8]. Регистрацию указанных документов необходимо провести в квартале, когда будут выполнены условия для вычета «ввозного» НДС (п. 2 ст. 171, п. 1 ст. 172 НК РФ), а при его переносе - в следующих кварталах, но не позднее трех лет с момента принятия к учету товаров (п. 1.1 ст. 172 НК РФ). При ввозе сырьевых товаров, предназначенных для последующего экспорта, с применением ставки НДС 0%, применение вычетов и регистрация заявления в книге покупок осуществляется в особые сроки (пп.1 п.1 ст.164, п. 9 ст.167, п.3 ст. 172 НК РФ).

Осуществляя импортные операции, необходимо учесть особенности приобретения оборудования, признаваемого объектом обложения НДС (пп.4, п. 3 ст. 38 НК РФ), а также исключения, предусматривающие освобождение от уплаты НДС (ввоз технологического оборудования, аналога которого не производятся в РФ, перечисленные в п.4 ст. 54 ТК ЕАЭС и ст. 150 НК РФ, по Перечню, утвержденному Постановлением Правительства РФ от 30.04.2009 № 372 (п.7 ст. 150 НК РФ, пп.1 п.6 ст. 72 Договора о ЕАЭС, Письмо Минфина РФ от 19.06.2024 № 03-07-13/1/56528); оборудования, помещенного под процедуру выпуска для внутреннего потребления после завершения процедуры свободной таможенной зоны на территории ОЭЗ в Калининградской области, при соблюдении условий пп.1.1 п.1 ст.151 НК РФ и оборудования из

ЕАЭС, если его реализация освобождена от НДС согласно с. 149 НК РФ (п. 2 ст. 71 Договора о ЕАЭС, п.1 ст. 7 НК РФ, Определения Верховного Суда РФ от 30.05.2016 № 168-ПЭК16).

Уплаченный НДС принимается к вычету после принятия оборудования к учету и подтверждения его уплаты (п. 1 ст.172, п. 2 ст. 171 НК РФ), если оно будет использоваться в деятельности, облагаемой НДС или при оказании услуг (работ), местом реализации которых не признается территория РФ (кроме операций, предусмотренных ст. 149 НК РФ).

«Ввозной» НДС учитывается в стоимости оборудования, если оно:

- ввезено из государств, не являющихся участниками ЕАЭС и будет использоваться в операциях, не облагаемых НДС (пп. 1 п.2 ст. 170 НК РФ);
- будет использоваться для производства и реализации товаров, местом реализации которых не признается территория РФ (пп. 2 п. 2 ст. 170 НК РФ);
- будет использоваться для оказания услуг (выполнения работ), предусмотренных ст. 149 НК РФ, местом реализации которых не признается РФ (пп.2.1 п.2 ст. 170 НК РФ);
- импортер не является плательщиком или освобожден (в том числе по УСН от уплаты НДС (пп. 3 п.2 ст 170 НК РФ) или намерен использовать оборудование в операциях, не признаваемых реализацией по п. 2 ст 146 НК РФ, если иное не установлено гл. 21 НК РФ (пп. 4 п. 2 ст. 170 НК РФ).

При применении участником ВЭД упрощенной системы налогообложения с объектом «доходы минус расходы», «ввозной» НДС учитывается в зависимости от ставки НДС:

- по стандартной ставке 20% и принимается к вычету при соблюдении необходимых условий (п.2 ст. 171, ст. 172 НК РФ) после принятия оборудования на учет, за исключением случаев, перечисленных в п. 2 ст 170 НК РФ, НДС - учитывается в стоимости оборудования;
- по пониженным ставкам 5% (7%) - не принимается к вычету, а учитывается в стоимости оборудования (п. 8 ст. 164, пп. 8 п.2 ст. 170, пп.1,2 п. 2 ст. 171 НК РФ), начиная с 2025 года.

Сумма НДС, уплаченного при ввозе оборудования, ранее принятая к вычету и возвращаемая участнику ВЭД, в связи с ее неправомерным взысканием, восстанавливается в налоговом периоде ее возврата (Письмо МФ РФ от 16.08.2017 № 03-07-08/52520).

Уплата импортером (декларантом) таможенных сборов за совершение таможенными органами таможенных операций, связанных в том числе с выпуском товаров (п. 1 ст. 47 ТК ЕАЭС, ст. 37 Федерального закона от 03.08.2018 № 289-ФЗ «О таможенном регулировании в Российской Федерации» осуществляется до выпуска товаров. Обязанность их уплаты, как и ввозных таможенных пошлин (пп.1,3 п.1 ст.46, ст.50, пп.1 п.1 ст.135 ТК ЕАЭС), возникает со дня регистрации декларации на товары (п.4 ст. 47 ТК ЕАЭС, п.1 ч.1 ст. 41, ч.1 ст. 43 ФЗ № 289).

При принятии к учету оборудования, стоимость которого выражена в иностранной валюте, нужно пересчитать его стоимость в рубли по курсу, установленному Банком России (п.п. 6,9 ПБУ 3/2006): на дату перечисления аванса поставщику (если внешнеторговым контрактом предусмотрена предварительная оплата) - в части, оплаченной авансом или: на дату принятия оборудования к учету - в части, не покрытой ранее перечисленным авансом.

Если расчеты по внешнеторговому контракту проводятся в иностранной валюте, бухгалтерские записи отражаются в рублях и одновременно в валюте платежа в рублях по курсу Банка России, действующему на дату перечисления. Кредиторскую задолженность по внешнеторговому контракту в иностранной валюте, образовавшуюся после принятия оборудования к учету, в бухгалтерском учете нужно регулярно пересчитывать (п. 7 ПБУ 3/2006). Переоценивать задолженность и рассчитывать курсовые разницы по кредиторской задолженности в бухгалтерском учете нужно на каждую отчетную дату до завершения расчетов, а также на даты платежей в погашение задолженности (п. 7 ПБУ 3/2006).

В фактическую себестоимость импортируемых товаров, а при экспорте - в расходы на обычные виды деятельности, могут включаться расходы на оплату услуг таможенного представителя (брокера), включенного в реестр таможенных представителей, совершающее таможенные операции от имени и по поручению декларанта или иного заинтересованного лица (пп. 44 п. 1 ст. 2 ТК ЕАЭС), деятельность которого регламентируется гл. 55 ТК ЕАЭС. Отражение в учете

услуг таможенного представителя (брокера) при импорте осуществляются в соответствии с Инструкцией по применению Плана счетов бухгалтерского учета финансово-хозяйственной деятельности организаций, утвержденного Приказом Минфина России от 31.10.2000 № 94н (далее - Инструкция № 94н)), по аналогии с внутренними операциями.

Если услуги таможенного представителя (брокера) оказаны не в рамках договора транспортной экспедиции (для которых согласно пп.2.1 п. 1 ст. 164 НК РФ предусмотрена ставка НДС 0%), налогообложение указанных услуг производится по налоговой ставке, предусмотренной п. 3 ст. 164 НК РФ (Письмо ФНС России от 19.07.2017 № СД-4-3/14105@).

Организации, применяющие УСН и уплачивающие НДС по пониженным ставкам, не могут принять к вычету «входной» НДС по услугам таможенного представителя (брокера), так как он включается в стоимость приобретенных услуг (п. 8 ст. 164, пп. 8 п. 2 ст. 170 НК РФ). В целях налогообложения прибыли расходы на оплату услуг таможенного брокера учитываются в составе прочих расходов, связанных с производством и реализацией. Общие требования к учитываемым для целей налогообложения прибыли расходам установлены ст. 252 НК РФ.

Сумма НДС, уплаченную за участника ВЭД таможенным агентом/брокером, принимается к вычету, если по условиям договора участник возмещает им эти расходы (Письма МФ РФ от 18.07.2019 № 03-07-08/53417 и 26.10.2011 № 03-07-08/297) при выполнении условий импорта товаров напрямую, без посредника. Ошибочно уплаченная сумма НДС, например, при ввозе не облагаемых НДС товаров, может быть заявлена к вычету при соблюдении общих условий для получения вычетов (п.2 ст.171, п.1 ст.172 НК РФ).

Можно принять к вычету и уплаченную сумму доначисленного НДС по результатам корректировки таможенной стоимости (п. 2 ст. 171, п. 1 ст. 172 НК РФ, Письма Минфина России от 15.02.2022 № 03-07-08/10372, от 22.11.2021 № 03-07-08/94165, от 25.07.2011 № 03-07-08/239). При принятии к вычету «ввозного» НДС после оприходования товаров и его уплаты в одном квартале и корректировке таможенной стоимости и доплате суммы налога в другом, вычет сумм изначально рассчитанного и доначисленного НДС осуществляется в разных периодах. Для принятия доначисленного налога к вычету, в книге покупок нужно зарегистрировать декларацию на товары со скорректированной стоимостью, документ об уплате доначисленного НДС и суммы доначисленного налога, принимаемого к вычету.

Существует много особенностей, оценки, учета и налогообложения, касающихся экспорта. Прежде всего, это касается выручки, признаваемой доходом от обычных видов деятельности на дату их реализации (п.п.6, 6.1 ПБУ 9/99 «Доходы организации») и себестоимости продаж, признаваемой в текущем периоде (п.9 ПБУ 10/99 «Расходы организации»). Из-за несовпадения периодов отгрузки и реализации товаров и особых правил перехода права собственности на них, содержащихся в внешнеторговом контракте, учетная политика предусматривает использование счета 45 «Товары отгруженные» для списания отгруженных товаров и порядок учета НДС, начисленного по неподтвержденному экспорту.

В бухгалтерском и налоговом учете экспортера выручка от реализации экспортных товаров принимается в размере договорной стоимости, пересчитанной в рубли по официальному курсу иностранной валюты, установленному Банком России на дату реализации товаров (п. п. 6, 6.1 ПБУ 9/99, п. п. 4, 5, 6 ПБУ 3/2006). При отсутствии установленного курса, как и по импортным операциям, пересчет стоимости активов/обязательств, выраженных в иностранной валюте, в рубли производится по кросс-курсу соответствующей валюты, рассчитанному исходя из курсов иностранных валют, установленных Банком России (п. 5 ПБУ 3/2006). В данном случае следует воспользоваться официальным курсом доллара США по отношению к рублю, действующим на дату определения курса, и курсом валюты контракта к доллару США на дату, предшествующую дате определения курса. При этом могут быть использованы котировки данных валют к доллару США, представленные, в частности, в информационной системе Reuters (Письмо Банка России от 14.01.2010 № 6-Т). В случае недоступности соответствующих источников информации или отсутствия в них данных о необходимых курсах валют на требуемую дату допускается использование сведений иных поставщиков информации, например российских и зарубежных информационных агентств, организаторов торговли,

национальных банков и других. В случае невозможности получения необходимых данных из всех перечисленных источников допускается использование сведений на последнюю дату, за которую такие данные имеются, но не ранее чем за предыдущую дату определения курса (Письмо Минфина России от 28.09.2022 № 03-03-06/1/93612).

В последующем выручка от реализации товаров не пересчитывается в связи с изменением курса иностранной валюты, а пересчету подлежит лишь дебиторская задолженность покупателя по оплате реализованных товаров на дату совершения операции, а также на отчетную дату (п.п.4,5,6,7 ПБУ 3/2006). При пересчете дебиторской задолженности могут возникать положительные/отрицательные курсовые разницы (п. п. 11, 12 ПБУ 3/2006), учитываемые в составе прочих доходов/расходов (п.13 ПБУ 3/2006, п.7 ПБУ 9/99, п.11 ПБУ 10/99) на счете 91 «Прочие доходы и расходы», с/с 1 «Прочие доходы» или 2 «Прочие расходы». При осуществлении экспортных операций особое внимание необходимо уделить особенностям налогообложения операций с сырьевыми и несырьевыми товарами [9]. К несырьевым товарам относятся все виды товаров, не перечисленные в указанном Перечне. В данном контексте, следует обратить внимание на то, что заявление НДС к вычету по приобретенным для экспортных операций товарам (работам, услугам) возможно в общеустановленном порядке, но только в отношении несырьевых товаров. В части экспорта сырьевых товаров, перечень которых приведен в абз. 4 п.10 ст. 165 НК РФ, данное правило не действует (Письмо Минфина России от 18.10.2019 № 03-07-08/80286). При этом, налогообложение производится по ставке 0% при реализации товаров, вывезенных в таможенной процедуре экспорта, как за пределы ЕАЭС, так и в страны - участницы ЕАЭС.

Для подтверждения ставки 0% в налоговые органы одновременно с налоговой декларацией нужно представить в налоговые органы: реестр в электронной форме и Формату, утвержденным Приказом ФНС России от 26.12.2023 № ЕД-7-15/1003@ и документы, сведения из которых включены в соответствующий реестр), - при экспорте в страны, не входящие в ЕАЭС и пакет документов, предусмотренных п. 1.3 ст. 165 НК РФ, - при экспорте в ЕАЭС в срок до 180 дней: с даты помещения товаров под таможенную процедуру экспорта, - при экспорте за пределы ЕАЭС и, с даты отгрузки товаров - при экспорте в страны ЕАЭС.

Если экспорт подтвержден по истечении 180 дней, уплаченный по неподтвержденному ранее экспорту НДС, подлежит налоговому вычету при соблюдении требований ст.171-172 НК РФ, предусматривающих экономические выгоды участника ВЭД в виде погашения обязательства перед бюджетом по НДС, и должен учитываться в качестве актива. При отсутствии вероятности получения экономических выгод в будущем признается не актив, а расход. В условиях неопределенности следует руководствоваться принципом осмотрительности (п. 6 ПБУ 1/2008 «Учетная политика организации») и, так как, порядок отражения в учете НДС, начисленного по неподтвержденному экспорту, нормативно не установлен и должен быть предусмотрен учетной политикой экспортера (п. 4 ПБУ 1/2008).

По нашему мнению, сумму НДС, начисленную по неподтвержденному экспорту, целесообразнее отразить не на 68 счете (чтобы избежать искажения отчетности), а на отдельном субсчете «НДС по неподтвержденному экспорту» к 19(76) счетам, оформив при подтверждении экспорта и возникновении права на вычет, принятие к вычету суммы НДС записью: Д68 К19(76), с/с «НДС по неподтвержденному экспорту». Если в дальнейшем экспорт не будет подтвержден, сумма начисленного НДС должна включаться в состав прочих расходов через начисление по Д19(76, 68), субсчет «НДС по неподтвержденному экспорту» и К68-НДС и признание в состав прочих расходов суммы НДС по Д 91-2 К 19 (76,68).

Особенностью экспортных операций, является и то, что при реализации товаров, вывезенных в таможенной процедуре экспорта, налогоплательщик вправе отказаться от применения нулевой ставки НДС (п. 7 ст. 164 НК РФ) и применить стандартные ставки 20 или 10% (п. п. 2 и 3 ст. 164 НК РФ). Для этого необходимо не позднее 1-го числа налогового периода, с которого налогоплательщик намерен не применять нулевую ставку, представить в налоговый орган заявление. Отказ распространяется на все экспортные операции без права выбора и действует не менее 12 месяцев (п. 7 ст. 164 НК РФ).

Особенностью оценки, учета и налогообложения экспортных, как и импортных операций, является уплата таможенных платежей, прежде всего: вывозной таможенной пошлины и таможенных сборов (пп. 33 п. 1 ст. 2, 5 п. 1 ст. 46, п. 1 ст. 47, п. 3 ст. 49, п. 1 ст. 51, ст. 140 ТК ЕАЭС, ст. 35 Закона РФ от 21.05.1993 № 5003-1 «О таможенном тарифе»). Таможенные сборы уплачиваются при экспорте только в отношении товаров, которые облагаются вывозными таможенными пошлинами (ст. 37, п. 26 ч.1 ст. 47 Федерального закона от 03.08.2018 № 289-ФЗ, Письмо ФТС России от 07.09.2018 № 01-11/57109).

Таможенные платежи учитываются в составе расходов на продажу на счете 44 «Расходы на продажу» и списываться на субсчет 90-5 «Экспортные пошлины». Расчеты по вывозным таможенным пошлинам и таможенным сборам учитываются на счете 76 «Расчеты с разными дебиторами и кредиторами», субсчет «Расчеты по таможенным платежам» (табл. 1).

Таблица 1. Основные хозяйственные операции и корреспонденция счетов по экспорту товаров

Содержание операции	Дебет	Кредит
Списание фактической себестоимости отгруженных товаров на дату передачи перевозчику	45	41
Перечисление таможенных платежей (вывозной таможенной пошлины и таможенного сбора)	76	51
Признание выручки от продажи товара на экспорт	62	90-1
Включение в себестоимость продаж фактической себестоимости реализованных товаров	90-2	45
Включение таможенных платежей в расходы на продажу	44	76
Списание расходов на таможенные платежи	90-5	44
Отражение положительных/отрицательных курсовых разниц по расчетам с покупателем	62 (91-2)	91-1 (62)
Получение оплаты от покупателя	52	62
Принятие к вычету НДС (на последнее число квартала, в котором собран полный пакет документов, подтверждающих обоснованность применения налоговой ставки 0% по сырьевым товарам; по несырьевым товарам - на дату их принятия к учету при наличии правильно оформленного счета-фактуры поставщика)	68	19-3
Начисление НДС со стоимости реализованных на экспорт товаров при отсутствии подтверждающих документов (документы, подтверждающие обоснованность применения налоговой ставки 0%, не собраны в установленный срок)	19-4	68
Принятие к вычету «входного» НДС (в отношении сырьевых товаров вычет производится на дату отгрузки экспортированных товаров)	68	19-3
Признание суммы НДС в составе прочих расходов	91-2	19-4
Сторнирование суммы НДС, признанного в составе прочих расходов, если подтверждающие документы собраны по истечении 180 календарных дней (в течение трех лет после окончания периода отгрузки товаров на экспорт)	91-2	19-4
Принятие к вычету НДС, начисленного со стоимости реализованных на экспорт товаров, в налоговом периоде, в котором собран пакет документов, обосновывающих применение налоговой ставки 0%	68	19-4
Восстановление суммы «входного» НДС, принятой ранее к вычету (в отношении сырьевых товаров)	19-3	68
Принятие к вычету суммы «входного» НДС (в отношении сырьевых товаров)	68	19-3

Рассматривая вопросы учета и налогообложения экспортных операций сырьевых и несырьевых товаров, следует также обратить внимание на такую особенность, как обязанность ведения раздельного учета сумм «входного» НДС по товарам (работам, услугам),

имущественным правам, используемым в экспортных операциях. Законодательством такая обязанность не установлена, а порядок принятия к вычету сумм «входного» НДС по данным операциям различается в зависимости от экспортируемого товара, в некоторых случаях возникает необходимость раздельного учета. Например, при экспортной реализации несырьевых товаров отсутствует необходимость ведения раздельного учета, поскольку суммы «входного» НДС учитываются в общем порядке, а при экспорте сырьевых товаров установлен особый порядок принятия его к вычету. В данном контексте, экспортеры сырьевых товаров должны разработать самостоятельно и закрепить в приказе об учетной политике организации порядок раздельного учета (п. 10 ст. 165 НК РФ). Для этого участник ВЭД может использовать такие показатели, как стоимость товаров (работ, услуг, имущественных прав), реализуемых за соответствующий налоговый период, фактические расходы на производство и (или) реализацию товаров (работ, услуг), или иные показатели, выбранные с учетом особенностей своей деятельности (Письмо Минфина России от 17.07.2019 № 03-07-08/53071). Подтверждением ведения раздельного учета могут являться, например, учетная политика, методика ведения раздельного учета, оборотно-сальдовые ведомости, справка о расчете НДС, приказ руководителя о ведении раздельного учета, регистры бухгалтерского учета и др.

Резюмируя вышеизложенное, следует отметить наличие множества особенностей, относящихся к сфере внешнеэкономической деятельности в целом и импортно-экспортных операций, в частности. Они затрагивают, в полной мере, вопросы ценообразования, налогообложения, бухгалтерского и налогового учета и отчетности, таможенного и налогового контроля и администрирования и требуют от всех участников внешнеэкономических отношений глубоких научно-теоретических и организационно-методических знаний, профессиональных навыков и практических умений по всем перечисленным направлениям.

В данном контексте, следует отметить определенный уровень гармонизации систем учета и налогообложения импортно-экспортных операций, осуществляемых в рамках ЕАЭС и, в то же время, существование различий в подходах к установлению ставок НДС и акцизов, определению степени их дифференциации по видам товаров и операций с ними. Такие различия обусловлены несовпадением интересов национальной экономической политики стран Союза. Полная унификация ставок косвенных налогов не считается целесообразным способом развития налоговых систем стран Союза ввиду сложности практического внедрения единых ставок, обеспечивающих выполнение целей национальных экономик стран ЕАЭС.

Наличие большого разнообразия нерешенных проблем в сфере внешней торговли, вызванных неоднородностью импортируемых и экспортируемых товаров, работ, услуг и имущественных прав, методов и подходов к их оценке, в значительной мере, отличающихся от применяемых в процессе осуществления предпринимательской деятельности внутри страны, неоднозначных правил ведения бухгалтерского и налогового учета и отчетности, осуществляемых на основе национальных и международных стандартов, которым также присущи свои специфические черты, неоднозначностью норм таможенного и налогового законодательства и практики их применения даже внутри одного государства, тем более, усиливающейся на наднациональном и международном уровнях и многими другими отличиями, свидетельствуют о большом значении поиска и нахождения путей совершенствования всех рассматриваемых систем. Они должны быть нацелены на развитие организационно-правовых, информационно-технологических и методико-прикладных инструментов и механизмов, призванных упрощать процессы осуществления импортно-экспортных операций, их оценки, учета и налогообложения и, как следствие, расширение международных хозяйственных связей и международной кооперации, увеличение объемов внешнеторгового оборота, а на этой основе, собираемости прямых и косвенных налогов, необходимых для реализации социально-экономической политики государства, повышения уровня благосостояния его граждан и обеспечения экономической безопасности страны.

Список использованной литературы:

1. Международные правила толкования торговых терминов (Incoterms), опубликованные Международной торговой палатой (МТП) в 1936 году // URL: <http://www.consultant.ru>
2. Закон Российской Федерации от 21 мая 1993 г. № 5003-1 «О таможенном тарифе» (ред. от 26.12. 2024 г. // URL: <http://www.consultant.ru>
3. Таможенный кодекс Евразийского экономического союза» (ред. от 29.05.2019) (приложение № 1 к Договору о Таможенном кодексе Евразийского экономического союза) // URL: <http://www.consultant.ru>
4. Договор о Евразийском экономическом союзе (Астана, 29 мая 2014 г.) (ред. от 25.05.2023) (с изм. и доп., вступ. в силу с 24.06.2024) // URL: <http://www.consultant.ru>
5. Приказ Минфина РФ от 27 ноября 2006 г. № 154н «Об утверждении Положения по бухгалтерскому учету «Учет активов и обязательств, стоимость которых выражена в иностранной валюте»(ПБУ 3/2006)» // URL: <http://www.consultant.ru>
6. Налоговый кодекс РФ, часть I от 31.07.1998 № 146-ФЗ (ред. от 21.01.2025 г.) и часть II от 05.08.2000 № 117-ФЗ (ред. от 28.12.2024) (с изм. и доп., вступ. в силу с 01.04.2025) // Официальный интернет-портал правовой информации // URL: <http://www.pravo.gov.ru>.
7. Воронченко Т. В., Современные тренды российского учета, контроля и налогообложения внешнеторговых операций // В сборнике: International Scientific Conference on Accounting: ISCA 2024: 13 Edition, April 5-6 2024, Chisinau: Collection of scientific articles = Culegere de articole științifice / scientific committee: Alexandru Stratan, Andreea Stanciu, Victor Voluța [et al.]. – Chișinău: SEP ASEM, 2024. – 338 p.: fig., tab., С. 128-136.
8. Постановление Правительства РФ от 26.12.2011 № 1137 «О формах и правилах заполнения (ведения) документов, применяемых при расчетах по налогу на добавленную стоимость» (ред. от 29.10.2024 г. // URL: <http://www.consultant.ru>
9. Постановление Правительства РФ от 18 апреля 2018 г. № 466 «Об утверждении перечня кодов видов сырьевых товаров в соответствии с единой Товарной номенклатурой внешнеэкономической деятельности Евразийского экономического союза» (ред. от 26.04.2022 г.) // URL: <http://www.consultant.ru>

ACCOUNTING AND TAX OPTIMIZATION OF FIXED ASSETS TRANSACTIONS

Liudmila LAPITKAIA

Academy of Economic Studies of Moldova

E-mail: liudmila@ase.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9739-0495>

Abstract: The correct organization of accounting of transactions with fixed assets is of great importance both for the reliable presentation of information in financial statements and for determining the result of the enterprise's activity both in accounting and for taxation purposes. Due to the fact that operations with fixed assets represent not only the receipt and disposal, depreciation accrual, repair, leasing operations, contribution to the authorized capital, etc., thus the author analyzes the consequences of such operations on the result of the enterprise's activity and income tax liability from entrepreneurial activity. This article considers various situations on operations with fixed assets, as well as their impact on the indicators of financial statements of the enterprise. According to the materials of the conditional examples it is possible to analyze the tax consequences for the enterprise on operations with fixed assets, to outline ways to optimize tax payments and correctly develop a policy of tax planning of the enterprise regarding transactions with fixed assets.

Keywords: fixed assets, optimization, taxable income, depreciation

JEL Classifications: M41

Introduction

Transactions with fixed assets are performed by practically every enterprise. At the same time, through different recognition of income and expenses on operations with fixed assets, as well as depreciation and repair, in financial accounting and for tax purposes, there is an adjustment of taxable income, which ultimately affects the calculation of income tax liability from business activities. Thus, a competent policy of the enterprise on operations with fixed assets can significantly contribute to the tax optimization of settlements with the budget in terms of income tax from business activities.

It is well known that the differences between the recognition of elements in financial accounting and for tax purposes, arise on income and expenses. However, the initial recognition of the cost of fixed assets in financial accounting and for tax purposes may be different. Thus, for a more in-depth study of this issue, the provisions should be considered:

1. Law "On Accounting and Financial Reporting" No. 287 of December 15, 2017,
2. Tax Code of the Republic of Moldova, Law 1163/1997,
3. "Regulations on the procedure for accounting and accrual of depreciation of fixed assets for tax purposes", approved by the Government of the Republic of Moldova No. 704 of December 27, 2019,
4. Resolution on approval of the Catalogue of Fixed Assets No. 941 of December 22, 2020,
5. National Accounting Standard (NAS) "Long-term Intangible and Tangible Assets",
6. National Accounting Standard (NAS) "Asset Impairment",
7. National Accounting Standard (NAS) "Exchange Rate Currency and Amount Differences".

Let's analyze: what provisions of the National Accounting Standards (NAS) and the Tax Code of the Republic of Moldova differ from each other in terms of transactions with fixed assets, for further tax optimization:

- ❖ *Recognition of fixed assets,*
- ❖ *Initial valuation of fixed assets,*
- ❖ *Income from fixed assets transactions,*
- ❖ *Expenses on fixed asset transactions,*

- ❖ *Depreciation of fixed assets (including those received free of charge, when partially financing the acquisition of fixed assets from sources of non-taxable income, when fixed assets are received at subsidies),*
- ❖ *Repair and maintenance of leased fixed assets (leasing, property lease, operating lease or concessions),*
- ❖ *Revaluation of fixed assets.*

Analysis

Let us analyze the relevant requirements for fixed assets in accordance with the provisions of the tax legislation of RM and financial accounting.

The initial recognition of fixed assets in financial accounting and for taxation purposes has its differences, which are presented in the table below.

Table 1. Initial recognition of fixed assets

According to the provisions of the National Accounting Standards "Long-term intangible and tangible assets"	According to the provisions of the Tax Code of the Republic of Moldova
Item 4. Fixed assets are long-term tangible assets that have been put into operation, the unit value of which exceeds the cost limit provided for by tax legislation or the materiality threshold established by the entity in accounting policies.	Article 26¹. "Deduction of depreciation of fixed assets". Fixed assets on which depreciation is calculated are tangible property intended for use in entrepreneurial activity, reflected in the balance sheet of the taxpayer in accordance with the legislation, the value of which is expected to decrease with physical and moral deterioration and whose service life exceeds one year, and the cost is 12,000 lei.

Source: Elaborated by the author based on NAS (NAS L.-t. I., 2013) and Tax Code (Tax Code of the Republic of Moldova, 1997)

Since neither the provisions of the NAS nor the Law "On Accounting and Financial Reporting" (Law, 2017) establish a specific limit in lei equivalent for the recognition of fixed assets, the limit of 12,000 lei established by the Tax Code is adopted in accounting. If the accounting policies of an enterprise establish a limit for the recognition of fixed assets that differs from that specified in the Tax Code, this may affect the taxable income of the enterprise.

Let us consider the situation: in 200X, an enterprise established the following limits for the recognition of fixed assets in its accounting policies:

- a) the limit is set at 10,000 lei (lower than specified in the Tax Code - 12,000 lei),
- b) the limit is set at 15,000 lei (higher than specified in the Tax Code - 12,000 lei).

Case Study: Let us consider the impact on taxable income and, consequently, on the amount of income tax liability of the provisions of the accounting policies of the enterprise regarding the limit of recognition of fixed assets. For this purpose, both in case a) and in case b) let us set the taxable income before adjustments in the VEN 12 declaration in the amount of 100 000 lei. Let's assume a depreciation rate of 20% both for taxation purposes and for financial accounting. In case a) we will assume that we have acquired an asset that meets the criteria of being classified as fixed assets in the amount of 11000 lei (the limit of recognition in the accounting policies is 10000 lei), accordingly, in the financial accounting we will calculate depreciation in the amount of 2200 lei (11000 lei x 20%) according to the linear method established by the company. For taxation purposes, the asset is not recognized as fixed asset, because the recognition criterion of 12000 lei is not met and, accordingly, depreciation for taxation purposes will not be charged,

In case b), let us assume that a computer was purchased for the amount of 14000 lei, in the accounting policies this asset is recognized as a fixed asset and will be depreciated, from the taxation point of view the computer will be recognized as a fixed asset and will be depreciated, let us assume in the amount of 2800 lei (14000 lei x 20%).

Table 2. Determination of taxable income and income tax in cases where the accounting policies of the enterprise establish a limit for the recognition of fixed assets that differs from the provisions of the Tax Code

Indicators		Case a) the limit for recognizing fixed assets in the accounting policies of the enterprise is set at 10,000 lei	Case b) the limit for recognizing fixed assets in the accounting policies of the enterprise is set at 15,000 lei
Profit before tax in 200X, lei		100 0000,00	100 000,00
Depreciation Fixed assets, lei	In financial accounting	2200	0
	For tax purposes	0	2800
	The amount of the difference	2200,00	-2800
Taxable income, lei		102000	97200
The amount of income tax (12%) lei		12240	11664

Source: Elaborated by the author

Analyzing the indicators in table 2, it can be stated that if an enterprise has established in its accounting policies a limit for the recognition of fixed assets higher than specified in the provisions of the Tax Code, it has a number of advantages in determining the amount of income tax from business activities, which is presented in the above table.

In addition, one should take into account the fact that in 200X, when when putting into operation a computer with the value of 14,000 lei (case b), according to accounting policies recognized as low-value and quickly wearing items, this amount will reduce pre-tax profit by depreciation.

Thus, when developing accounting policies for fixed assets, an enterprise needs to carefully analyze its investment strategy, forecast purchases of long-term assets, in order to optimize income tax obligations in terms of transactions with fixed assets, in terms of setting a limit on their recognition.

The initial assessment of fixed assets is carried out by forming the initial cost in accordance with the provisions of the National Accounting Standards "Long-term intangible and tangible assets" in financial accounting and the input cost for tax purposes. In accordance with the provisions of paragraph 18 of Article 26¹ "Depreciation of fixed assets" of the Tax Code of the Republic of Moldova: "the input cost of fixed assets is established in accordance with the provisions of National Accounting Standards or IFRS, which do not contradict the provisions of this Code." (Tax Code of the Republic of Moldova, 1997)

Thus, it is necessary to analyze the situations when the provisions of accounting standards and the Tax Code of the Republic of Moldova regarding the formation of the initial value of fixed assets will be different, for example: such situations are possible at:

- ◇ *Import of fixed assets, if the provisions of the accounting policies of the enterprise in terms of applying the exchange rate do not correspond to the provisions of the Tax Code,*
- ◇ *Capitalization of borrowing costs during the creation of a fixed asset, when the rate on loans (credits), which is included in the initial cost in financial accounting is higher than the weighted average interest rate on loans established by the tax legislation,*
- ◇ *Including a provision in the initial cost of a fixed asset, in the case of accounting under IFRS and in some other cases.*

In accordance with the provisions of paragraph 7 of the NAS "Exchange rate and amount differences": "transactions in foreign currency are initially reflected in accounting in the national currency by applying the official exchange rate of the Moldovan lei on the date of initial registration, which is determined depending on the type of transaction: ... export/import of assets, services, works, other international trade transactions:

- ✓ *date of preparation of the customs declaration; or*
- ✓ *date of preparation of the primary document confirming the transfer of ownership of assets or provision of services, works; or*
- ✓ *other date stipulated by the current legislation." (NAS E. R., 2013)*

In accordance with the provisions of paragraph 3 of Article 21 "Special rules relating to income" of the Tax Code, when conducting transactions in foreign currency: "when calculating taxable income, gross income and other receipts, as well as expenses incurred in foreign currency, are converted into the national currency at the official exchange rate of the Moldovan lei effective on the day of the transaction. The date of the transaction is considered to be the date reflected on the bank account statement and/or payment account, and in other cases, the date indicated in the primary documents, according to the financial accounting method based on the provisions of National Accounting Standards and IFRS." (Tax Code of the Republic of Moldova, 1997)

Thus, the date of the transaction is indicated in the Tax Code of RM, either the payment document or the primary document, upon import it may be an invoice or a customs declaration.

Let's assume that according to the contract with the non-resident, the resident of the Republic of Moldova imports equipment value €10,000, the euro exchange rate in accordance with the contract date is 20.11 lei, during customs clearance 20.22 lei. Thus, the initial cost of the equipment (we abstract from other customs duties) in financial accounting will be: 201,100 lei, the input cost of the imported equipment will be 202,200 lei. Thus, it is possible to calculate the depreciation of fixed assets in financial accounting, using the linear method, the depreciation rate of 20%, which will amount to 40,220 lei, for tax purposes, under the same conditions it will amount to 40,440 lei.

Thus, the amount of the difference between the accrued depreciation for tax purposes and in financial accounting in 220 lei will reduce the taxable income of the enterprise. If the exchange rate applied in financial accounting is higher than for tax purposes, then the initial cost of the fixed asset reflected in financial accounting will be higher than for tax purposes, as well as the corresponding accrued depreciation. Thus, the difference between the accrued depreciation for tax purposes and in financial accounting will increase the taxable income.

As a summary, it should be noted that the enterprise should take a balanced approach to elaborating accounting policies in terms of applying the exchange rate. If the enterprise does not want deviations between the provisions of the NAS and the Tax Code, then the accounting policies should indicate the date of the transaction, for example, on the date of preparation of the primary document (customs declaration or invoice).

Income and expenses from operations with fixed assets

The analysis of the impact of income and expenses on transactions with fixed assets on taxable income can be carried out taking into account the financial result obtained from such transactions, which is presented in Table 3.

Table 3. Determination of the financial result of transactions with fixed assets for taxation purposes and in financial accounting

Fixed Assets Operations	Determination of Financial Result for Tax Purposes	Determination of Financial Result in Financial Accounting	Comments
sale	The tax result is defined as the difference between the income received from alienation and the non-depreciable value for tax purposes of the fixed asset.	The financial result is defined as the difference between account 621 "Income from operations with long-term assets" and account 721 "Expenses associated with long-term assets"	It should be noted that account 721 "Expenses related to long-term assets" also reflects all expenses related to the sale

Donation	the tax result is determined as follows: 1) in the case where at the time of donation the market value of the fixed asset is greater than the non-depreciable value for tax purposes, the tax result is determined as the difference between the market value at the time of donation and the non-depreciable value for tax purposes; 2) in the case where the non-depreciable value for tax purposes is greater than the market value at the time of donation, the tax result is zero.	In the case of a donation, the income is not reflected in the financial accounting of the enterprise that donated the fixed assets; only the expenses for the disposal of the donated fixed assets will be reflected.	In Appendix 1.1 D Reference to line 0207 "Income from donation of assets" of Declaration VEN 12, the largest value between the market and book value of fixed assets donated is determined, the largest of these values is reflected in line 0207 in Appendix 1D "Adjustment (increase/decrease) of income in accordance with tax legislation" of Declaration VEN 12 in column 3 "For tax purposes", in column 2 "In financial accounting" the figure 0 will be reflected.
Exchange	the tax result is determined as the difference between the value of the fixed asset received under the contract, adjusted for the amount of cash that must be additionally received or paid in accordance with the contract and the non-depreciable value for tax purposes of the transferred fixed asset.	Reflected in case study 2	Line 0210 is filled in "Income received in non-monetary form (Tax Code, art. 21, part (1) of Appendix 1D "Adjustment (increase/decrease) of income in accordance with tax legislation" of the Declaration VEN 12

Source: Elaborated by the author

Case Study 2. Firm "Alpha" exchanged the equipment with a book value of 100 000 lei and a contractual value of 130 000 lei for a car with a contractual value of 150 000 lei. At the same time, the company "Alpha", besides the contractual value of the equipment, paid 20 000 lei to the supplier. Accounting records of the exchange for the firm "Alpha" are the following:

- 1) *The depreciation of the book value of the equipment is reflected:*
Debit account 721 "Expenses associated with long-term assets" - 100,000 lei,
Credit account 123 "Fixed assets" - 100,000 lei.
- 2) *Income from the disposal of equipment is reflected:*
Debit account 234 "Other current accounts receivable" - 130,000 lei,
Credit account 621 "Income from operations with long-term assets" - 130,000 lei.
- 3) *The initial cost of the received passenger car is reflected:*
Debit account 123 "Fixed assets" - 150,000 lei,
Credit account 521 "Current commercial liabilities" - 150,000 lei.
- 4) *The offset of settlements with the supplier of the passenger car is reflected:*
- *for the amount of the contractual cost of the equipment:*
Debit of account 521 "Current commercial liabilities" - 130,000 lei,
Credit of account 234 "Other current accounts receivable" - 130,000 lei.
- *for the amount of transferred funds:*
Debit of account 521 "Current commercial liabilities" - 20,000 lei,
Credit of account 242 "Current accounts in national currency" - 20,000 lei.

Conclusion

The main objectives of accounting for fixed assets are correct documentation and timely reflection in the accounting registers of the receipt of fixed assets, their internal movement and disposal; correct

calculation and reflection in the accounting of the amount of depreciation of fixed assets; accurate determination of the results of the liquidation of fixed assets; control over the costs of repairing fixed assets, their safety and efficiency of use.

Based on the above mentioned, it can be noted that the provisions for transactions with fixed assets in terms of their recognition, valuation, depreciation, repair costs in financial accounting and for tax purposes have a number of features and differences.

In this regard, when planning its investment policy, an enterprise must first of all take into account the aspects of recognition of fixed assets, as well as their valuation. These provisions must be established in the accounting policies of the enterprise.

Analyzing transactions with fixed assets and their reflection in accounting, one should first refer to the established limit of fixed assets for their recognition, as noted earlier, this limit is established by the Tax Code of the Republic of Moldova.

It should be noted that the limit set by the tax legislation regarding the recognition of fixed assets in the amount of 12,000 lei is very low. Currently, when inflation is high enough and equipment, buildings, and vehicles have a high market value, this limit should be raised at least by an order of magnitude.

In conclusion, it should be noted that when carrying out transactions with fixed assets, many nuances should be taken into account in order to optimize tax obligations to the budget in terms of income tax from business activities. First of all, the provisions of the company's accounting policies regarding operations with fixed assets should be carefully considered. It is imperative to take into account the investment policy of the company.

References

- Law "On Accounting and Financial Reporting" No. 287 of December 15, 2017 [online] Available at: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120938&lang=ro
- Tax Code of the Republic of Moldova, Law 1163/1997 [online] Available at: <https://sfs.md/uploads/files/Docs/tax-code/Tax%20Code%202022.pdf>
- National Accounting Standard (NAS) "Long-term Intangible and Tangible Assets" [online] Available at: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130804&lang=ro
- National Accounting Standard (NAS) "Exchange Rate Currency and Amount Differences" [online] Available at: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130804&lang=ro

**PRINCIPIUL IMPORTANȚEI RELATIVE ȘI IMPACTUL ACESTUIA ÎN PROCESUL
DECIZIONAL**

**THE PRINCIPLE OF RELATIVE IMPORTANCE AND ITS IMPACT ON DECISION-
MAKING**

Iuliana ȚUGULSCHI

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: tugulschi.i@ase.md

ORCID: 0000-0001-8544-7327

Natalia CURAGĂU

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: curagau.natalia.zaharia@ase.md

ORCID: [0000-0002-1953-0330](https://orcid.org/0000-0002-1953-0330)

Rodica CUȘMĂUNSA

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: cusmaunsa.rodica.gheorghe@ase.md

ORCID: [0000-0003-0444-9799](https://orcid.org/0000-0003-0444-9799)

Abstract. The principle of relative importance, or materiality, essentially states that all material items should be recognized and reported, while immaterial items may be omitted or simplified without materially distorting the true and fair view of the financial position. Furthermore, this principle plays a critical role in financial accounting, influencing how financial information is recognized, measured, and presented. This article explores the role of the materiality principle under NAS, IFRS and other accounting regulations, highlighting differences in approaches across jurisdictions and emphasizing its importance to users of financial information.

Keywords: principles of relative importance or materiality, National Accounting Standards (NAS), IFRS, decision making.

JEL Classifications: M40, M41

Introducere

Contabilitatea este o disciplină ghidată de principii fundamentale care asigură relevanța, fiabilitatea și comparabilitatea informațiilor financiare. Principiul importanței relative stipulează că toate elementele semnificative trebuie recunoscute și raportate, iar elementele nesemnificative pot fi omise sau simplificate fără a denatura în mod material imaginea fidelă a situației financiare.

Importanța relativă/semnificația sau cum mai este denumită - materialitatea este un concept general și atotcuprinzător care este utilizat pe scară largă atât în raportarea financiară și nefinanciară, precum și în multe alte scopuri comerciale. Spre exemplu, contractele de vânzare-cumpărare pot conține clauze privind „tranzacțiile semnificative” care pot fi sau nu de natură financiară. La planificarea auditului unei societăți, auditorul va stabili limitele de semnificație pentru a determina domeniul de aplicare al procedurilor de testare, planificare etc. pentru a oferi o asigurare generală privind calitatea situațiilor financiare ale entității auditate. Importanța semnificativă este de asemenea și un concept legislativ, deoarece multe țări prin dispoziții legale stabilesc prevederi speciale privind importanța semnificativă pe care trebuie să o respecte în jurisdicția lor. Astfel, în linii mari, nu este posibilă cuantificarea caracterului semnificativ într-o manieră „unică”.

Totodată, principiul importanței relative sau al semnificației (în engleză, materiality principle) deține un rol important în cadrul contabilității financiare, având un impact asupra modului de recunoaștere,

evaluare și prezentare a informațiilor financiare. În acest articol se examinează rolul principiului dat în cadrul Standardelor Naționale de Contabilitate (SNC), IFRS și altor reglementări contabile, evidențiind diferențele de abordare existente și importanța sa pentru utilizatorii informațiilor din situațiile financiare.

Conținutul de bază

Contabilitatea este limbajul cifric de comunicare în cadrul activității oricărei entități. Pentru a putea presta informații fiabile utilizatorilor externi, cum ar fi investitorii, creditorii, autoritățile fiscale informațiile financiare trebuie să fie relevante, oportune și să prezinte o imagine fidelă. În acest context, principiul importanței relative/semnificației servește drept concept esențial, determinând ce informații trebuie raportate și ce informații pot fi omise fără a afecta semnificativ deciziile economice. Dezvoltările recente din domeniul contabilității, globalizarea standardelor, digitalizarea și presiunile de reglementare accentuează necesitatea de a înțelege și uniformiza aplicarea principiilor contabile, din care face parte și principiul importanței relative/semnificației.

La nivel național, entitățile din Republica Moldova la aplicarea principiului importanței relative trebuie să țină cont de diverse acte normative din domeniu, din care pot fi menționate:

- Legea contabilității și raportării financiare Nr. 287 din 15.12.2017;
- Standardele Naționale de Contabilitate, aprobate prin Ordinul Ministrului Finanțelor nr. 118/2013 cu modificările și completările ulterioare;
- Planul general de conturi contabile, aprobate prin Ordinul Ministrului Finanțelor nr. 119/2013 cu modificările și completările ulterioare;
- Codul fiscal al Republicii Moldova Nr. 1163 din 24.04.1997 etc.

Potrivit art. 6 din Legea 287 din 15.12.2017 contabilității și raportării financiare, **importanța relativă** – prevede că nu este necesară îndeplinirea cerințelor privind recunoașterea și evaluarea elementelor contabile, privind prezentarea, publicarea și consolidarea informațiilor aferente acestora atunci când efectele îndeplinirii cerințelor respective sânt ne semnificative.

Ținem să menționăm că, principiul importanței relative sau semnificației este utilizat mai frecvent de către auditori decât de contabili. În sensul aplicat pentru un auditor, semnificația sau materialitatea definește suma ale cărei erori și inexactități nu vor afecta fiabilitatea situațiilor financiare. Pe baza materialității, procedurile de audit sunt planificate în așa fel încât ar fi prea costisitor să nu se verifice documentele pentru fiecare fapt al vieții economice. În sensul prezentului articol, ne vom axa în special pe aplicarea principiului importanței relative/semnificației în contabilitate și impactul acestuia în procesul luării diferitor decizii de către utilizatorii de informații.

În contextul situației actuale, considerăm necesar de a analiza conceptul de „importanță relativă” drept una din cerințele generale ale raportării financiare din Republica Moldova. Acest concept prezintă o importanță aparte în procesul luării deciziilor de către diferiți utilizatori ai informației contabile prin care aceștia trebuie să:

- a) evalueze caracterul semnificativ al informațiilor prezentate în situațiile financiare;
- b) aplice diverși indicatori numerici pentru evaluarea datelor prezentate în situațiile financiare în conformitate cu normele stabilite;
- c) să prezinte explicații în note la situațiile financiare pentru elementele care au caracter semnificativ.

Punctul de plecare pentru examinarea aspectului dat trebuie să releve din Cadrul conceptual pentru raportarea financiară, care face parte integrantă din documentele privind Standardele internaționale de raportare financiară. Potrivit acestuia, informațiile sunt semnificative dacă omiterea sau denaturarea acestora ar putea afecta deciziile pe care utilizatorii le iau în baza informațiilor financiare privind o anumită entitate raportoare. Cu alte cuvinte, caracterul semnificativ este un aspect al relevanței specific unei entități, bazat pe natura sau amploarea (sau ambele) elementelor la care se referă informațiile în contextul raportului financiar specific al respectivei entități. În consecință, Consiliul nu poate stabili un prag cantitativ unic pentru semnificație și nici nu poate determina dinainte ce ar putea fi semnificativ într-o anumită situație.

Potrivit Standardelor Naționale de Contabilitate (SNC) importanța relativă sau semnificația joacă un rol aparte în aprecierea criteriilor de recunoaștere a anumitor elemente de active, datorii, venituri și

cheltuieli. Pentru o înțelegere mai amplă a impactului acesteia în procesul de luare a deciziilor privind recunoașterea diferitor elemente patrimoniale în tabelul de mai jos se prezintă prevederile diferitor SNC cu referire la aplicarea principiului importanței relative sau semnificației în contabilitate.

Tabelul 1. Principalele prevederi ale Standardelor Naționale de Contabilitate cu referire la semnificație

Nr.	Tipul SNC	Prevederile standardului	Comentarii
1.	SNC „Politici contabile, modificări ale estimărilor contabile, erori și evenimente ulterioare”	<i>Prag de semnificație</i> – criteriul prestabilit de către entitate pentru determinarea necesității de a prezenta sau corecta informații în situațiile financiare, luând în considerare posibilitatea influenței acestor prezentări sau corectări asupra deciziilor economice ale utilizatorilor (pct. 4).	Standardul definește pragul de semnificație prin prisma impactului acestuia asupra indicatorilor din situațiile financiare, dar și cum acesta influențează deciziile utilizatorilor acesteia
		Entitatea apreciază de sine stătător <i>semnificația erorilor</i> luând în considerare natura, precum și mărimea acestora în comparație cu pragul de semnificație. Pragul de semnificație se stabilește în politicile contabile ale entității ca un criteriu unic aplicabil pentru toate elementele situațiilor financiare, sau ca câteva criterii pentru grupe separate de elemente. Pragul de semnificație se determină în mărime absolută sau relativă cum ar fi o sumă fixă sau un procent de la mărimea elementului (grupului de elemente) din situațiile financiare (pct. 30).	Stabilirea pragului de semnificație reprezintă element indispensabil al politicilor contabile ale entității care poate fi un criteriu unic (sumă fixă sau procentual), deși considerăm mai reprezentativ stabilirea acestuia pe elemente patrimoniale separate.
		Situațiile financiare nu se consideră conforme cu standardele naționale de contabilitate în cazul în care conțin fie <i>erori semnificative</i> , fie <i>erori ne semnificative comise în mod intenționat</i> pentru a obține o anumită prezentare a poziției financiare, a performanței financiare sau a fluxurilor de numerar (pct. 31).	Erorile indiferent de faptul dacă sunt semnificative sau nu, dar efectuate intenționat pot avea impact asupra indicatorilor situațiilor financiare.
		În cazul <i>erorii semnificative</i> , informațiile comparative corectate prin aplicarea retroactivă se prezintă în nota explicativă la situațiile financiare, dacă efectul aplicării retroactive este semnificativ (pct. 35).	Corectarea erorii efectuată în mod retroactiv se va efectua doar în cazul în care aceasta este semnificativă.
		Entitatea trebuie să-și ajusteze valorile recunoscute în situațiile financiare pentru reflectarea evenimentelor ulterioare care conduc la ajustarea situațiilor financiare. Aceste evenimente confirmă faptul că la data raportării activul sau datoria deja exista, însă după această dată au apărut <i>circumstanțe care exercită o influență semnificativă</i> asupra mărimii acestora (pct. 39).	Informațiile care reprezintă evenimentele ulterioare ce conduc la ajustarea situațiilor financiare trebuie efectuate la data raportării în cazul în care au o influență semnificativă.
		Entitatea nu trebuie să ajusteze situațiile financiare pentru reflectarea evenimentelor ulterioare datei raportării care indică condițiile apărute în perioada de gestiune următoare și nu sunt legate de situația activelor și datoriilor la data raportării. <i>Informațiile privind evenimentele ulterioare semnificative</i> se prezintă în note la situațiile financiare (pct. 42).	Informațiile care reprezintă evenimentele ulterioare care nu conduc la ajustarea situațiilor financiare se prezintă în note în cazul în care au un impact semnificativ în procesul luării deciziilor.

2.	SNC „Imobilizări necorporale și corporale”	Mijloace fixe sunt imobilizări corporale transmise în exploatare, valoarea unitară a cărora depășește plafonul valoric prevăzut de legislația fiscală sau <i>pragul de semnificație</i> stabilit de entitate în politicile contabile (pct. 4).	Definiția mijlocului fix depinde de varianta aleasă în politicile contabile: fie în funcție de plafonul valoric al legislației fiscale (12000 lei), fie în funcție de <i>pragul de semnificație</i> ales
		Constituirea provizionului pentru <i>costurile semnificative</i> care se așteaptă la ieșirea imobilizării corporale, se contabilizează în conformitate cu SNC „Capital propriu și datorii” și politicile contabile ale entității. Suma provizionului constituit în plus se decontează la venituri curente. Costurile efective care depășesc provizionul constituit se înregistrează ca cheltuieli curente (pct. 66)	Entitatea poate constitui provizion aferent costurilor legate de ieșirea imobilizărilor corporale în cazul în care se prezumă că acestea vor fi semnificative.
		<i>Pragul de semnificație</i> privind delimitarea investiției imobiliare de proprietatea imobiliară utilizată de posesor se stabilește în politicile contabile ale entității (pct. 67 ⁴).	Pragul de semnificație se va stabili de către entitate de sine stătător cu indicarea în politicile contabile ale acesteia.
		În cazul în care serviciile furnizate reprezintă o <i>componentă semnificativă</i> a întregului contract, proprietatea imobiliară se contabilizează ca imobilizare corporală. (pct. 67 ⁵).	Dacă la transmiterea clădirii în leasing operațional se furnizează clienților servicii ca fiind semnificative ele se vor contabiliza ca obiect de mijloace fixe
3.	SNC „Contracte de leasing”	În cazul în care <i>costurile de asigurare depășesc pragul de semnificație prestabilit</i> și se referă la două sau mai multe perioade de gestiune, ele pot fi contabilizate ca cheltuieli anticipate cu decontarea ulterioară la costuri și/sau cheltuieli curente în modul prevăzut de politicile contabile ale locatarului (pct.14).	Atribuirea costurilor de asigurare la cheltuieli ale perioadei sau cheltuieli anticipate va depinde de pragul de semnificație stabilit în politicile contabile.
		În cazul în care <i>costurile direct atribuibile intrării (restituirii) activului primit în leasing și costurile de întreținere la locatar depășesc pragul de semnificație prestabilit</i> și se referă la două sau mai multe perioade de gestiune, ele pot fi contabilizate ca cheltuieli anticipate cu decontarea în limita termenului de leasing la costuri și/sau cheltuieli curente în modul prevăzut de politicile contabile ale locatarului (pct.27).	Atribuirea costurilor direct atribuibile intrării (restituirii) activului primit în leasing și costurile de întreținere la locatar la cheltuieli ale perioadei sau cheltuieli anticipate va depinde de pragul de semnificație stabilit în politicile contabile.
		În cazul în care <i>costurile directe inițiale, aferente negocierii și încheierii contractului de leasing financiar la locator depășesc pragul de semnificație prestabilit</i> și se referă la două sau mai multe perioade de gestiune, ele pot fi contabilizate ca cheltuieli anticipate cu decontarea în limita termenului contractului de leasing la costuri și/sau cheltuieli curente în modul prevăzut de politicile contabile ale locatorului (pct.37).	Atribuirea costurilor directe inițiale, aferente negocierii și încheierii contractului de leasing financiar la locator la cheltuieli ale perioadei sau cheltuieli anticipate va depinde de pragul de semnificație stabilit în politicile contabile.
		<i>Costurile directe inițiale, aferente nemijlocit negocierii și încheierii contractului de leasing operațional (de exemplu, comisioane pentru căutarea locatarului, servicii de evaluare, juridice) care conform condițiilor contractului se suportă de către locator; se constată ca cheltuieli curente. În</i>	Tratament similar se aplică în cazul atribuirii costurilor directe inițiale, aferente negocierii și încheierii contractului de leasing operațional la locator: la cheltuieli ale perioadei sau

		cazul în care aceste costuri depășesc pragul de semnificație prestabilit și se referă la două sau mai multe perioade de gestiune, ele pot fi contabilizate ca cheltuieli anticipate cu decontarea ulterioară în limita termenului de leasing la costuri și/sau cheltuieli curente în modul prevăzut de politicile contabile ale locatorului (pct.44).	cheltuieli anticipate care va depinde de pragul de semnificație stabilit în politicile contabile.
		<i>Costurile aferente returnării activelor transmise în leasing</i> suportate de către locator, se înregistrează ca cheltuieli curente și/sau anticipate, în funcție de pragul de semnificație prestabilit în politicile contabile (pct.50).	La returnarea activelor transmise în leasing suportate de către locator tratamentul contabil va depinde dacă s-a stabilit sau nu un prag de semnificație în politicile contabile.
4.	SNC „Stocuri”	Obiectele de mică valoare și scurtă durată – bunuri valoarea unitară a cărora nu depășește plafonul stabilit de legislație sau <i>pragul de semnificație prevăzut în politicile contabile</i> , indiferent de durata de serviciu sau cu o durată de serviciu nu mai mare de un an, indiferent de valoarea unitară (pct.6).	Ca și în cazul mijloacelor fixe, definiția obiectelor de mică valoare și scurtă durată depinde de varianta aleasă în politicile contabile: fie în funcție de plafonul valoric al legislației fiscale (12000 lei), fie în funcție de pragul de semnificație ales
		<i>Bunurile cu o pondere nesemnificativă</i> în totalul stocurilor (de exemplu, rechizitele de birou) pot fi decontate direct la costuri și/sau cheltuieli curente din momentul achiziționării lor cu condiția că datele procurării și transmiterii lor în folosință coincid (pct.9).	Norma dată se aplică pe larg în practică, dat fiind faptul că permite diminuarea costurilor legate de ținerea evidenței bunurilor cu o pondere nesemnificativă.
5.	SNC „Creanțe și investiții financiare”	Creanțele personalului privind recuperarea prejudiciului material se contabilizează ca majorare concomitentă a creanțelor și veniturilor sau datoriilor curente. În conformitate cu politicile contabile, <i>ținând cont de pragul de semnificație suma prejudiciului material</i> care urmează a fi recuperat în perioadele viitoare poate fi înregistrată ca venituri anticipate cu decontarea ulterioară la venituri curente (pct.32).	În cazul recunoașterii prejudiciului material de o valoare semnificativă tratamentul contabil de atribuire a acestuia la venituri va depinde de prevederile politicilor contabile.
6.	SNC „Cheltuieli”	<i>Cheltuielile suportate în perioada de gestiune, dar care se referă la perioadele de gestiune ulterioare și depășesc pragul de semnificație</i> stabilit în politicile contabile, se recunosc ca cheltuieli anticipate. Pe măsura survenirii perioadelor corespunzătoare, cheltuielile anticipate se decontează la cheltuielile curente prin metoda liniară sau prin altă metodă stabilită de entitate (pct.8).	Atribuirea cheltuielilor aferente mai multor perioade de gestiune la cheltuieli anticipate poate fi efectuată reieșind din pragul de semnificație stabilit în politicile contabile. Norma dată poartă un caracter recomandabil.
		În funcție de <i>pragul de semnificație, cheltuielile suportate până la comercializarea produselor/mărfurilor</i> pot fi contabilizate ca cheltuieli anticipate cu decontarea ulterioară a acestora la cheltuielile curente în perioadele de comercializare a produselor/mărfurilor (pct. 24).	Tratament similar poate fi aplicat și în cazul suportării cheltuielilor până la comercializarea produselor/mărfurilor care sunt semnificative.

Sursa: elaborat de autori

În baza celor prezentate în tabel, constatăm că în contabilitate modul de reflectare a diferitor elemente patrimoniale pentru care poate fi aplicat principiul importanței relative sau semnificației în contextul SNC va depinde de prevederile politicilor contabile și raționamentul profesional al contabilului.

În practica internațională conform IASB (International Accounting Standards Board), importanța relativă/materialitatea este definită astfel: „O informație este materială dacă omiterea, denaturarea

sau prezentarea eronată a acestora ar putea influența deciziile pe care utilizatorii principali ale situațiilor financiare le iau pe baza acestor situații.”. Conform definiției, principiul dat servește două scopuri majore:

1. eficientizarea raportării prin eliminarea cerințelor inutile pentru informații ne semnificative, reducerea costurilor entității și aplicarea raționamentului profesional;
2. protecția utilizatorilor de informații, dat fiind faptul că prin accentuarea elementelor esențiale utilizatorii situațiilor financiare pot să ia decizii bine informate.

Potrivit IAS 1 “Prezentarea situațiilor financiare”, o entitate trebuie să prezinte separat fiecare clasă semnificativă de elemente similare. O entitate trebuie să prezinte separat elementele care au naturi sau funcții diferite, cu excepția cazului în care acestea sunt ne semnificative.

Situațiile financiare rezultă din procesarea unui volum mare de tranzacții sau alte evenimente care sunt agregate pe grupe conform naturii sau funcției lor. Etapa finală a procesului de agregare și clasificare este prezentarea de date simplificate și clasificate care formează elemente-rând în situațiile financiare. Dacă un element-rând nu este în mod individual semnificativ, atunci el este agregat cu alte elemente fie în acele situații, fie în note. Un element care nu este suficient de semnificativ pentru a fi prezentat distinct în acele situații financiare poate fi totuși prezentat distinct în note [4].

Astfel, entitățile care aplică prezentul IFRS trebuie să decidă, pe baza tuturor faptelor și circumstanțelor relevante, cum va agrega informațiile în situațiile financiare, care includ notele. O entitate nu va reduce inteligibilitatea situațiilor sale financiare prin mascarea informațiilor semnificative cu ajutorul unor informații ne semnificative sau prin agregarea unor elemente semnificative care au naturi sau funcții diferite. Conceptul de importanță relativă este axat pe raționament profesional. În acest context, relatăm că IFRS Practice Statement 2: Making Materiality Judgements care reprezintă ghid în aplicarea principiului dat accentuează că o entitate poate considera util să urmeze un proces sistematic în formularea aprecieri privind importanța semnificativă la întocmirea situațiilor sale financiare. Astfel, în calitate de etape identificate ca o posibilă abordare a evaluării importanței relative în procesul întocmirii situațiilor financiare pot fi menționate:

- 1) **identificarea** informațiilor care au potențialul de a fi semnificative;
- 2) **evaluarea** informațiilor identificate în cadrul primei etape;
- 3) **organizarea** datelor din situațiile financiare într-un mod care să comunice informațiile într-un mod clar și concis pentru utilizatorii primari;
- 4) **revizuirea** presupune examinarea situațiilor financiare pentru a determina dacă toate informațiile semnificative au fost identificate pe baza setului complet al acestora [5].

Directiva 2013/34/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 iunie 2013 privind situațiile financiare anuale, situațiile financiare consolidate și rapoartele conexe ale anumitor tipuri de întreprinderi integrează principiul importanței relative, acordând statelor membre libertatea să definească praguri specifice [7].

În tabelul 2 este prezentată o analiză comparativă a normelor internaționale privind tratamentul aferent principiului importanței relative.

Tabelul 2. Analiza comparativă a normelor internaționale privind aplicarea principiului importanței relative

Criteriu	IFRS	US GAAP	Directivele UE
Orientare	Raționament profesional	Prag numeric și considerente legale	Prevederi naționale
Praguri specifice	Nu sunt specificate	Limita orientativă de circa 5%	Determinate la nivel național
Documente explicative	IFRS Practice Statement 2	SAB 99, SAB 108	Fără ghiduri exprese
Aplicare în audit	Legat de importanța relativă a erorilor	Prag numeric în audit	Varietate mare

Sursa: elaborat de autori în baza [5-7].

Înțelegerea semnificației de regulă este strâns legată de tratamentul aplicat în contabilitate. Astfel, informațiile, de regulă, sunt semnificative în cazul în care omiterea, denaturarea sau ascunderea acestora ar putea influența în mod rezonabil deciziile utilizatorilor situațiilor financiare luate pe baza acestor situații.

Reglementările contabile interne pot defini caracterul semnificativ prin prevederile politicilor contabile sau regulamentelor interne, cum ar fi spre exemplu, că informațiile sunt nesemnificative dacă deciziile economice ale utilizatorilor acestor situații nu depind de prezența, absența sau modul în care acestea sunt reflectate în situațiile financiare. Astfel, informațiile nesemnificative sunt informații a căror prezență, absență sau mod de reflectare nu depinde de deciziile economice ale utilizatorilor situațiilor. Entitatea clasifică informațiile ca fiind nesemnificative în mod independent pe baza valorii sau în mărime procentuală a acestora.

Cerința de raționalitate implică posibilitatea de a simplifica cât mai mult posibil procedura de contabilizare a activelor/pasivelor ale căror informații datorită valorii lor nesemnificative, nu afectează deciziile utilizatorilor situațiilor financiare, prin urmare valoarea acestor informații nu justifică costul obținerii lor. Ca rezultat, beneficiile rezultate din obținerea informațiilor din situațiile financiare nu trebuie să depășească costurile de întocmire a acestora.

Aspectele privind importanța și aplicabilitatea principiului importanței relative a fost examinată pe larg în diverse surse bibliografice. Economistii Josef Baumüller, Karina Sopp au analizat evoluția principiului dat în cadrul european de contabilitate prin prisma prevederilor Directivei de Modernizare 2003/51/CE și Directivei privind Raportarea Sustenabilității Corporative (2021). În lucrare se examinează tranziția de la raportarea non-financiară la raportarea sustenabilității subliniind introducerea conceptului de "dublă semnificație", care necesită raportarea atât a impactului financiar asupra entității, cât și asupra mediului și societății în ansamblu. Autorii concluzionează că această transformare reflectă nu doar o schimbare tehnică, ci o reorientare politică majoră către integrarea responsabilității sociale și de mediu în procesele de raportare corporativă [9].

Cercetătorii Fiandrino S., Tonelli A., Devalle A. au efectuat o analiză academică privind cercetarea semnificației în raportarea sustenabilității având drept scop de a examina în ce măsură a fost dezvoltat acest domeniu și de a propune o clasificare tematică a cercetărilor existente. Autorii au descoperit o creștere exponențială a interesului academic asupra acestui subiect, predominant prin metode de analiză de conținut și abordări calitative, dar remarcă lipsa unui cadru teoretic comun clar. Aceștia au ajuns la concluzia că semnificația în sustenabilitate este un concept în evoluție care necesită consolidare teoretică și extinderea cercetărilor empirice viitoare, în special pe noile concepte de semnificație dublă și semnificație dinamică [10].

Totodată, economistul S. Abhayawansa critică abordările existente privind semnificația în raportarea sustenabilității și propune o reconceptualizare nouă, revenind la ideea de „semnificația unică”. Autorul argumentează că atât semnificația financiară cât și cea dublă au limitări importante și propune o abordare bazată pe responsabilitatea față de capitalurile financiare și non-financiare, nu doar pe utilitatea decizională pentru fondatori. Această viziune nouă sugerează recunoașterea interdependenței dintre entitate, societate și mediu pentru a crea plus valoare pe termen lung, orientând entitățile către îndeplinirea obiectivelor de dezvoltare durabilă. Lucrarea susține că redefinirea semnificația ar putea determina schimbări reale în practicile organizaționale, sprijinind un scop corporativ dincolo de profit [11].

Astfel, observăm că studiile efectuate releva interesul academic pentru acest domeniu care a crescut în ultimul deceniu, deși persista o lipsa de consens teoretic. În acest context se accentuează necesitatea consolidării conceptuale, în special în ceea ce privește noile direcții de studiu, precum semnificația dubla și cea dinamica.

Concluzii

Principiul importanței relative reprezintă un concept-cheie în raportarea financiară cu implicații semnificative asupra calității și utilității informației contabile. Acest concept evidențiază caracterul său transversal – fiind prezent în legislația națională ca unul din principiile de bază ale contabilității, în standardele internaționale, precum și în activitatea de audit subliniind necesitatea de aplicare bazată

pe raționament profesional, contextual și proporțional cu impactul economic. Într-un mediu economic tot mai globalizat și digitalizat apare necesitatea armonizării abordărilor privind semnificația/materialitatea și dezvoltarea unor metodologii clare în vederea creșterii transparenței și a încrederii utilizatorilor de informații în datele prezentate în situațiile financiare.

Astfel, principiul importanței relative reprezintă unul din pilonii fundamentali în raportarea financiară modernă, asigurând un echilibru între informația completă și cea relevantă. O mai bună armonizare contabilă și o ghidare mai clară asupra aplicării principiului dat ar contribui la creșterea calității și comparabilității informațiilor financiare. În acest context, considerăm că ar fi oportun de a întreprinde așa măsuri de îmbunătățire ca:

- elaborarea unor metodologii în vederea evaluării calitative a semnificației;
- automatizarea analizei materialității prin noi standarde etice și profesionale;
- examinarea prevederilor internaționale în vederea identificării modalității de armonizare a abordărilor privind importanța relativă/semnificația.

Semnificația rămâne un concept dinamic, dependent de context, domeniu și utilizatori. Ca rezultat, pentru dezvoltarea unui mediu de afaceri cât mai complex este esențial să se dezvolte ghiduri mai detaliate pentru aplicarea principiului importanței relative, să se promoveze o cultură profesională bazată pe raționamente etice și informate, precum și să se consolideze o convergență între principalele cadre de raportare contabilă. Acest fapt va permite nu doar facilitarea, dar și creșterea încrederii utilizatorilor de informații în calitatea datelor prezentate în situațiilor financiare și va permite luarea unor deciziilor economice corecte.

Bibliografie

1. Legea contabilității și raportării financiare Nr. 287 din 15.12.2017 cu modificările și completările ulterioare. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. Nr. 1-6 din 05.01.2018. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140124&lang=ro
2. Standardele Naționale de Contabilitate aprobate prin Ordinul Ministrului Finanțelor Nr. 118 din 22.10.2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. Nr. 233-237 din 22.10.2013. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131868&lang=ro
3. Planul general de conturi contabile, aprobate prin Ordinul Ministrului Finanțelor nr. 119/2013 cu modificările și completările ulterioare. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. Nr. 233-237 din 22.10.2013. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130818&lang=ro
4. IAS 1 Presentation of Financial Statements, IASB. <https://mf.gov.md/ro/content/standardele-interna%C8%9Bionale-de-raportare-financiar%C4%83-1>
5. IFRS Practice Statement 2: *Making Materiality Judgements*, IASB, pag. 15, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/publications/amendments/english/2017/ifrs-practice-statement-2-making-materiality-judgements.pdf>
6. SEC Staff Accounting Bulletin No. 99, United States Securities and Exchange Commission.
7. Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council, 26 June 2013. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2013/34/oj/eng>
8. Financial Accounting Standards Board (FASB) - *Conceptual Framework*. <https://fasb.org/standards>
9. Josef Baumuller, Karina Sopp, *Double materiality and the shift from non-financial to European sustainability reporting: review, outlook and implications*, Journal of Applied Accounting Research, 2021, <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/jaar-04-2021-0114/full/html> > [Accessed 15 march 2025];
10. Fiandrino S., Tonelli A., Devalle A. *Sustainability materiality research: a systematic literature review of methods, theories and academic themes*, Qualitative Research in Accounting Examp: Management, 2022, <https://ideas.repec.org/a/eme/grampp/gram-07-2021-0141.html> > [Accessed 16 march 2025];
11. Abayawansa S. *Swimming against the tide: back to single materiality for sustainability reporting*, Sustainability Accounting, Management and Policy Journal, 2022. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/sampj-07-2022-0378/full/html> > [Accessed 12 march 2025].

ASPECTE PRIVIND EVOLUȚIA RAPORTĂRII FINANCIARE ÎN
REPUBLICA MOLDOVA

FINANCIAL REPORTING DEVELOPMENTS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Liliana LAZARI

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: liliana.lazari@ase.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8310-2341>

Irina IAVORSCHI

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: irina.iavorschi@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-5616-2514>

Abstract. This research analyzes the evolution and transformation of financial reporting in the Republic of Moldova, a process marked by the transition from the Soviet accounting system to the adoption of National Accounting Standards (NAS) based on International Financial Reporting Standards (IFRS) and harmonization with European Union Directives. The study explores the key stages of these financial reporting reforms for entities in Moldova and the driving factors behind both legislative and practical changes. The main objective is to provide a comprehensive understanding of the historical development and the current state of financial reporting in the context of the Republic of Moldova, identifying both the progress achieved and the ongoing challenges.

The adopted methodology is predominantly qualitative, based on an in-depth documentary analysis of national legislation and IFRS. This is complemented by a comparative analysis of financial reporting requirements across different periods.

The research findings emphasize that the adoption of NAS (based on IFRS and EU Directives) and full IFRS (for public interest entities) has significantly improved the transparency and comparability of financial information. However, the study also highlights challenges related to implementation, interpretational differences, and the need for proper application. The scientific contribution of this paper lies in the systematization and critical evaluation of a complex financial reporting reform process specific to the Republic of Moldova, offering a foundation for understanding future directions.

Keywords: raportarea financiară, situații financiare, cadru normativ contabil, SNC, IFRS.

JEL Classifications: M41

Introducere

Într-o economie globală din ce în ce mai interconectată, raportarea financiară reprezintă un pilon fundamental al transparenței și credibilității informațiilor financiare, esențială pentru buna funcționare a piețelor de capital și pentru fundamentarea deciziilor. De la simple înregistrări contabile la sisteme complexe de comunicare a poziției și performanței financiare, modul în care entitățile își prezintă informațiile a evoluat constant, influențat de factori macroeconomici, de progresul tehnologic și de cerințele tot mai sofisticate ale utilizatorilor.

Pentru Republica Moldova, contextul post-sovietic și aspirațiile de integrare europeană au generat un parcurs specific și dinamic în ceea ce privește reforma contabilă și raportarea financiară. De la un sistem centralizat, bazat pe planuri și normative stricte, țara a tranzitat treptat către adoptarea Standardelor Naționale de Contabilitate (SNC) bazate pe IFRS și Directive Europene și a Standardelor Internaționale de Raportare Financiară (IFRS). Această evoluție nu a fost lipsită de provocări, implicând adaptarea legislației naționale, formarea specialiștilor și schimbarea

mentalităților, toate acestea având un impact profund asupra modului în care informațiile financiare sunt generate, prezentate și utilizate.

Prezenta cercetare își propune să analizeze aspectele cheie ale evoluției raportării financiare în Republica Moldova, identificând etapele esențiale ale reformei contabile, factorii determinanți ai schimbărilor și impactul acestora asupra informațiilor financiare. Înțelegerea acestui parcurs istoric și a provocărilor actuale este crucială pentru a evalua stadiul actual al raportării financiare naționale și a stabili direcții de dezvoltare viitoare.

Deși situațiile financiare pot părea similare de la o țară la alta, diferențe semnificative persistă. Acestea provin adesea dintr-o varietate de factori sociali, economici și juridici, precum și de necesitățile diverse ale utilizatorilor de informații financiare, luate în considerare la stabilirea reglementărilor contabile (Lazari L., Cucos N., 2017).

Cercetarea este de tip exploratoriu și descriptiv, cu elemente analitice. Scopul este de a descrie și de a înțelege evoluția unui fenomen complex – raportarea financiară – într-un context geografic și socio-economic specific Republicii Moldova. Abordarea predominantă va fi calitativă, axată pe interpretarea informațiilor și pe înțelegerea cauzalității și a impactului schimbărilor. Scopul prezentei cercetări fiind fundamentarea teoretică și înțelegerea contextului istoric și normativ a evoluției raportării financiare în Republica Moldova.

Conținut de bază

Pentru a examina și prezenta evoluția raportării financiare în Republica Moldova, este necesar să cunoaștem parcursul istoric al contabilității, deoarece raportarea financiară este parte a contabilității și care influențează direct modalitatea de raportare financiară. Contabilitatea este, în mod recunoscut, dependentă de evoluțiile economice și sociale. Prin urmare, în Republica Moldova, aceasta parcurge un proces de modernizare, adaptându-se continuu la noile realități (Lazari L., Grigori L., Bajan M., 2021).

Dezvoltarea contabilității și raportării financiare în Republica Moldova fiind axată pe cadrul legislativ elaborat și aplicat în domeniul contabilității, care se prezintă în figura 1:

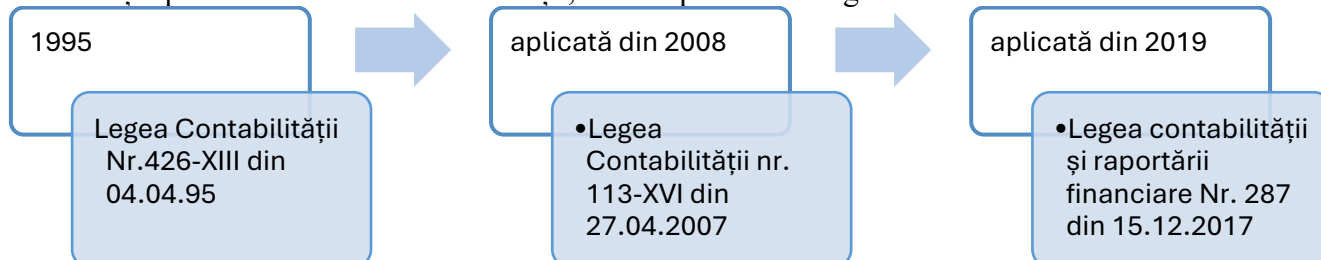

Figura 1. Cadrul legislativ al contabilității din Republica Moldova

Sursa: elaborat de autori în baza cercetării cadrului de reglementare al contabilității

Prima etapă pentru raportarea financiară în Republica Moldova a fost determinată în anul 1995, când a fost adoptată și pusă în vigoare Legea Contabilității Nr.426-XIII, ce reglementa organizarea contabilității la nivel național. Conform prevederilor art. 1, legea din 1995 stabilea principiile metodologice unice ale contabilității și a dărilor de seamă financiare, modul de organizare și ținere a contabilității, întocmire și prezentare a dărilor de seamă financiare (Legea Contabilității Nr.426-XIII din 04.04.95, 1995). Situațiile financiare întocmite de entități nu respectau metodele de evaluare a activelor și datoriilor acceptate internațional, distorsionând rezultatele financiare reale și îngreunând comparabilitatea indicatorilor financiari. Mai mult, aceste situații financiare nu conțineau informațiile esențiale pentru deciziile corecte ale investitorilor potențiali și altor utilizatori. Reglementarea excesivă a bazelor metodologice și organizaționale ale contabilității limita autonomia entităților de a-și crea propriile politici de contabilitate și frâna dezvoltarea creativă a profesiei de contabil. Prin urmare, activitatea contabilă era redusă la o simplă evidență, concentrată pe întocmirea și prezentarea rapoartelor financiare și statistice (Lazari L., Grigori L., Bajan M., 2021). De aceea, în anii 1996-1997 s-a recurs la lansarea armonizării contabilității în Republica Moldova cu Standardele Internaționale de Contabilitate (IAS).

Anul 1998 a fost de cotitură pentru contabilitatea RM, prin trecerea la organizarea contabilității în baza Standardelor Internaționale de Contabilitate (IAS) bazată pe principii contabile, pe logici și profesionalism; dar pe de altă parte prin modalitatea de trecere: aprobarea Concepției cu privire la reforma contabilității la 24.12.1997 cu publicarea Standardelor Naționale de Contabilitate și necesitatea aplicării acestora din 01.01.1998.

Reglementarea contabilă din 1998 conținea: Bazele conceptuale ale pregătirii și prezentării rapoartelor financiare; Standardele Naționale de Contabilitate (SNC) și Planul de conturi contabile al activității economico-financiare a întreprinderilor. În RM sistemul contabil a adoptat o abordare centrată pe situațiile financiare mutând accentul de la importanța conturilor contabile.

La momentul implementării SNC în 1998, Legea Contabilității din 1995 era deja depășită. Din acest motiv o nouă lege, aliniată Concepției reformei contabilității a fost adoptată cu o întârziere la 27 aprilie 2007 cu aplicare de la 1 ianuarie 2008. Legea contabilității din 2007, stabilea cadrul juridic, a cerințelor unice și a mecanismului de reglementare a contabilității și raportării financiare în Republica Moldova și necesita elaborarea de noi Standarde Naționale de Contabilitate sau ajustarea celor existente, pentru a ține cont atât de prevederile IFRS cât și Directivele Europene.

Legea contabilității și raportării financiare din 2017, transpunea Directiva 2013/34/UE din 26.06.2013 privind situațiile financiare anuale, situațiile financiare consolidate și rapoartele conexe ale anumitor tipuri de întreprinderi și Regulamentul (CE) nr.1606/2002 al Parlamentului European și a Consiliului din 19.07.2002. Legea contabilității din 2017 se aplica pentru toate entitățile înregistrate în RM.

În continuarea cercetării se va prezenta cadrul normativ de reglementare al raportării financiare aplicat pe parcursul timpului cu privire la reglementarea raportării financiare în Republica Moldova, tabelul 1.

Tabelul 1. Cadrul de reglementare al raportării financiare aplicat în diferite etape

Setul de SNC 1998, abrogate din 01.01.2015	Setul de SNC 2014	Setul de SNC 2020
SNC 5 “Prezentarea rapoartelor financiare” SNC 7 “Raportul privind fluxul mijloacelor bănești” SNC 4 “Particularitățile contabilității la întreprinderile micului business”	SNC „Prezentarea situațiilor financiare”, <i>modificat în 2019</i> Ghid metodologic de întocmire a situațiilor financiare	SNC „Prezentarea situațiilor financiare” <i>nou</i> Ghid metodologic de întocmire a situațiilor financiare <i>nou 2020</i>
Bazele conceptuale ale pregătirii și prezentării rapoartelor financiare		
SNC 27 “Rapoartele financiare consolidate și contabilitatea investițiilor în întreprinderile fiice”		SNC “Prezentarea situațiilor financiare consolidate” <i>nou</i> Ghid metodologic de întocmire a situațiilor financiare consolidate 2020

Sursa: elaborat de autori în baza cercetării cadrului normativ contabil al Republicii Moldova în diferite perioade

Conform informațiilor prezentate în tabelul 1, cu privire la raportarea financiară în RM în diferite etape au fost elaborate și puse în aplicare trei standarde naționale de contabilitate ce reglementau raportarea financiară individuală în anul 1998, în anul 2014 fiind ajustat în 2019 și în anul 2020. Cu privire la raportarea financiară consolidată au fost două standarde naționale de contabilitate, în anul 1998 până în 2014, în perioada 2014-2019 nu a existat un standard național, apoi elaborat și aplicat din 2020.

Reglementările cu privire la raportarea financiară din Republica Moldova existentă în procesul evoluției contabilității se prezintă în figura 2.

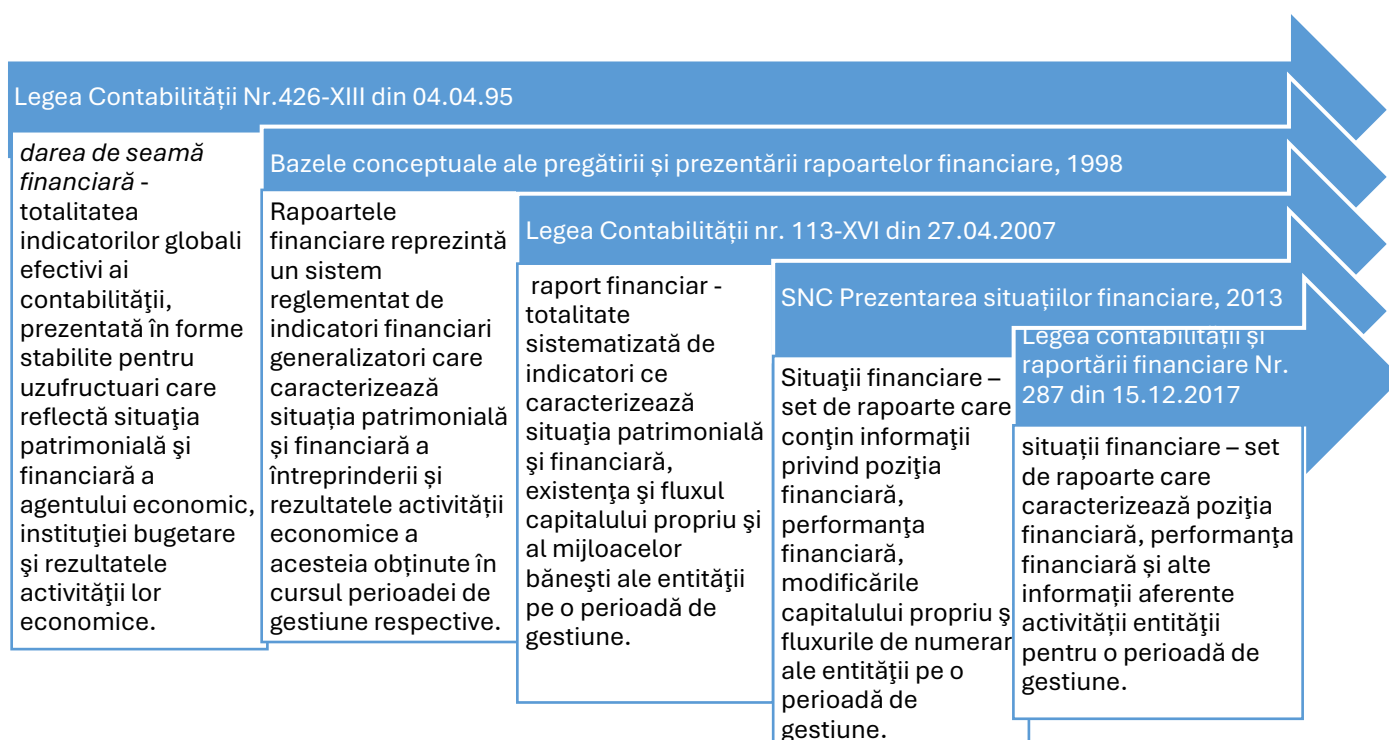

Figura 2. Conceptele de raportare financiară stabilite conform cadrului normativ contabil din diferite perioade

Sursa: elaborat de autori conform cadrului normativ contabil

În rezultatul examinării cadrului normativ contabil cu privire la reglementarea raportării financiare, putem menționa că evoluția s-a realizat atât pe modificarea termenilor de definire: *dare de seamă financiară* 1995, *rapoarte financiare* 1998 și 2007, *situații financiare* începând cu anul 2013 dar și conținutul definiției a ce reprezintă.

Cât privește componența situațiilor financiare prezentate de entități pe parcursul timpului, se reflectă în tabelul 2.

Tabelul 2. Componența situațiilor financiare prezentate de entități

Anul	Actul normativ	Componența situațiilor financiare
din 1995	Legea Contabilității Nr.426-XIII din 04.04.95	bilanț contabil, cont de rezultate, cont de profit și pierdere, anexe și notă explicativă - trimestrial și anual
din 1998	SNC 5 "Prezentarea rapoartelor financiare", SNC 7 "Raportul privind fluxul mijloacelor bănești", "Particularitățile contabilității la întreprinderile micului business", "Rapoartele financiare consolidate și contabilitatea investițiilor în întreprinderile fiice"	✓ agenții economici care aplicau sistemul contabil complet întocmeau și prezentau: bilanțul contabil, raportul privind rezultatele financiare, raportul privind fluxul mijloacelor bănești - trimestrial și anual, și raportul privind fluxul capitalului propriu, anexa la bilanțul contabil, anexa la raportul privind rezultatele financiare, nota explicativă - anual. ✓ agenții economici care aplicau sistemul contabil simplificat întocmeau și prezentau: bilanțul contabil (simplificat), raportul privind rezultatele financiare (simplificat) - trimestrial și anual, raportul privind fluxul capitalului propriu, anexa la raportul financiar (modelul simplificat), nota explicativă (modelul simplificat) - anual. ✓ întreprinderile mamă pe lângă rapoartele sale întocmeau și prezentau rapoarte financiare consolidate ale grupului
din 2008	Legea Contabilității nr. 113-XVI din 27.04.2007	✓ entitățile de interes public întocmesc situații financiare conform Standardelor Internaționale de Raportare Financiară.

		✓ entitățile care aplicau SNC întocmeau: bilanțul contabil condensat; raportul de profit și pierdere condensat; raportul privind fluxul mijloacelor bănești condensat; raportul privind fluxul capitalului propriu condensat; notele explicative selectate – semianual; bilanțul contabil; raportul de profit și pierdere; raportul privind fluxul mijloacelor bănești; raportul privind fluxul capitalului propriu; notele explicative, inclusiv anexele la rapoartele financiare - anual.
din 2014	Standardul Național de Contabilitate “Prezentarea situațiilor financiare”	✓ entitățile de interes public întocmesc situații financiare conform IFRS - semianual și anual. ✓ situații financiare complete cuprind: bilanțul; situația de profit și pierdere; situația modificărilor capitalului propriu; situația fluxurilor de numerar; notele la situațiile financiare anual. ✓ situații financiare simplificate cuprind: bilanțul; situația de profit și pierdere; nota explicativă -anual
din 2019	Legea contabilității și raportării financiare Nr. 287 din 15.12.2017	✓ entitățile de interes public întocmesc situații financiare conform IFRS - semianual și anual. ✓ situații financiare prescurtate: bilanț prescurtat, situația de profit și pierdere prescurtată, nota explicativă - anual ✓ situații financiare simplificate: bilanț, situația de profit și pierdere, nota explicativă - anual. ✓ situații financiare complete cuprind: bilanțul; situația de profit și pierdere; situația modificărilor capitalului propriu; situația fluxurilor de numerar; nota explicativă - anual.
din 2020	Standardul Național de Contabilitate “Prezentarea situațiilor financiare” nou SNC “Prezentarea situațiilor financiare consolidate” nou	✓ entitățile de interes public întocmesc situații financiare conform IFRS -semianual și anual. ✓ situații financiare prescurtate: bilanț prescurtat, situația de profit și pierdere prescurtată, nota explicativă - anual ✓ situații financiare simplificate: bilanț, situația de profit și pierdere, nota explicativă - anual. ✓ situații financiare complete cuprind: bilanțul; situația de profit și pierdere; situația modificărilor capitalului propriu; situația fluxurilor de numerar; nota explicativă - anual.

Sursa: elaborat de autori în baza cadrului normativ de reglementare al contabilității în Republica Moldova

După cum se observă din informațiile prezentate în tabelul 2, în cadrul evoluției raportării financiare în Republica Moldova au existat 6 etape până în prezent care au prezentat formatul raportării financiare pe componente cu stabilirea termenelor de prezentare. Dacă în anul 1995 raportarea financiară se efectua prin bilanț contabil, cont de rezultate, cont de profit și pierdere, anexe și notă explicativă - trimestrial și anual pentru toate entitățile, pe parcursul anilor s-a dezvoltat, adaptat cerințelor IFRS și Directivei Europene, astfel că în prezent se efectuează pe categorii de entități conform IFRS sau SNC fiind realizat prin diverse seturi de situații financiare: prescurtate, simplificate, complete, și fiind mult mai complexă.

Pe lângă modificarea raportării financiare și a termenelor de prezentare, ținem să menționăm că și denumirile formularelor au fost modificate și ajustate: spre exemplu bilanț contabil (1995) la bilanț (2014); cont de rezultate (1995), la raportul privind rezultatele financiare (1998), la raportul de profit și pierdere (2008), la situația de profit și pierdere (2014); raportul privind fluxul mijloacelor bănești (1998) la ; situația fluxurilor de numerar (2014).

La fel pe parcursul timpului, practic la fiecare modificare de cadru normativ contabil prezentat în tabelul 2 interveneau și modificări uneori nesemnificative alteori complexe în conținutul fiecărui formular al situațiilor financiare necesar de prezentat.

Informațiile contabilității financiare sunt făcute publice prin situațiile financiare, a căror reglementare este strictă atât la nivel național cât și internațional. Această normare reflectă rolul important al informațiilor în fundamentarea deciziilor utilizatorilor (Lazari L., Cucos N., 2017). Deaceea cadrul

normativ de reglementare al situațiilor financiare continuu se dezvoltă și se adaptează conform cerințelor utilizatorilor de informații.

În contextul noilor direcții europene privind dezvoltarea durabilă, raportarea sustenabilă și raportarea verde capătă o importanță tot mai mare și în Republica Moldova. În special, adoptarea Directivei (UE) 2022/2464 privind raportarea de durabilitate corporativă (CSRD – Corporate Sustainability Reporting Directive) stabilește un cadru extins de raportare nefinanciară pentru entitățile din Uniunea Europeană, cu potențial impact și asupra statelor din vecinătate, inclusiv Republica Moldova.

Pe măsură ce Republica Moldova avansează în procesul de integrare europeană, se prefigurează necesitatea extinderii cadrului național de raportare financiară pentru a include aspecte legate de guvernanta ESG (mediu, social, guvernanta). Astfel, raportarea financiară va fi completată treptat de raportarea sustenabilă, în vederea oferirii unei imagini mai complete și transparente a performanței și impactului entităților economice asupra mediului și societății.

Printre direcțiile vizibile de dezvoltare se numără:

- Elaborarea și implementarea cadrelor de raportare nefinanciară pentru entitățile mari și de interes public;
- Promovarea raportării verzi în sectorul financiar și cel energetic, în acord cu Regulamentul UE privind taxonomia activităților durabile;
- Alinierea la standardele internaționale emise de EFRAG (European Financial Reporting Advisory Group) și ISSB (International Sustainability Standards Board);
- Formarea profesională și consolidarea capacităților instituționale în domeniul raportării sustenabile. (Directiva (UE) 2022/2464 a Parlamentului European și a Consiliului din 14 decembrie 2022).

Deși nu există încă o obligație universală de raportare ESG, Legea contabilității și raportării financiare (2017) prevede pentru entitățile cu peste 500 angajați includerea unei declarații nefinanciare în raportul conducerii.

În UE, directivele CSRD/ESRS au fost adoptate, dar a fost aprobată și o amânare pentru entitățile extracomunitare (inclusiv cele din Moldova), astfel încât acestea au timp până în 30 iunie 2026 pentru primele cerințe sectoriale sau generale.

Republica Moldova are în curs de implementare cadrul normativ privind monitorizarea și verificarea gazelor cu efect de seră (HG 575/2024), cu intrare în vigoare în noiembrie 2025 (Moldova continuă să construiască un viitor european prin alinierea legislației la standardele UE, 2025) și derulează sistematic transpunerea directivelor UE în domeniul mediului (Republica Moldova a atins un înalt grad de transpunere a directivelor UE privind mediul, 2023).

În Republica Moldova, implementarea raportării sustenabile este încă într-o fază incipientă. Deși nu există încă o obligație legală extinsă privind raportarea nefinanciară, interesul pentru acest domeniu este în creștere, atât din partea autorităților, cât și a mediului de afaceri, în special în sectoarele cu expunere internațională sau care accesează finanțări externe (inclusiv din surse europene). În plus, procesul de armonizare legislativă comunitară va aduce, inevitabil, Republica Moldova mai aproape de standardele UE în domeniul sustenabilității corporative. În concluzie, viitorul raportării în Republica Moldova este strâns legat de integrarea aspectelor de sustenabilitate în sistemul contabil și de raportare. Această tranziție va presupune atât ajustări legislative, cât și eforturi semnificative de educare și adaptare din partea mediului economic și a instituțiilor de reglementare. Republica Moldova se află astfel în fața unei noi etape de modernizare a raportării corporative, în linie cu angajamentele europene și internaționale privind dezvoltarea durabilă.

Concluzii

Cercetarea a urmărit evoluția legislației, cadrului de reglementare și practicilor de raportare financiară de-a lungul timpului în Republica Moldova, de la independența țării până în prezent. Cercetarea a examinat parcursul dinamic și complex al evoluției raportării financiare în Republica Moldova, de la tranziția de la sistemul contabil sovietic la adoptarea SNC și implementarea Standardelor Internaționale de Raportare Financiară (IFRS) și armonizarea cu acquis-ul comunitar. Analiza a relevat că acest proces a fost marcat de reforme legislative și normative succesive, influențate de

aspirațiile de integrare europeană și de necesitatea de a alinia standardele contabile naționale la standardele internaționale de raportare financiară.

Tranziția la raportarea financiară actuală bazată pe IFRS și Directiva Europeană a fost un proces gradual, dar decisiv. Republica Moldova a parcurs etape semnificative, inclusiv introducerea Legilor Contabilității (1995, 2007) și Legii contabilității și raportării financiare (2017), aprobarea și dezvoltarea continuă a Standardelor Naționale de Contabilitate (SNC, 1998) bazate de IFRS, și ulterior, adoptarea obligatorie a IFRS pentru entitățile de interes public apoi adoptarea SNC (2014) bazate pe IFRS și Directiva Europeană. Această evoluție a reflectat o înțelegere crescută a importanței transparenței și comparabilității informațiilor financiare într-o economie de piață. Armonizarea cu IFRS și legislația UE a îmbunătățit semnificativ calitatea și relevanța informațiilor financiare. Prin adoptarea unui cadru bazat pe principii, entitățile din RM au fost încurajate să ofere o imagine fidelă a poziției și a performanței financiare, facilitând astfel deciziile investitorilor, creditorilor și altor părți interesate. Această aliniere a contribuit la creșterea credibilității mediului de afaceri local pe scena internațională.

Referințe

Bazele conceptuale ale pregătirii și prezentării rapoartelor financiare, 1997.

Grigoroș, L., Lazari, L. *Bazele contabilității*. Chișinău, Editura CARTIER, 2012, ISBN 978-9975-79-743-6

Concepția cu privire la reforma contabilității, Hotărâre Nr. 1187 din 24.12.1997, Monitorul Oficial Nr. 88-91, din 30.12.1997

Cadrul general conceptual de raportare financiară. Disponibil: <https://mf.gov.md/ro/content/standardele-interna%C8%9Bionale-de-raportare-financiar%C4%83-2017-red-book>

Directiva (UE) 2022/2464 a Parlamentului European și a Consiliului din 14 decembrie 2022. <https://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02022L2464-20250417>

Grigoroș L., Lazari L., Bîrcă A., Țurcanu L., Balteș N., Erhan L., Mihaila S., Caraman S., Graur A., Bajan M., Badicu G., Cușmăunsă R. *Contabilitatea întreprinderii*. Editura CARTIER, Chișinău, 2021, ISBN 978-9975-86-456-5 (Cartier). ISBN 978-9975-75-984-7 (ASEM).

Istrate C. *Contabilitate și raportări financiare individuale și consolidate*. Editura Polirom, Iași, 2016, ISBN 978-973-46-6249-4. Pp. 114-115.

Legea Contabilității Nr.426-XIII din 04.04.95, Monitorul Oficial Nr.28/321 din 25.05.1995. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=65064&lang=ro#

Legea Contabilității nr. 113-XVI din 27.04.2007. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=61953&lang=ro#

Legea contabilității și raportării financiare Nr. 287 din 15.12.2017, Monitorul Oficial nr. 1-6 din 05.01.2018. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125231&lang=ro#

Lazari, L., Grigoroș, L., Bajan, M. (2021). Parcurusul istoric al contabilității în Republica Moldova: realități și tendințe. *30 years of economic reforms in the Republic of Moldova: economic progress via innovation and competitiveness*, Conferința Științifică Internațională, 24-25 septembrie 2021, Chisinau, 2021, pp.94-103. ISBN 978-9975-155-66-3 (PDF). Disponibil: https://ase.md/files/publicatii/epub/conf_09.21_Vol-3.pdf

Lazari, L., Cucos, N. (2017). Raportarea financiară: realitatea Republicii Moldova și perspective ale integrării în spațiul european. În: *Provocările contabilității în viziunea tinerilor cercetători*, Conferința Științifică Internațională din 17 martie 2017, ASEM, Chișinău, 2017, pp.31-38. ISBN 978-9975-75-859-8. Disponibil: https://caae.ase.md/files/caae/conf/Conf_video_2017.pdf

Moldova continuă să construiască un viitor european prin alinierea legislației la standardele UE. Disponibil: <https://acreditare.md/moldova-continua-sa-construiasca-un-viitor-european-prin-alinierea-legislatiei-la-standardele-ue/>

Nederiță, A. Aspecte generale privind tranziția la noile Standarde Naționale de Contabilitate. În: *Contabilitatea și auditul în contextul integrării economice europene: progrese și așteptări*. Conferința Științifică Internațională, 5 aprilie 2013, ASEM, Chișinău, p.13-16. Disponibil: https://caae.ase.md/files/caae/conf/conf_aprilie_2013.pdf

Planul de dezvoltare a contabilității și auditului în sectorul corporativ pe anii 2009-2014, Hotărârea Guvernului nr.717 din 10.08.2010.

Raportarea de sustenabilitate – ESG, CSRD și ESRS. Disponibil: <https://www.contabilsef.md/anunt-organizare-cur-raportarea-de-sustenabilitate---es-csrd-si-esrs>

Republica Moldova a atins un înalt grad de transpunere a directivelor UE privind mediul. Disponibil:
https://www.mediu.gov.md/ro/content/4259?utm_source=chatgpt.com

Standardele Naționale de Contabilitate, Monitorul Oficial Nr. 88-91 din 30.12.1997.

Standardul Național de Contabilitate “Prezentarea situațiilor financiare”. Monitorul Oficial Nr. 177-181 art. 1224 din 16-08-2013. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131868&lang=ro#

Standardul Național de Contabilitate “Prezentarea situațiilor financiare”. Ordinul Ministerului Finanțelor 48 din 12.03.19, Monitorul Oficial 101-107 din 22.03.2019. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131868&lang=ro#

Standardul Național de Contabilitate “Prezentarea situațiilor financiare consolidate”. Ordinul Ministerului Finanțelor Nr. 93 din 07.06.2019, Monitorul Oficial Nr. 209-216. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=114952&lang=ro

Strategia națională de dezvoltare a contabilității și auditului pe anii 2008-2011.

Țurcanu V., Golocealova I. Dezvoltarea concepției contabilității în Republica Moldova. În: *Contabilitatea și auditul în condițiile globalizării: realități și perspective de dezvoltare*, Conferința Științifică Internațională, p. 25-34, Chișinău, 2018. Disponibil: https://caae.ase.md/files/caae/conf/conf_con_20.04.18.pdf

**CONTABILITATEA ȘI RAPORTAREA IMPOZITULUI PE VENIT ÎN CONTEXTUL
VACANTEI FISCALE**

**ACCOUNTING AND INCOME TAX REPORTING IN THE CONTEXT OF THE TAX
HOLIDAY**

Roman VIERU

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: roman.vieru@sfs.md

Liliana LAZARI

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: liliana.lazari@ase.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8310-2341>

Abstract. This research analyzes the challenges and complexities generated by income tax accounting and reporting in situations where entities benefit from tax holidays. In the dynamic context of the tax reform and the modernization of the legislative framework in the Republic of Moldova, starting with January 1, 2023, a fiscal support measure for micro, small and medium-sized enterprises (SMEs) was implemented, by introducing para. (1¹) to art. 87 of the Fiscal Code. This measure allows the payment of income tax to be postponed for the 2023–2025 tax periods, until the effective distribution of dividends from the profit obtained, including in the form of shares or shares. Through this temporary derogation, the legislator aims to stimulate investments reintegrated into the economic cycle and encourage the capitalization of companies, without directly and immediately affecting the liquidity flow of economic agents.

Considering these premises, the present study aims to analyze the accounting and tax treatment of income tax under the conditions of application of art. 87 para. (1¹), to highlight the implications for reporting and to formulate proposals for a standardization of accounting practice in the context of the tax holiday, in order to support fair and efficient tax governance. The methodology adopted is a qualitative one, based on a documentary analysis of the national tax legislation and relevant accounting standards. The results of the research indicate that tax holidays generate significant challenges in the recognition and measurement of income tax, requiring sound professional reasoning. The scientific contribution of the paper consists in providing a critical analysis of the interaction between tax policy and accounting treatment, highlighting the need for a better correlation between regulations. The practical implications aim to improve accounting and disclosure practices for entities benefiting from tax facilities, contributing to a more accurate picture of financial performance and position.

Keywords: taxpayer, income tax, subject of taxation, object of taxation, tax holiday

JEL Classifications: H21, H25, M41

Introducere

Sistemul fiscal reprezintă un instrument esențial al intervenției statului în economie, prin care se reglementează redistribuirea resurselor și se influențează comportamentul economic al contribuabililor. Impozitele și taxele, în calitatea lor de surse principale de formare a veniturilor bugetare, joacă un rol multiplu – nu doar financiar, ci și social și economic. În acest sens, politica fiscală devine un mecanism de orientare strategică, capabil să stimuleze sau să tempereze inițiativele antreprenoriale, în funcție de obiectivele macroeconomice stabilite. Printre instrumentele utilizate de guverne pentru a atinge aceste obiective, vacanța fiscală reprezintă o facilitate strategică menită să încurajeze investițiile, să stimuleze crearea de noi locuri de muncă și să sprijine dezvoltarea anumitor sectoare. Această scutire temporară de impozit pe profit sau pe venit, deși beneficiază pentru entități și pentru economie în ansamblul său, introduce o serie de complexități semnificative în procesele de contabilitate și raportare financiară.

În contextul actual al Republicii Moldova, implementarea unor regimuri fiscale favorabile, precum amânarea plății impozitului pe venit prevăzută de art. 87 alin. (1¹) al Codului Fiscal (Codul fiscal al Republicii Moldova nr. 1163-XIII, 1997), reflectă efortul de a adapta sistemul de impozitare la cerințele unei economii de piață funcționale și competitive. Noua abordare fiscală privind impozitul pe venit amânat spre plată în buget, are menirea să contribuie la atingerea unor obiective strategice majore precum: creșterea competitivității mediului antreprenorial, consolidarea disciplinei financiare și încurajarea conformării voluntare. În acest sens, Republica Moldova se aliniază tendinței de recunoaștere a principiului impozitării în funcție de realizarea efectivă a beneficiului economic, evitând sarcini fiscale premature pentru entitățile care preferă să-și reinvestească profiturile în dezvoltare. În acest context, contabilii se confruntă cu necesitatea de a interpreta corect reglementările fiscale, de a aloca cu precizie veniturile și cheltuielile aferente perioadelor de scutire și de a asigura transparența informațiilor către utilizatorii externi.

Prezenta cercetare își propune să analizeze aspecte ale contabilității și raportării impozitului pe venit în contextul vacanței fiscale. Prin investigarea acestor aspecte, lucrarea va contribui la o mai bună înțelegere a impactului vacanțelor fiscale asupra elementelor patrimoniale și raportării, oferind perspective pentru îmbunătățirea practicilor de raportare și pentru deciziile utilizatorilor de informații. Cercetarea este de tip descriptiv și explicativ, urmărește descrierea și interpretarea modului în care vacanța fiscală influențează contabilitatea impozitului pe venit și raportarea acestuia. Abordarea predominantă va fi calitativă, axată pe înțelegerea normelor, a practicilor și a provocărilor stabilite de reglementarea fiscală. Obiectivele specifice cercetării fiind axate pe: identificarea și sistematizarea prevederilor fiscale și contabile relevante privind vacanța fiscală și impozitul pe venit; analiza impactului vacanței fiscale asupra calculului impozitului curent; evaluarea practicilor de raportare a impozitului pe venit în situațiile financiare ale entităților beneficiare de vacanță fiscală; identificarea provocărilor și a dilemelor contabile și fiscale generate de aplicarea vacanței fiscale.

Conținut de bază

În mod particular, aplicarea principiului echității fiscale presupune ca sarcina impozitării să fie distribuită în raport cu capacitatea economică a contribuabililor. Astfel, echitatea orizontală impune un tratament egal pentru contribuabilii aflați în situații similare, în timp ce echitatea verticală justifică o diferențiere proporțională a poverii fiscale în funcție de nivelul veniturilor sau al profiturilor realizate. În acest cadru, măsura de vacanță fiscală funcționează ca un mecanism temporar de ajustare a presiunii fiscale, fără a afecta obligațiile finale ale contribuabilului, ci doar momentul exigibilității acestora. Prin urmare, modernizarea politicii fiscale nu se limitează la modificări legislative punctuale, ci vizează o transformare sistemică a raportului dintre stat și contribuabil, în spiritul echității, transparenței și eficienței economice.

Ipoteza de bază a cercetării este că: aplicarea mecanismului de amânare a plății impozitului pe venit, în conformitate cu art. 87 alin. (1¹) din Codul Fiscal (Codul fiscal al Republicii Moldova nr. 1163-XIII, 1997), generează beneficii semnificative pentru întreprinderile micro, mici și mijlocii din Republica Moldova, însă absența unui tratament contabil standardizat și explicit poate conduce la riscuri de interpretare, neuniformitate în raportare și potențiale distorsiuni în situațiile financiare. Această ipoteză pornește de la premisa că măsurile de flexibilizare fiscală trebuie însoțite de un cadru metodologic clar, în special în ceea ce privește recunoașterea, evaluarea și prezentarea în contabilitate a obligațiilor fiscale amânate.

Așa dar, prin completarea articolului 87 din Codul fiscal cu alineatul (1¹) (Codul fiscal al Republicii Moldova nr. 1163-XIII, 1997), care reglementează oportunitatea amânării plății impozitului pe venit, legiuitorul vine cu o listă a cerințelor privind eligibilitatea entităților care pot opta pentru această opțiune aferentă mecanismului de amânare a plății impozitului pe venit din activitatea de antreprenariat desfășurată. Cerințele riguroase precum statutul entităților, domeniul de activitate și respectarea termenelor de raportare fiscală, creează un cadru legal bine definit, dar și flexibil, capabil să ofere stabilitate și predictibilitate pentru contribuabilii care se încadrează în cerințele definite. Cerințele de eligibilitate pentru o astfel de oportunitate fiscală sunt prezentate în figura 1.

Clasificarea ca întreprindere micro, mică sau mijlocie (IMM)	•Statutul IMM trebuie să fie confirmat în ultima zi a perioadei fiscale pentru care se solicită amânarea, în baza art. 5 alin. (1) din Legea cu privire la întreprinderile mici și mijlocii nr. 179/2016. •Criteriile principale includ: numărul mediu anual de salariați; volumul veniturilor anuale din vânzări; valoarea totală a activelor.
Aplicabilitatea limitată în timp	•Măsura este valabilă doar pentru profiturile realizate în perioadele fiscale 2023–2025 inclusiv; •După această perioadă, regimul de amânare nu mai poate fi aplicat, decât dacă va fi prelungit prin lege.
Declararea expresă a opțiunii în termenul legal	•declară opțiunea de aplicare a art. 87 alin. (1¹) în declarația cu privire la impozitul pe venit (VEN12) în termenul stabilit la art. 83 Codul Fiscal •Declarațiile corectate depuse după termen NU sunt luate în considerare
Achitarea impozitului la momentul distribuirii dividendelor Impozitul devine exigibil până la data de 25 a lunii următoare distribuirii dividendelor, inclusiv a celor sub formă de acțiuni sau cote-părți.	

Figura 1. Prezentarea cerințelor de eligibilitate pentru amânarea plății impozitului pe venit

Sursa: Codul fiscal al RM și Legea cu privire la întreprinderile mici și mijlocii

Pornind de la cerința de bază privind statutul IMM-urilor, care trebuie să fie confirmat în ultima zi a perioadei fiscale pentru care se solicită amânarea, în baza art. 5 alin. (1) din Legea cu privire la întreprinderile mici și mijlocii (Legea cu privire la întreprinderile mici și mijlocii, nr. 179, 2016), intervine necesitatea cercetării aspectului de clasificare a entităților și grupurilor și din perspectiva art.4 din Legii contabilității și raportării financiare (Legea contabilității și raportării financiare nr. 287, 2017). Problema fundamentală a raporturilor dintre contabilitate și fiscalitate impune permanent conectarea dintre normele, regulile și reglementările celor două componente ale vieții entității, care de cele mai multe ori nu sunt congruente (Lazari L., Vieru R., 2023). Deși art. 5 din Legea cu privire la întreprinderile mici și mijlocii și art. 4 din Legea contabilității și raportării financiare utilizează criterii similare de clasificare – precum numărul mediu al salariaților, cifra de afaceri și valoarea activelor – scopurile lor sunt fundamental diferite: prima vizează stabilirea eligibilității entităților pentru accesul la politici de sprijin economic și facilități fiscale (inclusiv vacanța fiscală prevăzută la art. 87 alin. (1¹) Codul Fiscal), în timp ce a doua are drept obiectiv delimitarea obligațiilor contabile și de raportare financiară, inclusiv aplicarea standardelor contabile și a cerințelor de audit; astfel, clasificările nu trebuie confundate sau utilizate interschimbabil, întrucât ele produc efecte juridice distincte în domenii separate ale reglementării economice.

În tabelul 1 sunt prezentate principalele asemănări și deosebiri ale criteriilor menționate, care deși folosesc criterii aproape identice, au obiective și efecte juridice diferite.

Tabelul 1. Tabel comparativ privind criteriile de clasificare a întreprinderilor în baza Legii cu privire la IMM-uri și Legii contabilității și raportării financiare

Indicator	Legea cu privire la întreprinderile mici și mijlocii	Legea contabilității și raportării financiare	Asemănări / Deosebiri
Scopul clasificării	- Susținerea politicilor de dezvoltare a IMM-urilor; - acces la facilități și regimuri speciale fiscale	- Determinarea obligațiilor contabile și de audit; - stabilirea setului de situații financiare	Deosebire de finalitate
Criterii utilizate	- Număr mediu anual de salariați - Venit anual din vânzări - Active totale	- Număr mediu al salariaților - Venit net din vânzări - Valoarea activelor	Asemănare: criterii aproape identice în structură
Mod de aplicare a criteriilor	Cumulativ – toate cele 3 criterii trebuie respectate	Cel puțin două din trei criterii trebuie respectate	Deosebire: abordare metodologică diferită

Categoriile definite	Micro, mică, mijlocie	Micro, mică, mijlocie, mare	Legea contabilității și raportării financiare include și categoria de <i>entități mari</i>
Consecințe juridice	Acces la granturi, facilități fiscale, regimuri preferențiale (ex. vacanță fiscală, art. 87 (1 ¹) Codul Fiscal)	Stabilirea obligațiilor de audit, formatul situațiilor financiare, ținerea contabilității	Deosebire fundamentală de utilizare, aplicabilitate în domenii distincte
Frecvența actualizării	Conform evaluării statutului IMM la finele perioadei fiscale (art. 5 alin. (3) din Lege - <i>reclasificarea întreprinderii dintr-o categorie mai mică într-o categorie mai mare se realizează doar dacă aceasta nu se mai încadrează în categoria mai mică în cadrul a două exerciții financiare consecutive</i>)	Conform datelor anuale prezentate în situațiile financiare (<i>categoria este determinată la data raportării</i>)	Asemănare parțială: evaluare anuală, dar diferă perioada

Sursa: elaborat de autori în baza Legii cu privire la întreprinderile mici și mijlocii și Legii contabilității și raportării financiare

În contextul vacanței fiscale reglementate de art. 87 alin. (1¹) din Codul fiscal, doar clasificarea conform Legii cu privire la întreprinderile mici și mijlocii este relevantă pentru determinarea eligibilității unei entități de a beneficia de amânarea plății impozitului pe venit. Confuzia între cele două tipuri de clasificări pentru entități poate conduce la aplicarea eronată a facilității fiscale sau la neconformitate în raportarea fiscală. Prin urmare, este esențial ca contabilii și responsabilii fiscali să distingă clar între aceste două cadre legale, pentru a asigura atât corectitudinea contabilă, cât și legalitatea aplicării regimului fiscal preferențial. Această distincție devine crucială în procesul de armonizare a practicii contabile cu regimul fiscal național și de evitare a erorilor de interpretare în aplicarea vacanței fiscale.

Cercetând modalitatea de declarare a opțiunii alese privind aplicarea regimului de amânare a plății impozitului pe venit, stabilim că facilitatea nu anulează obligația de calcul a impozitului pe venit pentru anul fiscal, respectiv în Declarația cu privire la impozitul pe venit pentru agenții economici (forma VEN12) (Ordinul Ministerului Finanțelor nr. 153 privind aprobarea formularului tipizat al Declarației cu privire la impozitul pe venit pentru agenții economici, 2017):

- a) se indică venitul impozabil și suma impozitului calculat;
- b) se bifează opțiunea „S – Aplic prevederile art. 87 alin. (1¹)”;

Formularul-tip	Anexa la Ordinul Ministerului Finanțelor nr. 99 din 25 octombrie 2023	
Forma VEN 12	Declarația cu privire la impozitul pe venit pe perioada fiscală _____	
	A	Persoanele nespecificate la literele B, C, D și E
	B	Întreprinderile individuale (întreprinzătorii individuali)
	C	Gospodăriile țărănești (de fermier)
	D	Subiecți cu statut de persoană juridică care desfășoară activitate profesională
	E	Societatea
În pătrățelul literei selectate se pune semnul “√”		
√	S	Aplic prevederile art.87 alin.(1¹) din Codul fiscal

Figura 2. Extras din Declarația cu privire la impozitul pe venit (forma VEN12)

Sursa: Anexei nr.1 la Ordinul ministrului finanțelor nr. 153/2017

Este de menționat un moment important, că potrivit modificărilor la Ordinul Ministrului Finanțelor nr. 153/2017, care stabilește forma și modul de completare a Declarației cu privire la impozitul pe venit pentru agenții economici (forma VEN12), în conformitate cu pct. 27 din Instrucțiunile aprobate prin Ordinul MF nr. 99/2023, pentru agenții economici care bifează categoria ”S - Aplic prevederile art.87 alin.(1¹) din Codul Fiscal” suma indicată în rândul 170 nu va fi pasibilă reflectării în SIA ”Contul curent al contribuabilului”.

Un alt element important este momentul distribuirii dividendelor. În cazul dat, urmează de reținut că impozitul pe venit în contextul vacanței fiscale, se achită proporțional cu valoarea dividendelor distribuite. Această prorată se aplică la suma totală a impozitului calculat pentru anul respectiv, determinând suma efectivă ce trebuie achitată la buget. Calculul corect al proratei se efectuează folosind formula:

$$\text{Prorata} = \frac{\text{Dividende distribuite (brut)}}{\text{Profit net conform situațiilor financiare}}$$

Totodată, stabilim că potrivit art. 87 alin. (1¹) Codul Fiscal, entitățile eligibile pot achita impozitul pe venit doar în perioada în care se distribuie dividende (inclusiv sub formă de cote-părți sau acțiuni) din profiturile realizate în perioadele fiscale 2023–2025 inclusiv. Acest regim derogatoriu are ca obiectiv principal stimularea acumulării capitalului propriu și a reinvestirii profiturilor, precum și reducerea presiunii de lichiditate asupra entităților în perioada post-pandemică.

Începând cu anul 2023, prin Ordinul Ministerului Finanțelor nr. 64 din 2023, au fost aduse modificări Ordinului MF nr. 94/2020, care reglementează forma și modul de completare a Declarației IPC21 [7]. Astfel, a fost introdus Tabelul nr. 1.1, o secțiune nouă destinată reflectării impozitului pe venit calculat la momentul distribuirii profitului pentru perioadele fiscale 2023–2025, în conformitate cu regimul de amânare a plății impozitului pe venit prevăzut la art. 87 alin. (1¹) din Codul Fiscal, după cum se prezintă în tabelul 2.

Tabelul 2. Suma impozitului pe venit calculat în cazul achitării dividendelor, inclusiv sub formă de acțiuni sau cote părți, aferent profitului obținut în perioadele fiscale 2023 - 2025 inclusiv:

Nr. ctr	Perioada fiscală în care s-a obținut profit	Suma profitului până la impozitare determinat conform situațiilor financiare (lei)	Suma dividendelor achitate, inclusiv sub formă de acțiuni sau cote părți (lei)	Prorata	Suma impozitului pe venit calculat aferent perioadei de gestiune (rând 170 din Declarația forma VEN12) (lei)	Suma impozitului pe venit calculat, pasibil reflectării în fișa personală a contribuabilului (lei)
1	2	3	4	5 = (4/3)	6	7 = (5 x 6)
1	2023					
2	2024					
3	2025					

Sursa: în baza Ordinul Ministerului Finanțelor nr. 64 din 2023

Această modificare are scopul de a permite evidențierea separată a obligațiilor fiscale aferente profiturilor distribuite în anii respectivi, în condițiile aplicării vacanței fiscale pentru întreprinderile micro, mici și mijlocii.

Facilitatea fiscală cercetată contribuie la formarea unui mediu propice pentru dezvoltarea antreprenorialului autohton, oferind oportunități de planificare fiscală strategică, reducerea presiunii fiscale inițiale și posibilitatea consolidării capitalului propriu. Pentru bugetul public național, implementarea acestui mecanism nu înseamnă o pierdere fiscală, ci o decalare a încasărilor, corelată cu un efect pozitiv de multiplicare economică prin creșterea bazei impozabile în viitorul apropiat.

Astfel, din perspectiva echilibrului macroeconomic, amânarea plății impozitului pe venit în baza art. 87 alin. (1¹) are potențialul de a susține stabilitatea financiară a IMM-urilor în faza lor incipientă de dezvoltare, de a încuraja economisirea și reinvestirea profiturilor, precum și de a contribui indirect la creșterea veniturilor fiscale pe termen mediu și lung.

În același timp, se impune o atenție sporită în ceea ce privește contabilitatea, raportarea financiară și raportarea fiscală a acestor obligații amânate. Absența unui tratament contabil clar definit pentru obligațiile fiscale amânate generate de regimul de vacanță fiscală creează un vid normativ semnificativ în practica contabilă din Republica Moldova. Acest vid generează multiple riscuri profesionale și sistemice, afectând atât corectitudinea și comparabilitatea situațiilor financiare, cât și conformitatea fiscală a întreprinderilor care aplică această facilitate.

În prezent, legislația fiscală permite amânarea plății impozitului pe venit pentru IMM-uri în anumite condiții, dar Standardele Naționale de Contabilitate (SNC) nu conțin prevederi explicite privind recunoașterea, evaluarea și prezentarea contabilă a acestor obligații amânate, ceea ce creează o dificultate de interpretare a tratamentului contabil aplicabil (Scrisoarea Ministerului Finanțelor

Nr.15/2-06/167, 2024). Astfel, unele entități pot opta pentru neevidențierea datoriilor fiscale potențiale, în timp ce altele le pot reflecta ca provizioane sau datorii preliminate, conducând la neuniformitate în raportare și potențiale distorsiuni ale imaginii reale a situațiilor financiare.

Se poate constata că cadrul normativ contabil din Republica Moldova nu conține un standard național de contabilitate pentru impozitul pe venit similar celui internațional IAS 12 "Income Taxes", fapt ce determină reglementarea prin prevederi în mai multe standarde de contabilitate (Lazari L., Vieru R., 2023).

Cerințele SNC "Capital propriu și datorii" (Standardul Național de Contabilitate "Capital propriu și datorii", n.d.) și SNC "Cheltuieli" (Standardul Național de Contabilitate "Cheltuieli", n.d.) nu conțin astfel de prevederi, deaceia respectând principiul prudenței, calculul impozitului pe venit se va înregistra în componența cheltuielilor la contul 731 „Cheltuieli privind impozitul pe venit” și în corespondență cu ce cont trebuie să se efectueze înregistrarea deoarece nu generează o datorie curentă. În acest context, reieșind din specificul achitării ulterioare a impozitului pe măsura utilizării profitului anilor 2023 – 2025 sunt considerate posibil de aplicat următoarele corespondențe de conturi contabile:

I. înregistrarea datoriei prin aplicarea contului contabil 428 „Alte datorii pe termen lung”, satisfăcând cerințele pentru recunoașterea datoriilor stabilite de SNC "Capital propriu și datorii" (Standardul Național de Contabilitate "Capital propriu și datorii", n.d.): 1) există certitudinea că în urma stingerii (decontării) unei datorii va avea loc o ieșire de resurse, purtătoare de beneficii economice; 2) valoarea datoriei poate fi evaluată în mod credibil.

II. reflectarea prin provizioane cu aplicarea contului contabil 426 „Provizioane pe termen lung”, înregistrarea în calitate de provizion la respectarea cerințelor pentru recunoaștere stabilite de SNC "Capital propriu și datorii" (Standardul Național de Contabilitate "Capital propriu și datorii", n.d.): 1) există o obligație generată de un eveniment anterior; 2) este probabil ca o ieșire de resurse purtătoare de beneficii economice să fie necesară pentru a onora obligația respectivă; și 3) poate fi realizată o estimare credibilă curentă a valorii obligației.

Totodată, conform pct.28 al Standardului Național de Contabilitate „Prezentarea situațiilor financiare”, la data raportării entitatea determină cota curentă a datoriilor pe termen lung, care se reflectă în bilanț/bilanțul prescurtat, respectiv în componența datoriilor curente (contul 534 „Datorii față de buget”).

Importanța contabilizării impozitului pe venit în condițiile vacanței fiscale va fi prin respectarea principiului prudenței dar și a prezentării imaginii fidele a poziției și performanței financiare la raportarea financiară a entității respectând prevederea Legii contabilității și raportării financiare.

În partea ce ține de situațiile în care entitatea înregistrează pierderi contabile, dar obține totuși venit impozabil fiscal (prin ajustări fiscale), Ministrul Finanțelor confirmă că se poate aplica vacanța fiscală. Totuși, dacă nu există profit contabil care să poată fi distribuit sub formă de dividende, nu se recunoaște impozitul în contextul vacanței fiscale – nu se naște obligația de plată și, prin urmare, nici recunoașterea în contabilitate.

Ministerul Finanțelor confirmă că tratamentul contabil al impozitului pe venit amânat în cadrul vacanței fiscale trebuie să se bazeze strict pe existența unui fapt economic concret, respectiv decizia privind distribuirea dividendelor. În lipsa unei astfel de decizii, nu se recunoaște nicio obligație fiscală curentă (Scrisoarea Ministerului Finanțelor Nr.15/2-06/167, 2024). Totodată, contabilizarea trebuie efectuată în conformitate cu SNC-urile aplicabile, în special cele privind capitalul propriu și datoriile, prezentarea situațiilor financiare și politicile contabile.

Concluzii

Aplicarea regimului de vacanță fiscală instituit prin art. 87 alin. (1^a) din Codul fiscal al Republicii Moldova reprezintă un instrument fiscal inovator, menit să stimuleze dezvoltarea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii prin flexibilizarea fluxurilor de numerar și amânarea sarcinii fiscale aferente profitului. Cu toate acestea, absența unui tratament contabil explicit privind obligațiile fiscale amânate afectează negativ calitatea informației financiare, securitatea fiscală a contribuabililor și eficiența aplicării regimului de vacanță fiscală. În acest sens, se impune cu prioritate elaborarea unui

cadru metodologic, care să asigure coerența contabil-fiscală, transparența raportărilor și reducerea riscurilor de interpretare neuniformă în rândul entităților eligibile.

Contabilii se confruntă cu dificultăți în interpretarea ambiguităților legislative, în determinarea cheltuielilor privind impozitul pe venit pe parcursul perioadei de vacanță fiscală și în gestionarea modificărilor ulterioare ale legislației fiscale. Aceste aspecte necesită un raționament profesional solid și o înțelegere multidisciplinară (contabilă, fiscală, juridică). În lumina celor cercetate, se recomandă elaborarea și adoptarea unei reglementări contabile, aplicabile entităților care pot beneficia de vacanța fiscală, însoțite de exemple contabile și claritate în delimitarea obligațiilor curente și pe termen lung. Un asemenea cadru normativ ar facilita uniformizarea practicilor contabile, ar reduce riscurile de interpretare neunitară și ar contribui esențial la consolidarea transparenței și predictibilității sistemului fiscal și contabil în Republica Moldova.

În concluzie, vacanța fiscală, deși un instrument legitim de politică economică, impune rigurozitate și profesionalism sporit în contabilitatea și raportarea impozitului pe venit. Pentru a asigura o imagine fidelă și o transparență sporită, este necesară o mai bună corelare între reglementările fiscale și cele contabile, o standardizare a dezvăluirilor privind facilitățile fiscale și o dezvoltare continuă a expertizei contabile în acest domeniu complex. Numai astfel informațiile financiare vor putea susține pe deplin deciziile fundamentate și vor contribui la o evaluare corectă a valorii și performanței entităților beneficiare.

Referințe bibliografice:

- Codul Fiscal al Republicii Moldova nr. 1163-XIII din 24.04.1997, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120061&lang=ro
- Lazari L., Vieru R. (2023). Accounting Treatment of tax on income according to NAS and IFRS. *Analele Universității Ovidius*, seria Științe Economice, Constanța, România. Partea a II, 2023, pp. 733-739, ISSN 2393-3127 (Online)-ISSN 2393-3119 (CD-ROM)- ISSN-L 2393-3119. Disponibil: <https://stec.univ-ovidius.ro/html/anale/ENG/wp-content/uploads/2024/02/17-3.pdf>
- Lazari L., Vieru, R. Income tax: the relationship between accounting and taxation. *Eastern European Journal of Regional Studies*, Revistă Științifică, 2023, Volume 9, Issue 2, December 2023, p. 192-203. ISSN: 2537-6179 ISSN: 1857-436X. Disponibil: https://csei.ase.md/journal/files/issue_92/EEJRS_Issue_9.2_final.pdf
- Legea contabilității și raportării financiare nr. 287 din 15.12.2017, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125231&lang=ro
- Legea cu privire la întreprinderile mici și mijocii, Nr. 179 din 21.07.2016. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=137022&lang=ro#
- Legea nr. 356 din 29.12.2022 pentru modificarea unor acte normative, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134829&lang=ro
- Ordinul Ministerului Finanțelor nr.94/2020 cu privire la aprobarea formularului tipizat (Forma IPC21) Declarația privind reținerea impozitului pe venit, a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală și a contribuțiilor de asigurări sociale de stat obligatorii calculate și a Instrucțiunii cu privire la modul de completare a formularului nominalizat, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=148816&lang=ro#
- Ordinul Ministerului Finanțelor nr. 64 din 14.07.2023 cu privire la modificarea Ordinului Ministrului finanțelor nr. 94/2020, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138031&lang=ro
- Ordinul Ministerului Finanțelor nr. 153 din 22 decembrie 2017, privind aprobarea formularului tipizat al Declarației cu privire la impozitul pe venit pentru agenții economici, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=146095&lang=ro
- Scrisoarea Ministerului Finanțelor Nr.15/2-06/167 din 15.07.2024, [https://contabilsef.md/privind-contabilizarea-impozitului-pe-venit-amanat-aferent-aplicarii-ar87-ali\(-din-codul-fiscal-](https://contabilsef.md/privind-contabilizarea-impozitului-pe-venit-amanat-aferent-aplicarii-ar87-ali(-din-codul-fiscal-)
- Standardul Național de Contabilitate "Capital propriu și datorii". Ordinul Ministerului Finanțelor Nr. 118. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131868&lang=ro
- Standardul Național de Contabilitate "Cheltuieli". Ordinul Ministerului Finanțelor Nr. 118. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131868&lang=ro
- Standardul Național de Contabilitate "Prezentarea situațiilor financiare". Ordinul Ministerului Finanțelor Nr. 171. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131868&lang=ro

IMPORTANȚA TEORIILOR ECONOMICE ÎN EVALUARE

THE IMPORTANCE OF ECONOMIC THEORIES IN EVALUATION

Rodica FRUNZE

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: frunze.rodica@ase.md

ORCID: 0009-0008-8868-1950

Lilia GRIGOROI

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: lilia.grigori@ase.md

ORCID: 0000-0002-9741-0932

Abstract. The valuation of an asset, business or project is, by its very nature, a complex economic exercise, going beyond simple arithmetic. This article emphasizes the indispensable nature of fundamental economic theories, from the nature of value and the functioning of markets to the risk-return relationship and the dynamics of macro/microeconomic factors, as a conceptual pillar of the valuation process. These theories do not remain abstract, but materialize in practical approaches such as income-based, market-based and cost-based, each anchored in distinct economic principles, essential for the selection and appropriate application of methods.

The article highlights the pervasive influence of external and internal economic factors on valuation, showing how inflation, interest rates, competition and cost structure shape the operating environment and directly affect valuation models. It is argued that, in a dynamic environment, an accurate valuation requires a solid economic theoretical foundation, which allows the valuer to interpret data, formulate realistic hypotheses and justify conclusions in a rigorous and credible manner. The quality of the valuation is directly proportional to the depth of the professional's economic understanding.

In conclusion, the importance of economic theories in valuation is fundamental. They are not just abstract concepts, but indispensable analytical tools for navigating the complexity of value determination. The need for a solid economic education and continuous learning for practitioners in the field, including the integration of perspectives from behavioral economics, is emphasized to ensure high-quality valuations and to fully understand the dynamics of value in the real world.

Keywords: valuation, income-based valuation, cost-based valuation, market-based valuation, economic theories.

JEL Classifications: M41, I23, I28, L32

Introducere

Evaluarea, în esență sa, reprezintă procesul de determinare a valorii unui activ, fie că este vorba de o entitate, o proprietate sau un proiect specific. Acest demers este fundamental pentru o multitudine de decizii în sfera economică și financiară, oferind o bază informată atât pentru potențialii cumpărători, cât și pentru vânzători [1]. Prin stabilirea unei valori, evaluarea facilitează tranzacțiile, negocierile și planificarea strategică, contribuind la o alocare mai eficientă a resurselor în economie [2].

Este important de subliniat distincția dintre evaluarea financiară și evaluarea economică. În timp ce evaluarea financiară se concentrează pe determinarea valorii unui activ sau a unei entități pe baza factorilor financiari direcți, cum ar fi fluxurile de venituri viitoare, evaluarea economică adoptă o perspectivă mai amplă. Aceasta din urmă analizează impactul economic general al unei entități sau al unui proiect, luând în considerare nu doar profiturile directe, ci și aspecte precum crearea de locuri de muncă, contribuțiile fiscale și efectele multiplicatoare în economie. Mai mult, evaluarea economică include analiza externalităților, cum ar fi impactul social și de mediu, oferind o imagine mai completă a valorii create sau distruse din perspectiva societală. Din acest motiv, evaluarea

economică este adesea utilizată în contextul investițiilor publice, al politicilor guvernamentale și al proiectelor de infrastructură, unde impactul asupra economiei și societății este semnificativ [3].

Procesul de evaluare în sine nu este o simplă aplicație mecanică a unor formule, ci implică judecată, analiză și o anumită doză de subiectivitate, confruntându-se cu provocări precum părtinirea analistului, incertitudinea viitorului și complexitatea datelor disponibile [4]. Cu toate acestea, pentru a fi riguroasă și credibilă, evaluarea trebuie să fie ancorată în principii și teorii economice solide. Contextul academic din Republica Moldova, evidențiat prin existența unor baze de date științifice și a unor instituții de cercetare active în domeniile economice și contabile, confirmă relevanța și studiul aprofundat al acestor subiecte la nivel local. Accesul la resurse internaționale majore sugerează că principiile și teoriile economice de evaluare studiate și aplicate sunt în concordanță cu standardele globale [5].

Un aspect fundamental care reiese din analiza conceptelor de evaluare este trecerea de la o simplă determinare a prețului la o înțelegere mai profundă a valorii economice. Prețul de piață, influențat de cererea și oferta la un moment dat, reflectă valoarea de schimb percepută de participanții la piață. Evaluarea economică, prin includerea externalizărilor și a impactului socio-economic [3], extinde această perspectivă pentru a capta valoarea societală totală, care poate diferi de valoarea tranzacționată pe piață. Această largire a sferei de cuprindere a conceptului de valoare necesită un cadru teoretic economic mai robust decât cel strict financiar, permițând identificarea și, pe cât posibil, cuantificarea acestor aspecte complexe.

Conținut de bază

Conceptul de "valoare" este piatra unghiulară a evaluării și a fost subiectul unor dezbateri fundamentale în istoria gândirii economice. Diferite școli de gândire au propus explicații variate cu privire la originea și natura valorii. În economia neoclasică, valoarea unui bun sau serviciu este adesea văzută ca fiind determinată de prețul pe care l-ar atinge pe o piață liberă și competitivă, preț influențat în principal de interacțiunea dintre cerere și ofertă [6].

O teorie economică influentă este Teoria subiectivă a valorii (STV). Aceasta postulează că valoarea unui obiect nu este o calitate intrinsecă, fixată de cantitatea de resurse sau de munca depusă pentru a-l produce (spre deosebire de Teoria valorii muncă, menționată ca și contrast în literatura economică), ci este determinată de evaluarea subiectivă a indivizilor implicați în procesul de cumpărare sau vânzare. Valoarea unui produs, conform STV, este influențată de cât de util sau cât de rar este perceput de către un individ. Această perspectivă a reprezentat o schimbare majoră în gândirea economică, implicând faptul că valoarea nu poate fi măsurată în mod absolut sau consistent, deoarece depinde de dorințele și nevoile individuale, de circumstanțele situaționale, de semnificația culturală, sentimentalism și raritate [7]. STV oferă o explicație convingătoare pentru fenomene precum paradoxul apă-diamante, arătând că valoarea nu este dată de utilitatea totală, ci de utilitatea marginală, și de ce bunuri cu costuri de producție scăzute pot avea valori de piață ridicate [6]. Într-o piață liberă, evaluările subiective ale cumpărătorilor și vânzătorilor interacționează prin mecanisme precum licitațiile, ducând la formarea prețurilor de echilibru.

Strâns legată de STV este Teoria utilității, care se concentrează pe conceptul de "folosință" sau satisfacție (utilitate) pe care un consumator o obține dintr-un bun sau serviciu. Un bun economic este valoros în măsura în care este util pentru satisfacerea unei dorințe sau nevoi. Există diverse moduri de a modela utilitatea: utilitatea cardinală, care încearcă să măsoare satisfacția în unități cuantificabile ("utils"), permițând aplicarea metodelor matematice, deși compararea inter-personală este dificilă; și utilitatea ordinală, care se limitează la clasificarea preferințelor (mai mult sau mai puțin util) fără a atribui valori numerice specifice. Conceptele de utilitate totală (satisfacția cumulată) și utilitate marginală (satisfacția suplimentară dintr-o unitate în plus) sunt centrale în această teorie. Legea utilității marginale descrescătoare, care afirmă că satisfacția suplimentară obținută din consumul fiecărei unități adiționale dintr-un bun scade pe măsură ce cantitatea consumată crește, este un principiu fundamental derivat din teoria utilității ordinale [8]. Această lege stă la baza explicării pantei negative a curbei cererii.

Un alt concept important derivat din teoria utilității este Utilitatea așteptată, utilizat pentru a analiza deciziile luate în condiții de incertitudine. Această teorie sugerează că indivizii aleg acțiunea care maximizează utilitatea așteptată, calculată ca o medie ponderată a utilității fiecărui rezultat posibil,

unde ponderile sunt probabilitățile asociate acelor rezultate [9]. Acest cadru este fundamental pentru înțelegerea comportamentului în situații de risc și pentru dezvoltarea conceptului de primă de risc. Interconexiunea dintre Teoria subiectivă a valorii și Teoria utilității este profundă. Ambele subliniază rolul central al preferințelor individuale și al percepției utilității în determinarea valorii. Abordarea modernă a determinării prețurilor de piață integrează elemente din teoriile obiective (costuri de producție, ofertă) și subiective (utilitatea consumatorilor, cerere), recunoscând că valoarea de schimb este rezultatul complex al interacțiunii acestor forțe [6]. Schimbarea perspectivei de la o valoare intrinsecă (bazată pe costuri sau muncă) la o valoare percepută (bazată pe utilitate și subiectivitate) a transformat modul în care evaluatorii înțeleg "valoarea". Valoarea nu mai este o calitate fixă a obiectului, ci o construcție dinamică influențată de percepția individuală și de context. Această înțelegere stă la baza justificării metodelor de evaluare care se concentrează pe ceea ce piața este dispusă să plătească (Abordarea de piață) și pe beneficiile viitoare anticipate de cumpărător (Abordarea pe venit).

Teoria Utilității, prin legea utilității marginale descrescătoare, explică de ce curba cererii este descrescătoare. Deoarece prețurile de piață sunt stabilite de interacțiunea cererii și ofertei, utilitatea percepută influențează direct prețul de echilibru și, prin extensie, valoarea de piață a unui activ. Astfel, teoria utilității oferă o justificare teoretică solidă pentru dinamica pieței care stă la baza evaluării.

Mai mult, Teoria Utilității Așteptate explică modul în care indivizii evaluează rezultatele incerte și introduce conceptul de aversiune față de risc. Deciziile de investiție implică incertitudine cu privire la fluxurile de numerar viitoare. Teoria utilității așteptate explică de ce investitorii, în special cei aversi la risc, cer un randament mai mare pentru a-și asuma un risc sporit [10]. Această relație risc-randament este cuantificată în modele financiare și utilizată pentru a determina rata de actualizare în metodele de evaluare bazate pe venit, conectând astfel teoria utilității la mecanismele practice de evaluare. Astfel, tabelul 1 sintetizează aceste fundamente teoretice ale valorii și relevanța lor pentru evaluare.

Tabelul 1. Fundamente teoretice ale valorii și relevanța lor pentru evaluare

Teoria economică	Conceptul central al valorii	Implicații pentru evaluare	Metode de evaluare relevante
Teoria valorii muncă (Contrast)	Valoarea determinată de munca socială necesară pentru producție	Dificultăți în explicarea prețurilor bunurilor rare sau a fluctuațiilor de preț. Mai puțin relevantă pentru evaluarea modernă.	Abordarea pe cost (parțial, prin costul forței de muncă)
Teoria subiectivă a valorii	Valoarea determinată de percepția individuală și utilitatea percepută	Valoarea este variabilă, influențată de context, raritate, sentimentalism. Justifică evaluarea bazată pe piață.	Abordarea bazată pe piață
Teoria utilității (General)	Valoarea derivată din satisfacția (utilitatea) obținută din consum	Explică comportamentul consumatorului și formarea cererii. Fundament pentru înțelegerea prețurilor de piață.	Abordarea bazată pe piață, Abordarea bazată pe venit
Utilitatea marginală	Satisfacția suplimentară dintr-o unitate adițională	Explică legea cererii (relația preț-cantitate). Influențează prețurile de echilibru pe piață.	Abordarea bazată pe piață
Utilitatea așteptată	Evaluarea rezultatelor incerte pe baza utilității ponderate de probabilitate	Explică aversiunea față de risc și cerința unui randament mai mare pentru risc. Fundament pentru rata de actualizare.	Abordarea bazată pe venit

Sursa: Elaborat de autori în baza surselor [6]-[10].

Deci, practica evaluării se structurează în jurul a trei abordări principale: Abordarea bazată pe venit, Abordarea bazată pe piață și Abordarea bazată pe cost [11]. Fiecare dintre acestea se bazează pe seturi distincte de principii economice și utilizează metode specifice pentru a ajunge la o concluzie privind valoarea.

Abordarea bazată pe venit pornește de la premisa fundamentală că valoarea unui activ este determinată de capacitatea sa de a genera beneficii economice viitoare pentru deținător. Aceste beneficii sunt cel mai adesea reprezentate de fluxurile de numerar sau profiturile anticipate. Două principii economice esențiale stau la baza acestei abordări:

1. *Valoarea în Timp a Banilor*: Un leu primit în viitor valorează mai puțin decât un leu primit astăzi, din cauza oportunității de investiție și a riscului. Acest principiu impune necesitatea actualizării (discountării) fluxurilor financiare viitoare la valoarea lor prezentă.

2. *Relația Risc-Randament*: Investitorii raționali cer un randament mai mare pentru a-și asuma un nivel mai ridicat de risc. Prin urmare, fluxurile de numerar mai riscante trebuie actualizate la o rată mai mare decât cele mai puțin riscante.

Metodele cheie utilizate în Abordarea bazată pe venit sunt:

✓ *Metoda fluxurilor de numerar actualizate (Discounted Cash Flow - DCF)*: Aceasta este o metodă complexă și larg utilizată, care estimează valoarea unei companii pe baza valorii actualizate nete (NPV) a fluxurilor sale viitoare de numerar [12]. Procesul implică proiectarea fluxurilor de numerar pe o perioadă explicită (de obicei 5-10 ani), estimarea unei valori terminale (TV) care să capteze valoarea fluxurilor de numerar dincolo de acea perioadă (adesea folosind Modelul Gordon Growth [13]) și actualizarea tuturor acestor fluxuri la valoarea prezentă folosind o rată de actualizare adecvată. Rata de actualizare reflectă riscul investiției și este adesea determinată folosind Costul Mediu Ponderat al Capitalului (WACC), care combină costul capitalului propriu și al datoriei [14]. Costul capitalului propriu, la rândul său, poate fi estimat prin modele precum Capital Asset Pricing Model (CAPM), care leagă randamentul așteptat de riscul sistematic al activului [15].

✓ *Metoda capitalizării veniturilor/fluxurilor de numerar*: Această metodă este o variantă simplificată a DCF, potrivită pentru companii mature cu fluxuri de numerar sau profituri stabile și o rată de creștere constantă și previzibilă. Valoarea este estimată prin împărțirea unui flux de beneficiu reprezentativ (profit sau flux de numerar) la o rată de capitalizare [16]. Rata de capitalizare este, în esență, rata de actualizare ajustată pentru rata de creștere constantă estimată.

Abordarea de piață se bazează pe principiul economic al *substituției*, care sugerează că un investitor prudent nu va plăti mai mult pentru un activ decât costul de a achiziționa un substitut comparabil cu caracteristici similare [11]. Valoarea este derivată prin compararea activului evaluat cu prețurile la care s-au tranzacționat active similare pe piață. Abordarea de piață este strâns legată de Teoria subiectivă a valorii, deoarece prețurile de piață reflectă evaluările agregate și subiective ale participanților la piață. De asemenea, se bazează, implicit, pe ipoteza *piețelor eficiente* (Efficient Market Hypothesis - EMH), care postulează că prețurile activelor reflectă rapid și corect toată informația disponibilă [17].

Metodele cheie utilizate includ:

✓ *Comparabile ale companiilor publice (Public Company Comparables - PCC)*: Această metodă utilizează multipli de evaluare (cum ar fi raportul Preț/Profit, Preț/Venit) de la companii similare tranzacționate public pentru a estima valoarea companiei evaluate. Alegerea companiilor comparabile și ajustarea multiplilor necesită o analiză atentă a similarităților și diferențelor [18].

✓ *Tranzacții precedente (Precedent Transactions)*: Această metodă analizează prețurile plătite și multiplii utilizați în tranzacții anterioare (fuziuni, achiziții) cu companii similare [18]. Oferă o indicație a valorii de control și a primelor plătite în tranzacții reale, reflectând sentimentul pieței la momentul respectiv.

Abordarea pe cost se bazează pe *principiul substituției* dintr-o perspectivă diferită: valoarea unei proprietăți nu ar trebui să depășească costul de a construi o proprietate echivalentă cu aceeași utilitate [19]. Metodele cheie implică:

✓ Estimarea valorii de piață a terenului ca și cum ar fi liber și disponibil pentru cea mai bună și mai profitabilă utilizare [19].

✓ Estimarea costului de înlocuire (construirea unei structuri cu utilitate similară folosind materiale și design moderne) sau de reproducere (construirea unei replici exacte folosind materiale și metode originale) a îmbunătățirilor existente.

✓ Deducerea deprecierii acumulate din diverse cauze (fizică, funcțională, economică) din costul de înlocuire/reproducere.

✓ Adunarea valorii terenului cu costul depreciat al îmbunătățirilor pentru a obține valoarea proprietății [20].

Această abordare este adesea cea mai potrivită pentru evaluarea proprietăților noi, a clădirilor cu destinație specială (cum ar fi școli sau biserici) pentru care nu există comparabile de piață relevante sau în scopuri de asigurare.

Cele trei abordări de evaluare nu sunt contradictorii, ci adesea complementare. Alegerea abordării sau a combinației de abordări cele mai potrivite depinde de natura activului evaluat, scopul evaluării și disponibilitatea datelor, fiind ghidată de principiile economice subiacente. De exemplu, un activ generator de fluxuri de numerar previzibile (o afacere profitabilă) este cel mai bine evaluat prin Abordarea pe venit, deoarece valoarea sa economică derivă din capacitatea de a genera profituri viitoare. Un activ unic, fără comparabile de piață sau fluxuri de numerar clare (o clădire istorică), poate fi evaluat prin Abordarea pe cost. O companie publică sau o tranzacție de M&A (fuziune) beneficiază de Abordarea pe piață, reflectând evaluările agregate ale participanților de pe piață. Înțelegerea principiilor economice ghidează evaluatorul în selectarea metodei adecvate, asigurând o evaluare mai exactă.

Deși Abordarea bazată pe piață se bazează pe ideea piețelor eficiente [17], literatura economică recunoaște că piețele reale nu sunt perfect eficiente. Ineficiențele pot apărea din cauza asimetriilor informaționale, lipsei de lichiditate, costurilor de tranzacție sau psihologiei pieței [21]. Dacă piețele nu sunt perfect eficiente, atunci prețurile observate ale comparabilelor pot fi supraevaluate sau subevaluate. Utilizarea simplă a multiplilor de piață fără ajustări sau o analiză critică informată de teorie poate propaga aceste erori în evaluarea activului țintă [4]. Aceasta necesită o analiză mai nuanțată în cadrul Abordării de piață, luând în considerare factori care ar putea distorsiona multiplii. Relația directă dintre risc și randamentul așteptat [10] este un principiu economic fundamental care stă la baza determinării ratei de actualizare în Abordarea bazată pe venit. Modele precum CAPM [15] oferă un cadru teoretic pentru cuantificarea acestui risc (sistematic) și estimarea costului capitalului propriu. Fără o înțelegere teoretică solidă a relației risc-randament, determinarea ratei de actualizare ar fi arbitrară. Modelele economice, deși bazate pe anumite ipoteze [22], oferă o metodologie structurată pentru a lega riscul unui activ (măsurat prin beta sau alți factori) de randamentul cerut de investitori. Aceasta transformă un concept teoretic (risc-randament) într-un început cuantificabil esențial pentru evaluarea bazată pe venit. Legătura dintre aceste trei abordări de evaluare cu principiile economice le putem observa și în tabelul următor:

Tabelul 2. Compararea celor trei abordări principale și principiile economice care le susțin

Abordarea de evaluare	Principii economice fundamentale	Metode cheie	Când este potrivită
bazată pe venit	Valoarea în timp a banilor, Relația Risc-Randament, Utilitatea așteptată	DCF, Capitalizarea veniturilor/ fluxurilor	Companii/Active generatoare de fluxuri de numerar previzibile, investiții strategice
bazată pe piață	Principiul substituției, Teoria subiectivă a valorii, Piețe (in)eficiente	Comparabile publice, Tranzacții precedente	Companii/Active cu comparabile tranzacționate pe piață, scopuri tranzacționale
bazată pe cost	Principiul substituției, Costul de oportunitate	Cost de Înlocuire /Reproducere minus Depreciere	Proprietăți noi, cu destinație specială, fără comparabile, scopuri de asigurare

Sursa: Elaborat de autori în baza surselor [11]-[20].

Teoria economică nu este un simplu exercițiu academic, ci servește drept fundament conceptual și metodologic esențial pentru o evaluare acurată și defensibilă [23]. Ea oferă cadrul necesar pentru a înțelege complexitatea proceselor economice care stau la baza determinării valorii.

Unul dintre rolurile principale ale teoriei economice este de a oferi o structură pentru înțelegerea comportamentului agenților economici – fie că sunt indivizi, firme sau guverne – și a dinamicii

piețelor, inclusiv a forțelor cererii și ofertei [23]. Această înțelegere este crucială, deoarece atât factorii microeconomici (comportamentul firmelor și consumatorilor), cât și condițiile macroeconomice mai largi influențează valoarea activelor și afacerilor [23].

Teoria economică ghidează construirea modelelor utilizate în evaluare [24]. Modelele economice stabilesc relații între diverse variabile economice și permit cuantificarea fenomenelor economice, transformând afirmațiile calitative în declarații cantitative [25]. Fără un cadru teoretic adecvat, analiza statistică și econometrică, esențială pentru a face proiecții financiare și a evalua riscurile în evaluare, ar fi dificilă sau chiar imposibilă [23].

Teoria este, de asemenea, indispensabilă pentru prognoză și extrapolare. În timp ce o analiză bazată strict pe date istorice (empirism naiv) poate oferi doar o imagine a trecutului, teoria (modelul subiacent) permite extrapolarea tendințelor și prognozarea rezultatelor viitoare. Ea indică ce parametri sunt importanți pentru a înțelege un fenomen economic și cum ar putea fi aceștia măsurați [24].

În multe cazuri, evaluarea necesită analiza unor scenarii ipotetice sau contrafactuale (cum ar fi "scenariul fără eveniment" într-un litigiu privind daunele economice) [23]. Teoria economică oferă instrumentele conceptuale și metodologice necesare pentru a construi și analiza aceste scenarii într-un mod logic și riguros. De exemplu, analiza cost-beneficiu, un concept fundamental în economie, necesită un model teoretic al alegerii pentru a determina corect beneficiile și costurile economice [24].

Teoria economică modernă recunoaște, de asemenea, limitările modelelor tradiționale și influența factorilor non-raționali. Integrarea perspectivelor din economia comportamentală permite o înțelegere mai nuanțată a modului în care părtinirea și percepția pot influența deciziile și, implicit, prețurile de piață, adăugând un strat de complexitate evaluării.

Un aspect crucial este că teoria economică transformă datele brute în informații utile. Datele financiare istorice sau prețurile de piață observate capătă sens doar atunci când sunt interpretate printr-un cadru teoretic [23]. De exemplu, o scădere a profiturilor (dată) poate fi interpretată diferit în funcție de cauza sa, identificată cu ajutorul teoriei microeconomice (management inefficient) sau macroeconomice (recesiune economică). Teoria ajută la identificarea cauzelor probabile și la modelarea impactului viitor [24]. Fără teorie, datele sunt doar cifre, cu teorie, ele devin dovezi care susțin o concluzie de evaluare.

Rigurozitatea unei evaluări depinde direct de soliditatea teoriilor economice și a modelelor pe care se bazează [23]. O evaluare este o opinie informată despre valoare, susținută de o metodologie și o analiză. Metodologia și analiza sunt construite pe principii și modele economice. Dacă principiile sunt greșite sau modelele sunt aplicate incorect din cauza lipsei de înțelegere teoretică, concluzia evaluării va fi eronată și vulnerabilă la contestare. Experții în evaluare, în special în contexte litigioase, se bazează pe cunoștințe aprofundate de teorie economică pentru a-și susține constatările și a demonstra validitatea metodologiei lor [23]. Calitatea unei evaluări este o reflectare directă a profunzimii înțelegerii economice a evaluatorului. O evaluare slabă nu este doar o eroare de calcul, ci adesea o eroare de raționament economic. Evaluarea nu este un proces standardizat în care aplici un set fix de pași. Necesită judecată profesională, în special în selectarea metodelor, ajustarea datelor și formularea ipotezelor. Această judecată este ghidată de intuiția și cunoștințele evaluatorului despre cum funcționează lumea economică, adică de înțelegerea sa a teoriei economice. Prin urmare, investiția în expertiză economică este o investiție directă în acuratețea și fiabilitatea evaluărilor.

Tabelul 3. Rolul crucial al teoriei economice în evaluare

Rolul Teoriei economice	Cum contribuie la Evaluare	Implicații ale lipsei Teoriei
Înțelegerea valorii	Oferă cadre conceptuale (STV, Utilitate) pentru a defini și înțelege ce reprezintă valoarea [7].	Valoare definită superficial (doar preț), ignorând complexitatea percepției și utilității.

Alegerea metodologiei	Ghidează selectarea abordărilor și metodelor adecvate pe baza principiilor economice subiacente [4]	Alegere arbitrară a metodelor, neadaptate naturii activului sau scopului evaluării.
Interpretarea datelor	Oferă un cadru pentru a interpreta datele financiare, de piață și economice în contextul forțelor economice [23].	Datele sunt simple cifre, fără o înțelegere a cauzelor și efectelor economice subiacente.
Proгноza și modelarea	Permite extrapolarea tendințelor și construirea de modele predictive bazate pe relații economice [24].	Proiecții simpliste, bazate pe istoric, fără a capta dinamica economică viitoare.
Analiza riscului	Oferă cadre (Utilitate așteptată, CAPM) pentru a identifica, măsura și integra riscul în evaluare.	Evaluare inadecvată a riscului, rate de actualizare arbitrară, concluzii nejustificate.
Justificarea concluziilor	Oferă o bază logică și riguroasă pentru a susține concluziile evaluării [23].	Concluzii slabe, ușor de contestat, lipsite de credibilitate profesională.

Sursa: Elaborat de autori în baza surselor [23]-[25].

Concluzii

Evaluarea, în cele mai profunde aspecte ale sale, este intrinsec un exercițiu economic. Determinarea valorii unui activ, a unei afaceri sau a unui proiect necesită mult mai mult decât o simplă aritmetică, necesită o înțelegere solidă a modului în care valoarea este generată, percepută și influențată de multitudinea de forțe economice. Teoriile economice fundamentale, de la cele care explică natura valorii (Teoria subiectivă a valorii, Teoria utilității) la cele care descriu funcționarea piețelor, relația dintre risc și randament și dinamica factorilor macro și microeconomici, furnizează cadrul conceptual indispensabil.

Aceste teorii nu rămân la nivel abstract, ci se materializează în abordări și metode practice de evaluare, cum ar fi Abordarea bazată pe venit, Abordarea bazată pe piață și Abordarea bazată pe cost. Fiecare dintre aceste abordări are la bază principii economice distincte – valoarea în timp a banilor și relația risc-randament pentru abordarea pe venit, principiul substituției și dinamica pieței pentru abordarea pe piață, și principiul substituției din perspectiva costului pentru abordarea pe cost. Alegerea și aplicarea adecvată a acestor metode depind esențial de capacitatea evaluatorului de a înțelege profund principiile economice subiacente și de a le adapta contextului specific al evaluării. Influența factorilor economici externi și interni este prezentă pretutindeni în evaluare. Factorii macroeconomici, precum inflația, ratele dobânzii și creșterea economică, modelează mediul operațional al companiilor și afectează direct punctele critice ale modelelor de evaluare, cum ar fi ratele de actualizare și perspectivele de creștere a fluxurilor de numerar. Similar, factorii microeconomici, cum ar fi intensitatea concurenței, structura costurilor și comportamentul consumatorilor, determină performanța financiară specifică a unei firme și profilul său de risc. O analiză economică riguroasă este indispensabilă pentru a integra aceste influențe complexe într-un mod coerent și realist în procesul de evaluare.

Într-un mediu economic din ce în ce mai dinamic și imprevizibil, o evaluare exactă și definibilă nu poate fi obținută printr-o aplicare mecanică a unor formule sau prin compararea superficială a datelor. Necesită o fundație teoretică economică solidă care să permită evaluatorului să înțeleagă *de ce* anumite active au valoare, *cum* interacționează forțele pieței pentru a determina prețurile și *în ce mod* evenimentele externe și interne afectează performanța și riscul unei entități. Teoria economică oferă lentilele analitice necesare pentru a interpreta datele, a formula ipoteze informate, a construi proiecții realiste, a analiza scenarii alternative și a justifica concluziile evaluării într-un mod logic, riguros și credibil. Calitatea unei evaluări este, în cele din urmă, o reflectare a profunzimii înțelegerii economice a profesionistului care o realizează.

Pentru a asigura evaluări de înaltă calitate, este esențial ca practicienii din domeniu să posede o educație solidă în teorie economică și să se angajeze într-un proces continuu de învățare, pe măsură

ce teoriile evoluează și mediul economic se schimbă. Integrarea perspectivelor din domenii precum economia comportamentală poate adăuga o valoare suplimentară, oferind o înțelegere mai nuanțată a factorilor psihologici și percepțuali care pot influența prețurile de piață și deciziile de investiție. Astfel, importanța teoriilor economice în evaluare este fundamentală, ele nu sunt doar concepte abstracte, ci instrumente indispensabile pentru a naviga complexitatea determinării valorii în lumea reală.

Bibliografie:

1. [www.investopedia.com](https://www.investopedia.com/terms/v/valuation.asp#:~:text=Valuation%20is%20the%20process%20of,prospective%20sellers%20should%20sell%20for.), accesat pe data de 15 martie 2025 <https://www.investopedia.com/terms/v/valuation.asp#:~:text=Valuation%20is%20the%20process%20of,prospective%20sellers%20should%20sell%20for.>
2. Economic Valuation: Definition & Techniques | Vaia, accesat pe data de 15 martie 2025 <https://www.vaia.com/en-us/explanations/sports-science/sport-business/economic-valuation/>
3. Economic valuation - Brandon IP, accesat pe data de 15 martie 2025 <https://www.brandon-ip.com/glossary/economic-valuation/>
4. An Introduction to Valuation - NYU Stern, accesat pe data de 15 martie 2025 https://pages.stern.nyu.edu/~adamodar/New_Home_Page/background/valintro.htm
5. Baze de date - Biblioteca Științifică ASEM, accesat pe data de 20 martie 2025, https://lib.ase.md/?page_id=1124
6. Value (economics) - Wikipedia, accesat pe data de 21 martie 2025, [https://en.wikipedia.org/wiki/Value_\(economics\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Value_(economics))
7. Subjective Theory of Value: Definition, History, Examples - Investopedia, accesat pe data de 15 iunie 2025, <https://www.investopedia.com/terms/s/subjective-theory-of-value.asp>
8. How Is Economic Utility Measured? - Investopedia, accesat pe data de 30 martie 2025, <https://www.investopedia.com/terms/u/utility.asp>
9. A Deep Dive into Utility Theory and Behavior - Number Analytics, accesat pe data de 30 martie 2025, <https://www.numberanalytics.com/blog/utility-theory-deep-dive>
10. Risk & Return: You Can't Have One Without the Other | Texas State Securities Board, accesat pe data de 15 iunie 2025, <https://ssb.texas.gov/risk-return-you-cant-have-one-without-other>
11. Valuation Basics: The Three Valuation Approaches - Quantive, accesat pe data de 02 aprilie 2025, <https://goquantive.com/blog/valuation-basics-the-three-valuation-approaches/>
12. Business Valuation: 6 Methods for Valuing a Company - Investopedia, accesat pe data de 02 aprilie 2025, <https://www.investopedia.com/terms/b/business-valuation.asp>
13. Income Approach of Business Valuation - Eqvista, accesat pe data de 02 aprilie 2025, <https://eqvista.com/company-valuation/business-valuation-income-approach/>
14. Valuation & Financial Modeling: Guide, Methods, Examples, accesat pe data de 02 aprilie 2025, <https://growthequityinterviewguide.com/private-equity/valuation-and-financial-modeling>
15. Risk and Rates of Return | EBSCO Research Starters, accesat pe data de 02 aprilie 2025, <https://www.ebsco.com/research-starters/business-and-management/risk-and-rates-return>
16. The Income Approach to Valuation | CBIZ, accesat pe data de 02 aprilie 2025, <https://www.cbiz.com/insights/article/the-income-approach-to-valuation>
17. Efficient-market hypothesis (EMH) | EBSCO Research Starters, accesat pe data de 02 aprilie 2025, <https://www.ebsco.com/research-starters/social-sciences-and-humanities/efficient-market-hypothesis-emh>
18. Market Valuation Approach - Corporate Finance Institute, accesat pe data de 02 aprilie 2025, <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/valuation/market-approach-valuation/>
19. Lesson 2 - Basic Economic Principles of Real Property Value (The Income Approach to Value) - California State Board of Equalization, accesat pe data de 02 aprilie 2025, <https://www.boe.ca.gov/info/iav/lesson2.htm>
20. Cost Approach Appraisal | Formula + Calculator - Wall Street Prep, accesat pe data de 02 aprilie 2025, <https://www.wallstreetprep.com/knowledge/cost-approach/>
21. The Weak, Strong, and Semi-Strong Efficient Market Hypotheses - Investopedia, accesat pe data de 02 aprilie, <https://www.investopedia.com/ask/answers/032615/what-are-differences-between-weak-strong-and-semistrong-versions-efficient-market-hypothesis.asp>
22. Financial Modeling: CAPM & WACC - U.S. Department of Commerce, accesat pe data de 02 aprilie 2025,

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE ON ACCOUNTING, ISCA 2025
April 4-5, 2025, Chisinau, Republic of Moldova, Collection of Scientific Articles

<https://cldp.doc.gov/sites/default/files/PPP%20Authority%20Financial%20Modeling%20CAPM,%20WACC,%20and%20Iteration.pdf>

23. Role of an Economist as a Valuation Expert | Econ One, accesat pe data de 02 aprilie 2025, <https://econone.com/resources/blogs/the-role-of-the-economist-as-a-valuation-expert/>
24. What Use is Economic Theory? - University of California, Berkeley, accesat pe data de 02 aprilie 2025, <https://people.ischool.berkeley.edu/~hal/Papers/theory.pdf>
25. Econometrics: Making Theory Count - Back to Basics: Finance & Development, accesat pe data de 02 aprilie 2025, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/basics/econometric.htm>

ABORDĂRI AFERENTE CONCEPTELOR DE MENȚINERE A CAPITALULUI

APPROACHES RELATED TO CAPITAL MAINTENANCE CONCEPTS

Liliana LAZARI

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: liliana.lazari@ase.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8310-2341>

Gheorghe BALAN

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: balan.gheorghe@ase.md

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-2059-3206>

Abstract. The concepts of capital retention, financial and physical, are fundamental pillars in determining profit and ensuring the sustainability of an entity, but their implementation and relevance vary significantly in accounting practice. The study addresses the complexity and dilemmas associated with these concepts, highlighting their impact on the true picture of financial statements and decision-making. The main purpose of the research is to analyse comparatively the relevance and applicability of the concepts of maintaining financial capital (nominal and real) and physical. The specific objectives include identifying the challenges of applying the concepts of capital preservation. The methodology adopted is a mixed one, combining a documentary analysis of the specialized literature and the international and national accounting regulatory framework. The results of the research show that while maintaining nominal financial capital remains the predominant approach due to its simplicity, it can significantly distort real profit in inflationary environments. The concept of maintaining physical capital, although theoretically superior to ensuring operational sustainability, encounters major difficulties of practical application and objectivity. The research highlights discrepancies between the information needs of users and the information provided based on current concepts, especially in terms of risk assessment and capital regeneration capacity.

Keywords: equity, maintenance of financial capital, maintenance of physical capital.

JEL Classifications: M41

Introducere

A discuta despre capital poate fi considerat ceva simplu, deoarece este termenul economic suficient de inteligibil și des utilizat. Din acest motiv, termenul de “capital” este frecvent utilizat și aplicat în toate domeniile de activitate. Conceptele de menținere a capitalului sunt fundamentale în contabilitate, fiind esențiale pentru a determina cu exactitate profitul unei entități și pentru a asigura sustenabilitatea acesteia pe termen lung. Conceptele de menținere a capitalului se referă la principiul conform căruia *o entitate realizează profit doar după ce și-a recuperat integral costurile sau după ce și-a menținut capitalul la un anumit nivel*. Altfel spus, profitul reprezintă doar creșterea capitalului net al unei entități peste nivelul inițial, excluzând contribuțiile sau distribuțiile către proprietari.

Reieșind că conceptele de menținere a capitalului sunt esențiale în luarea deciziilor de către utilizatori, în cadrul acestei cercetări s-a stabilit examinarea conceptelor de menținere a capitalului financiar și fizic, cum funcționează acestea și care sunt avantajele și dezavantajele acestora. Prezenta cercetare a pornit de la esența că utilizatorii de informații au nevoie de informații relevante pentru luarea deciziilor economice.

Contribuția științifică a lucrării constă în oferirea unei analize a dilemelor de aplicare a fiecărui concept de menținere a capitalului cu prezentarea avantajelor și dezavantajelor acestora dar și a condițiilor recomandate pentru aplicare.

Conținut de bază

Noțiunea de capital, în sens strict economic, apare pentru prima dată în secolul al XII-lea și a circulat având diverse sensuri la început: ca fond, stoc de mărfuri, masa de bani, etc. În secolul al XIV-lea, conceptul de capital este întâlnit cu înțeles de bogăție, averi bănești, fonduri, etc., iar prima abordare contabilă a capitalului aparține savantului italian Luca Paciolo (Dicu, 2015). Luca Paciolo formulează în *Summa di arithmetica, geometria, proportioni et proportionalita* (1494), prima egalitate contabilă fundamentată pe principiul dublei reprezentări și implicit a dublei înregistrări: “cassa=capital”. Cele două conturi deschise pe baza inventarului la început de activitate au semnificațiile:

- ✓ *Cassa* reprezintă “partea sau punga ta”;
- ✓ *Capitalul* exprimă “averea ta prezentă” (Paciolo, 1991).

Pornind de la această idee, noțiunea de capital a evoluat în timp, din punct de vedere economic și contabil. Inițial, conform viziunii lui Paciolo, capitalul reprezenta doar averea monetară deținută de o persoană. Apariția și dezvoltarea pe parcursul evoluției economice a entităților ca forme organizate de realizare a unor activități a determinat impunerea capitalului, care a devenit un concept complex. În acest context, capitalul este prezentat din perspectiva unei anumite forme de proprietate și din perspectiva persoanelor care, direct sau indirect, au necesități de informare cu privire la acesta.

În prezent, raportat la o viziune pur contabilă, utilizarea eficientă a capitalului în diverse forme se reflectă în crearea capitalului propriu, sursă proprie permanentă de finanțare a activității unei entități. Conform prevederilor SNC “Capital propriu și datorii” (SNC “Capital propriu și datorii”) *capitalul propriu* reprezintă mărimea rămasă în activele entității după scăderea datoriilor. În reglementările contabile, atât cele naționale (prezentate de standardele naționale de contabilitate) cât și cele internaționale (prezentate de standardele internaționale de raportare financiară) un accent deosebit se pune pe perspectiva investitorilor asupra raportării financiare a capitalului propriu. Acesta reprezintă suma ce îi revine unui investitor în entitate, în termeni de remunerare a capitalului. În acest context, referențialul internațional vine cu o completare: dar dacă acesta nu este singurul interes al investitorilor? Dacă ei nu sunt interesați doar de “valoarea reziduală” ce le revine din entitate, dar urmăresc valoarea ei și din alte puncte de vedere?

Alegerea de către o entitate a celui mai potrivit concept privind capitalul trebuie să se fundamenteze pe necesitățile utilizatorilor situațiilor financiare. Astfel este adoptat *conceptul financiar al capitalului* în cazul în care utilizatorii situațiilor financiare sunt preocupați în primul rând de menținerea capitalului nominal investit sau a puterii de cumpărare a capitalului investit. Dacă principala preocupare a utilizatorilor o reprezintă capacitatea de exploatare a entității, atunci trebuie utilizat *conceptul fizic al capitalului*. Conceptul ales indică obiectivul urmărit în determinarea profitului, deși pot apărea anumite dificultăți de evaluare la punerea în practică (Dicu, 2015). În acest context, se pune următoarea întrebare: Pot utilizatorii să aleagă conceptul de capital pe care îl va menține entitatea? Răspunsul este evident „nu” din motivele: în primul rând, pentru că utilizatorii încă nu cunosc semnificația conceptelor de menținere a capitalului și influența pe care o au asupra rezultatului financiar; în al doilea rând, pentru că cadrul legislativ specific fiecărei țări implică, în majoritatea cazurilor, menținerea capitalului financiar în unități monetare nominale și doar în cazuri excepționale (hiperinflație) menținerea capitalului în unități de putere de cumpărare constante; și în al treilea rând, pentru că nu este încă stabilit un model fiabil de menținere a capitalului fizic care să poată fi pus în aplicare de către entități (Jianu Iulia, Jianu Ionel, Turlea Carmen, 2017).

Conform prevederilor SNC “Capital propriu și datorii”, la elaborarea situațiilor financiare, entitățile adoptă conceptul de capital financiar, conform căruia capitalul este sinonim cu activele nete sau capitalul propriu al entității. Este singura mențiune din reglementările contabile naționale cu privire la acest subiect.

Conceptele de capital și de menținere a capitalului, conform reglementării contabile internaționale sunt prezentate în capitolul 8 al Cadrului conceptual de raportare financiară al International Accounting Standards Board (IASB), ținem să menționăm că în Republica Moldova este publicată pentru aplicare versiunea veche a Cadrului general conceptual unde conceptele de capital și menținere a capitalului sunt descrise în punctele 4.57-4.65.

Conform prevederilor Cadrului conceptual de raportare, situațiile financiare sunt, de regulă, întocmite conform modelului contabil bazat pe costul istoric recuperabil și pe *conceptul de menținere a capitalului financiar nominal*. Alte modele și concepte ar putea fi mai bine adaptate pentru a putea satisface obiectivul de a furniza informații utile în luarea deciziilor economice, dar la ora actuală nu există un consens în favoarea unei modificări. Acest Cadru conceptual a fost elaborat astfel încât să poată fi aplicat unei serii de modele contabile și concepte de capital și de menținere a capitalului.

În elaborarea situațiilor financiare, conceptul financiar al capitalului este adoptat de majoritatea entităților. Conform conceptului financiar al capitalului, cum ar fi cel al banilor investiți sau al puterii de cumpărare investite, capitalul este sinonim cu activele nete sau cu capitalurile proprii ale entității. Conform unui *concept fizic al capitalului*, cum ar fi capacitatea de exploatare, capitalul reprezintă capacitatea de producție a entității, exprimată, de exemplu, în unități de producție pe zi (Cadrul conceptual de raportare financiară, p. 8.1). Selectarea de către o entitate a celui mai potrivit concept privind capitalul trebuie să se facă în funcție de necesitățile utilizatorilor situațiilor sale financiare. Astfel, trebuie adoptat conceptul financiar al capitalului în cazul în care utilizatorii situațiilor financiare sunt preocupați în primul rând de menținerea capitalului nominal investit sau a puterii de cumpărare a capitalului investit. Însă dacă principala preocupare a utilizatorilor o reprezintă capacitatea de exploatare a entității, trebuie utilizat conceptul fizic al capitalului. Conceptul ales indică obiectivul urmărit în determinarea profitului, deși pot apărea anumite dificultăți de evaluare la punerea în practică a conceptului.

Conceptele de capital prezentate conform Cadrului conceptual de raportare financiară generează următoarele concepte de menținere a capitalului (Cadrul conceptual de raportare financiară, p. 8.3), prezentate în figura 1:

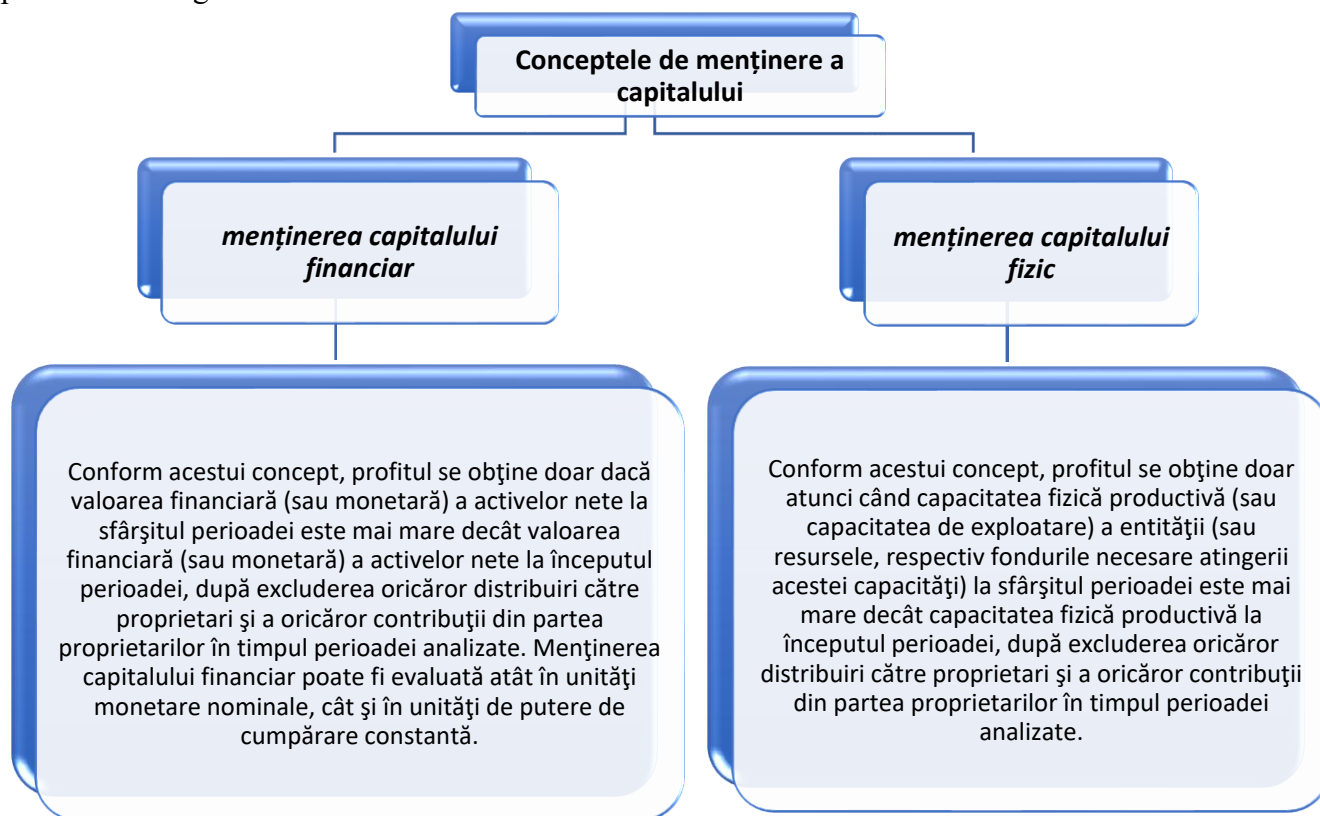

Figura 1. Conceptele de menținere a capitalului

Sursa: elaborat de autori conform prevederilor Cadrului general conceptual de raportare financiară (p.8.3)

Conceptul de menținere a capitalului este fundamental, deoarece definește modul în care o entitate își raportează profitul. Acesta conectează direct capitalul și de profit, oferind punctul de referință crucial fără de care profitul nu poate fi evaluat. Este o condiție esențială pentru a distinge între rentabilitatea entității și rambursarea capitalului său; doar intrările de active care depășesc ceea ce este necesar pentru menținerea capitalului pot fi considerate profit, rentabilitate a capitalului investit. Astfel,

profitul este valoarea reziduală care rămâne după ce cheltuielile au fost deduse din venituri. În cazul în care cheltuielile depășesc veniturile, valoarea reziduală este o pierdere.

Conceptul de menținere a capitalului fizic impune adoptarea costului curent ca bază de evaluare. Conceptul de menținere a capitalului financiar nu impune folosirea unei anumite baze de evaluare. Selectarea bazei în cazul acestui concept depinde de tipul capitalului financiar pe care entitatea dorește să îl mențină.

Diferențierea esențială dintre cele două concepte de menținere a capitalului este determinată de abordarea variațiilor de preț ale activelor și datoriilor entității. Simplificat, o entitate și-a menținut capitalul dacă la sfârșitul perioadei are un capital egal cu cel de la începutul perioadei. Orice excedent peste suma necesară pentru a menține capitalul la nivelul de la începutul perioadei reprezintă profit.

Conform *conceptului de menținere a capitalului financiar*, definit în termeni de unități monetare nominale, stabilește că profitul reprezintă creșterea acestui capital monetar nominal pe parcursul perioadei. Prin urmare, creșterile de prețuri ale activelor (cunoscute ca și câștiguri din deținere), pe parcursul perioadei, sunt considerate conceptual profit. Acestea ar putea să nu fie recunoscute ca atare până în momentul în care activele sunt vândute printr-o tranzacție de schimb. Pe de altă parte, atunci când conceptul de menținere a capitalului financiar este definit în termeni de unități de putere constantă de cumpărare, profitul reprezintă doar creșterea puterii de cumpărare determinată în cursul perioadei. Astfel, doar acea parte a creșterii prețurilor activelor care depășește creșterea nivelului general al prețurilor este considerată profit, restul creșterii reprezintă o ajustare pentru menținerea capitalului și, ca atare, face parte din capitalurile proprii (Cadrul conceptual de raportare financiară, capitolul 8). Deci, menținerea capitalului financiar poate fi în:

- ✓ unități monetare nominale, aceasta este abordarea predominantă în contabilitatea modernă, în special în sistemele bazate pe costul istoric. Profitul este măsurat pur și simplu ca diferența monetară nominală între capitalul propriu la începutul și la sfârșitul perioadei. În ceea ce privește modul de funcționare, nu se fac ajustări pentru inflație sau pentru schimbările puterii de cumpărare a monedei. Un leu de astăzi este considerat echivalentul unui leu de acum un an, chiar dacă puterea sa de cumpărare s-a modificat. În calitate de avantaj al conceptului de menținere a capitalului financiar în unități monetare nominale se poate menționa: este simplu de aplicat, ușor de verificat și oferă o bază stabilă pentru comparabilitate în absența inflației semnificative. Iar ca dezavantaj se poate prezenta că în perioade de inflație ridicată, profitul calculat sub această abordare poate fi distorsionat. O entitate ar putea raporta un profit nominal mare, dar, în termeni reali (puterea de cumpărare), s-ar putea să nu fi reușit să-și mențină capitalul inițial. Acest lucru poate duce la eroziunea capitalului real și la distribuirea de dividende din capital, nu din profit real.
- ✓ unități de putere constantă de cumpărare, această abordare ajustează valorile monetare pentru a ține cont de schimbările în puterea de cumpărare a monedei (inflație sau deflație). Profitul este recunoscut doar dacă valoarea capitalului propriu, ajustată la inflație, a crescut. În acest context, toate elementele nemonetare din situațiile financiare sunt ajustate folosind un indice general al prețurilor (de obicei Indicele Prețurilor de Consum - IPC). Aceasta permite o măsurare a profitului în termeni de putere de cumpărare reală. În calitate de avantaj al conceptului de menținere a capitalului financiar în unități de putere constantă de cumpărare se poate menționa: oferă o imagine mai realistă a profitului în perioade de inflație, prevenind distribuirea de capital ca profit, îmbunătățește comparabilitatea în timp. Iar ca dezavantaje: este mult mai complex de aplicat, necesită utilizarea constantă a indicilor de inflație și poate fi mai puțin inteligibil pentru utilizatorii de informații. Standardele internaționale de raportare financiară (IFRS) cer acest tip de raportare doar în economiile hiperinflaționiste (conform IAS 29).

Conform *conceptului de menținere a capitalului fizic*, unde capitalul este definit prin capacitatea de producție fizică, profitul reprezintă creșterea aceluia capital de-a lungul perioadei. Toate modificările de prețuri care afectează activele și datoriile entității sunt considerate ajustări ale evaluării capacității de producție fizică și sunt tratate ca ajustări de menținere a capitalului în cadrul capitalurilor proprii și nu ca profit (Cadrul conceptual de raportare financiară, capitolul 8). Sub conceptul de menținere a capitalului fizic, o entitate realizează profit doar dacă capacitatea sa de producție fizică sau capacitatea

sa de operare la sfârșitul unei perioade depășește capacitatea de producție fizică de la începutul perioadei, după excluderea oricăror contribuții sau distribuții către/de la proprietari. Altfel spus, scopul principal nu este să menții aceeași sumă de bani (nominală sau reală), ci să menții același volum de producție sau aceeași capacitate de a oferi servicii. În calitate de avantaje ale conceptului de menținere a capitalului fizic se pot menționa: este considerat mult mai relevant în perioade de inflație ridicată, deoarece previne distribuirea de “profitori” iluzorii, care, de fapt, reprezintă o eroziune a capitalului real. Asigură că entitatea are suficiente resurse pentru a-și înlocui activele la prețurile curente și, astfel, își poate continua operațiunile la același nivel. Pune accentul pe capacitatea entității de a-și continua operațiunile și de a-și menține nivelul de servicii sau producție, ceea ce este crucial pentru continuitatea afacerii pe termen lung. Oferă o imagine mai aproape de realitatea economică a performanței, în special pentru entitățile cu active intensive, unde costurile de înlocuire pot fluctua semnificativ. Iar ca dezavantaje se pot menționa: cea mai mare provocare este dificultatea de a măsura cu exactitate capacitatea de producție fizică și costurile de înlocuire curente pentru toate activele unei entități. Aceasta implică estimări și judecăți semnificative. Obținerea costurilor de înlocuire actualizate pentru fiecare activ poate fi extrem de costisitoare și consumatoare de timp. Deoarece se bazează pe estimări și pe o perspectivă de „valoare justă” a activelor, poate fi mai puțin obiectiv și verificabil decât costul istoric. Nu este adoptat pe scară largă în practica contabilă (cu excepția economiilor hiperinflaționiste unde se aplică adesea o versiune de menținere a capitalului financiar ajustată la putere de cumpărare constantă). Cadrul conceptual de raportare financiară recunoaște existența sa, dar majoritatea entităților optează pentru menținerea capitalului financiar.

Alegerea bazelor de evaluare și a conceptului de menținere a capitalului dictează modelul contabil utilizat pentru elaborarea situațiilor financiare. Diversele modele contabile oferă grade diferite de relevanță și de fiabilitate, impunând conducerii să găsească un echilibru optim între aceste două atribute. Cadrul conceptual de raportare financiară este aplicabil mai multor modele contabile, oferind îndrumări pentru întocmirea și prezentarea situațiilor financiare elaborate conform modelului ales. În prezent, Consiliul nu intenționează să impună un model anume, cu excepția situațiilor excepționale, cum ar fi entitățile care raportează într-o economie hiperinflaționistă (Cadrul conceptual de raportare financiară).

Reevaluarea sau corectarea activelor și pasivelor dă naștere la creșteri sau scăderi ale capitalurilor proprii. Deși aceste creșteri sau scăderi îndeplinesc definiția veniturilor și cheltuielilor, ele nu sunt incluse în situația de profit și pierdere în cadrul anumitor concepte de menținere a capitalului. În schimb, aceste elemente sunt incluse în capitalurile proprii ca ajustări pentru menținerea capitalului sau rezerve din reevaluare.

Concluzii

Contribuțiile acestei cercetări rezidă din faptul că informează utilizatorii cu privire la esența fiecărui concept de menținere a capitalului prin prezentarea esenței, avantajelor și dezavantajelor conceptelor de menținere a capitalului financiar și conceptului de menținere a capitalului fizic. Cunoașterea și aplicarea conceptelor de menținere a capitalului este crucială pentru investitori, deoarece îi ajută să distingă între „profitul” generat de inflație (sau alte ajustări de valoare) și profitul real, sustenabil, rezultat din operațiunile entității. Conceptele de menținere a capitalului financiar sau de menținere a capitalului fizic influențează deciziile privind distribuirea dividendelor. Dacă o companie distribuie dividende bazate doar pe profitul nominal într-un mediu inflaționist, ea riscă să-și erodeze capitalul real și, pe termen lung, capacitatea de producție. La rândul său, managementul utilizează aceste concepte pentru a evalua dacă entitatea a reușit să-și mențină nu doar valoarea monetară, ci și capacitatea reală de a genera venituri.

În timp ce conceptul de menținere a capitalului financiar se concentrează pe valoarea monetară, conceptul de menținere a capitalului fizic vizează capacitatea operațională.

Deși sunt adesea prezentate ca alternative, conceptele de menținere a capitalului financiar și fizic pot fi văzute mai degrabă ca abordări complementare, fiecare oferind o perspectivă valoroasă, în funcție de scopul analizei:

- ✓ Capitalul financiar este vital pentru investitori și creditori, care sunt preocupați de rentabilitatea investiției lor monetare și de capacitatea entității de a genera fluxuri de numerar în termeni nominali sau reali. Este esențial pentru evaluarea solvabilității și lichidității.
- ✓ Capitalul fizic este mai relevant pentru managementul intern și pentru analizele pe termen lung în industriile cu active intensive, unde capacitatea operațională (adică, abilitatea de a produce același volum de bunuri sau servicii) este critică pentru continuitatea afacerii. Este esențial pentru sustenabilitatea operațională și productivă.

În final, menținerea capitalului financiar este o piatră de temelie în contabilitate, asigurând că ceea ce este raportat ca „profit” este într-adevăr o îmbunătățire a bogăției entității, și nu doar o iluzie monetară. Iar menținerea capitalului fizic oferă o perspectivă valoroasă asupra profitului real și a sustenabilității operaționale, dar complexitatea sa de aplicare în practică a limitat adoptarea sa generală în detrimentul conceptului de menținere a capitalului financiar.

Referințe:

- Cadrul general conceptual de raportare financiară. Disponibil: <https://mf.gov.md/ro/content/standardele-interna%C8%9Bionale-de-raportare-financiar%C4%83-2017-red-book>
- Conceptual Framework for Financial Reporting. Disponibil: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/publications/pdf-standards/english/2021/issued/part-a/conceptual-framework-for-financial-reporting.pdf>
- Dicu, R. (2015). *Dimensiuni contabile și financiare ale capitalului. Concept, evaluare, normalizare*. Iași: Tehnopress, ISBN 978-606-687-210-2.
- Jianu Iulia, Jianu Ionel, Turlea Carmen. (2017). Measuring the company's real performance by Physical capital maintenance. *Economic Computation and Economic Cybernetics Studies and Research*, Issue 1/2017, Vol. 51. Pp. 37-57
- Holt Gheorghe, Căruntu Genu Alexandru. (2012). The accounting conceptual framework for Maintaining financial capital versus physical capital. *Proceedings of the International Scientific Conference Eco-Trend*, IXth edition, November 23-24, 2012, Târgu Jiu, Romania, Academica Brâncuși House Publisher, ISSN 2248 – 0889, ISSN-L 2248 – 0889. Pp. 611-614.
- Lazari L. Conceptual approaches related to equity capital. În: *Перспективи розвитку обліку, аналізу та аудиту в контексті євроінтеграції, XI Міжнародної Науково-Практичної Конференції*, Одеський Національний Економічний Університет. Odessa, 18 Mai 2023. pp.13 – 16, УДК 657 ББК 65.052.2 О17. Disponibil: https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2023-09/Збірник%20конференції_18.05.2023.pdf
- Lazari L., Balan, Gh. Aspects related to the recognition and measurement of equity items. În: *Перспективи розвитку обліку, аналізу та аудиту в контексті євроінтеграції, XIII Міжнародної Науково-Практичної Конференції*, Одеський Національний Економічний Університет. Odessa, 22 Mai 2025. pp.13 – 16, УДК 657 ББК 65.052.2 О17. Disponibil: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/19490>
- Paciolo L. (1991). *Tratat de contabilitate în partidă dublă*. Iași: Editura Junimea. Traducere de Rusu D. și Cuciureanu Șt. (2013).
- Standardul Național de Contabilitate "Capital propriu și datorii". Republica Moldova: Ordinul Ministerului Finanțelor Nr. 118. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131868&lang=ro

**CONSIDERAȚII PRIVIND INFLUENȚA INOVAȚIILOR TEHNOLOGICE ÎN
CONTURAREA NOII PARADIGME CONTABILE MODERNE**

**CONSIDERATIONS REGARDING THE INFLUENCE OF TECHNOLOGICAL
INNOVATIONS IN SHAPING THE NEW MODERN ACCOUNTING PARADIGM**

Cristina-Raluca CERNOVSCHI

Ștefan cel Mare University of Suceava, România

E-mail: cristina.cernovschi09@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-6548-2608>

Marius-Sorin CIUBOTARIU

Ștefan cel Mare University of Suceava, România

E-mail: marius.ciubotariu@usm.ro

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8560-9223>

Svetlana MIHAILA

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: svetlana.mihaila@ase.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5289-8885>

Abstract. Artificial intelligence is transforming industries by enabling IT systems to perform tasks previously considered human intelligence. This revolutionary technology is having a visible impact across multiple sectors, not least accounting and auditing, which is clearly witnessing a major shift as a result integrating artificial intelligence. For years, accounting professionals and auditors have relied on manual processes in analyzing data, and now they can streamline workflows, increase accuracy, and save valuable time on strategic tasks, ultimately providing added value to their organizations. Accordingly, our study aims to identify the changes that have occurred in accounting and auditing as well as to analyze the effects on practitioners with the implementation of artificial intelligence by examining historical developments and research trends.

Keywords: artificial intelligence, smart technologies, blockchain, metaverse, accounting, audit

JEL Classification: M41, M42

Introducere

Pe măsură ce avansul tehnologic își lasă amprenta în toate domeniile și reușește să schimbe modul în care sunt organizate afacerile, contabilitatea și auditul suferă transformări tot mai vizibile pentru a se putea conforma cerințelor utilizatorilor. Deși domeniul financiar-contabil a intrat în contact cu inteligența artificială (AI) încă din fazele incipiente ale digitalizării proceselor economico-financiare, totuși tehnologiile elementare erau limitate, iar o bună perioadă de timp contabilitatea și auditul au fost caracterizate de operațiuni manuale asociate introducerii și prelucrării datelor, meticulozitate și dependență de evidențe manuscrise (Hasan, 2022). Bineînțeles, aceste limitări au implicat atât riscuri legate de erorile umane cât și consum excesiv de resurse (umane, materiale, de timp), dar odată cu apariția tehnologiilor avansate modul de desfășurare a activității financiar-contabile a fost reconfigurat, observându-se modificări în funcționarea departamentului de contabilitate și audit. Dacă primele aplicații au fost destinate procesării datelor și pentru a realiza analize elementare, vorbim în prezent de tehnologii revoluționare precum blockchain, învățarea automată, contracte inteligente, rețelele neuronale care permit analize de date în timp real, detectarea anomaliilor sau predicții financiare avansate (Zhang et al., 2020). Conform lui De Andrés et al., (2021), blockchain simplifică procesul de audit deoarece permite automatizarea verificărilor, face posibilă, urmărirea activelor tangibile și intangibile, într-o rețea, practic orice poate fi urmărit, minimizându-se riscurile și costurile

pentru cei implicați, iar utilizarea contractelor inteligente asigură transparența. De asemenea învățarea automată poate fi folosită în cazul încadrării anumitor tranzacții într-o categorie, iar tehnologia NLP (procesarea limbajului natural) este un ajutor pentru auditorii interni, deoarece poate identifica mult mai rapid cazurile de neconformitate. În ciuda faptului că profesioniștii contabili au fost scutiți de sarcini repetitive și li s-a oferit oportunitatea de a-și valorifica competențele în activități strategice, implementarea inteligenței artificiale în acest domeniu a adus cu sine o serie de provocări legate de responsabilitatea deciziilor luate pe baza algoritmilor, etica utilizării AI sau securitate și protecția datelor (Alshurafat, 2023). Având în vedere diversitatea subiectelor care sunt asociate cu adoptarea inteligenței artificiale în activitatea financiară a companiilor, cercetările științifice nu reușesc să acopere toate ariile, oferind abordări fragmentate asupra modului în care contabilitatea și auditul sunt influențate de inovațiile tehnologice. Așadar, studiul nostru, prin utilizarea metodei bibliometrice, are drept scop conturarea unei imagini cuprinzătoare asupra manierei în care tehnologiile emergente își lasă amprenta în domeniul financiar-contabil. Rezultatele cercetării se vor concretiza într-o sinteză a zonelor de interes și a preocupărilor existente cu privire la fiecare tip de tehnologie emergentă și vor oferi o percepție clară asupra dificultăților pe care le vor întâmpina viitorii contabili și auditori, permițându-ne să detectăm lacunele existente în cercetare și să propunem direcții viitoare de studiu precum necesitatea elaborării unui cadru de reglementare pentru a evita riscurile de incertitudine juridică.

Revizuirea literaturii de specialitate

Motivele care stau la baza interconectării dintre domeniul financiar-contabil și inteligența artificială se construiesc în jurul nevoii de a minimiza erorile și fraudele dintr-o organizație, dar mai ales pentru a ajuta la optimizarea procesului decizional. În plus, studiile confirmă că raportarea financiară este pozitiv impactată de inteligența artificială deoarece calitatea informațiilor financiare este îmbunătățită prin intermediul algoritmilor care pot lucra cu volum mare de date, într-un timp scurt și fără erori. Pornind de la aceasta, o parte din tematicile abordate de către cercetători urmăresc cum inteligența artificială ajunge să-și îndeplinească rolul, studiind care sunt procesele asupra cărora acționează și prin ce mijloace reușește să le perfecționeze. Așadar, într-o lucrare de-a lui Nóbrega et al., (2023) regăsim clasificări ale aplicațiilor AI utilizate de contabili și auditori în funcție de sfera de aplicare, deci regăsim aplicații pentru analiza datelor numerice, aplicații pentru procesarea textului și a imaginilor, aplicații pentru îndeplinirea sarcinilor computerizate și aplicații pentru executarea sarcinilor manuale. Un alt aspect luat în considerare atunci când se discută despre adoptarea inteligenței artificiale în contabilitate și audit este legat de modul în care profesioniștii contabili și auditorii se conformează schimbărilor, deoarece evoluțiile inovației necesită renunțarea la gândirea tradițională și presupune învățarea continuă (Goto, 2023). În ultimii ani se pune accent pe lipsa capitalului uman calificat și pe formarea acestuia, fiind urmărite calitățile pe care trebuie să le dețină un profesionist pentru a-și putea ușura munca. De exemplu în contextul auditului, înainte de dezvoltarea unor aplicații specializate, auditorii examinau documente pentru a identifica erori și nereguli, iar în prezent, auditorii au devenit agenți proactivi rolurile și responsabilitățile acestora trebuind reconfigurate (Sapiri, 2024). Pornind de la probloma resursei umane specializate, apare un nou subiect și anume gradul de acceptare a inovațiilor tehnologice în practică. Potrivit lui Afsay et al., (2023) tehnologiile avansate sunt utilizate mai mult sau mai puțin, în funcție de gradul de dezvoltare al țărilor concluzionând că firmele Big4 au implementat pe scară largă aceste instrumente, iar țările în curs de dezvoltare nu le folosesc la capacitate maximă. În plus, acesta a identificat factorii care influențează gradul de acceptare, iar cel mai important este raportul cost-beneficiu și resursa umană calificată. De asemenea, conform lui Al Najjar et al. (2024) apar diferențe în ceea ce privește implementarea AI în special în domeniul contabilității fiscale, unde firmele internaționale de contabilitate se așteptau ca instrumentele artificiale să fie acceptate la un nivel mai înalt decât au făcut-o entitățile locale.

Referitor la provocările care vin odată cu adoptarea tehnologiei artificiale s-a scris despre riscul profesioniștilor de a-și pierde raționamentul profesional și despre dependența de ajutorul tehnologiei avansate (Biancone et al., 2024). Mai exact, utilizarea pe termen lung a instrumentelor inteligente

limitează contabilii și auditorii să acumuleze experiențe deoarece implicare acestora în unele sarcini este redusă sau inexistentă.

În final, putem afirma că literatura de specialitate cu privire la integrarea și implicațiile inteligenței artificiale în contabilitate și audit este în curs de dezvoltare, dar avem de-a face cu o tematică complexă, iar până în prezent, deși nu au fost acoperite toate ariile de cercetare, regăsim totuși numeroase studii care abordează diferite terminologii și controverse. După cum se poate observa, subiectul inteligenței artificiale este apărut de puțin timp, însă evoluează rapid datorită efectelor pe care le produce în practică. Deoarece preocupările studiilor cu privire la această tematică sunt distincte și influențate de zona geografică, nivelul de educație și cultura din care provin cercetătorii, ne propunem să cuprindem toate problematicile tratate până în prezent și să identificăm direcțiile de studiu, într-o analiză bibliometrică mai amplă, a cărei metodologie va fi prezentată în continuare.

Metodologia cercetării

Lucrarea de față își propune o examinare a tendințelor de cercetare în ceea ce privește inteligența artificială și schimbările provocate de aceasta în domeniul contabilității și al auditului, pornind de la o analiză globală a temelor ce abordează AI, iar mai apoi continuând cu o analiză specifică care vizează anumite forme ale inteligenței artificiale, cum ar fi blockchain, metaverse sau tehnologiile inteligente. În final se dorește o comparație între zonele de interes și preocupările existente cu privire la fiecare dintre aceste concepte pentru a observa către ce se îndreaptă contabilitatea și auditul în viitor, dificultățile pe care le vor întâmpina viitorii contabili și cum contribuie fiecare componentă a inteligenței artificiale la schimbare. În acest sens am considerat oportună aplicarea metodei bibliometrice descriptive, deoarece aceasta oferă o reprezentare spațială a modului în care diferite elemente relaționează între ele (Lardo et al., 2022), iar pentru a evita erorile, am stabilit un protocol de căutare, așa cum se poate observa în figura următoare.

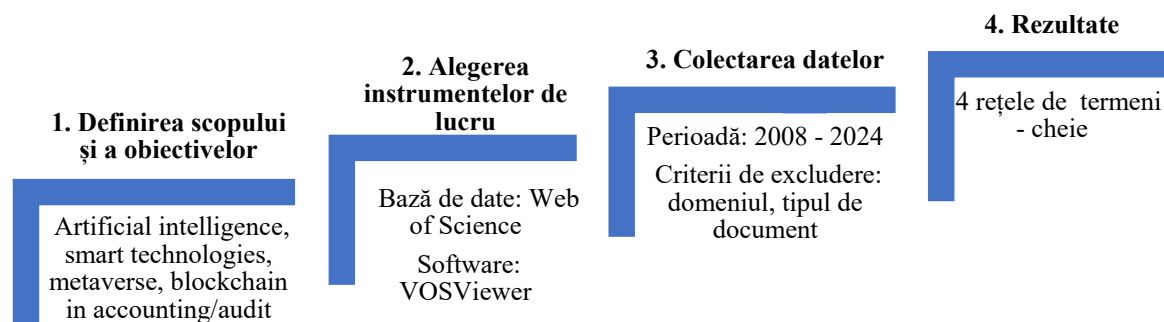

Figura nr. 1 Protocolul de căutare

Sursă: Prelucrare proprie

Conform pașilor evidențiați în figura de mai sus, în prima etapă am definit scopul și obiectivele analizei bibliometrice, iar după o trecere în revistă a mai multor studii realizate pe tematica inteligenței artificiale în contabilitate și audit, am identificat și selectat cuvintele-cheie adecvate cercetării după cum urmează: „artificial intelligence in accounting”, „artificial intelligence in audit”, „smart technologies in accounting”, „smart technologies in audit”, „metaverse in accounting”, „metaverse in audit”, „blockchain in accounting”, „blockchain in audit”. În urma stabilirii cuvintelor cheie, am procedat la alegerea instrumentelor de lucru, mai exact la alegerea bazei de date în care sunt efectuate interogările și software-ul în care introducem datele pentru a fi prelucrate într-un mod în care să putem răspunde la obiectivele formulate. Așadar, am considerat potrivită baza de date Web of Science deoarece este una dintre cele mai vechi și mai utilizate baze de date din lume, fiind în același timp complexă, selectivă și echilibrată (Birkle et al., 2020), iar ca instrument de prelucrare a datelor care a facilitat generarea rețelelor de termeni-cheie am folosit programul VOSViewer, versiunea 1.6.20. Mai departe, în cadrul fazei de colectare a datelor, am realizat 4 interogări în platforma Web of Science, pentru care am aplicat aceleași filtre ca să sporim acuratețea informației rezultate. Au fost mai mulți factori luați în considerare, începând cu perioada de analiză a literaturii,

am folosit ultimii 16 ani ca interval de căutare, criza din 2008 fiind un punct cheie în evoluția studiilor inovative în contabilitate și audit, mai apoi am restrâns și mai mult analiza luând în considerare doar lucrările din domeniile afaceri, finanțe, economie, management, știința calculatoarelor, inteligența artificială, sisteme informatice, informatică aplicată interdisciplinară, matematică aplicată interdisciplinară, administrație publică, mai exact 10 domenii din peste 50 existente în baza de date fiindcă ne dorim o cercetare concisă, care să ofere informații relevante doar din aria contabilității și a auditului.

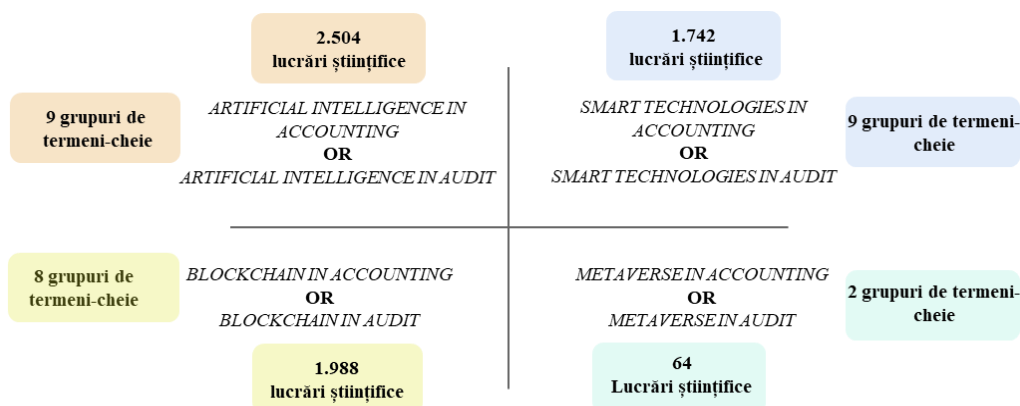

Figura nr. 2 Rezultatele care îndeplinesc criteriile de interogare

Sursă: Prelucrare proprie

În urma aplicării tuturor criteriilor de rafinare a bazei de date, pentru prima interogare (artificial intelligence in accounting OR artificial intelligence în audit) au rezultat un număr de 2.504 publicații relevante, pentru a doua interogare (smart technologies in accounting OR smart technologies in audit) au fost generate 1.742 de produse științifice, din a treia interogare (metaverse în accounting OR metaverse în audit) au reieșit 64 de studii sugestive, iar ultima interogare (blockchain în accounting OR blockchain în audit) a avut ca rezultat un număr de 1.988 cercetări compatibile temei studiate de noi.

În continuare, aceste date au fost importate, pe rând, în programul VOSViewer, special destinat pentru pentru a construi rețele de publicații științifice, țări, cuvinte cheie, iar articolele din aceste rețele pot fi conectate prin co-autorship, co-citation, co-occurrence. În cazul studiului nostru au rezultat 4 rețele de termeni cheie, fiecare termen este reprezentat printr-un cerc, iar mărimea cercului este determinată de numărul de publicații în care se găsește termenul. De asemenea, termenii sunt grupați în funcție de relațiile acestora, iar pentru fiecare grup de termeni este atribuită o culoare, prima rețea cuprinde 9 grupări, a doua rețea este compusă din 8 grupări, a treia rețea are 2 grupări, iar a patra rețea este formată tot din 9 grupări de termeni-cheie. Clusterelor care se regăsesc în mijlocul hărții au o corelație mai puternică cu cuvintele cheie, iar cele care sunt situate în jurul hărții au o corelație mai redusă cu cuvintele cheie.

Rezultate

Dacă cu puțin timp în urmă contabilitatea și auditul presupuneau procese manuale, care ocupau mult timp și resurse, odată cu dezvoltarea inteligenței artificiale a existat o schimbare în modul de abordare în ceea ce privește metodele de prelucrare a informațiilor financiare. Conștientizând necesitatea acceptării acestui fenomen al digitalizării domeniului contabil și al auditului, dar și reticența cu care practicienii privesc aceste transformări, o mulțime de autori au abordat diferite subiecte ce întrepătrund inteligența artificială și contabilitatea care surprind atât ceea ce înseamnă AI în contabilitate și audit, care sunt cele mai inovative tehnologii inteligente în acest domeniu, avantajele și dezavantajele implementării acestui concept în afaceri.

În cele ce urmează, ne propunem să identificăm cele mai des abordate teme, prin efectuarea unei analize bibliometrice care are în centru subiectul inteligența artificială în contabilitate și audit, iar pentru a oferi o perspectivă de ansamblu am inserat rețeaua de termeni cheie care a rezultat, conform figurii nr. 1.

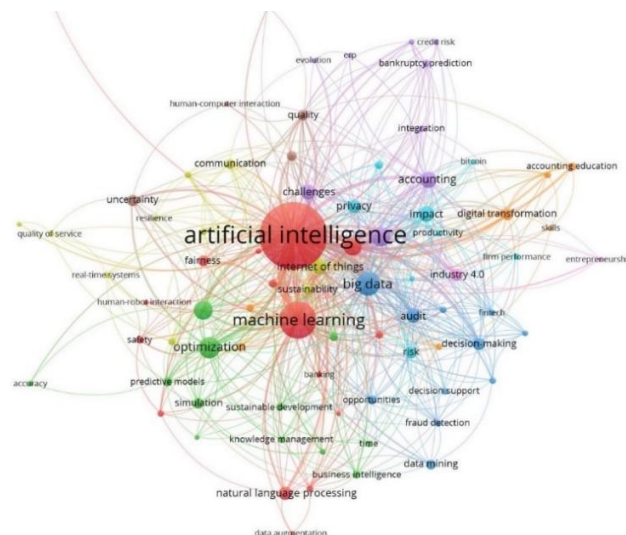

Figura nr. 2 Artificial intelligence in accounting

Sursă: Prelucrare proprie în VosViewer

Harta ilustrată în figura de mai sus surprinde cele mai studiate aspecte legate de inteligența artificială în contabilitate și audit. Aceasta este formată din 9 grupuri de termeni-cheie, iar în urma analizei co-ocurenței, pe baza conexiunilor acestora deducem că cele mai puternice legături observabile cu ușurință în centrul rețelei sunt formate între cuvinte precum inteligență artificială, învățare automată, big data, optimizare, făcându-se referire atât la ceea ce implică inteligența artificială și avantajele acesteia precum și la ideea că domeniul contabil a avansat considerabil, iar practicienii trebuie să dobândească o serie de abilități specifice pentru a face față. Prima grupare (culoarea roșie) conține 15 termeni, majoritatea dintre aceștia exemplificând modele de tehnologii implementate sau în curs de implementare care aduc îmbunătățiri atât pentru procesul contabil cât și pentru audit precum „machine learning”, „natural language processing”, „data augmentation”. Astfel de sisteme AI elimină activitățile repetitive, facilitând focusarea profesioniștilor contabili și a auditorilor pe activități de evaluare, analiză creativă sau consultanță financiară, conducând la îmbunătățirea calității deciziilor financiare. De asemenea, prin capacitatea de examinare a unui volum mare de date într-un timp scurt, fără a afecta precizia și de identificare a tiparelor, AI poate anticipa potențialele probleme financiare. A doua grupare, reprezentată prin culoarea verde este formată din 12 termeni-cheie din sfera avantajelor aduse de utilizarea inteligenței artificiale. Cuvinte precum timp, optimizare, predicție, acuratețe, dezvoltare sustenabilă transmit ideea că AI poate să sporească productivitatea, minimizând timpii de lucru și alături de competențele resurselor umane, să extindă oportunitățile și dezvoltarea sustenabilă în cadrul societăților de contabilitate și audit.

Din gruparea cu numărul 3 (culoarea albastră) putem observa că inteligența artificială este acceptată și implementată în contabilitate și audit pentru a servi la luarea deciziilor și pentru a elimina erorile umane apărute în prelucrarea unui volum mare de date. În același timp, AI îmbunătățește procesul de luare a deciziilor, reduce resursele alocate și asigură o calitate superioară a informațiilor puse la dispoziție. De asemenea, există cercetări care se axează pe aplicabilitatea tehnologiilor inteligente în identificarea și minimizarea riscurilor precum și în detectarea fraudelor. Clusterul 4 se concentrează pe utilizarea Internet of Things (IoT) și pe tehnologiile de comunicare a rezultatelor în timp real, urmărind fiabilitatea datelor și calitatea serviciilor oferite, după cum putem deduce din cuvintele cheie (10 cuvinte) ce alcătuiesc gruparea: internet of things, real-time systems, communication, reliability. Celelalte grupări, de dimensiuni mai mici, cu legături mai slabe și frecvențe mai reduse tratează probleme legate de impactul AI asupra performanței, provocările cu care se confruntă utilizatorii, dar și eșecuri în ceea ce privește confidențialitatea datelor.

În final, însumând toate aprecierile făcute pe baza analizei bibliometrice, putem afirma că cele mai multe cercetări au dorit să aducă la cunoștință tot ceea ce poate inteligența artificială să ofere pentru a revoluționa domeniul contabil, iar tendințele de cercetare se îndreaptă către identificarea

competențelor pe care viitorii profesioniști trebuie să le dețină pentru a se putea folosi de ajutorul oferit de AI și către schimbările necesare în programele de educare și instruire a tinerilor profesioniști. Dacă prima hartă ne-a ajutat să înțelegem conceptul de inteligență artificială într-un mod mai general, cea de-a doua hartă ne permite să analizăm mai îndeaproape aplicabilitatea AI în audit și contabilitate. Aceasta surprinde dispozitivele inteligente, algoritmi avansați sau sistemele integrate care pot fi utilizate pentru optimiza procesul de luare a deciziilor și va fi prezentată în cele ce urmează.

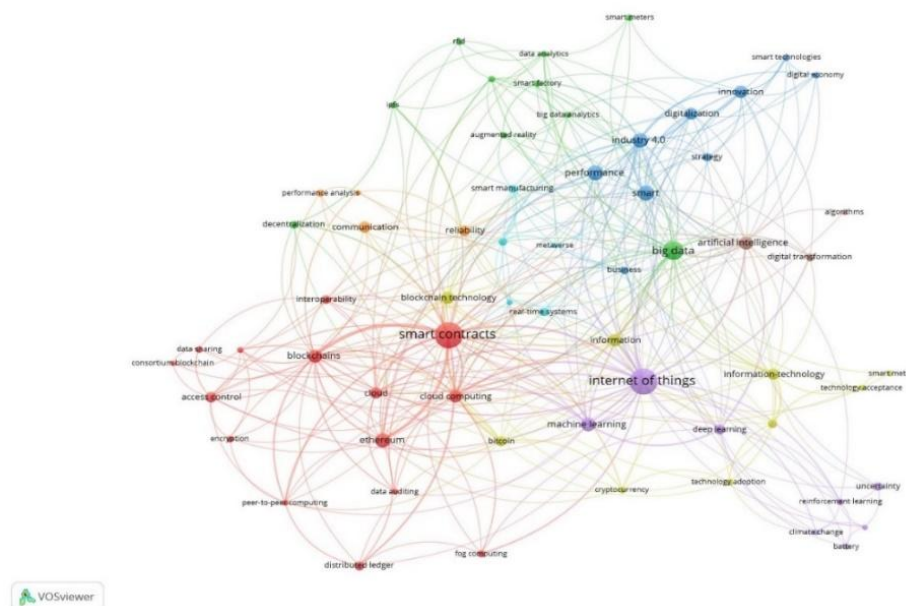

Figura nr. 3 Smart technologies in accounting

Sursă: prelucrare proprie în VosViewer

Figura de mai sus reprezintă harta cu numărul 2 rezultată din analiza noastră bibliometrică și vizează cartografierea celor mai relevante tehnologii inteligente existente sau în curs de implementare în activitățile contabile și de audit. Aceasta este formată din 8 clustere diferențiate prin culori specifice, iar termenii cu cele mai puternice legături și cei mai des întâlniți fac referire la exemple de sisteme artificiale inteligente (Smart Contracts, Ethereum, Internet of Things, Distributed Ledger). Primul cluster este format din 15 termeni, pune accent pe utilizarea contractelor inteligente care sunt o readaptare a contractelor tradiționale, ce facilitează schimbul de bani, proprietăți, acțiuni sau alte active într-un mod transparent. Acestea pot automatiza plățile, înregistrarea tranzacțiilor și alte procese contabile, sporesc și reduc costurile contractelor între părți. Cu toate acestea, rămâne neclar cine este responsabil atunci când contractele inteligente întâmpină probleme sau se execută în moduri neașteptate. Tot în primul cluster este cuprinsă problema legată de influența acestor tehnologii asupra auditului, luând în considerare studiul cercetătorului De Andrés et al., (2021) există suficiente limitări deoarece unele sarcini din procesul de audit necesită un grad puternic de implicare umană, acestea nu pot fi aplicate ficărui domeniu de audit sau fiecărui obiect de activitate și există lacune în reglementare.

Al doilea cluster este alcătuit din 10 cuvinte-cheie, precum Data Augmentation, Data Analytics, RFID (Radio Frequency Identification System), IPS(InterPlanetary File System) care transmit ideea că există o mulțime de metode și aplicații care îmbunătățesc și optimizează analiza datelor mari, reducând costurile, erorile și timpul. Al treilea cluster se focusează pe faptul că tehnologiile inteligente au apărut din dorința de a crește performanța entităților prin dezvoltarea unor soluții inovatoare în procesul contabil, contabilitatea fiind principala sursă de furnizare a informațiilor financiare care ajută la luarea deciziilor și la stabilirea strategiilor. Celelalte clustere abordează problema acceptării tehnologiilor inteligente de către contabili și auditori. Conform lui Norzelan et al., (2024) abilitățile și cunoștințele aplicate în prezent de contabili ar putea să nu mai fie considerate relevante în anii următori, iar lipsa resurselor umane este cel mai mare obstacol în calea acceptării și adoptării AI. În plus, Eleonora (2018) subliniază faptul că inteligența artificială nu poate înlocui

niciodată inteligență umană, ci odată cu acceptarea schimbărilor tehnologice, contabilii și mașinile pot lucra împreună pentru informații de calitate. De asemenea alocarea resurselor prezintă interes deoarece prin automatizarea unor procese sunt reduse atât costurile cât și timpul. Profesioniștii contabili și auditorii ar trebui să privească tehnologiile inteligente ca un ajutor în desfășurarea activității, nu ca un înlocuitor al profesiei. (Grosu, 2023).

Datorită progreselor existente în zona tehnologiilor smart, s-a reușit crearea unui mediu interactiv între realitatea virtuală și augmentată numit metaverse. Deoarece analiza precedentă a vizat direcțiile de studiu pentru aplicațiile care sunt utile domeniului financiar contabil, iar toate aceste aplicații fac posibilă existența metaverse-ului, în continuare ne vom axa pe o investigație a lucrărilor care tratează implicațiile acestuia în contabilitate și audit

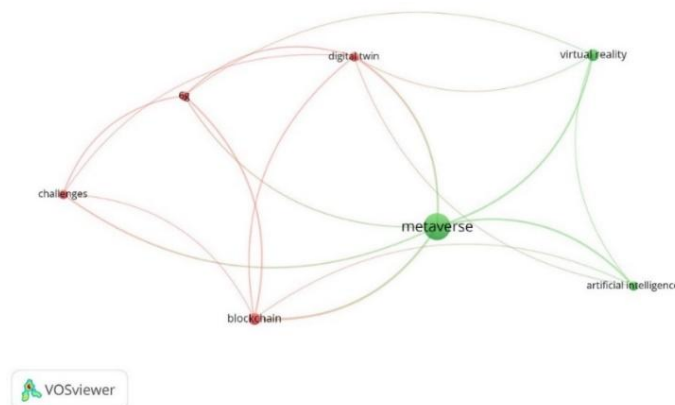

Figura nr. 4 Metaverse in accounting

Sursă: prelucrare proprie în VosViewer

În figura de mai sus, este reprezentată rețeaua de termeni cheie pentru a treia interogare din analiza noastră bibliometrică cu privire la legătura dintre metaverse și contabilitate. După cum se poate observa acesta este un subiect nou apărut iar studiile cu privire la acesta sunt limitate. Rețeaua noastră este formată doar din două cluster, primul cu accent pe provocările aduse de aceasta domeniului contabil, iar al doilea se axează pe realitatea virtuală. În prezent nu este nimic clar despre modul cum va afecta metaverse contabilitatea, însă mai multe firme precum Prager Metis, PWC Hong Kong, KPMG US și KPMG Canada au încercat să exploreze domeniul, prin închirierea unui birou virtual și organizarea de întâlniri cu clienții lor. Metaverse-ul oferă moduri noi de interacțiune cu clienții, noi modele de afaceri iar Garrett Wasn consideră că Metaversul va marca o nouă eră pentru contabili și auditori, așa cum a făcut internetul deoarece le va permite acestora să facă lucruri pe care nu le pot face în viața reală, cum ar fi teleportarea și zborul.

Având în vedere că metaversul nu este singura tehnologie inovativă care facilitează interacțiunile dintre două părți, cu ajutorul hărții nr.4, vom urmări în cele ce urmează literatura de specialitate interesată de implicațiile tehnologiei blockchain în contabilitate și audit. Vom încerca să creionăm o perspectivă amplă cu privire la aspectele cel mai des menționate, precum și zonele care nu au fost atât de discutate.

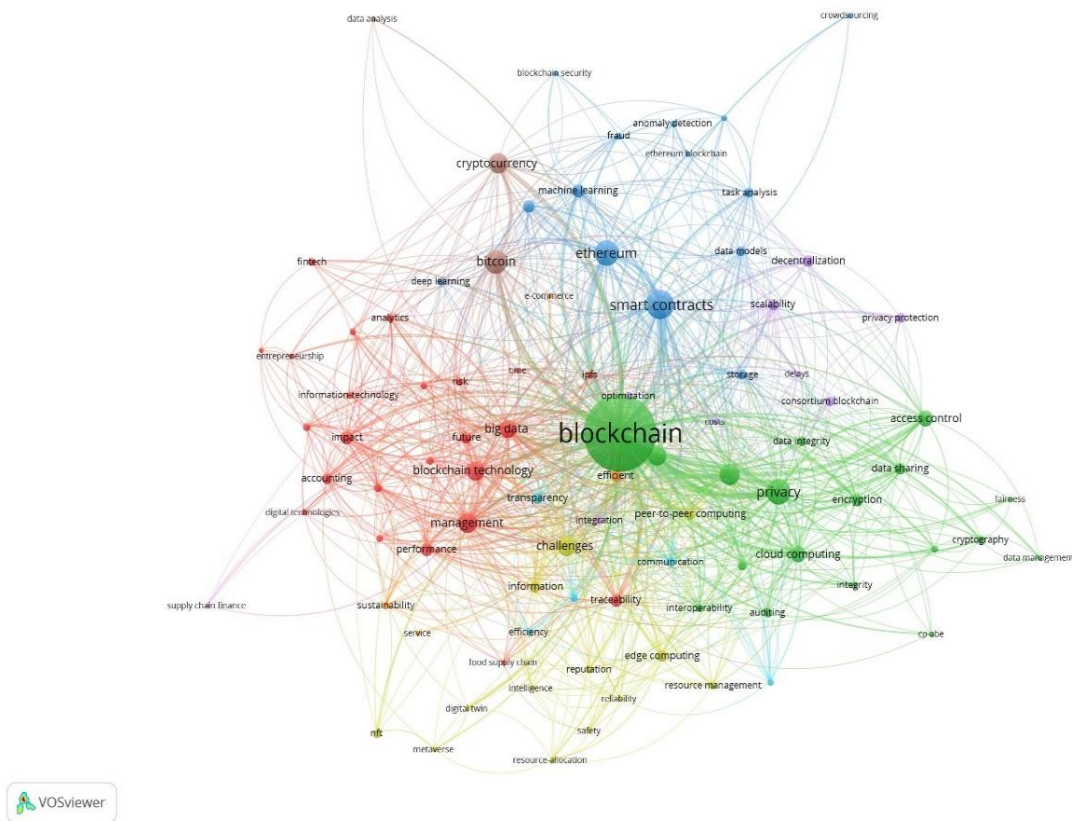

Figura nr. 5 Blockchain in accounting

Sursă: prelucrare proprie în VosViewer

În imaginea de mai sus este redat rezultatul ultimei interogări din cadrul analizei noastre bibliometrice concretizat într-o rețea de termeni cheie ce are în centru tehnologia blockchain. Această rețea este formată din 9 clustere, însă primele 4 (roșu, verde, albastru, galben) conțin termeni cheie cu legături puternice și frecvențe ridicate, care merită discutate și analizate.

Întrucât subiectul cercetării este nou, majoritatea conținutului existent în literatura de specialitate se învârtă în zona de înțelegere a conceptelor, aplicabilitate și impact. Astfel, primul cluster al rețelei, format din 24 de termeni-cheie cuprinde dezbateri axate pe ceea ce presupune tehnologia blockchain și ce beneficii aduce ea domeniului contabil și al auditului, după cum putem deduce din legăturile existente între cuvintele cheie: blockchain technology, accounting, traceability, performance, future. Blockchain este un registru digital, distribuit pe mai multe computere din rețea, care nu este stocat într-un singur loc, ci fiecare computer are o copie a întregului blockchain, iar scopul blockchain-ului este de a oferi acuratețe datelor fără a fi nevoie de intermediari. De asemenea, adoptarea tehnologiei blockchain contribuie la dezvoltarea unei noi generații de contabili și auditori care se bazează pe asigurarea continuă. În cadrul clusterului 2 se regăsesc 18 cuvinte-cheie, fiind explorate aspecte legate de controlul și accesul la baza de date, partajarea datelor și criptografie. Utilizarea tehnologiei blockchain permite ca toate tranzacțiile să fie vizibile pentru fiecare utilizator autorizat, iar profesioniștii contabili și auditorii au acces în timp real la baza de date. În plus, fiecare tranzacție poate fi verificată și urmărită înapoi până la sursă, putând fi ușor detectată orice încercare de modificare, datorită faptului că fiecare utilizator are o copie a întregii baze de date. Contabilitatea în timp real bazată pe blockchain ar reduce semnificativ comportamentele manageriale oportuniste de a se angaja în trucuri contabile și acțiuni de distrugere a valorii pentru a manipula câștigurile raportate. Clusterul cu numărul 3 cuprinde 14 termeni care surprind aplicații și tehnologii avansate construite pe blockchain precum utilizarea contractelor inteligente sau Ethereum, un exemplu de criptomonede, acestea din urmă fiind prima aplicație intenționată a tehnologiei blockchain, bazată pe tehnici de criptare și rețele peer-to-peer. De asemenea tot în interiorul acestui cluster se întâlnesc referiri la ideea

că blockchain-ul poate fi integrat cu alte tehnologii emergente care permit automatizarea proceselor și siguranța datelor, minimizând riscurile de eroare și fraudă prin expresii precum „graph neural network”, „crowdsourcing”, „anomaly detection”, „fraud”. Clusterul 4 discută despre provocările și avantajele implementării tehnologiei blockchain în contabilitate și audit precum și despre siguranța acestora. Acest cluster însumează 13 termeni cheie, cei mai relevanți fiind peer-to-peer computing, challenges, reliability, safety. Blockchain-ul face posibilă și monitorizarea în timp real a datelor, dar există unele preocupări legate de confidențialitate care trebuie abordate. De asemenea, necesită o atenție sporită modul în care sunt înregistrate și raportate anumite tranzacții care implică utilizarea raționamentului profesional, cum ar fi evaluările, duratele de amortizare, gradul de depreciere. De exemplu, proprietatea unui activ ar putea fi verificată prin înregistrările blockchain, dar starea, locația și valoarea reală a acestuia vor trebui în continuare asigurate. Celelalte 5 clustere tratează subiecte legate de transparență, comunicare, costuri sau integrare.

Concluzii

În urma analizelor efectuate observăm că tematicile care studiază fenomenul digitalizării contabilității și auditului cuprind multiple paliere de investigare, iar evoluția accelerată nu oferă literaturii științifice suficient timp pentru a examina în profunzime fiecare dimensiune implicată. Cel mai frecvent întâlnim discutate aspectele legate de oportunități și provocări, pe de-o parte se ilustrează cu entuziasm avantajele create organizațiilor prin eficientizarea și optimizarea activității financiar-contabile, dar pe de altă parte, cu reticență, se discută despre incertitudinile pe care implementarea tehnologiilor avansate le crează. În plus, sesizăm discrepanțe în ceea ce privește gradul de acceptare și de adoptare al inteligenței artificiale între companiile de dimensiuni mari și microentități; în timp ce primele au inclus în desfășurarea activității cele mai noi tipuri de algoritmi, cele din urmă abia reușesc să se acomodeze cu primele aplicații apărute. Așadar, considerăm că cercetarea noastră contribuie la extinderea literaturii de specialitate oferind un cadru complet al interdependenței dintre inovațiile tehnologice și domeniul financiar-contabil.

Vis a vis de lacunele identificate în literatura de specialitate și direcții viitoare de cercetare, constatăm absența unor cadre de reglementare clar definite care să stabilească limitele dintre etic și neetic, legal și ilegal, precum și definirea unor competențe necesare profesioniștilor contabili sau auditorilor pentru a înțelege și interpreta corect rezultatele generate de AI, dar și pentru a fi capabili să conștientizeze atunci când răspunsurile oferite de AI conțin erori. Aceste rezultate reprezintă un semnal de alarmă atât pentru instituțiile de reglementare, care ar trebui să se mobilizeze pentru elaborarea unor proceduri și reguli de utilizare al AI cât și pentru profesioniștii contabili care se bazează pe inteligența artificială fără a cunoaște modul de funcționare a acesteia.

Bibliografie

1. Afsay, A., Tahriri, A., & Rezaee, Z. (2023). A meta-analysis of factors affecting acceptance of information technology in auditing. *International Journal of Accounting Information Systems*, 49, 100608. <https://doi.org/10.1016/j.accinf.2022.100608>
2. Al Najjar, M., Gaber Ghanem, M., Mahboub, R., & Nakhal, B. (2024). The Role of Artificial Intelligence in Eliminating Accounting Errors. *Journal of Risk and Financial Management*, 17(8), 353. <https://doi.org/10.3390/jrfm17080353>
3. Alshurafat, H. (2023). The Usefulness and Challenges of Chatbots for Accounting Professionals: Application On ChatGPT. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4345921>
4. Biancone, P., Jafari-Sadeghi, V., Calandra, D., & Chmet, F. (2024). Exploring the Role of Artificial Intelligence in Accounting: An Academic and Practitioner Perspective. În G. R. Marseglia, P. Previtali, & A. Reali (Ed.), *Socio-economic Impact of Artificial Intelligence* (pp. 71–95). Springer Nature Switzerland. https://doi.org/10.1007/978-3-031-73514-1_6
5. Birkle, C., Pendlebury, D. A., Schnell, J., & Adams, J. (2020). Web of Science as a data source for research on scientific and scholarly activity. *Quantitative Science Studies*, 1(1), 363–376. https://doi.org/10.1162/qss_a_00018

6. De Andrés, J., Lorca, P., & University of Oviedo. (2021). On the impact of smart contracts on auditing. *The International Journal of Digital Accounting Research*, 155–181. https://doi.org/10.4192/1577-8517-v21_6
7. Goto, M. (2023). Anticipatory innovation of professional services: The case of auditing and artificial intelligence. *Research Policy*, 52(8), 104828. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2023.104828>
8. Grosu, V. (2023). NAVIGATING THE FUTURE WITH GENERAL AI IN ACCOUNTANCY. *European Journal of Accounting, Finance & Business*, 11(3). <https://doi.org/10.4316/EJAFB.2023.1130>
9. Grosu, V., Cosmulese, C. G., Socoliuc, M., Ciubotariu, M. S., & Mihaila, S. (2023). Testing accountants' perceptions of the digitization of the profession and profiling the future professional. *Technological Forecasting and Social Change*, 193, 122630. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2023.122630>
10. Hasan, A. R. (2022). Artificial Intelligence (AI) in Accounting & Auditing: A Literature Review. *Open Journal of Business and Management*, 10(01), 440–465. <https://doi.org/10.4236/ojbm.2022.101026>
11. Lardo, A., Corsi, K., Varma, A., & Mancini, D. (2022). Exploring blockchain in the accounting domain: A bibliometric analysis. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 35(9), 204–233. <https://doi.org/10.1108/AAAJ-10-2020-4995>
12. Nóbrega, V., D, R. L., Costa, A., Gonçalves, R., Dias, Á., Pereira, L., & Dorner, K. (2023). The impact of artificial intelligence in accounting: Application in SMEs. *International Journal of Electronic Finance*, 12(2), 192. <https://doi.org/10.1504/IJEF.2023.129923>
13. Norzelan, N. A., Mohamed, I. S., & Mohamad, M. (2024). Technology acceptance of artificial intelligence (AI) among heads of finance and accounting units in the shared service industry. *Technological Forecasting and Social Change*, 198, 123022. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2023.123022>
14. Sapiri, M. (2024). A Qualitative Analysis on the Role of Auditors in Preventing Financial Crises. *Golden Ratio of Auditing Research*, 4(2), 89–106. <https://doi.org/10.52970/grar.v4i2.393>
15. Stancheva-Todorova, E. P. (2018). How artificial intelligence is challenging accounting profession. *Journal of International Scientific Publications*, 12(1), 126-141.
16. Zhang, Y., Xiong, F., Xie, Y., Fan, X., & Gu, H. (2020). The Impact of Artificial Intelligence and Blockchain on the Accounting Profession. *IEEE Access*, 8, 110461–110477. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2020.3000505>

**PERTINENȚA, UTILITATEA, CONCLUDENȚA ȘI OPORTUNITATEA CERCETĂRII
EXPERTALE DE NATURĂ CONTABILĂ FISCALĂ**

**THE RELEVANCE, USEFULNESS, CONCLUSIVENESS AND TIMELINESS OF EXPERT
TAX ACCOUNTING RESEARCH**

Iulian DASCALU

Ștefan cel Mare University of Suceava, Romania

E-mail: iuliannd@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5283-562X

Andrei DUMITRIU

Ștefan cel Mare University of Suceava, Romania

E-mail: andumitriu@gmail.com

ORCID: 0009-0007-6561-1434

Svetlana MIHAILA

Academy of Economic Studies of Moldova

E-mail: svetlana.mihaila@ase.md

ORCID: 0000-0001-5289-8885

Veronica GROSU

Ștefan cel Mare University of Suceava, Romania

E-mail: veronica.grosu@usm.ro

ORCID: 0000-0003-2465-4722

Abstract: This study explores accounting-tax expertise beyond its traditional role, proposing a qualitative framework based on four criteria, namely: relevance, utility, conclusion and opportunity. To achieve this objective, the present research combines a literature review with a bibliometric analysis performed in VOSviewer on Web of Science indexed articles, using "relevance", "utility", "probative value" and "timeliness" as terminological anchors. The maps generated in Vosviewer capture two ecosystems that communicate insufficiently: one anchored in corporate governance and auditing, dominated by the discussion of quality and punctuality, and a second, still peripheral, focused on forensic accounting and reliability of evidence. Timeliness proves to be the only concept shared across the board, while relevance and conclusion remain confined to the forensic island, and usefulness is ambiguously absorbed in the rhetoric of "quality". This semantic gap denotes the absence of a methodological dialogue between governance and expert evidence research, legitimizes the need for a four-dimensional framework and confirms the hypothesis that accounting-tax expertise can become truly valuable only when it is simultaneously relevant, value-added, decisive and administered at the right time.

Keywords: Accounting and tax expertise; Relevance; Utility; Usefulness; Conclusiveness; Timeliness;

JEL Classifications: M40, M41

Introducere

Expertiza contabilă judiciară, ca mijloc de probă în justiție și instrument de clarificare a unor aspecte financiare, a căpătat o importanță tot mai ridicată în ultimii ani, atât în România, cât și la nivel european. (Măgdaș și colab, 2022). Astfel, pe măsură ce litigiile comerciale, civile sau penale implică tot mai frecvent probleme financiare de natură complexă, instanțele apelează la diverși experți (experți contabili) pentru a obține opinia unor specialiști independenți. În ceea ce privește expertizele

contabile judiciare, acestea sunt dispuse de organele judiciare (la cererea părților sau din oficiu) în vederea lămuririi unor împrejurări de fapt ce necesită cunoștințe de specialitate. Totodată, există și expertize extrajudiciare (amiabile), efectuate la solicitarea persoanelor fizice sau juridice în afara unui proces, de exemplu pentru rezolvarea pe cale amiabilă a disputelor sau pentru pregătirea unei apărări. Indiferent de context, cercetarea expertală de natură contabilă-fiscală trebuie să se ridice la anumite exigențe de calitate și relevanță, astfel încât concluziile sale să fie acceptate și utile în luarea deciziilor. Așadar, ținând cont de acest cont, considerăm că relevanța, utilitatea, concludența și oportunitatea sunt patru dimensiuni care definesc calitatea și eficiența unei cercetări expertale. În acest context, următoarea analiză a literaturii de specialitate existente și evaluarea modului în care aceste dimensiuni sunt abordate este extrem de relevantă pentru îmbunătățirea practicilor actuale și pentru conturarea unor direcții viitoare de cercetare.

Metodologia cercetării

Această lucrare se bazează pe o combinație între analiza tradițională a literaturii și utilizarea tehnicilor de analiză bibliometrică, realizată cu ajutorul software-ului VOSviewer. Am ales acest tip de abordare deoarece ne permite o identificare clară a lacunelor existente în literatura de specialitate, precum și a relațiilor conceptuale între termenii și conceptele relevante. În vederea efectuării analizei bibliometrice, au fost utilizate baza de date internaționale Web of Science, aceasta fiind selectată pentru analiza VOSviewer următoarele cuvinte-cheie fundamentale, corespunzătoare celor patru dimensiuni centrale ale cercetării, și anume:

- „relevance” (pertinență)
- „utility” (utilitate)
- „probative value” (concludență)
- „timeliness” (oportunitate)

Pentru realizarea analizei au fost stabiliți următorii parametri în VOSviewer astfel încât să fie identificată și vizualizată clar co-ocurența termenilor menționați. Aceștia sunt după cum urmează:

- Tipul analizei efectuate: „co-occurrence” (co-ocurență) a termenilor.
- Pragul minim de apariție pentru includerea unui termen: minim 5 apariții în articolele analizate, pentru a asigura relevanța statistică a termenilor analizați.
- Metoda de normalizare: metoda „association strength” (puterea asocierii).
- Modul de vizualizare utilizat: hartă conceptuală în formă de rețea interconectată, care să evidențieze clar relațiile dintre cele patru dimensiuni analizate.

Selecția celor patru termeni pentru analiza bibliometrică are ca fundament faptul că literatura internațională abordează frecvent aceste concepte în contextul evaluării și analizei calității expertizelor contabile și fiscale. În plus, analiza co-ocurenței termenilor va permite identificarea modului în care literatura recentă conceptualizează aceste dimensiuni, oferind informații despre prevalența și importanța lor relativă în studiile recente.

Analiza literaturii de specialitate

Putem observa în literatura de specialitate, în primul rând, faptul că expertiza contabilă judiciară și extrajudiciară reprezintă un instrument indispensabil în clarificarea problemelor complexe de natură contabilă și fiscală, utilizat frecvent în cadrul litigiilor civile, comerciale și fiscale. (Radu și colab. 2019). În ultimele decenii, atât la nivel național cât și internațional, au fost întreprinse numeroase demersuri pentru standardizarea și eficientizarea acestei practici, iar literatura academică joacă un rol central în definirea principiilor și criteriilor esențiale pentru validarea unei expertize de calitate.

Conceptualizarea criteriilor-cheie care definesc eficiența unei expertize contabile a fost abordată în multiple lucrări de referință, punând accent pe patru dimensiuni fundamentale: relevanța, utilitatea, concludența și oportunitatea (Vasile și colab. 2021). În lucrările lor fundamentale, Otto și colab. (2014) subliniază faptul că expertiza contabilă trebuie să răspundă în mod clar și eficient unor întrebări relevante pentru obiectul litigiului. În același sens, Radu et al. (2017) susțin că relevanța întrebărilor adresate expertului constituie un element determinant pentru eficiența întregii proceduri judiciare, prevenind risipa inutilă de resurse și reducând riscul ca expertiza să devină un demers neproductiv.

Un alt element crucial abordat frecvent în literatură este utilitatea practică a expertizei. Conform literaturii internaționale (Umanhonlen Felix, 2022), utilitatea unei expertize contabile depinde de capacitatea acesteia de a aduce informații suplimentare, neacoperite de probele deja existente. Studiile empirice realizate de Viapiana (2018) confirmă că judecătorii și alte autorități tind să aprecieze expertiza în măsura în care aceasta oferă o valoare adăugată reală procesului decizional, evitând redundanțele și optimizând astfel procesul judiciar sau fiscal.

În completarea acestor criterii, concludența expertizei este un alt factor determinant în literatura academică de specialitate. Concludența se referă explicit la capacitatea expertizei de a formula concluzii ferme și clar fundamentate, care pot servi drept probă decisivă în procesul judiciar. Literatura recentă insistă asupra faptului că lipsa concludenței sau ambiguitatea concluziilor reprezintă una dintre principalele cauze ale necesității efectuării unor expertize suplimentare, fapt care generează costuri suplimentare și întârzie soluționarea litigiilor (Neves et al. 2013).

Totodată, oportunitatea administrării expertizei este tratată în literatura juridică și contabilă drept un element-cheie pentru eficiența procedurii. Conform standardelor profesionale CECCAR (2022) și prevederilor Codului de procedură civilă (2010), oportunitatea expertizei se referă la administrarea acesteia într-un moment optim din punct de vedere procedural, evitând cererile tardive sau inoportune, care ar putea avea drept scop tergiversarea procedurilor.

Pentru o mai bună sinteză a celor mai relevante studii care au contribuit semnificativ la dezvoltarea și clarificarea conceptelor analizate în această cercetare, am realizat o meta-analiză prezentată sub forma următorului tabel (Tabelul nr. 1):

Tabelul 1. Meta-analiza studiilor relevante privind expertiza contabilă-fiscală

Autor(i)	An	Obiectivul studiului	Dimensiuni analizate	Concluzii principale
Pistor K.	2002	Analiza principiilor fundamentale și standardelor aplicabile expertizei contabile în România	Pertinență, utilitate, concludență	Standardizarea expertizei este esențială pentru calitatea probelor și eficiența procedurilor judiciare și fiscale.
Savu	2021	Evaluarea dimensiunilor calitative ale expertizei contabile judiciare și extrajudiciare	Pertinență, concludență	Pertinența și concludența sunt elemente critice în validarea expertizei contabile în fața instanțelor.
Otto, R	2014	Analiza modului în care expertiza contabilă contribuie la clarificarea probelor financiare	Utilitate, relevanță	Expertiza trebuie să aducă informații suplimentare relevante, altfel riscă să devină redundantă.
Radu, R.	2018	Evaluarea eficienței și utilității expertizelor contabile în cadrul litigiilor comerciale și fiscale	Utilitate, oportunitate	Oportunitatea administrării probei și utilitatea practică influențează semnificativ eficiența procesului judiciar.
Seabrooke et al	2018	Analiza rolului experților contabili în procesele judiciare complexe	Concludență, utilitate	Concluziile clare și utile reprezintă cheia valorii adăugate de experți în procesele judiciare și fiscale complexe.
Gaboardi, M	2018	Evaluarea rolului expertizei în procesele economice complexe din Europa	Concludență, oportunitate	Lipsa concludenței și inoportunitatea probei sunt principalele cauze pentru respingerea expertizei în instanță.

Sursă: Elaborat de autor pe baza literaturii analizate

În continuare vom prezenta analiza bibliometrică realizată, pe baza software-ului VOSviewer. Această a avut ca scop cartografierea vizuală a relațiilor dintre conceptele-cheie identificate în baza de date internațională Web of Science. Astfel, programul a generat harta semantică prezentată mai jos în figura nr. 1, care sintetizează modul în care literatura dispune și interconectează termeni precum relevanță, utilitate, concludență și oportunitate în contextul expertizei contabil-fiscale.

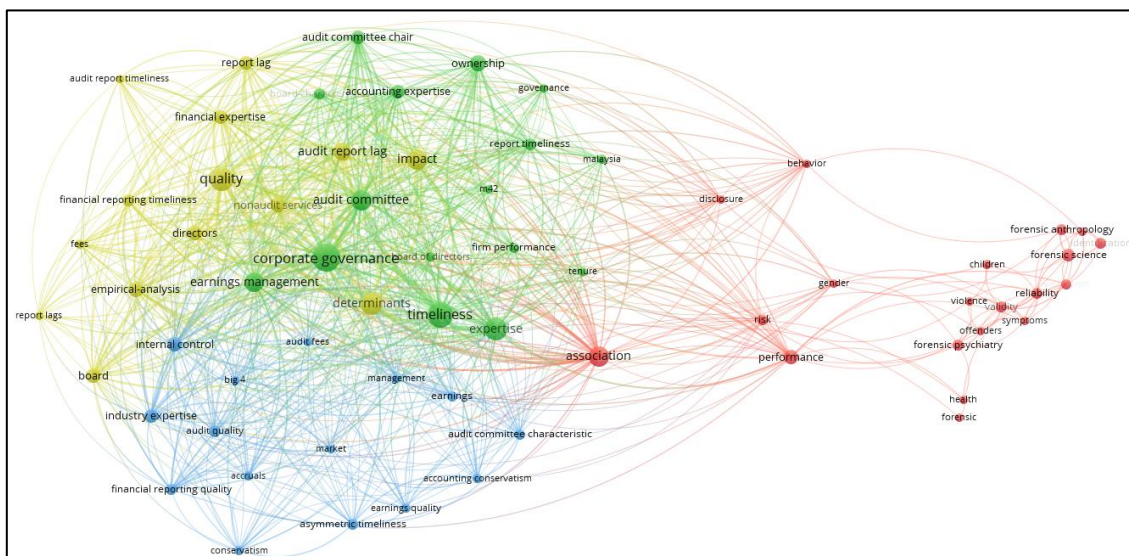

Figura 1. Hartă de co-ocurență a conceptelor-cheie ale expertizei contabile (pertinență, utilitate, concludență, oportunitate)

Sursă: Elaborat de autori în Vosviewer

Imaginea-rețea realizată în VOSviewer surprinde două universuri bibliografice care comunică doar prin câteva arce subțiri: în stânga, o masă densă, dominată de termeni precum *corporate governance*, *audit committee*, *earnings management*, *quality* și foarte important pentru tema noastră *timeliness*; în dreapta, un nor compact de culoare roșie în jurul cuvintelor *forensic accounting*, *forensic evidence*, *reliability* și *forensic science*. Între cele două sfere, „podurile” terminologice sunt puține și fragile, ceea ce sugerează că literatura despre expertiza contabilă cu miză probatorie (dreapta) rămâne parțial izolată de cercetările main-stream privind guvernanța corporativă și calitatea raportărilor financiare (stânga).

Pentru obiectivele lucrării, acest decuplaj are două consecințe. Mai întâi, indică un gol tematic: dimensiunile pe care le examinăm, pertinență, utilitate, concludență și oportunitate, nu sunt încă articulate în dialogul dintre studiile de guvernanță și cele de forensic accounting, cu excepția cuvântului *timeliness*, care apare chiar în nucleul verde al rețelei. Faptul că *timeliness* ancorează atât literatura de audit și raportare, cât și, timid, pe cea de expertiză forensică dovedește că oportunitatea administrării probei este singura dimensiune deja internalizată pe scară largă. În schimb, sintagme sinonime cu pertinența, de exemplu *relevance*, ori cu concludența, *probative value*, *weight of evidence*, nu apar în clusterul major, rămânând cantonate în zona roșie.

În al doilea rând, configurația arată că discuția despre calitatea expertizei contabile este filtrată mai degrabă prin paradigmă de *reporting quality* și *audit quality*, ceea ce explică de ce utilitatea expertizei este invocată adesea sub forma *value added* ori *impact*, termeni care, în hartă, se află foarte aproape de nodul *quality*.

Faptul că *timeliness* se află pe axa mediană, pivotând între verde și albastru, confirmă intuiția teoretică: oportunitatea devine criteriul procedural prin care zone de literatură altminteri distincte ajung să vorbească aceeași limbă. De aici decurge o primă concluzie relevantă pentru studiul nostru: în timp ce oportunitatea a intrat deja în vocabularul standardelor de guvernanță, celelalte dimensiuni, mai ales pertinența și concludența, rămân slab reprezentate și, probabil, slab operaționalizate în cercetările empirice. În plus, nodurile roșii dedicate *reliability* și *forensic methodology* stau, vizual, la periferia clusterului financiar, sugerând că expertiza fiscal-contabilă cu valoare probantă este tratată încă drept o nișă metodologică, nu ca parte organică a evaluării calității guvernanței.

Ceea ce imaginea mai arată, subtil, este tendința literaturii de audit de a încorpora termenii noștri sub umbrela largă a „calității”. De aceea, atunci când căutăm studii despre *utility* ori *probative value* în Web of Science, rezultatele relevante apar deseori indexate sub *audit quality* sau *financial reporting quality*. În practică, însă, această concentrare terminologică riscă să dilueze nuanțele: dacă utilitatea expertizei este interpretată doar în termen de „calitate” a raportării, atenția se mută de la valoarea

adăugată probatorie la conformitatea contabilă pură. Aceasta întărește necesitatea ca studiul nostru să readucă în prim-plan distincția dintre informație contabilă bună „în general” și informație contabilă pertinentă în sens litigios.

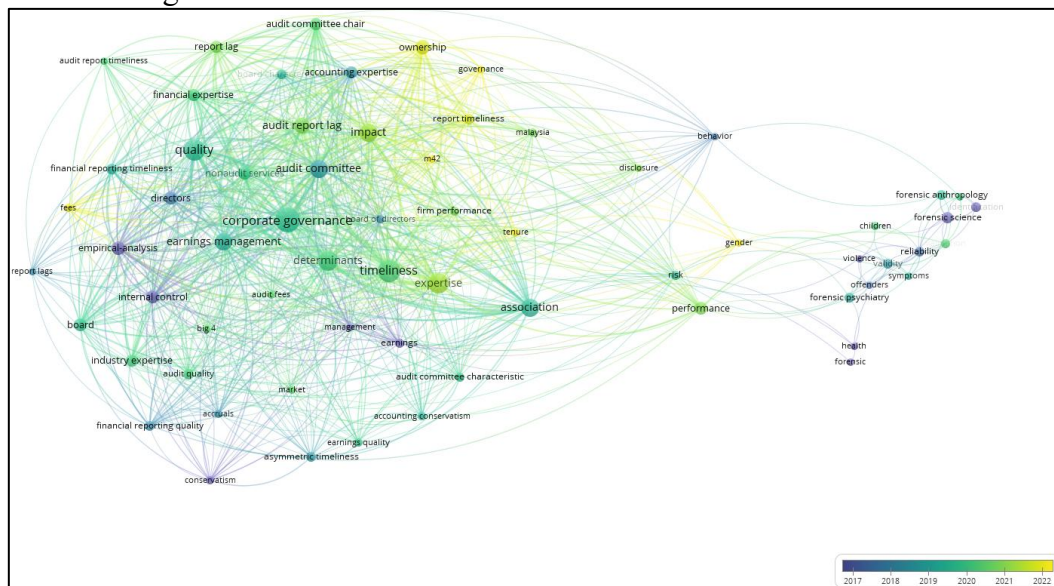

Figura 2. Evoluția temporală a conceptelor-cheie ale expertizei contabile (pertinență, utilitate, concludență, oportunitate)

Sursă: Elaborat de autori în Vosviewer

În figura de mai sus, se poate observa evoluția temporală a conceptelor cheie. Astfel, rețeaua dezvăluie contururile tematice deja discutate și mișcarea lor în timp: nodurile vinetă și azur, plasate în nucleul de jos-stânga, semnalează subiectele care dominau literatura înainte de 2018, board, internal control, financial reporting quality, o agendă a guvernancei tradiționale, concentrată pe monitorizare internă și pe conservatorism contabil. Pe măsură ce cromatica trece spre verde, se observă cum, între 2019 și 2020, termenii audit committee, audit report lag și corporate governance devin pivotul conversației, iar timeliness se mută în chiar centrul semantic, preluând rolul de liant procedural între calitatea raportării și exigențele pieței. Cele câteva fire galbene care străpung spre 2021-2022, impact, disclosure, risk, indică faptul că atenția recentă s-a deplasat către efectele de piață și către riscurile de comportament managerial, adică spre modul concret în care întârzierea sau imprecizia raportărilor se transferă în cost de capital și performanță.

În ceea ce privește insula din dreapta rămâne, în ansamblu, ușor mai „tânără”: noduri precum forensic anthropology, forensic evidence și reliability apar în verde-deschis, semn că studiile despre probatoriul contabil-criminalistic au căpătat vizibilitate abia în ultimii trei-patru ani. Podul dintre cele două se clădește timid prin risk și performance, ambele colorate într-un degrade care pleacă din verde și se încheie în galben, sugerând că strategia de convergență tematică a literaturii se face prin analiza riscului și a rezultatelor economice, nu printr-un dialog direct despre criteriile probatorii. De aici transpare încă o dată absența sintagmelor relevance și probative value din discursul mainstream, ceea ce confirmă că pertinența și concludența nu au reușit încă să traverseze frontierele metodologice dintre contabilitatea forensică și cercetarea de guvernare.

Așadar, prin această a doua hartă se conturează o poveste a maturizării cercetării: de la control intern și rigoare contabilă, la audit committee și punctualitatea raportării, pentru ca, în ultimii ani, accentul să se mute pe riscul asumat de întârziere și pe fiabilitatea informației expertale. Oportunitatea (timeliness) devine firul roșu ce parcurge întreg intervalul; utilitatea și pertinența, deși prezente implicit în discuția despre quality și impact, rămân încă difuze; concludența apare numai în cercul restrâns al cuvântului reliability, departe de nucleul verde. Aceste rezultate reconfirmă spațiile neacoperite identificate anterior și legitimează premisele studiului: deși oportunitatea a fost interiorizată, comunitatea de cercetare nu a formalizat încă dimensiunea probativă în aceeași măsură,

iar relevanța și utilitatea continuă să fie tratate ca simple sub-capitole ale calității, nu ca principii autonome.

Concluzionând, literatura despre expertiza contabilă se află într-o fază de tranziție: s-a îndepărtat de paradigma pur descriptivă a „audit report lag” și se îndreaptă spre o abordare în termeni de risc și performanță, însă încă nu a reușit să integreze pe deplin limbajul relevanței și al concluziei probelor. Podul lexical dintre forensics și corporate governance există, dar este traversat mai curând de ideea de punctualitate decât de întrebarea, fundamental juridică, dacă raportul expertului este în mod real necesar și decisiv.

Concluzii

Analiza a arătat că literatura dedicată expertizei contabil-fiscale s-a maturizat de la problemele de control intern și conservatorism contabil către discuții despre audit committee și întârzieri de raportare, fără a integra încă pe deplin vocabularul probatoriu al relevanței și concluziei. Oportunitatea a fost internalizată prin conceptul de timeliness, iar utilitatea tinde să fie diluată în noțiunea generică de quality, ceea ce ascunde interogația esențială privind valoarea adăugată reală a expertizei. Rezultatele noastre semnaleză nevoia de a trata cele patru criterii ca părți ale unui singur mecanism, nu ca teme dispersate între disciplină contabilă, dreptul probelor și audit.

Implicațiile practice vizează standardele profesionale și ghidurile instanțelor: fișa de obiective a expertului ar trebui să solicite demonstrarea explicită a relevanței și a valorii adăugate, iar raportul final să conțină o secțiune dedicată forței probante. În plan academic, golul terminologic identificat invită la cercetări empirice care să măsoare efectul criteriilor asupra duratei proceselor și asupra hotărârilor judecătorești sau fiscale. Un fir de continuitate ar putea fi construit prin studii longitudinale ce urmăresc dacă apariția termenilor relevance și probative value în mainstream se corelează cu o scădere a numărului de expertize respinse pentru lipsa de legătură ori caracter inutil.

În ansamblu, cercetarea demonstrează că expertiza contabil-fiscală nu trebuie evaluată doar prin rigoare tehnică, ci și prin adecvarea ei la nevoile concrete ale litigiului și prin puterea de a clarifica decisiv disputa. Atât timp cât relevanța, utilitatea, concluzia și oportunitatea nu sunt urmărite concertat, expertiza riscă să capete statut de exercițiu procedural, nu de instrument de aflare a adevărului. Miza viitoare stă în transformarea acestor patru criterii din noțiuni teoretice în repere operaționale indispensabile, validate statistic și recunoscute atât de profesioniști, cât și de instanțe.

Bibliografie

1. Felix, U. O. (2022). Evidence collecting processes and fraud examination: the role of an expert forensic accountant. *Asian Basic and Applied Research Journal*, 6(4), 33-59.
2. Gaboardi, M. (2018). How Judges Can Think: The Use of Expert's Knowledge as Proof in Civil Proceedings. *Global Jurist*, 18(1).
3. Kurniawan, D., Samsura, D., & Deemen, A. M. A. (2023). Exploring expertise criteria of university academics. *Journal of Social Studies Education Research*, 14(4), 75-107.
4. MĂGDAȘ, N., & RAITA, G. (2022). THE ROLE AND IMPORTANCE OF LEGAL ASPECTS REGARDING ACCOUNTING EXPERTISE. *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*, 24(2), 11-20.
5. Neves Júnior, I. J. D., Moreira, S. A., Ribeiro, E. B., & Silva, M. C. D. (2013). Specialized Accounting Inspection: study on the perception of the Trial judges in the Labor Court System about the quality and relevance of the specialized investigation job of experts. *Revista Brasileira de Gestão de Negócios*, 15, 300-320.
6. Otto, R. K., DeMier, R. L., & Boccaccini, M. T. (2014). Forensic reports and testimony: A guide to effective communication for psychologists and psychiatrists. John Wiley & Sons.
7. Pistor, K. (2002). Standardization of Law and Its Effect on Developing Economies. *Am. J. Comp. L.*, 50, 97.
8. Power, M. (1997). Expertise and the construction of relevance: Accountants and environmental audit. *Accounting, organizations and society*, 22(2), 123-146.
9. Radu, R. I., Lupoai, O. D., & FLOREA, A. M. (2019). Analysis on the limitations and development perspectives within judicial accounting and fiscal expertise. *Annals of "Dunarea de Jos" University of Galati Fascicle I. Economics and Applied Informatics*, 25(2), 112-118.

10. Radu, R. I., Mihai, I. O., & Florea, A. M. (2018). Challenges and Limits of the Criminal Judicial Accounting Expertise. Analysis of the Expertise Effects upon the Criminal Cases. *Annals of the University Dunarea de Jos of Galati: Fascicle: I, Economics & Applied Informatics*, 24(3).
11. Rosemann, M., & Vessey, I. (2008). Toward improving the relevance of information systems research to practice: the role of applicability checks. *Mis Quarterly*, 1-22
12. Rosenfeld, R. M., Shiffman, R. N., & Robertson, P. (2013). Clinical practice guideline development manual: a quality-driven approach for translating evidence into action. *Otolaryngology—Head and Neck Surgery*, 148(1_suppl), S1-S55.
13. Savu, A. C., & Bolcu, L. D. (2021). Implementation of judicial accounting expertise in the digital context. *Journal of Financial Studies*, 11(6), 109-121.
14. Seabrooke, L., & Wigan, D. (2018). Powering ideas through expertise: professionals in global tax battles. In *Ideas, Political Power, and Public Policy* (pp. 55-72). Routledge.
15. Vasile, E., & Croitoru, I. (2021). THE ROLE OF JUDICIAL ACCOUNTING EXPERTISE ON ACCOUNTING INFORMATION. *Internal Auditing & Risk Management*, 16(4).
16. Viapiana, F. (2018). Pressure on Judges: How the Budgeting System Can Impact on Judge's Autonomy. *Laws*, 7(4), 38.
17. Walton, D. (2010). *Legal argumentation and evidence*. Penn State Press.

IMPACTUL INTELIGENȚEI ARTIFICIALE ASUPRA AUDITULUI FINANCIAR

THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON FINANCIAL AUDITING

Dumitru GRUMEZA

Consiliul de Supraveghere Publică a Auditului din Republica Moldova

E-mail: dumitru.grumeza@cspa.md

Abstract. Artificial intelligence (AI) is fundamentally transforming financial auditing, providing advanced solutions for automation, predictive analytics, and fraud detection. As companies adopt AI-powered technologies, audit processes become more efficient, accurate, and adaptable to the increased volume of data. However, the implementation of AI raises challenges related to transparency, data security, and regulations in the field. This article explores the impact of AI on financial auditing, the related benefits and risks, as well as future trends.

Keywords: financial audit, artificial intelligence

JEL Classifications: M42

Introducere

Auditul financiar reprezintă un proces esențial pentru asigurarea corectitudinii și transparenței informațiilor financiare. În contextul digitalizării accelerate, metodele tradiționale de audit devin insuficiente pentru a face față complexității actuale a tranzacțiilor financiare. Inteligența artificială oferă soluții inovatoare prin automatizarea proceselor, analiza big data și îmbunătățirea detecției anomaliilor financiare.

Tehnologiile AI, precum machine learning și robotic process automation (RPA), permit analiza rapidă a unor volume mari de date și identificarea unor tipare complexe care ar putea scăpa unei analize umane. Aceste tehnologii reduc riscurile de fraudă și erori contabile, facilitând un audit mai precis și eficient.

2. Aplicațiile AI în Auditul Financiar

2.1. Automatizarea Proceselor Repetitive

Inteligența artificială permite automatizarea sarcinilor manuale și repetitive, cum ar fi:

- Analiza și reconcilierea soldurilor;
- Verificarea conformității cu reglementările contabile;
- Procesarea documentelor financiare prin tehnologii de recunoaștere optică a caracterelor (OCR);
- Generarea automată de rapoarte de audit.

Aceste funcționalități reduc timpul necesar realizării auditului și permit auditorilor să se concentreze pe activități strategice.

În ultimii ani, firmele din "Big Four" – PwC, Deloitte, EY și KPMG – au înregistrat progrese semnificative în adoptarea AI, reflectând tendința globală de integrare a tehnologiilor avansate în mediul de afaceri. Deși nu sunt disponibile date publice specifice privind procentul exact de adoptare a IA pentru fiecare dintre aceste firme, informațiile disponibile oferă o perspectivă asupra angajamentului lor față de tehnologiile AI.

EY a demonstrat un angajament puternic față de AI prin lansarea platformei EY.ai, în urma unei investiții de 1,4 miliarde USD. Această platformă integrează capabilități de AI în serviciile oferite de EY și include un program de instruire pentru angajați, bazat pe inițiativele anterioare care au acordat peste 100.000 de acreditări în domeniul IA, datelor și analizei de date.

Deloitte a raportat că 67% dintre liderii globali implicați în studiul lor au indicat creșterea investițiilor în inteligența artificială generativă (GenAI) în cadrul organizațiilor lor. Beneficiile observate includ creșterea eficienței și a productivității (34%), stimularea inovației (12%) și îmbunătățirea produselor și serviciilor (10%).

2.2. Detectarea erorilor și a fraudelor

AI joacă un rol din ce în ce mai important în auditul financiar, în special în detectarea erorilor și a fraudelor. Tehnologiile bazate pe AI permit analiza rapidă a volumelor mari de date, identificarea anomaliilor și reducerea riscului de eroare umană.

AI vine în ajutorul auditului în detectarea erorilor și fraudelor prin:

- Analiza automată a datelor: AI oferă capacitatea de a analiza milioane de tranzacții într-un timp foarte scurt și de a identifica modele suspecte care pot indica fraude financiare. Algoritmii de machine learning pot detecta:
 - Plăți neobișnuite către conturi necunoscute;
 - Discrepanțe în înregistrările tranzacțiilor;
 - Activități contabile suspecte asociate cu spălarea banilor.
- Identificarea anomaliilor: Algoritmii de machine learning pot recunoaște tipare suspecte și pot semnaliza tranzacții neobișnuite, cum ar fi:
 - Detectarea facturilor duplicate – AI poate identifica plăți repetitive către același furnizor.
 - Analiza tranzacțiilor neobișnuite – identificarea unor sume mult mai mari decât de obicei.
 - Recunoașterea manipulării contabile – detectarea ajustărilor suspecte în bilanț.
 - Monitorizarea lanțului de aprovizionare – identificarea furnizorilor fictivi sau tranzacțiilor false.
- Compararea datelor istorice: AI poate analiza date din anii anteriori pentru a identifica tendințe și deviații, cum ar fi:
 - Verificarea creșterilor anormale ale veniturilor sau cheltuielilor.
 - Detectarea modificărilor neașteptate în structura bilanțului.
 - Compararea ratelor de profitabilitate pentru a observa posibile manipulări contabile.
 - Identificarea sezonality în tranzacții și verificarea abaterilor.
- Reducerea erorilor umane: Automatizarea proceselor minimizează riscul de greșeli cauzate de oboseală sau neatenție. Exemple concrete:
 - EY utilizează AI pentru a analiza documentele contabile și a semnaliza erorile de raportare.
 - PwC folosește algoritmi de machine learning pentru a detecta inconsecvențele financiare.
 - Deloitte automatizează procesele de reconciliere, reducând erorile manuale cu până la 80%.

Detectarea automată a fraudelor îmbunătățește calitatea auditului și ajută companiile să evite pierderile financiare. Studiile recente indică faptul că utilizarea AI în procesele de audit poate îmbunătăți semnificativ detectarea fraudelor. De exemplu, un experiment realizat de EY în Marea Britanie în 2023 a demonstrat că un sistem de AI a reușit să identifice activități suspecte la două dintre primele zece companii auditate, care au fost confirmate ulterior ca fraude.

2.3. Auditul Continu și Monitorizarea în Timp Real

AI permite implementarea unui audit continuu, în care tranzacțiile sunt analizate pe măsură ce sunt efectuate. Beneficiile acestei abordări includ:

- **Monitorizare automată și constantă:**
AI analizează fiecare tranzacție în momentul în care este efectuată, identificând imediat orice eroare sau anomalie.
- **Detectarea anomaliilor în timp real:**
Algoritmii de **machine learning** compară noile tranzacții cu modelele istorice și semnalează deviațiile suspecte.
- **Generarea alertelor imediate:**
Dacă AI detectează o tranzacție frauduloasă sau o eroare, sistemul trimite o notificare automată auditorilor.

➤ **Automatizarea verificărilor de conformitate:**

AI poate verifica **respectarea reglementărilor** financiare și contabile fără intervenție umană.

➤ **Reducerea riscurilor și a timpului de audit**

În loc să efectueze audituri manuale, anuale sau trimestriale, AI oferă un audit permanent, eliminând surprizele neplăcute.

Această metodă asigură o transparență sporită și oferă investitorilor informații în timp real despre sănătatea financiară a unei companii.

2.4. Conformitatea cu Reglementările Financiare

Reglementările financiare devin din ce în ce mai complexe, iar companiile trebuie să se adapteze rapid. AI ajută la această adaptare prin:

➤ **Monitorizarea și conformitatea automată**

◆ AI analizează reglementările și verifică dacă tranzacțiile și rapoartele financiare sunt **în conformitate** cu normele locale și internaționale;

◆ Exemple: SNC, IFRS, GAAP, etc.

➤ **Automatizarea proceselor de raportare**

◆ AI poate **genera și verifica situații financiare**, eliminând **erorile manuale**;

◆ Entitățile pot îndeplini mai ușor **cerințele de raportare** impuse de autorități.

➤ **Adaptarea la schimbările legislative**

◆ AI poate fi programată să urmărească și să **actualizeze automat** reglementările noi sau actualizate;

◆ Reduce timpul necesar pentru a adapta **procesele contabile și financiare**.

➤ **Creșterea eficienței auditului intern**

◆ AI ajută auditorii să **aceseze prioritar** zonele cu risc ridicat și să se concentreze pe verificări strategice;

◆ Identifică **tranzacțiile suspecte** fără a fi nevoie de verificări manuale extinse.

Prin aceste tehnologii, firmele de audit pot asigura conformitatea clienților lor cu legislația aplicabilă.

3. Provocări și Riscuri ale Implementării AI în Audit

Deși **AI aduce multe beneficii** în auditul financiar, există și **dezavantaje/probleme** pe care companiile de audit trebuie să le ia în considerare:

➤ **Costuri ridicate de implementare**

◆ Adoptarea AI necesită **investiții inițiale mari** în software, hardware și instruirea angajaților;

◆ Companiile mici ar putea avea dificultăți în implementarea unor astfel de soluții avansate.

Necesitatea unor date de calitate

◆ AI funcționează bine doar dacă este alimentată cu **date corecte și structurate**;

◆ Dacă datele sunt incomplete sau incorecte, rezultatele pot fi **eronate**.

Lipsa transparenței („black box”)

◆ Algoritmii AI iau decizii bazate pe modele complexe, uneori dificil de **explicat**;

◆ Auditorii trebuie să aibă încredere în rezultate fără a putea vedea întotdeauna **logica exactă** din spatele deciziilor.

Posibile erori și alarme false

◆ AI poate **semnala eronat** tranzacții obișnuite ca fiind suspecte, ceea ce duce la **investigații inutile**.

◆ Algoritmii trebuie **ajustați și antrenați constant** pentru a reduce astfel de erori.

Dependența de tehnologie

◆ Odată ce companiile se bazează pe AI, o **defecțiune tehnologică** poate bloca procesele critice;

◆ Este necesar un **plan de backup** pentru a preveni întreruperile.

Probleme de securitate și confidențialitate

◆ AI necesită acces la **volum mari de date sensibile**;

◆ Există riscuri legate de **atacuri cibernetice** și scurgeri de informații financiare.

5. Viitorul Auditului Financiar în Era AI

Tehnologia AI transformă rapid modul în care auditul financiar este realizat, oferind oportunități imense pentru eficiență, acuratețe și detectarea fraudei.

5.1. Colaborarea dintre AI și Blockchain

- ◆ AI și Blockchain sunt două tehnologii complementare care pot revoluționa auditul financiar.
- ◆ Împreună, ele asigură transparență, securitate și eficiență în procesele de verificare și raportare financiară.

- ◆ Cum se completează AI și Blockchain:

Tehnologie	Rol în audit
Blockchain	Creează un registru imuabil al tranzacțiilor, reducând riscul de fraudă și asigurând trasabilitatea.
AI	Analizează rapid datele din blockchain, identifică anomalii și automatizează procesele contabile și de audit.

Astfel se asigură o trasabilitate și transparență totală:

- Blockchain înregistrează fiecare tranzacție, eliminând posibilitatea manipulării datelor.
- AI poate analiza aceste date pentru a detecta modele suspecte.

💡 Exemplu: Dacă o companie modifică retroactiv o tranzacție, AI poate semnala imediat această anomalie.

5.2. Evoluția Rolului Auditorului

Tehnologiile avansate, cum ar fi AI și automatizarea, va schimba fundamental modul în care auditorii vor activa. În loc să se concentreze pe verificări manuale de date, aceștia vor deveni analiști strategici care folosesc AI pentru a oferi perspective mai valoroase.

➤ Trecerea de la Procese Manuale la Audit Inteligent

- ◆ În trecut – Auditorii efectuau verificări detaliate, consumatoare de timp, pe eșantioane de date.
- ◆ Acum – AI analizează volume urișe de date, detectând anomalii și fraude în timp real.
- ◆ Viitor – Auditorii vor interpreta rapoartele AI și se vor concentra pe strategii de prevenire a riscurilor.

➤ Creșterea Eficienței și Reducerea Riscurilor

- ◆ AI automatizează sarcinile repetitive, cum ar fi reconcilierea datelor și verificarea conformității.
- ◆ Auditorii își vor folosi timpul pentru **analiză și luarea deciziilor**, în loc de colectarea manuală a datelor.

➤ Noi Competențe pentru Auditori

- ◆ Cunoștințe tehnologice – Familiarizare cu AI, machine learning și blockchain.
- ◆ Analiză avansată a datelor – Interpretarea rezultatelor generate de algoritmii AI.
- ◆ Gândire strategică – Focusare pe prevenirea riscurilor, nu doar pe detectarea erorilor.

5.3. Reglementarea Utilizării AI în Audit

Pe măsură ce AI este integrată în auditul financiar, autoritățile de reglementare trebuie să asigure un cadru care să mențină transparența, etica și acuratețea proceselor.

Principalele provocări în reglementarea AI în audit:

- ◆ **Lipsa unor standarde globale** – Nu există încă reguli unificate la nivel internațional;
- ◆ **Neînțelegerea algoritmilor AI** – Unele decizii AI nu sunt explicabile în mod clar;
- ◆ **Răspunderea juridică** – Cine este responsabil în cazul unor erori cauzate de AI?
- ◆ **Protecția datelor** – AI prelucrează volume mari de date sensibile, ceea ce necesită respectarea reglementărilor privind confidențialitatea.

Reglementări Internaționale Privind AI în Audit:

- ◆ **UE – Act normativ privind Inteligența Artificială (AI Act):**

- ✓ Clasifică AI în funcție de riscuri (scăzut, ridicat, inacceptabil);

- ✓ Auditul financiar ar putea fi considerat un domeniu cu **risc ridicat**, necesitând transparență și supervizare strictă.
- ◆ **SUA – Recomandările PCAOB (Public Company Accounting Oversight Board):**
 - ✓ Focusare pe responsabilitatea firmelor de audit în utilizarea AI;
 - ✓ Necesitatea **documentării și transparenței** algoritmilor utilizați.
- ◆ **IFAC (International Federation of Accountants):**
 - ✓ Recomandă ca AI să fie folosit ca **un instrument de suport**, nu ca înlocuitor al auditorilor.
 - ✓ Necesitatea de **menținere a independenței auditorului**.
- ◆ **IAASB (International Auditing and Assurance Standards Board):**
 - ✓ În proces de **dezvoltare a Standardelor Internaționale de Audit (ISA)** care să reglementeze utilizarea AI în audit;
 - ✓ În proces de dezvoltare a Codului etic ca utilizarea AI să fie în concordanță cu principiile etice, inclusiv obiectivitatea, independența, confidențialitatea și integritatea.

Concluzii

Inteligența artificială transformă fundamental auditul financiar, îmbunătățind eficiența, precizia și detectarea fraudelor. Cu toate acestea, utilizarea AI implică provocări legate de transparență, securitate și adaptabilitate profesională. Viitorul auditului financiar va depinde de capacitatea profesioniștilor și a firmelor de a integra AI într-un mod etic și eficient.

Bibliografie:

- Regulamentul (UE) 2024/1689 al Parlamentului European și al Consiliului din 13 iunie 2024 de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=OJ:L_202401689;
- PCAOB. (July 2024). Staff Update on Outreach Activities Related to the Integration of Generative Artificial Intelligence in Audits and Financial Reporting, https://pcaobus.org/documents/generative-ai-spotlight.pdf?utm_medium=email&hsenc=p2ANqtz-9rerDxEp7diUWTFesrkpn2Tr632ILp-H_Ci86uc6bJI4JQtwo6WOcUKRft-hUPK1J9dN6w_TDz3bVmwP2neRlvkzI3Rw&_hsmi=316772091&utm_content=316772091&utm_source=hs_email ;
- EY announces launch of artificial intelligence platform EY.ai following US\$1.4b investment, [EY%20announces%20launch%20of%20artificial%20intelligence%20platform%20EY.ai%20following%20US\\$1.4b%20investment](https://www.ey.com/en-gb/technology/artificial-intelligence/ey-ai);
- The State of Generative AI in the Enterprise, Deloitte, <https://www2.deloitte.com/us/en/pages/consulting/articles/state-of-generative-ai-in-enterprise.html>;
- Enter the future of work with AI, PWC, <https://www.pwc.com/us/en/services/ai/ai-and-the-future-of-work.html>;
- Transforming the Audit Experience with AI, KPMG, <https://kpmg.com/us/en/articles/2024/transforming-the-audit-experience-with-ai.html> .
- Kottara, C., & Asonitou, S. (2024). Artificial intelligence and the new norm in financial and managerial accounting and auditing. International Journal of Science and Research Archive, eISSN: 2582-8185, <https://ijsra.net/sites/default/files/IJSRA-2024-2551.pdf>;

**ABORDĂRI CONCEPTUALE CU PRIVIRE LA ASIGURAREA REZONABILĂ ÎN
AUDITUL SITUAȚIILOR FINANCIARE**

**CONCEPTUAL APPROACHES TO REASONABLE ASSURANCE IN THE AUDIT OF
FINANCIAL STATEMENTS**

Anatolie IACHIMOVSKI

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: iachimovschi.anatolie.constantin@ase.md

Abstract. The approach to the concept of reasonable assurance in the audit of financial statements is treated exhaustively by the professional standards in the field and at the same time in a relative format in terms of the perception of the need to formulate reasonable conclusions on which to base one's audit opinion. This study aims to identify the factors that influence professional judgment in planning and conducting an audit of financial statements. As the auditor has to use the objectives stated in the relevant ISAs to carry out the audit, there is more discussion as to the extent to which any additional procedures are necessary to reduce the audit risk to an acceptably low level.

Keywords: audit activity, audit entity, reasonable assurance, international standards professional reasoning, international auditing practices.

JEL Clasification: M42

Introducere

Asigurarea rezonabilă este un nivel ridicat, dar nu absolut, de încredere pe care auditorul îl obține că situațiile financiare, în ansamblul lor, nu conțin denaturări semnificative, fie cauzate de fraudă, fie de eroare. Este un aspect discutabil al practicii de audit întrucât reflectă inevitabil caracteristica limitată a unui audit din motivul anumitor circumstanțe specifice auditului precum efectuarea de testări selective, utilizării raționamentului profesional și a altor factori cum ar fi existența fraudei sofisticate. Normele profesionale obligă auditorul să colecteze suficiente probe adecvate de audit pentru a putea exprima o opinie profesională asupra situațiilor financiare, însă nu garantează lipsa absolută a denaturărilor din situațiile financiare auditate.

Un aspect esențial al auditului financiar care prezintă interes pentru cercetare reprezintă obstacolele obiective care sunt inerente auditului motiv pentru care nu se poate oferi o garanție privind lipsa absolută a denaturărilor. Răspunsul la această întrebare presupune explicația de ce un auditor nu poate oferi niciodată o garanție absolută că situațiile financiare sunt complet lipsite de denaturări semnificative.

Metodologia cercetării

În cadrul studiului se propune investigarea conceptului de asigurare rezonabilă în audit pe baza normelor profesionale cu privire la exercitarea misiunii de audit a situațiilor financiare. În cadrul cercetării se va analiza modul de percepție și aplicare de către practicieni a conceptului în cauză, precum și să se evalueze impactul asupra calității auditului și a încrederii utilizatorilor situațiilor lor financiare.

Pentru înțelegerea cadrului teoretic și a evoluției conceptului de asigurare rezonabilă în audit sunt analizate standarde internaționale, articole științifice, ghiduri profesionale studii de caz în domeniu. S-a ales modelul calitativ și cantitativ de cercetare prin explorarea percepțiilor auditorilor și ale utilizatorilor rapoartelor acestora. Colectarea datelor pentru cercetare are la bază analiza documentară a rapoartelor de audit și a dosarelor de lucru pentru a observa cum se reflectă asigurarea rezonabilă în practică.

Rezultatele cercetării sunt interpretate în raport cu obiectivele cercetării și normele profesionale, se analizează dacă există discrepanțe între teorie și practică și se evaluează modul în care conceptul de

asigurare rezonabilă influențează deciziile auditorului și percepția utilizatorilor. Pe baza rezultatelor se formulează recomandări pentru îmbunătățirea practicii de audit, clarificarea conceptului în standarde și creșterea înțelegerii conceptului de către utilizatori.

Conținutul lucrării

Glosarul de termeni ai Manualului de Reglementări Internaționale de Control al Calității, Audit, Revizuire, Alte Servicii de Asigurare și Servicii Conexe explică conceptul de asigurare rezonabilă în audit în contextul misiunilor de audit și de control al calității ca fiind un nivel de asigurare ridicat, dar nu absolut [3].

Potrivit Cadrului Internațional pentru Misiunile de Asigurare, există două tipuri de misiuni de Asigurare pe care un practician le poate efectua [4]:

- misiuni de asigurare rezonabilă;
- misiuni de asigurare limitată.

Obiectivul unei misiuni de asigurare rezonabilă constă în reducerea riscului misiunii de asigurare la un nivel acceptabil de scăzut, în circumstanțele misiunii, ca bază pentru o formă pozitivă de exprimare a concluziei de către practician. Iar obiectivul unei misiuni de asigurare limitată constă în reducerea riscului misiunii de asigurare la un nivel acceptabil de scăzut, în circumstanțele misiunii, dar în care acel risc este mai mare decât în cazul unei misiuni de asigurare rezonabilă, ca bază pentru o formă negativă de exprimare a concluziei de către practician.

Totuși apare următoarea întrebare de ce există diferență de risc între cele două tipuri de misiuni. Un răspuns mai succint ar fi că în cadrul misiunii limitate se fac proceduri mai restrânse precum interviuri, analize, comparații, adică nu se efectuează teste detaliate, așa cum se fac în cazul misiunilor de asigurare rezonabilă cum ar fi auditul situațiilor financiare. Prin urmare poate exista un compromis între costuri, efort și nivelul de asigurare.

Tabelul 1. Trăsăturile esențiale ale misiunilor de asigurare rezonabilă și misiunilor de asigurare limitată

Criteriu	Misiune de asigurare rezonabilă	Misiune de asigurare limitată
Nivelul asigurării acordate	Oferă un nivel ridicat de asigurare privind absența denaturărilor semnificative	Oferă un nivel moderat mai scăzut de asigurare
Tipul și amploarea procedurilor	Proceduri extinse: teste de control, proceduri substanțiale, inspecții, confirmări externe	Proceduri limitate: anchete, analize, proceduri de comparație
Forma concluziei în raport	Concluzie exprimată pozitiv, de ex. „în opinia noastră...”	Concluzie exprimată negativ, de ex. „nu am ajuns la concluzia că...”

Sursa: elaborat de autor în baza prevederilor Manualului de Reglementări Internaționale de Control al Calității, Audit, Revizuire, Alte Servicii de Asigurare și Servicii Conexe [3]

În cadrul unei misiuni de asigurare rezonabilă auditorul aplică suficiente proceduri pentru a reduce riscul ca concluzia sa să fie incorectă la un nivel foarte mic, dar nu zero. Aceasta înseamnă că, în funcție de contextul și circumstanțele misiunii, el colectează suficiente probe și face suficiente verificări pentru a avea o bază solidă pe care să-și întemeieze concluzia. Auditorul nu poate elimina complet riscul, dar îl aduce la un nivel considerat acceptabil din punct de vedere profesional. Odată ce acest nivel a fost atins, practicianul poate exprima o concluzie pozitivă, adică își formulează opinia într-un mod ferm și afirmativ, exprimând un grad ridicat de încredere în obiectul verificării.

Conceptul de asigurare rezonabilă este aplicat în contextul aprecierii controlului intern al entității auditate. Auditorul aplică testarea și evaluarea controlului intern al entității auditate cu scopul de a obține probe care atestă că persoanele responsabile cu guvernanta, conducere și alte categorii de personal proiectează, implementează și menține un control intern cu scopul de a furniza o asigurare rezonabilă privind îndeplinirea obiectivelor unei entități cu privire la credibilitatea raportării financiare.

În esență controlul intern este procesul proiectat, implementat și menținut de către persoanele responsabile cu guvernarea, conducerea și alte categorii de personal, cu scopul de a furniza o asigurare rezonabilă privind îndeplinirea obiectivelor unei entități, în special în ceea ce privește credibilitatea raportării financiare. Acest proces include activitățile și măsurile luate pentru a asigura că informațiile financiare sunt corecte, complete și conforme cu reglementările aplicabile. Controlul intern este un instrument esențial pentru prevenirea riscurilor semnificative care ar putea afecta fiabilitatea și acuratețea raportărilor financiare, ajutând entitățile să mențină integritatea și transparența acestora.

Deși un control intern adecvat reduce riscurile de erori sau fraudă semnificative, nu poate elimina complet aceste riscuri. Auditorul este interesat de asigurarea rezonabilă dar nu de una absolută sau limitată pe care un control intern al entității auditată îl oferă în ceea ce privește credibilitatea raportării financiare. Un control intern eficient este esențial pentru asigurarea conformării la cadru de raportare financiară, dar auditorul știe că acesta poate să nu fie perfect sau complet.

Astfel, controlul intern ajută auditorul să își formeze opinia, dar nu oferă o certitudine absolută că raportările financiare sunt complet corecte. Asigurarea absolută nu este posibilă, iar asigurarea limitată nu este relevantă într-un audit complet. Acesta este un principiu fundamental în cadrul IAS, care subliniază că un audit nu poate asigura o certitudine totală asupra fiabilității rapoartelor financiare, ci doar o încredere rezonabilă. De aceea, auditorul oferă o asigurare rezonabilă în cadrul unui audit, bazându-se pe o evaluare a riscurilor și a eficienței controlului intern al entității auditate. Rapoartele de audit și dosarele de lucru întocmite la documentarea misiunilor de audit denotă un șir de factori care determină incertitudini în asigurarea corectitudinii raportării financiare. Pe parcursul auditului se identifică aspecte care pot afecta fiabilitatea și acuratețea situațiilor financiare, precum:

- estimările contabile incerte: provizioane pentru litigii, ajustări de valoare, reevaluări de active;
- lipsa unor documente justificative pentru anumite tranzacții sau solduri;
- schimbări în mediul economic sau legislativ care fac dificilă previzionarea unor rezultate financiare;
- sisteme de control intern slabe sau ineficiente, ceea ce sporește riscul de eroare sau fraudă;
- evenimente ulterioare datei bilanțului care pot modifica semnificativ poziția financiară, dar sunt greu de anticipat.

Aceste incertitudini ridică întrebări asupra măsurii în care situațiile financiare reflectă o imagine fidelă a realității economice a entității auditate. Pentru auditor, astfel de factori sunt foarte importanți, deoarece ei influențează tipul de opinie exprimat în raportul de audit. În rezultatul analizei documentare a rapoartelor de audit și a dosarelor de lucru s-a observat cum este percepută asigurarea rezonabilă în practică.

Rapoartele de audit sunt documentele oficiale prin care auditorii comunică rezultatele verificărilor lor, iar dosarele de lucru conțin documentația detaliată internă a auditorilor, care arată cum au ajuns la concluziile din raport, ce teste au făcut, ce probe au colectat etc. Modul în care sunt redactate rapoartele și organizate dosarele, se poate vedea cât de bine înțeleg auditorii ideea de asigurare rezonabilă și cum o aplică în practică. Rezultatele observării denotă că auditorii:

- au înțeles că asigurarea rezonabilă nu înseamnă garanție absolută, ci un nivel ridicat de încredere, bazat pe probe suficiente și adecvate;
- și-au ajustat testele și procedurile în funcție de riscurile identificate;
- au documentat corespunzător raționamentele profesionale și limitele misiunii.

Analiza în cauză arată cum cerințele normelor profesionale se transpun în practică, adică dacă auditorii aplică corect conceptul și dacă respectă standardele. Ce se poate observa în practică:

- o uneori în dosarele de lucru lipsesc probe relevante privind confirmările terților;
- o testele sunt superficiale, auditorul include teste parțiale pe zone semnificative pentru venituri, stocuri, creanțe
- o nu se documentează cum auditorul a identificat riscurile cum ar fi riscul de fraudă la venituri;
- o se notează parțial probele colectate precum facturile, extrasele bancare, confirmările de la terți;

- explicarea neclară a raționamentelor, de ce auditorul a considerat testele ca fiind suficiente, cum a evaluat controalele interne.

Toate aceste observații indică că auditorul nu aplică corect conceptul de asigurare rezonabilă. Raportul auditorului nu trebuie să lase impresia că auditorul garantează pe deplin corectitudinea situațiilor financiare, respectiv prin aceasta se subînțelege că nu a înțeles sau nu a comunicat bine limita asigurării rezonabile. Iar ca urmare în raportul de audit se precizează că opinia se bazează pe „asigurare rezonabilă” și explică faptul că nu oferă o garanție absolută.

Pentru ca auditorii să ofere o asigurare rezonabilă privind corectitudinea situațiilor financiare, este esențial să identifice riscurile semnificative care ar putea duce la denaturări importante, indiferent dacă acestea provin din eroare sau fraudă. Această identificare le permite să își planifice și să își execute procedurile de audit într-un mod adecvat, concentrându-se asupra aspectelor cu impact major asupra situațiilor financiare.

Documentarea completă a acestor riscuri nu este doar o cerință formală, ci și o practică pentru a demonstra aplicarea raționamentului profesional, pentru a asigura trasabilitatea deciziilor luate și pentru a justifica opinia exprimată la finalul misiunii de audit. Omiterea acestor pași poate duce la concluzii greșite și la emiterea unei opinii de audit care nu reflectă realitatea, punând în pericol atât credibilitatea auditorului, cât și încrederea utilizatorilor situațiilor financiare.

În timpul unui audit, auditorii trebuie să identifice acele riscuri care ar putea duce la erori semnificative în situațiile financiare ale entității auditate. Pentru a face asta, ei nu doar listează riscurile, ci le evaluează din două perspective esențiale: cât de probabil este ca un risc să apară și cât de grav ar fi impactul său dacă s-ar materializa.

Pe baza acestei evaluări, auditorii stabilesc care dintre riscurile identificate sunt considerate semnificative, adică riscuri care, dacă nu sunt gestionate corespunzător, ar putea compromite credibilitatea și corectitudinea situațiilor financiare. Este foarte important ca auditorii să consemneze în documentația lor motivele pentru care au ajuns la concluzia că un risc este sau nu semnificativ. Această documentare oferă transparență și justifică deciziile luate pe parcursul auditului.

Un alt aspect crucial este legat de reacția auditorilor față de riscurile identificate. Nu este suficient doar să le recunoască și să le clasifice, ci trebuie să arate concret ce fac în legătură cu ele. Aceasta înseamnă să detalieze:

- ce proceduri suplimentare aplică pentru a răspunde fiecărui risc,
- cum sunt adaptate aceste proceduri la caracteristicile fiecărui risc, și anume:
 - natura procedurilor, tipul de test aplicat: teste ale controalelor interne, proceduri analitice, verificări detaliate ale soldurilor sau tranzacțiilor;
 - momentul în care sunt efectuate fie periodic sau la sfârșitul exercițiului financiar.
- întinderea testelor și ce cantitate de probe sunt obținute sau cât de amplu se verifică un anumit aspect.

Pentru a păstra claritatea și a organiza aceste informații într-un mod coerent, auditorii sunt încurajați să folosească formate standardizate, cum ar fi matricile de risc. Aceste matrici sunt, practic, tabele sau scheme care permit o prezentare vizuală a riscurilor, a evaluării lor și a răspunsului de audit, astfel încât întregul proces să fie logic, transparent și ușor de urmărit, atât pentru auditor, cât și pentru alți utilizatori ai documentației de audit pentru controalele de calitate.

Concluzii

Pentru ca auditorii să documenteze complet toți factorii de risc și să ofere o asigurare rezonabilă privind corectitudinea exprimării opiniei de audit asupra situațiilor financiare, este necesar să identifice riscurile semnificative care pot duce la denaturări semnificative, fie din eroare, fie din fraudă. Aceștia trebuie să analizeze mediul de control intern și extern al entității, inclusiv sectorul de activitate, reglementările aplicabile, presiunile economice și comportamentul conducerii. Sursele riscurilor identificate trebuie descrise clar, indicând de unde provin aceste riscuri, cum ar fi complexitatea tranzacțiilor, estimările contabile subiective sau lipsa segregării atribuțiilor.

Auditorii evaluează riscurile în funcție de probabilitate și impact, stabilind care sunt riscurile semnificative și documentând motivele acestei clasificări. Este importantă includerea în documentație a răspunsului de audit pentru fiecare risc, respectiv procedurile suplimentare aplicate și modul în care

acestea sunt adaptate la risc precum: natura, momentul și întinderea testelor. Este recomandată utilizarea unor formate structurate, cum ar fi matricile de risc, pentru a organiza logic și clar aceste informații.

Dacă anumite riscuri nu sunt abordate explicit prin proceduri suplimentare, auditorul trebuie să justifice de ce le consideră ne semnificative sau cu un risc scăzut. De asemenea, documentația trebuie să includă probe privind revizuirea și aprobarea riscurilor de către auditorul responsabil, precum și concluziile cu privire la caracterul rezonabil al opiniei finale. Nivelul de detaliu al documentației trebuie adaptat la complexitatea și natura entității, respectând principiul proporționalității.

Referințe bibliografice

1. Legea privind auditul situațiilor financiare nr.271 din 15.12.2017 [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110387&lang=ro
2. Legea contabilității și raportării financiare nr. 287 din 15.12.2017 [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125231&lang=ro
3. Manual de Standarde Internaționale de Audit și Control de Calitate. Codul Etic al Profesioniștilor Contabili [online]. Disponibil: <https://mf.gov.md/ro/lex/contabilitate-%C8%99i-audit>
4. Cadrului Internațional pentru Misiunile de Asigurare [online]. Disponibil: <https://mf.gov.md/ro/lex/contabilitate-%C8%99i-audit>
5. ISQM 1 „Quality Management for Firms that Perform Audits or Reviews of Financial Statements, or Other Assurance or Related Services Engagements” [online]. Disponibil: <https://www.iaasb.org/>
6. ISQM 2 „Engagement Quality Reviews” [online]. Disponibil: <https://www.iaasb.org/>
7. ISA 220 (Revised) „Quality Management for an Audit of Financial Statements” [online]. Disponibil: <https://www.iaasb.org/>
8. International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) [online]. Disponibil: <https://www.iaasb.org/consultations-projects/quality-management-firm-level-isqm-1>.
9. Overall Explanatory Memorandum, The IAASB’s Exposure Drafts for Quality Management at the Firm and Engagement Level, Including Engagement Quality Reviews. [online]. Disponibil: <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/IAASB-Proposed-ISQM-2-Explanatory-Memorandum.pdf>
10. Explanatory memorandum to ED-ISQM 2. [online]. Disponibil: <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/IAASB-Proposed-ISQM-2-Explanatory-Memorandum.pdf>
11. Memorandumul explicativ general [online]. Disponibil: <https://www.iaasb.org/publications-resources/iaasb-s-exposure-drafts-quality-management-firm-and-engagement-level-0>
12. Memorandumul aferent proiectului ISQM 2 [online]. Disponibil: <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/IAASB-Proposed-ISQM-2-Explanatory-Memorandum.pdf>

INNOVATION IN FIRMS REVIEW FROM A GENDER AND
INTERNATIONALIZATION PERSPECTIVE. EVIDENCE FROM THE WORLD BANK'S
WBES

Cristina MAZAS PÉREZ-OLEAGA

Universidad Europea del Atlántico, Spain

E-mail: cristina.mazas@uneatlantico.es

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7009-1567>

Inna ALEXEEVA ALEXEEV

Universidad de Cantabria, Spain

E-mail: inna.alexeeva@unican.es

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5865-2082>

Abstract. Linear Discriminant Analysis (LDA) is used to identify the organizational, sectoral, innovation-related, and gender-based factors that best predict business investment in Research and Development (R&D) across a global sample of firms. Results show that variables related to product and process innovation, the Gender Equality in Governance Index (LGGGI), and the firm's sector play a key role in distinguishing companies that invest in R&D from those that do not.

Keywords: Linear Discriminant Analysis, R&D investment, WBES, Innovation, Woman CEO, Woman Owner

JEL Classifications: C25, L26, O32, J16

Introduction

Research and Development (R&D) investment has become a cornerstone of economic growth and business competitiveness (Jones, 1995; Bilbao-Osorio & Rodríguez-Pose, 2004, Paiva et al., 2020; Olaoye et. al, 2021; Ali & Anwar, 2021). However, the drivers of such investment vary across sectors and contexts. This study explores the role of sectoral affiliation, innovation indicators, productivity, institutional context, and gender representation in management and ownership to predict R&D investment (Wouters, 2020; Banelienė & Melnikas, 2020; Xie et al., 2020, Holh et al, 2021; Alexeeva-Alexeev, et al., 2025). A global dataset of companies from the World Bank Enterprise Survey is analyzed using Linear Discriminant Analysis (LDA) (Xanthopoulos et al., 2013; Izenman, 2013; Tharwat et al., 2017; Ghogh & Crowley, 2019; Zhao et al., 2019).

R&D investment is widely recognized as a pivotal driver of firm-level innovation, national productivity, and long-term economic growth. It enables companies to develop new products, enhance production processes, and adapt to rapidly changing market conditions (Hall, et al., 2010, Alexeeva-Alexeev & Mazas-Perez-Oleaga, 2024). Traditional determinants of R&D investment—such as firm size, sector, and financial performance—have been extensively studied (Crespi & Zuniga, 2012; Zuniga & Crespi, 2013). However, growing attention has been directed toward understanding the role of more nuanced factors, including gender diversity in leadership, institutional quality, and internationalization strategies.

Gender diversity, particularly within senior management and ownership structures, is increasingly recognized as a critical enabler of innovation. Research suggests that heterogeneous leadership teams promote more effective problem-solving, greater creativity, and improved strategic decision-making, all of which are essential for fostering an innovation-friendly environment (Chen et al., 2016; Loukil & Yousfi, 2016; Ruiz-Jiménez et al., 2016; Xie et al., 2020). Furthermore, empirical evidence indicates that companies with higher female representation in leadership roles tend to display stronger

innovation outcomes, especially in industries characterized by rapid technological change (Post & Byron, 2015). Despite these findings, gender gaps in leadership persist globally, potentially limiting the innovative capacities of firms operating in less inclusive environments (Catalyst, 2020).

In parallel, the institutional context in which firms operate has profound implications for R&D investment decisions. Environments characterized by higher degrees of gender equality, political stability, and regulatory efficiency tend to provide more supportive conditions for innovation-driven activities (World Economic Forum, 2023). The Global Gender Gap Report has consistently shown that countries with higher gender parity scores also exhibit higher rates of technological readiness and innovation performance, suggesting a link between inclusive institutions and economic dynamism. Moreover, studies indicate that gender equality in governance frameworks can enhance firms' access to diverse talent pools, thereby strengthening their innovation capabilities (Noland, et al., 2016).

Internationalization is another critical dimension influencing firms' R&D behavior. Engaging with foreign markets exposes firms to new competitive pressures and technological standards, thereby incentivizing investment in R&D as a means to maintain or enhance their competitiveness (Cassiman & Golovko, 2011). Exporting firms, in particular, are often found to invest more heavily in R&D activities compared to their domestically-oriented counterparts (Love & Roper, 2015). This relationship is bidirectional; while innovation enables firms to successfully penetrate new markets, international exposure simultaneously stimulates further innovation through learning-by-exporting mechanisms.

Despite the theoretical and empirical advances, gaps remain in the integrated analysis of how gender diversity, institutional frameworks, and internationalization interact to shape R&D investment decisions. Existing studies tend to focus on single-country contexts or specific industries, limiting the generalizability of their findings. To address this gap, this study employs a global dataset derived from the World Bank Enterprise Surveys (WBES) covering 118 countries over the period 2007–2023. Using Linear Discriminant Analysis (LDA), we identify the organizational, sectoral, innovation-related, and gender-based factors that best predict firms' decisions to invest in R&D.

By adopting a multidimensional perspective, this research seeks to contribute to a more comprehensive understanding of R&D investment behavior in the global economy. It aims not only to enrich the academic literature but also to provide valuable insights for policymakers and business leaders striving to foster innovation, promote gender equality, and enhance firms' competitiveness in increasingly interconnected markets.

Data and Methods

The data employed in this study are drawn from the World Bank Enterprise Surveys (WBES), a series of nationally representative surveys conducted at the firm level. These surveys provide rich and comprehensive information on a wide array of aspects characterizing the business environment, including firm-level attributes, access to finance, socio-economic conditions, firm performance metrics, labor market dynamics, and environmental practices. Innovation is a core area of inquiry within the WBES, captured through various indicators such as research and development (R&D) expenditure, the introduction of new or significantly improved products, and advancements in production technologies. Furthermore, the dataset incorporates detailed information on the participation of women in firm ownership and top management positions.

The WBES dataset has been widely adopted in prior empirical studies examining firm-level R&D behavior (Johri et al., 2024), gender disparities in entrepreneurship and corporate leadership (Shen & Zhang, 2024), and the internationalization of firms (Yan et al., 2024). Following a rigorous data-cleaning procedure, the final analytical sample comprises 107,027 firm-level observations from 118 countries, covering the period from 2007 to 2023.

For the purposes of this analysis, Linear Discriminant Analysis (Izenman, 2013; Tharwat et al., 2017) is employed as the primary statistical method. LDA is a supervised classification technique used to assign observations to predefined categorical groups based on a set of continuous or categorical predictor variables. The method is particularly suited for identifying which variables most effectively discriminate between groups and for developing a predictive model capable of classifying new

observations. Specifically, LDA estimates a discriminant function—a linear combination of the predictor variables—that maximizes the ratio of between-group variance to within-group variance, thereby enhancing the separation among the categories. In the case of two groups, the discriminant function can be expressed as:

$$D(X) = w_0 + w_1X_1 + w_2X_2 + \dots + w_pX_p \quad (1)$$

Where $X_1, X_2, \dots, X_p$ are p explanatory variables (predictors), $w_1, w_2, \dots, w_p$ are p coefficients or discriminant function weights and w_0 is a constant term.

The model assigns a new observation to the group whose discriminant function has the highest expected value. The objective is to determine the factors that determine whether a company invests in research and development, therefore, the discriminant function will use as a dependent variable the binary variable investment in R&D, which takes a value of 1 if the company has invested in R&D and 0 otherwise. Then, the LDA function was conducted with R&D investment as the dependent variable.

$$\begin{aligned} D(R\&D) = & w_0 + w_1\text{New Product} + w_2\text{New Product NM} + w_3\text{Improved Process} \\ & + w_4\text{Domestic Sales} + w_5\text{Exports} + w_6\ln\text{Productivity} + w_7\text{Female CEO} \\ & + w_8\text{Female Owner} + w_9\ln\text{GGGI} + w_{10}\ln\text{PIB per capita} + w_{11}\text{Size} \\ & + w_{12}\text{Sector} \quad (2) \end{aligned}$$

The set of independent variables incorporated into the LDA model presented in (1) is detailed as follows; variables *New Product*, *New Product NM*, and *Improved Process* capture distinct dimensions of firm-level innovation. According to the WBES coding scheme, these are specified as binary indicators: *New Product* assumes a value of 1 if the firm has introduced new or significantly enhanced products or services within the reference period, and 0 otherwise. *New Product NM* is coded as 1 if these innovations were launched in previously untapped markets. *Improved Process* equals 1 when the firm has adopted new or improved internal business processes; in the absence of such changes, it is coded as 0.

The gender-related variables include *Female CEO*, a dichotomous variable indicating whether the Chief Executive Officer of the firm is female (1 = female, 0 = otherwise), and *Female Owner*, which identifies female ownership using the same coding convention.

Internationalization and market orientation are captured through *Exports*, reflecting the proportion of total firm revenue derived from international sales, and *Domestic Sales*, which denotes the share of revenue generated from domestic transactions.

Firm-level efficiency is proxied by *lnProductivity*, obtained as the ratio of total annual revenue to the number of full-time employees, in line with the methodology proposed by Muhammad et al. (2022). A natural logarithmic transformation is applied to this variable to address skewness and enhance statistical properties for modeling purposes.

Control variables include *Size*, measured by the total number of employees, and *Sector*, a binary variable equal to 1 if the firm operates in the service sector, and 0 if it belongs to the manufacturing industry.

At the macroeconomic level, two contextual variables are included: *lnGGGI* and *lnPIB per capita*. The Global Gender Gap Index (GGGI), as defined by Bertrand et al. (2022), evaluates gender equality across four domains—economic participation, educational attainment, health outcomes, and political empowerment—on a continuum ranging from 0 (complete inequality) to 1 (full parity). This index is logarithmically transformed to facilitate interpretation and statistical analysis. Similarly, *lnPIB per capita* is employed as a widely accepted proxy for national economic development (Minniti, 2010) and is also subjected to logarithmic transformation for consistency and improved model performance. The descriptive statistics of the above variables are summarized in Tables 1 and 2.

Table 1. Descriptive statistics, discrete variables

	Yes		No		Total
	N	%	N	%	
R&D Investment	88251	82,46%	18776	17,54%	107027
New product	34736	32,46%	72291	67,54%	107027

New Product NM	23108	21,59%	83919	78,41%	107027
Improved Process	31627	29,55%	75400	70,45%	107027
Woman Owner	31418	29,36%	75609	70,64%	107027
Woman Ceo	15407	14,40%	91620	85,60%	107027
	Services		Manufacturing		Total
	N	%	N	%	
Sector	62208	58,12%	44819	41,88%	107027

Source: own elaboration

Table 2. Descriptive statistics, continuous variables

	IPIB per capita	IProductivity	IGGGI	Size	Domestic Sales	Exports
Mean	3.70	4.42	-0.386	93.1	87.9	8.76
Median	3.56	4.42	-0.377	21	100	0
Std. Deviation	0.518	0.817	0.0847	433	26.9	23.1
Min	2.41	-2.12	-0.667	1	0	0
Max	5.07	10.7	-0.184	64000	100	100
N	107027	107027	107027	107027	107027	107027

Source: own elaboration

The performance of the Linear Discriminant Analysis (LDA) model is assessed using two confusion matrices (train and test) to determine how effective the model is at distinguishing between companies that invest in R&D and those that do not. The training test considered is 70% of the whole sample.

Results

The purpose of the study is to determine which factors best define and classify the decision of a company to invest in R&D. First of all, some conclusions can be drawn using the group averages shown in Table 3 that shows the mean (average) values for each explanatory variable, separated by whether the firm does not invest (Group 0) or does invest (Group 1) in Research and Development (R&D). This comparison allows us to identify patterns and characteristics that distinguish companies based on their R&D investment status.

Table 3. Group Means

Group Means (R&D Investors vs. Non-Investors)		
Variable	No R&D	R&D Investors
IGGGI	-0.391	-0.362
Female CEO	0.145	0.134
New Product	0.246	0.701
New Product NM	0.154	0.511
Improved Process	0.220	0.657
IProductivity	4.376	4.644
Domestic Sales	89.922%	78.476%
Exports	7.081%	16.714%
Size	73.993	174.802
Female OWNER	0.278	0.357
IPIB per capita	3.682	3.783
Sector	0.552	0.716

Source: own elaboration

According to the results in Table 2, it can be determined that some variables show different values for those companies that invest in R&D, for example in the *New product* (0.246 vs 0.701) indicates that firms that invest in R&D report, on average, a 70.1% probability of having introduced a new product, in contrast, only 24.6% of non-investors did so that new product development is strongly associated with R&D investment. This makes sense as R&D activities often result in new or improved

offerings. Referring the variable, *New Product NM* (0.154 vs. 0.511) is closely related to R&D investment, because among R&D investors, 51.1% introduced a product in a new market, compared to only 15.4% of non-investors, and then R&D enables firms to expand beyond current markets—indicating that innovation supports strategic market diversification. Regarding *Improved Process* (0.220 vs. 0.657), about 65.7% of R&D investors report improved internal processes, versus only 22% of non-investors, this means that process innovation, like automation or operational improvements, is more prevalent in firms investing in R&D, highlighting the broader organizational impact of R&D beyond just product development.

The variables related to gender equality are also related to investment in R&D, for example the indicator *LGEGI* (Gender Equality Index: -0.391 vs. -0.362) shows that firms operating in countries with greater gender equality in leadership roles are slightly more likely to invest in R&D, hinting at a favorable institutional environment for innovation. Moreover, female ownership (0.278 vs. 0.357) reveals that among R&D investors, 35.7% of firms include female owners, compared to 27.8% among non-investors so that there is a positive relationship between female representation in ownership and R&D investment. This could reflect broader inclusiveness and innovation-oriented governance.

On the other hand, the characteristics and business performance of companies are also key in R&D investment, the export share (7.08% vs. 16.71%) indicates that exporting firms are more likely to invest in R&D; so that R&D investors export more than double the share of their output compared to non-investors. International orientation seems to drive innovation. Firms that compete globally may feel more pressure to differentiate and innovate. The firm size (74 vs. 175) is also relevant, on average, R&D-investing firms are more than twice as large as non-investors in terms of size (employees or another measure). Larger firms may have more resources, infrastructure, or absorptive capacity to support R&D activities.

To sum up, the group means clearly show that R&D investment is closely associated with higher levels of innovation (product and process), greater international exposure (exports), larger firm size, more inclusive ownership, and operating in the services sector. These variables are not only statistically different between the groups but also theoretically aligned with what we expect from firms that prioritize innovation and strategic development.

To complement the previous analysis, a LDA has been carried out. This function is a weighted combination of independent variables designed to maximize the separation between groups, in this case, firms that invest in R&D (group 1) and those that do not (group 0). Two key outputs are analyzed here:

- Coefficients of Linear Discriminant Function— these represent the weight or contribution of each variable to the discriminant function.
- Normalized Loadings – these represent the correlation between each variable and the discriminant function (standardized). They help us understand which variables are most aligned with the function's direction.

The results from LDA estimation are shown in Table 4.

Table 4. LDA coefficients and normalized loadings

Variable	Coefficient (LDA)	Normalized Loading	Interpretation
Improved_process	1.19579	0.61390	Very strong
LGEGI	1.09466	0.56198	Very strong
New Product	0.83985	0.43117	Strong
New Product NM	0.52726	0.27069	Moderate
Sector	0.36026	0.18495	Moderate
Lproductivity	0.19858	0.10195	Weak
LGDP per capita	0.04005	0.02056	Very weak
Female OWNER	0.03521	0.01808	Very weak
Exports	0.00446	0.00229	Very weak
Domestic Sales	-0.00438	-0.00225	Very weak

Size	0.000427	0.000219	Very weak
Female CEO	-0.10247	-0.05261	Very weak

Source: own elaboration

Results suggest that some of the explanatory variables act as major discriminants among the companies that invest in R&D and have a greater influence in favor of companies that invest in R&D. The variable *Improved Process*, is the most powerful variable in distinguishing R&D investors, so that firms that improve internal processes are much more likely to invest in R&D (Carboni & Medda, 2020). This result may imply that process innovation reflects internal capabilities and R&D as a continuous effort to enhance efficiency. Firms should see R&D not just as product-focused, but as a tool to upgrade operations. Similarly, Rocha et al. (2020) found that firms located near the technological frontier derive greater benefits from R&D investment, reinforcing the idea that internal efficiency and innovation capabilities are key drivers of R&D engagement. This evidence supports the notion that R&D should not be confined to product development but also be strategically leveraged to enhance operational performance and long-term competitiveness. Another influential variable is the equality indicator, *IGGGI*, that is a strong signal that firms in countries with more gender-inclusive institutions are more prone to R&D investment. Businesses in countries with supportive social and governance frameworks may have more incentives and better conditions to invest in innovation (Tonoyan, & Boudreaux, 2023). The last variable that has a high degree of discrimination towards R&D investment is the introduction of new products that strongly correlates with R&D investment. This means that product development and R&D go hand in hand. Companies should strategically align product roadmaps with R&D agendas to stay competitive. As cited in Cooper (2019) there is an intense relationship between R&D investment and the firm's drive for new product development.

With a moderate discriminatory effect we have variables such as *New product NM*, and *Sector*. Introducing a new product in a new market is moderately associated with R&D investment, then, international and cross-market innovation appears to drive R&D. Firms expanding into new markets may require stronger R&D backing to localize or differentiate offerings. In addition, operating in the services sector is positively linked to R&D, so that innovation is increasingly service-driven (e.g., fintech, edtech, digital health, etc.). Firms in services should explore R&D strategies aligned with intangible assets, and platforms.

In third place are variables that have a weak discriminatory effect, either positive or negative. With a weak positive capacity are the variables productivity, *IPIB per cápita*, *Exports* and *Domestic Sales*. Productivity has a small but positive relationship which implies that more productive firms might be slightly more likely to invest in R&D, but this is not a key determinant. R&D may not directly depend on current productivity but rather long-term strategic orientation. Similar results are given by *IPIB per cápita*. While higher national income is often linked to innovation, it does not seem to heavily differentiate R&D-investing firms. Other factors, like firm-specific strategy, matter more. The *Female Owner* implies that gender-inclusive ownership alone does not strongly influence R&D investment, though it may correlate with broader values or governance culture. Finally, *Exports* behavior alone does not significantly separate R&D investors from non-investors—though it may be more of an outcome than a cause of R&D. Although the influence of the Exports and Domestic Sales variables is not very relevant, the normalized loadings of the LDA function are in tune with the results of a study conducted by Peters et al. (2022) in German companies, which shows that, on the one hand, R&D leads to higher rates of product and process innovation among exporting companies and, on the other hand, there is a higher economic profitability of innovation in export markets than in the domestic market. Moreover, the positive sign of the normalized loadings of The Exports and Lproductivity variables indeed shows a relationship between productivity, which reinforces the relationship between R&D activities and exports, as found in Falk and Figueira de Lemos (2019).

Weak negative relationship is shown by *Female CEO* and *Domestic Sales* variables. For the first one, this result should be interpreted with caution. It may reflect structural biases or underrepresentation of women in top positions, particularly in sectors that dominate R&D. It does not suggest that female leadership is a barrier, but rather highlights existing disparities. Surprisingly, firm size is not a major

driver. This suggests small and large firms alike may invest in R&D depending on strategy and sector, not scale. This result is pointed out in a study by Foster et al. (2020) on a firm-level sample from 1992 to 2013 in the United States in which it is observed that most R&D is performed by large manufacturing firms that export, but the composition of firms performing R&D is gradually shifting towards smaller non-manufacturing firms.

Finally, the validation of the model is carried out by means of the confusion matrix that reports an accuracy in training of 87.3% and accuracy in testing of 85.9%. Therefore, the model shows good predictive power. However, there is an expected bias towards the majority class (non-investing companies), as has been documented in studies with unbalanced classes.

Conclusions

This global analysis identifies key factors that differentiate companies that invest in R&D. Innovation activity, institutional gender equality, and sectoral context are all essential elements. These insights can inform public policy and business strategies aimed at fostering R&D investment and promoting gender equity in organizations. Some of the most relevant findings are that innovation is central; product and especially process innovation are the most predictive features of R&D investment, the institutional gender equality matters, companies in more inclusive environments are more R&D active. On the other hand, R&D is sector-sensitive; services firms are increasingly embracing R&D, possibly in response to tech and digital disruption. It is also interesting to highlight the participation of women in the management and ownership of companies; gender representation in leadership and ownership are not major drivers individually, but they may signal broader organizational culture factors. However, as has been shown in the analysis of the, firm size and GDP per capita, while often assumed to predict R&D, have limited discriminative power here.

For future research, the performance of the minority class will be considered using class matching methods and alternative classifiers.

References

- Alexeeva-Alexeev, I., Guaita-Fernandez, P., & Mazas-Perez-Oleaga, C. (2025). Cross-country analysis of sustainable innovation and female entrepreneurship and their influence on the presence of women in managerial positions. *Sustainable Technology and Entrepreneurship*, 4(2), 100102.
- Alexeeva-Alexeev, I., & Mazas-Perez-Oleaga, C. (2024). Do ICT firms manage R&D differently? Firm-level and macroeconomic effects on corporate R&D investment: Empirical evidence from a multi-countries context. *Technological Forecasting and Social Change*, 198, 122970.
- Ali, B. J., & Anwar, G. (2021). Business strategy: The influence of Strategic Competitiveness on competitive advantage. *International Journal of Electrical, Electronics and Computers*, 6(2), 1-10.
- Banelienė, R., & Melnikas, B. (2020). Economic growth and investment in R&D: Contemporary challenges for the European Union. *Contemporary Economics*, 38-57.
- Bilbao-Osorio, B., & Rodríguez-Pose, A. (2004). From R&D to innovation and economic growth in the EU. *Growth and Change*, 35(4), 434-455.
- Carboni, O. A., & Medda, G. (2020). Linkages between R&D, innovation, investment and export performance: evidence from European manufacturing firms. *Technology Analysis & Strategic Management*, 32(12), 1379-1392.
- Cassiman, B., & Golovko, E. (2011). Innovation and internationalization through exports. *Journal of international business studies*, 42, 56-75.
- Catalyst. (2020). *Women in Leadership at S&P 500 Companies*.
- Chen, S., Ni, X., & Tong, J. Y. (2016). Gender diversity in the boardroom and risk management: A case of R&D investment. *Journal of Business Ethics*, 136, 599-621.
- Cooper, R. G. (2019). The drivers of success in new-product development. *Industrial marketing management*, 76, 36-47.
- Crespi, G., & Zuniga, P. (2012). Innovation and productivity: evidence from six Latin American countries. *World development*, 40(2), 273-290.
- Foster, L., Grim, C., & Zolas, N. (2020). A portrait of US firms that invest in R&D. *Economics of Innovation and New Technology*, 29(1), 89-111.
- Falk, M., & de Lemos, F. F. (2019). Complementarity of R&D and productivity in SME export behavior. *Journal of Business Research*, 96, 157-168.

- Ghojogh, B., & Crowley, M. (2019). Linear and quadratic discriminant analysis: Tutorial. *arXiv preprint arXiv:1906.02590*.
- Hall, B. H., Mairesse, J., & Mohnen, P. (2010). Measuring the Returns to R&D. In *Handbook of the Economics of Innovation* (Vol. 2, pp. 1033-1082). North-Holland.
- Hohl, L., Bican, P. M., Guderian, C. C., & Riar, F. J. (2021). Gender diversity effects in investment decisions. *The Journal of Entrepreneurship*, 30(1), 134-152.
- Hund, A., Wagner, H. T., Beimborn, D., & Weitzel, T. (2021). Digital innovation: Review and novel perspective. *The Journal of Strategic Information Systems*, 30(4), 101695.
- Izenman, A. J. (2013). Linear discriminant analysis. In *Modern multivariate statistical techniques: regression, classification, and manifold learning* (pp. 237-280). New York, NY: Springer New York.
- Johri, A., Asif, M., Tarkar, P., Khan, W., Rahisha, & Wasiq, M. (2024). Digital financial inclusion in micro enterprises: understanding the determinants and impact on ease of doing business from World Bank survey. *Humanities and Social Sciences Communications*, 11(1), 1–10. <https://doi.org/10.1057/s41599-024-02856-2>
- Jones, C. I. (1995). R & D-based models of economic growth. *Journal of political Economy*, 103(4), 759-784.
- Loukil, N., & Yousfi, O. (2016). Does gender diversity on corporate boards increase risk-taking?. *Canadian Journal of Administrative Sciences/Revue Canadienne des Sciences de l'Administration*, 33(1), 66-81.
- Love, J. H., & Roper, S. (2015). SME innovation, exporting and growth: A review of existing evidence. *International small business journal*, 33(1), 28-48.
- Noland, M., Moran, T., & Kotschwar, B. R. (2016). Is gender diversity profitable? Evidence from a global survey. *Peterson Institute for International Economics Working Paper*, (16-3).
- Olaoye, I. J., Ayinde, O. E., Ajewole, O. O., & Adebisi, L. O. (2021). The role of research and development (R&D) expenditure and governance on economic growth in selected African countries. *African Journal of Science, Technology, Innovation and Development*, 13(6), 663-670.
- Paiva, T., Ribeiro, M., & Coutinho, P. (2020). R&D collaboration, competitiveness development, and open innovation in R&D. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 6(4), 116.
- Peters, B., & Roberts, M. J. (2022). Firm R&D investment and export market exposure. *Research Policy*, 51(10), 104601.
- Post, C., & Byron, K. (2015). Women on boards and firm financial performance: A meta-analysis. *Academy of management Journal*, 58(5), 1546-1571
- Rocha, L. A., Cardenas, L. Q., Tortato, U., Póvoa, A. C. S., & Silva, N. G. A. (2019). Innovation and performance: The contribution of investments in R&D to firm profitability according to the technological frontier. *Estudios de economía aplicada*, 37(3), 186-200.
- Ruiz-Jiménez, J. M., Fuentes-Fuentes, M. D. M., & Ruiz-Arroyo, M. (2016). Knowledge combination capability and innovation: The effects of gender diversity on top management teams in technology-based firms. *Journal of business ethics*, 135, 503-515.
- Shen, X., & Zhang, J. (2024). Are female leaders hiring more female workers? Evidence from developing countries. *Applied Economics*. <https://doi.org/10.1080/00036846.2024.2387872>
- Wouters, O. J., McKee, M., & Luyten, J. (2020). Estimated research and development investment needed to bring a new medicine to market, 2009-2018. *Jama*, 323(9), 844-853.
- Tharwat, A., Gaber, T., Ibrahim, A., & Hassanien, A. E. (2017). Linear discriminant analysis: A detailed tutorial. *AI communications*, 30(2), 169-190.
- Tonoyan, V., & Boudreaux, C. J. (2023). Gender diversity in firm ownership: Direct and indirect effects on firm-level innovation across 29 emerging economies. *Research Policy*, 52(4), 104716.
- World Economic Forum. (2023). *Global Gender Gap Report 2023*.
- Xanthopoulos, P., Pardalos, P. M., Trafalis, T. B., Xanthopoulos, P., Pardalos, P. M., & Trafalis, T. B. (2013). Linear discriminant analysis. *Robust data mining*, 27-33.
- Xie, L., Zhou, J., Zong, Q., & Lu, Q. (2020). Gender diversity in R&D teams and innovation efficiency: Role of the innovation context. *Research Policy*, 49(1), 103885.
- Yan, W., Wang, R., Huang, K., & Ouyang, W. (2024). Does exporting to China spur firm innovation activities in developing countries? *China Economic Review*, 85, 102188. <https://doi.org/10.1016/J.CHIECO.2024.102188>
- Zhao, S., Zhang, B., Yang, J., Zhou, J., & Xu, Y. (2024). Linear discriminant analysis. *Nature Reviews Methods Primers*, 4(1), 70
- Zuniga, P., & Crespi, G. (2013). Innovation strategies and employment in Latin American firms. *Structural Change and Economic Dynamics*, 24, 1-17.

PARTICULARITĂȚILE ANALIZEI GRADULUI DE ÎNDATORARE ȘI IMPACTUL
ACESTUIA ASUPRA PROCESULUI DECIZIONAL

THE PARTICULARITIES OF THE ANALYSIS OF THE DEBT LEVEL AND ITS
IMPACT ON THE DECISION-MAKING PROCESS

Nelea CHIRILOV

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: chirilov.nelea.vladimir@ase.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4979-4633>

Abstract. This article aims to study the degree of indebtedness of an entity, analyzing all related elements from a theoretical perspective. Accordingly, the paper presents a series of observations regarding borrowed sources of financing, which are important for all categories of users, particularly for current and potential investors as well as financial creditors. Furthermore, it examines the structure of the entity's borrowed financing sources by calculating several coefficients that indicate its level of indebtedness at a given time and show how this evolves over different periods. The leverage effect is also assessed through a set of indicators that reflect the rationale behind obtaining borrowed funds.

Keywords: degree of indebtedness, liabilities, provisions, borrowed sources of financing, interest, economic decisions.

JEL Classifications: M40, M41 M42

Introducere

În prezent aprecierea gradului de îndatorare constituie o preocupare de mare interes atât pentru entitate, cât și pentru partenerii economici ai acesteia. Datorită multitudinii de utilizatori și implicit a nevoii variate de informare, entitatea are ca scop stabilirea punctelor slabe și tari cu privire la gestiunea structurii finanțare, evidențierea cauzelor dificultăților existente de finanțare, aprecierea capacității entității de a-și acoperi nevoile de finanțare etc. Astfel, obiectivul major al oricărei entități constă în minimizarea gradului de îndatorare care poate fi realizat numai în condițiile unei structuri financiare optime și menținerii echilibrului financiar.

Necesitatea evaluării gradului de îndatorare a entității derivă din necesitățile utilizatorilor, respectiv investitorii actuali și potențiali, personalul angajat, creditorii, instituțiile specializate ale statului etc. Pentru diverși utilizatori de informații este important să cunoască aptitudinea entității de a face față rambursării datoriilor și cheltuielilor privind dobânzile. Ea constituie un obiectiv prioritar al entității care dorește să-și păstreze autonomia financiară și flexibilitatea gestiunii activității economico-financiare. În acest sens, o primă necesitate pentru aprecierea gradului de îndatorare a entității se realizează prin cunoașterea și folosirea metodelor de analiză.

Analiza mărimii și evoluției gradului de îndatorare

În practica economică, pot fi aplicate diverse *metode de analiză a gradului de îndatorare* a entității. Obiectivul fundamental al metodelor de analiză vizează cunoașterea cât mai bună a gradului de îndatorare a entității, evaluarea cât mai reală a raționalității atragerii surselor împrumutate, aprecierea dificultăților privind rambursarea datoriilor și achitarea dobânzilor pentru creditele etc.

Pentru aprecierea mărimii absolute și evoluția datoriilor și provizioanelor totale ale entității, se folosește *analiza pe orizontală*, care implică calculul indicatorilor relativi de modificare a datoriilor și provizioanelor față de perioada precedentă în comparație cu modificarea veniturilor vânzărilor și surselor de finanțare totale.

În scopul analizei structurii datoriilor și provizioanelor totale în dependență de natura, adică conținutul economic se folosește *analiza pe verticală*, care are ca obiectiv stabilirea și urmărirea evoluției ponderii elementelor componente a surselor de finanțare atrase în totalul datoriilor și provizioanelor. Prin metoda de analiza pe verticală se apreciază structura surselor de finanțare împrumutate după diferite criterii:

- *după natura (conținutul economic)*: credite bancare, împrumuturi, datorii comerciale, datorii față de părțile afiliate, datorii față de personal, datorii privind asigurările sociale și medicale, datorii față de buget, datorii față de proprietari, avansuri primite, venituri anticipate, alte datorii;
- *în funcție de gradul exigibilității*: datorii și provizioane pe termen lung și datorii și provizioane curente;
- *sub aspectul condițiilor de deservire*: datorii fără cheltuieli de deservire și datorii cu cheltuieli de deservire;
- *sub aspectul condițiilor de garantare*: datorii garantate și datorii negarantate.
- *în dependență de origine (proveniență)*: datorii față de bănci, buget, furnizori, personal etc.

Pentru studierea structurii surselor de finanțare împrumutate este folosită cu succes și *metoda ratelor*. Metoda de analiză prin rate trebuie utilizată cu prudență, aceasta oferind de multe ori doar un fragment al unor informații privind gradul de îndatorare necesare pentru o decizie financiară. Rareori o rată luată izolat este semnificativă prin ea însăși, nefiind suficientă pentru a caracteriza gradul de îndatorare a entității. Numai o serie de rate urmărite în dinamică pe mai mulți ani și comparate cu ale unor entități similare sau cu valori standard pot îmbogăți informațiile necesare deciziilor financiare. În cele ce urmează vom aprecia o parte din ratele de structură a gradului de îndatorare care vor permite aprecierea evoluției în timp a surselor de finanțare împrumutate utilizate de către entitate, analiza modificărilor structurale a surselor de finanțare de-a lungul timpului, precum și comparații între entități de dimensiuni diferite.

În acest context, trebuie remarcat că capacitatea de îndatorare exprimă posibilitatea unei entități de a se finanța prin intermediul surselor de finanțare atrase și se determină calculând o serie de rate sub formă de raporturi pe baza surselor de finanțare ale entității. La baza capacității de îndatorare stau doi indicatori: unul relevă îndatorarea globală, iar altul exprimă îndatorarea pe termen lung (la termen). În total există patru raporturi, două pentru îndatorarea globală și două pentru cea la termen, care trebuie să respecte condițiile impuse de patru inegalități, denumit nivel de siguranță (solicitat, optim sau norme uzuale bancare generale), valabile pentru toate entitățile. Pentru ca entitatea să aibă capacitate de îndatorare, este necesar ca cele patru inegalități să fie îndeplinite simultan. Prin urmare, în tabelul 1 se prezintă interpretarea coeficienților de îndatorare.

Tabelul 1. Caracteristica coeficienților capacității de îndatorare

Indicatori		Relația de calcul	Nivel de siguranță minim	Interpretarea	Concluzia
1		2	3	4	5
Coeficienții îndatorării globale	Coeficientul de atragere a surselor împrumutate	Datorii și provizioane totale Total pasiv	$\leq 2/3 = 66\%$ sau $\leq 1/2 = 50\%$	Datoriile totale trebuie să reprezinte maximum 66% din pasivul total. Acest coeficient redă ponderea datoriilor și provizioane totale în pasivul total și dimensionează nivelul de îndatorare (solvabilitate) a entității.	Este necesar să fie îndeplinite simultan cele patru inegalități pentru ca entitatea să aibă capacitate de îndatorare.
	Coeficientul corelației dintre sursele împrumutate și proprii	Datorii și provizioane totale Capital propriu	$\leq 2 = 200\%$ sau $\leq 1 = 100\%$	Datoriile totale trebuie să reprezinte maximum 200% din capitalurile proprii. Cu cât mărimea acestui coeficient este mai mare, cu atât mai riscantă este situația financiară a entității.	
Coeficienții îndatorării la termen	Coeficientul de îndatorare pe termen lung față de capitalul permanent	Datorii și provizioane pe termen lung Capital permanent	$\leq 1/2 = 50\%$	Datoriile la termen trebuie să reprezinte maximum 50% din capitalurile permanente. În practica mondială se consideră convenabil nivelul ratei în cauză de circa 26-40 %.	
	Coeficientul de îndatorare pe termen lung față de capitalul propriu	Datorii și provizioane pe termen lung Capital propriu	$\leq 1 = 100\%$	Datoriile și provizioane la termen trebuie să reprezinte maximum 100% din capitalul propriu. Prin prisma interesului creditorilor se apreciază negativ nivelul supraunitar al acestui coeficient, ceea ce exprimă dependența față de creditorii.	

Sursa: Elaborat de autor în baza generalizării surselor bibliografice [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7]

Trebuie menționat că, din punctul de vedere al creditorului, creșterea acestor patru rate în dinamică reprezintă o tendință negativă care reflectă majorarea riscului potențial de a nimeri sub influența externă, care nu poate fi controlată de către conducerea entității sau proprietarii ei. În practica mondială nivelul de siguranță (solicitat sau optim) al ratelor de îndatorare nu poate fi stabilit în mod cert și concret. De aceea, aprecierea acestor rate se efectuează prin comparații în dinamică. La depășirea acestui nivel general minim (coloana 3 din tabelului 1) atragerea suplimentară a surselor de finanțare împrumutate urmează să fie oprită. Finanțarea suplimentară a activității entității poate fi efectuată pe seama surselor de finanțare proprii (de exemplu, mărirea capitalului social etc.) De remarcat că, un grad ridicat al coeficienților de îndatorare permit proprietarilor să beneficieze de surse de finanțare împrumutate atât timp, cât rentabilitatea investițiilor în activitatea entității depășește rata dobânzii.

Așadar, în cele ce urmează va fi investigat practic coeficienții capacității de îndatorare prezentați în tabelul 1, fapt ce necesită colectarea datelor inițiale pentru analiză.

Tabelul 2. Date inițiale pentru analiza coeficienților de îndatorare a entității

(în mii lei)

Nr. crt.	Indicatori	Anul precedent	Anul curent	Abaterea absolută
1	2	3	4	5=4-3
1	Total pasive	643270	661253	17983
2	Capital propriu	321287	340535	19248
3	Datorii pe termen lung	458	12651	12193
4	Datorii curente	310436	296978	-13458
5	Provizioane pe termen lung	10880	10081	-799
6	Provizioane curente	209	1008	799
7	Datorii și provizioane totale (ind.1-ind.2)	321983	320718	-1265
8	Datorii și provizioane pe termen lung (ind.3+ind.5)	11338	22732	11394
9	Capital permanent (ind.2+ind.3+ind.5)	332625	363267	30642
10	Venituri din vânzări	360192	353860	-6332
11	Cheltuieli financiare	15421	13854	-1567
12	Cheltuieli privind dobânzile	12442	12459	17
13	Profit brut	67610	83960	16350
14	Profit (pierdere) până la impozitare	12931	30836	17905
15	Profit (pierdere) până la impozitare și înaintea deducerii dobânzilor (ind.14+ind.12)	25373	43295	17922

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor selectate din situațiile financiare.

În cele ce urmează, în baza datelor din tabelul 2, s-a efectuat calculul și analiza coeficienților capacității de îndatorare în dinamică.

Tabelul 3. Aprecierea coeficienților capacității de îndatorare în dinamică

Indicatori		Nivel de siguranță	Relația de calcul	Anul precedent	Anul curent	Abaterea absolută	Respectarea nivelului de siguranță minim	
1		2	3	4	5	6=5-4	Anul precedent	Anul curent
Ratele îndatorării globale	Rata de atragere a surselor împrumutate, %	$\leq 2/3 = 66\%$ sau $\leq 0,5 = 50\%$	Datorii și provizioane totale	50,05	48,50	-1,55	da	da
			Total pasiv					
	Rata corelației dintre sursele împrumutate și proprii, %	$\leq 2 = 200\%$ sau $\leq 1 = 100\%$	Datorii și provizioane totale	100,22	94,18	-6,04	da	da
			Capital propriu					
Ratele îndatorării la termen	Rata de îndatorare pe termen lung față de capitalul permanent, %	$\leq 1/2 = 50\%$	Datorii și provizioane pe termen lung	3,41	6,26	2,85	da	da
			Capital permanent					

	Rata de îndatorare pe termen lung față de capitalul propriu, %	$\leq 1 = 100\%$	Datorii și provizioane pe termen lung	3,53	6,68	3,15	da	da
			Capital propriu					

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor tabelului 2.

Din informațiile prezentate în tabelul 3 rezultă că entitatea analizată se caracterizează printr-un grad de îndatorare confortabil și un nivel înalt al independenței financiare de sursele de finanțare împrumutate. Această concluzie rezultă din faptul că la sfârșitul anului precedent datoriile și provizioanele totale au constituit 50,05%, iar la sfârșitul anului curent - 48,50 % din totalul surselor de finanțare a entității, micșorându-se în dinamică cu 1,55 puncte procentuale. Astfel, în perioada analizată rezultate sunt în limitele nivelului de siguranță (66 % sau 50%).

Diminuarea gradului de îndatorare denotă și evoluția ratei corelației dintre sursele împrumutate și proprii, care arată că în anul precedent la 1 leu capital propriu reveneau 100,22 bani datorii și provizioanele totale diminuându-se până la 94,18 bani în anul de gestiune, sau mai puțin cu 6,04 bani datorii și provizioanele totale la 1 leu capital propriu. Evoluția acestei rate denotă că situația financiară a entității este mai puțin riscantă pentru creditori.

Examinarea ratelor de îndatorare pe termen lung, permite a menționa că în structura capitalului permanent predomină capitalul propriu. În particular, rata de îndatorare pe termen lung față de capitalul permanent a constituit 3,64% la începutul anului curent și a crescut până la 6,26% la sfârșitul anului curent. Astfel, la sfârșitul anului curent sursele împrumutate pe termen lung dețineau 6,26% iar capitalul propriu 93,74% în valoarea capitalului permanent.

De remarcat, că rata de îndatorare pe termen lung față de capitalul propriu înregistrează o creștere nesemnificativă, de la 3,53 bani datorii și provizioanele pe termen lung la 1 leu capital propriu, în anul precedent, până la 6,68 bani, în anul de gestiune, majorând-se cu 3,15 bani surse împrumutate pe termen lung la 1 leu capital propriu.

Prin urmare, la entitatea analizată se remarcă respectarea tuturor normelor uzuale bancare generale (nivel de siguranță) pe întregul interval de timp luat în calcul, constatându-se un gradul de îndatorare scăzut și întărirea stabilității financiare a entității.

Ratele analizate exprimă elemente esențiale care caracterizează gradul de îndatorare a entității. Însă, pentru desfășurarea unor relații normale cu băncile, acestea se preocupă de situația clienților și sub aspectul posibilităților lor de achitare a obligațiilor asumate, în cuantumul și la termenele stabilite. Așadar, băncile sunt interesate să cunoască din timp, dacă rambursarea și plata dobânzilor aferente, pot fi realizate de debitori în condiții normale, fără să le creeze greutăți financiare de nesuportat. În acest scop, pot fi utilizate și analizate unii coeficienți care să exprime posibilitățile acceptate de bănci, de onorare a obligațiilor de către debitori.

De remarcat, că analiza gradului de îndatorare permite de a evalua posibilitățile unei entități de a primi credite care să fie garantate și a căror rambursare, inclusiv plata dobânzilor, să nu creeze greutăți financiare de nesuportat.

Atragerea surselor de finanțare împrumutate presupune și suportarea cheltuielilor financiare, legate de deservirea datoriilor. În acest context, în cadrul analizei gradului de îndatorare este important să se aprecieze deservirea datoriilor [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7]. În scopul aprecierii costului surselor de finanțare împrumutate se calculează și se interpretează următoarele rate examinate în continuare.

$$\text{Rata medie a cheltuielilor de deservire} = \frac{\text{Cheltuieli de deservire a surselor împrumutate}}{\text{Valoarea medie a datoriilor totale}}$$

Rata medie a cheltuielilor de deservire exprimă cât de costisitoare este pentru entitate atragerea surselor împrumutate. Această rată poate fi determinată cu un nivel diferit de aproximație, în dependență de suma cheltuielilor de deservire a surselor împrumutate luată în calcul. Pentru calcularea ratei nominalizate mai sus pot fi luate în considerare diferite tipuri de cheltuielilor de deservire, și anume se ia în calcul: suma dobânzilor de plătit (dobânda bancară, dobânda pentru împrumut, dobânda pentru credit comercial, dobânda pentru arendă), diferite penalități, amenzi și despăgubiri pentru reținerea achitărilor etc. Deoarece, această rată se determină pentru o anumită perioadă de timp (an, trimestru), datoriile se iau în calcul la valoarea medie.

După cum sa menționat, apelarea la surse împrumutate presupune și cheltuieli financiare. Pentru aprecierea riscului la care se expune entitatea prin apelarea la credite poate fi realizată pe baza ratelor [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7]:

$$\text{Raportul dintre cheltuielile financiare și venituri din vânzări} = \frac{\text{Cheltuieli financiare}}{\text{Venituri din vânzări}}$$

O valoarea mai mare de 3% se apreciază ca un potențial risc de îndatorare pentru entitate.

$$\text{Ponderea cheltuielilor financiare în profitul brut} = \frac{\text{Cheltuieli financiare} \times 100}{\text{Profit brut}}$$

Această rată este considerată una dintre cele mai importante. În cazul unei valori mai mari de 50% se consideră că riscul financiar este mare.

Atât pentru managerii entității, cit si pentru creditorii, cel mai important aspect pentru aprecierea credibilității constă în capacitatea entității de a plăti dobânda și a rambursa sursele împrumutate.

$$\text{Rata privind acoperirea dobânzilor} = \frac{\text{Profit până la impozitare și înaintea deducerii dobânzilor}}{\text{Cheltuieli privind dobânzile}}$$

Rata menționată arată de câte ori este acoperită cheltuiala cu dobânzile îndeosebi pe seama profitului până la impozitare și înaintea deducerii dobânzilor. Cu cât valoarea indicatorului este mai mică cu atât poziția financiară a entității este mai riscantă. De remarcat, că capacitatea de acoperire a dobânzii trebuie să fie supraunitară. Pentru o valoare mai mică decât 1, entitatea înregistrează pierdere până la impozitare și situația este foarte dificilă privind contractarea de credite și plată dobânzilor aferente.

$$\text{Capacitatea de rambursare a datoriilor totale} = \frac{\text{Profit până la impozitare}}{\text{Valoarea medie a datoriilor și provizioane totale}}$$

Această rată exprimă capacitatea entității de a-și rambursa datoriile și provizioane totale pe seama profitului până la impozitare.

Modul de interpretare a ratelor aferente deservirii datoriilor totale și apreciere a riscului financiar este prezentat în tabelul 4.

Tabelul 4. Aprecierea ratelor aferente deservirii datoriilor în dinamică

Indicatori	Relația de calcul	Anul precedent	Anul curent	Abaterea absolută
1	2	3	4	5=4-3
Rata medie a cheltuielilor de deservire, %	Cheltuieli de deservire a surselor împrumutate	4,00	4,03	+0,03
	Valoarea medie a datoriilor totale			
Cheltuieli financiare la 1 leu venituri din vânzări, bani	Cheltuieli financiare	4,28	3,92	-0,36
	Venituri din vânzări			
Ponderea cheltuielilor financiare în profitul brut, %	Cheltuieli financiare	22,81	16,50	-6,31
	Profit brut			
Rata privind acoperirea dobânzilor, %	Profit până la impozitare și înaintea deducerii dobânzilor	203,93	347,50	+143,57
	Cheltuieli privind dobânzile			
Rata capacității de rambursare, %	Profit până la impozitare	4,02	9,61	+5,59
	Valoarea medie a datoriilor și provizioane totale			

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor tabelului 2.

Calcululele efectuate în tabelul 4 arată că, în anul curent în comparație cu anul precedent, s-a mărit nesemnificativ costul surselor de finanțare împrumutate, de la 4 bani cheltuieli de deservire la un leu datorii până la 4,03 bani. În condițiile majorării costului surselor de finanțare împrumutate, se majorează capacitatea entității de plăti dobânzile pentru sursele împrumutate, ceea ce pozitiv caracterizează situația privind deservirea datoriilor. Această concluzie reiese din majorarea ratei privind acoperirea dobânzilor ceea ce denotă că entitatea pe deplin poate achita cheltuielile privind dobânzile din profitul până la impozitare. Din punct de vedere practic, această rată reflectă că entitatea are posibilitatea să achite, de câte ori, din profitul până la impozitare suma dobânzilor calculate spre

plată, în cursul perioadei analizate.

De asemenea, pozitiv se apreciază și diminuarea cheltuielilor financiare la 1 lei venituri din vânzări, de la 4,28 bani în anul precedent până la 3,92 bani în anul curent, fapt ce semnifică diminuarea riscului potențial de îndatorare pentru entitate. Atrage atenție faptul că ponderea cheltuielilor financiare în profitul brut este limita nivelului de siguranță (mai mic de 50%), ceea ce semnifică că riscul financiar este nesemnificativ.

Creșterea capacității de rambursare a datoriilor și provizioane din profitul până la impozitare, de la 4,02% în anul precedent până la 9,61% în anul curent, este consecința diminuării datoriilor totale și creșterii capacității de autofinanțare.

Rezultatele obținute în urma calculelor și analizei efectuate, caracterizează entitatea cu un nivel înalt de protecție a creditorilor și cu posibilități de achitare a dobânzilor pentru creditele acordate.

Analiza raționalității atragerii surselor de finanțare împrumutate

În practica economică este important de a aprecia capacitatea de îndatorare, adică posibilitatea unei entități de a se finanța prin intermediul creditelor. De remarcat că, o entitate care recurge la credite și împrumuturi trebuie să suporte sistematic și costul aferent al îndatorării (dobânzi). Astfel, entitatea care dorește să se împrumute pentru finanțarea activității economice, trebuie să-și măsoare atât garanțiile disponibile, cât și fluxurile de numerar pozitive viitoare, astfel încât rambursarea la scadență a creditelor și plata dobânzilor aferente, să se poată realiza fără dificultăți. La rândul său, sunt interesați și creditorii (băncile), întrucât acordă credite, își asumă anumite riscuri (de nerambursare, de neplată a dobânzilor, de devalorizare a monedei etc.) și sunt profund interesați să cunoască situația economico-financiară a viitorului debitor, pentru a decide dacă acceptă cererea de credit sau o respinge.

Prin urmare, apare necesitatea aprecierii raționalității atragerii surselor împrumutate. Pentru aprecierea raționalității atragerii surselor împrumutate se folosește indicatorul *efectul pârghiei financiare* (sau *efectul de levier financiar*) [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7].

Efectul pârghiei financiare exprimă incidența îndatorării entității asupra rentabilității capitalului propriu și arată cu câte procente se va modifica rentabilitatea capitalului propriu în rezultatul atragerii surselor împrumutate în circuitul economic al întreprinderii.

Formula de calcul a efectului pârghiei financiare:

$$\text{Efectul pârghiei financiare} = \left(\frac{\text{Rentabilitatea activelor}}{\text{Rata medie a dobânzii calculate}} - \text{Rata îndatorării} \right) \times (1-i)$$

Când entitatea examinează raționalitatea atragerii surselor împrumutate și efectul modificării nivelului de îndatorare asupra rentabilității capitalului propriu se analizează rentabilitatea activelor și rentabilitatea capitalului propriu, calculate astfel:

$$\text{Rentabilitatea activelor} = \frac{\text{Profit până la impozitare și înaintea deducerii dobânzilor}}{\text{Valoarea medie a capitalului propriu + Valoarea medie a datoriilor purtătoare de dobândă}} \times 100$$

În scopul aprecierii raționalității atragerii surselor împrumutate în calitate de numărător al formulei de calcul al rentabilității activelor, se ia indicatorul - profitul până la impozitare și înaintea deducerii dobânzilor, iar în calitate de numitor - valoarea medie a capitalului propriu și a datoriilor purtătoare de dobânzi.

$$\text{Rentabilitatea capitalului propriu} = \frac{\text{Profit net}}{\text{Valoarea medie a capitalului propriu}} \times 100$$

Eficiența îndatorării asupra rentabilității capitalului propriu este determinată de raportul dintre rentabilitatea activelor (R_a) și rata dobânzii la sursele de finanțare împrumutate (R_d), care este caracterizată în tabelul 5. Astfel dacă:

✓ $R_a > R_d$, această situație este profitabilă pentru proprietari, deoarece se va majora remunerarea acestora. Atragerea creditelor și împrumuturilor este rațională și proprietarii vor beneficia de efectul pârghiei financiare, adică rentabilitatea capitalului propriu în aceste condiții crește.

✓ $R_a < R_d$, în această situație atragerea creditelor și împrumuturilor nu este rațională, deoarece îndatorarea devine consumatoare de capitalul propriu adică diminuează performanțele entității. Prin urmare, rentabilitatea capitalului propriu în aceste condiții scade.

Tabelul 5. Caracteristica modificării efectului pârghiei financiare

Indicatori	Condiționare	Interpretarea	Concluzia
1	2	3	4
Efectul pârghiei financiare (E)	$R_e > R_d - E > 0$	Efect de îndatorare pozitiv – <i>efect de levier</i>	Se recomandă contractarea creditului. <i>Efectul de levier pozitiv</i> are ca rezultat creșterea rentabilității capitalului propriu ca urmare a creșterii îndatorării
	$R_e < R_d - E < 0$	Efect de îndatorare negativ – <i>efect de „măciucă”</i>	Nu se recomandă contractarea creditului, deoarece riscul de insolvabilitate este crescut. <i>Efectul de „măciucă”</i> diminuează rentabilitatea capitalului propriu, ceea ce impune găsirea unui optim de îndatorare, care corespunde cu situația în care rentabilitatea capitalului propriu este egală cu rentabilitatea activelor.

Sursa: Elaborat de autor în baza generalizării surselor bibliografice [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7]

Pentru ca un credit bancar să fie viabil și rentabil pentru entitate, este necesar ca rata dobânzii negociate pe an pentru acesta să se poziționeze sub rentabilitatea capitalurilor proprii a entității. În acest caz se recomandă contractarea creditului, întrucât ar stimula activitatea entității, manifestându-se ca un efect de levier la nivelul său. În caz contrar, creditul nu este indicat pentru entitate deoarece i-ar inhiba activitatea, manifestându-se ca un efect de „măciucă”.

Aprecierea raționalității atragerii surselor împrumutate se efectuează pentru elaborarea planului de afaceri, alegerea corectă a variantei de atragere surselor împrumutate, fiind cunoscută sub denumirea de “analiza variantelor (alternativelor) de finanțare”.

Pentru efectuarea corectă a analizei raționalității atragerii surselor împrumutate este foarte important de a colecta corect informația, astfel:

1. *valoarea medie a datoriilor purtătoare de dobânzi* se determină după media aritmetică simplă sau cronologică în baza datelor aferente sumelor creditelor bancare pe termen lung și scurt atrase anterior, de asemenea datele planului de afaceri privind sumele planificate spre atragere.

2. *rata medie a dobânzii* calculate nu coincide cu rata dobânzii bancare pentru creditele împrumutate reflectată în contractul bancar. Formula de calcul este:

$$\frac{\text{Rata medie a dobânzii calculate}}{\text{Suma dobânzii de plătit aferentă datoriilor purtătoare de dobânzi}} = \frac{\text{Suma dobânzii de plătit aferentă datoriilor purtătoare de dobânzi}}{\text{Valoarea medie a datoriilor purtătoare de dobânzi atrase}} \times 100$$

3. *suma dobânzii de plătit pentru creditele atrase* la etapa elaborării planului de afaceri se determină în baza datelor din contractele bancare încheiate anterior și a planului de afaceri aferente sumei cheltuielilor privind dobânzile pentru credite și împrumuturi. Dacă analiza se efectuează în baza datelor efective, în dinamică atunci, suma dobânzii de plătit se colectează din borderoul evidenței analitice la subcontul 7221 „Cheltuieli privind dobânzile”.

4. *cheltuieli privind impozitul pe venit* la etapa elaborării planului de afaceri se determină prin înmulțirea cotei impozitului pe venit cu mărimea profitului până la impozitare. Dacă analiza se efectuează în baza datelor efective, atunci acestea cheltuieli se iau din Situația de profit și pierdere. În cele ce urmează se va aprecia raționalitatea atragerea surselor de finanțare împrumutate și se va determina efectul modificării nivelului de îndatorare asupra rentabilității capitalului propriu.

Tabelul 6. Aprecierea raționalității atragerii surselor de finanțare împrumutate în comparație în dinamică

Indicatori	Anul precedent	Anul de gestiune	Abaterea absolută
1	2	3	4
1. Valoarea medie a capitalului propriu, mii lei	318120	330910	+12790
2. Valoarea medie a datoriilor purtătoare de dobânzi (credite bancare pe termen lung și scurt), mii lei	128525	154988	+26463
3. Cheltuieli privind dobânzile, mii lei	12442	12459	+17
4. Profit (pierdere) până la impozitare, mii lei	12931	30836	+17905
5. Profit (pierdere) până la impozitare și înaintea deducerii dobânzilor, mii lei (ind.4+ind.3)	25373	43295	+17922
6. Cheltuieli privind impozitul pe venit, mii lei	1976	4176	+2200
7. Profit net (pierdere netă) al perioadei de gestiune, mii lei (ind.4-ind.6)	10955	26660	+15705
8. Rata medie a dobânzii calculate, % (rd.3÷rd.2×100)	9,68	8,04	-1,64
9. Rentabilitatea activelor, % [rd.5÷(rd.1+rd.2)×100]	5,68	8,91	+3,23
10. Rentabilitatea capitalului propriu, % (rd.7÷rd.1×100)	3,44	8,06	+4,61
11. Coeficientul de îndatorare, unități (rd.2÷ rd.1)	0,4040	0,4684	+0,0644
12. Cota impozitului pe venit, %	12,00	12,00	0,00
13. Efectul pârghiei financiare, % [(rd.9-rd.8)×rd.11×(100-rd.12)÷100]	-1,42	+0,36	+1,78

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor selectate din situațiile financiare și borderoul evidenței analitice la conturile 722 „Cheltuieli financiare” și 731 „Cheltuieli privind impozitul pe venit”

Notă: Valoarea medie a capitalului propriu și a datoriilor purtătoare de dobânzi (indicatorii 1 și 2 din tabelul 6) s-a calculat după media aritmetică simplă în baza datelor din Bilanț.

Din datele înscrise în tabelul 6, se desprinde că rentabilitatea capitalului propriu s-a majorat, ca urmare a dinamicii superioare a profitului net comparativ cu valoarea medie a capitalului propriu, iar majorarea rentabilității activelor s-a datorat creșterii profitului până la impozitare și înaintea deducerii dobânzilor în condițiile creșterii valorii medii a capitalului propriu și a datoriilor purtătoare de dobânzi. În aceste condiții, nivelul de îndatorare al entității a crescut cu 6,44 puncte procentuale, în anul curent față de anul precedent, și anume, de la 40,40% până la 46,84%, ca rezultat al apelării la datorii purtătoare de dobânzi.

În anul precedent nivelul rentabilității activelor a constituit 5,68%, iar rata medie a dobânzii calculate a alcătuit 9,68%, prin urmare efect pârghiei financiare a fost negativ, adică s-a înregistrat efect de „măciucă”, ceea ce a condiționat diminuarea rentabilității capitalului propriu, și nu s-a recomandat contractarea datoriilor purtătoare de dobânzi, deoarece riscul de insolvabilitate și riscul financiar au fost crescute.

Totodată, în anul curent rata medie a dobânzii calculate a constituit 8,04% fiind mai mică decât rata rentabilității activelor (8,91%). Prin urmare, în anul de gestiune, efectul de levier a fost pozitiv și a constituit 0,36 %, ceea ce a avut ca rezultat creșterea rentabilității capitalului propriu, ca urmare a creșterii gradului de îndatorare și micșorării riscului financiar. În aceste condiții se recomandă contractarea datoriilor purtătoare de dobânzi în condiții sigure.

Așadar, reducerea ratei medii a dobânzii calculate cu 1,64 puncte procentuale concomitent cu creșterea rentabilității activelor cu 3,23 puncte procentuale, în anul curent față de anul precedent, a condus la majorarea efectului pârghiei financiare 1,78 puncte procentuale, și ca urmare, rata rentabilității capitalului propriu a ajuns aproape egală cu rata rentabilității activelor.

Deci, putem concluziona că atragerea surselor împrumutate de către entitate a fost rațională, ceea ce a contribuit la sporirea nivelului rentabilității capitalului propriu cu 4,61 puncte procentuale, în anul curent față de cel precedent. Astfel, în aceste condiții sporește eficiența utilizării capitalului propriu, cresc posibilitățile de a remunerare proprietarii, se îmbunătățesc performanțele financiare ale entității etc.

Concluzii

Considerăm că în condiții de instabilitate economică și în lipsa unor informații pertinente de pe piața financiară și monetară este important să se calculeze și analizeze sistem de coeficienți care pot să exprime gradul de îndatorare a entității la un moment dat și raționalitatea atragerii surselor împrumutate. Reținem că gradul de îndatorare a entității este important în momentul în care entitatea solicită credite, dar este important și din punct de vedere al instituției bancare care este nevoită să dea aceste credite. Rezultă clar, ca o concluzie generală, că sistemul de coeficienți calculați trebuie analizat și interpretat ca un sistem corelat care exprimă, fiecare în parte, gradul de îndatorare a entității dintr-un anumit punct de vedere. Din studiu efectuat se constată că evoluția gradului de îndatorare este influențată atât de factori generali care afectează structura surselor de finanțare împrumutate, cât și de politicile contabile ale entității, de specificul activității, de dimensiunea entității, de puterea de negociere cu partenerii comerciali, de calitatea managementului entității, de politica fiscală și monetară etc. Așadar, analiza gradului de îndatorare servește la fundamentarea deciziilor financiare care pot reduce incidența riscului financiar și de insolvabilitate.

Referințe

1. I.Anghel, V.Robu, I. Lala-Popa, (coord.). Tratat de analiză economico-financiară. București: Editura Academiei Române, 2022. ISBN 978-973-27-3442-1. 707 p.
2. Monica Petcu, Maria Iulia Sobolevschi-David, Ion Anghel, Eduard Dinu (coord.). Analiza economico-financiară. București: Editura Economică, 2023, ISBN 978-606-093-037-2. 604 p.
3. Monica Petcu. Analiza economico-financiară a întreprinderii: probleme, abordări, metode, aplicații, ediția a II-a. București: Editura Economică, 2009. ISBN 978-973-709-415-5. 498 p.
4. Spătaru Liviu. Analiza economico-financiară. Instrument al managementului întreprinderilor. Ed. a II-a. București: Editura Economică, 2010. ISBN 978-973-709-515-2. 600 p.
5. Țirulnicova N. (coord.) ș.a. Analiza rapoartelor financiare. Ed. a II-a, revăzută. Chișinău: Asociația Obștească „ACAP RM”, 2011. ISBN 978-9975-78-995-0. 400 p.
6. Vasile Robu, Ion Anghel, Elena-Claudia Șerban. Analiza economico-financiară a firmei. București: Editura Economică, 2014. ISBN 978-973-709-683-8. 512 p.
7. Willi Păvăloaia, Marius - Dumitru Paraschivescu, Gheorghe Lepădatu ș.a. Analiza economico-financiară. Concepte și studii de caz. București: Editura Economică, 2010, ISBN 978-973-709-499-5. 392 p.

OPERATIONAL DUE DILIGENCE AND ITS ROLE IN ASSESSING
THE RELIABILITY OF A COUNTERPARTY

Svetlana BYCHKOVA

Gatchina State University, Gatchina, Russia

E-mail: smbychkova@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7684-9025>

Oksana SHVETS

Gatchina State University, Gatchina, Russia

E-mail: o.v.shvets@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2564-6882>

Abstract: The article discusses the issues of operational due diligence as a modern consulting service. The conducted research examines the main directions of this service, indicating the main sections of the checkout. Considerable attention is paid to methods for identifying and assessing risks during operational due diligence. In order to reflect the role of modern digital tools in conducting counterparty verification for trustworthiness, the possibilities of specialized online services are considered, which in modern conditions are becoming innovative analytical tools for collecting information about the counterparty and its generalization. The conclusion of the study summarizes the main factors hindering the development of this service and substantiates the need to solve the problems they cause.

Keywords: operational due diligence, risks, counterparty, online services.

JEL Classifications: M49

Introduction

In modern conditions, considerable attention is paid to the issues of assessing the reliability of a counterparty, since the results of such an assessment will be useful for the implementation of tactical and strategic objectives in the field of risk management in enterprise management. Currently, the due diligence service, which is quite popular, involves conducting this assessment, which is comprehensive and involves a comprehensive diagnosis of the organization's activities. During the development of this service in the consulting services market, the financial, tax, legal and accounting areas of due diligence initially gained special popularity. At the same time, the assessment of a potential business partner for the possibility of cooperation with him also involves other aspects for research: environmental activities, management decision-making issues, marketing activities, information security. A separate area that is currently developing quite dynamically is operational due diligence, an examination of the company's management organization that allows assessing the quality of management, the risks of managing the business as a whole, and the effectiveness of the enterprise.

Basic Content of the Paper

The importance of conducting operational due diligence is due to the possibility of reducing business risks in cooperation with a counterparty in the following positions:

1. During this line of due diligence, attention is paid to the analysis of the external and internal business environment, which helps to assess commercial, industrial, financial and reputational risks.
2. Within the framework of operational due diligence, special attention is paid to the principles of cost and financial management of an economic entity, which, in turn, makes it possible to predict financial, tax, commercial and managerial risks.
3. Conducting an assessment of the effectiveness of the organizational structure and the level of corporate governance is informative enough to assess managerial and financial risks.

4. The analysis of the quality control system at all levels of the enterprise structure will provide information for assessing commercial, industrial, financial and managerial risks.

5. An assessment of the organizational and legal structure and personnel strategy of an organization is necessary to predict the likelihood of production and management risks.

6. The analysis of the effectiveness of production processes and investment is informative in the context of identifying production, financial, tax, commercial and compliance risks.

Operational due diligence involves studying the constituent documents in order to gain an understanding of the specifics of the business structure, determining the amount of property of each owner or shareholder. During the operational due diligence, the correctness of accounting for securities transactions and settlements with the founders is also checked. Specialists also focus on personnel issues, the specifics of building management, the quality and level of effectiveness of the current management system.

Conducting operational due diligence involves the following areas, summarized in Table 1.

Table 1. The main areas of operational due diligence

№ p/p	Areas of operational due diligence	Verification Sections	Information sources
1	Basic information about the organization	- the history of the organization's creation and activities; - the counterparty's positioning in the market; - the specifics of the organization's work and functioning; - the main financial and economic indicators of the company's activities (sales volume, profitability, liquidity ratios, financial stability, etc.)	Extract from the Unified State Register of Legal Entities; Online services; Information provided by the counterparty
2	The organization's development strategy	- the main strategic goals and performance indicators of the organization; - to what extent do the goals of the organization meet the SMART principle; - stakeholders and groups of people influencing the development of the strategy; - the main directions of the organization's investment policy	Information provided by the counterparty
3	Organization management structure	- compliance of the organizational structure with the set goals and current activities; - ways to optimize the management structure	Information provided by the counterparty, Online services
4	Business processes	- composition of business processes; - advantages and disadvantages of business process organization	Information provided by the counterparty

Source: compiled by the authors, based on [3].

To analyze the trustworthiness of the counterparty, the specified information can be used in the following context:

1. An analysis of the history of the organization's creation will allow to conclude the position of an economic entity in the market and its segment, which inevitably affects its financial condition and should certainly be taken into account when deciding on the possibility of cooperation with the specified counterparty.

2. An analysis of the organizational structure is necessary to identify possible one-day firms, since the absence of the necessary production units in the structure may indicate that the counterparty under review belongs to one-day firms. In addition, the information received on the specified verification section allows to establish a tree of links between the organization and affiliated persons.

3. The analysis of business processes and the degree of their integration allows to conclude about the ability of the organization to continuously continue its activities, which is one of the key factors for successful business cooperation and interaction with a business partner.

4. The study of the main directions of the investment policy of a potential counterparty is informative enough to assess the prospects for the development of an organization and its attractiveness as a possible partner.

During the operational due diligence, various methods and approaches are used, among which it should be noted separately:

1. Risk assessment models. The construction of cognitive maps and heat maps of risk has become particularly widespread. The purpose of constructing cognitive maps is to model various scenarios of possible developments. This allows you to predict the occurrence of events that may have a negative impact on the financial stability of the company. The cognitive model is based on certain factors that have a certain causal relationship. As a result, the cognitive map represents the final subjective assessments of experts about certain laws and patterns that are inherent in the modeled system. At the same time, building a risk heat map allows you to evaluate each identified risk according to two parameters: probability and financial effect. It also serves as a visualization tool for current and potential threats to an investment project, assessed by experts in a single coordinate system. Thus, specialists conducting operational due diligence, using these tools, can predict possible risks and project them onto the further development of a business partner.

2. Scenario method implemented through stress testing. This method is an artificial simulation of an unfavorable situation or scenario created to determine the readiness of the audited organization, a potential counterparty, to overcome the expected negative factors or minimize their negative impact. Stress testing involves several successive stages: scenario formation, performance evaluation, and results analysis. The formation of the scenario consists in determining the possible directions of the development of events (in particular, taking into account the peculiarities of the external economic situation). The second stage is the analysis of all significant risks through the synergy of quantitative and qualitative approaches. At this stage, a risk map is being built using a point system. At the final stage, based on the results of the preparation of the risk map, an action plan is developed and, if necessary, adjustments are made to the areas of work of the structural divisions [2, pp. 21-25]. The considered method is used for making managerial decisions and conducting operational due diligence, since a firm is a promising and reliable partner only if it is able to withstand external risks and maintain its financial stability.

3. The construction of scoring models, involving the assignment of appropriate points for meeting certain criteria.

4. Drawing up a standard risk register, which includes a list of identified risks that an organization may face in its activities. During operational due diligence, the compilation of a standard risk register can be informative for understanding the degree of flexibility and adaptability of the audited organization in countering internal and external threats [1, pp. 32-35].

In the context of digitalization, the operational due diligence service has undergone a number of changes and it has become possible to use specialized tools for information collection and analysis. Table 2 summarizes the functionality of such tools in the context of this type of due diligence.

Table 2. Functionality of online services for operational due diligence purposes

№ п/п	Name of the online service	Tools	Application potential for operational due diligence purposes
1	SafetyCulture	Ready-made templates for conducting operational due diligence	The use of checklist templates to standardize approaches to counterparty verification
2	DiliTrust Governance Suite	Automation of due diligence Electronic signature integration	Ensuring interaction between due diligence specialists
3	Resolver	Cloud-based risk detection solution	Risk ranking
4	StandardFusion	Roadmap and risk register	Cross-functional interaction between team experts, built-in risk assessment tools

Source: compiled by the authors, based on [4].

Thus, the use of specialized online services during operational due diligence has a number of advantages, among which the following can be noted:

1. Allows you to identify the risks of instability in the supply of products and goods;
2. Creates prerequisites for predicting problems with production processes;

3. It becomes possible to detect risks in the field of information security: shortcomings in the automation of business processes and their inconsistency with modern requirements;

4. Allows you to diagnose risks in the field of logistics procedures: inefficient functioning of the logistics and warehousing system, disruption of supply chains;

5. Involves the identification of risks in the field of financial efficiency: analysis of financial processes, budgeting, cost management, cost optimization and increasing the profitability of the organization.

As a result of the operational due diligence, the customer organization receives a comprehensive report that reflects the following aspects:

1) expert opinion on the compliance of current approaches to the organization's management with the rules set out in regulatory documents (both external and internal);

2) consultants' conclusion on the application of the best management practices of the organization applied in the industry;

3) a description of the main business processes with an indication of their possible problem areas;

4) recommendations on the future trajectory of cooperation with this counterparty.

Conclusion

The operational due diligence service allows to predict the risks associated with possible cooperation with a counterparty. Its development is largely hindered by a number of factors:

1) the lack of a unified methodological framework developed in the form of a standard or standards at the federal level;

2) the need to take into account industry specifics, which requires the involvement of relevant specialists in the expert team;

3) the difficulties that arise at the information collection stage: a potential counterparty is not always ready to provide all the information of interest, given that it is quite specific for operational due diligence purposes; information is added to online services with a certain time lag;

4) insufficient awareness of the benefits of operational due diligence among potential consumers of this service.

Solving the above problems will contribute to the development of this type of consulting service, as its potential for implementing business risk management strategies is enormous. It is also worth noting that the prospects for further development of this service should be considered in close connection with the development of other areas of due diligence: financial, tax, legal, reputational, informational, marketing. Each of the considered areas is aimed at analyzing specific aspects of the organization's activities, which ultimately makes it possible to create the most complete "portrait" of a potential counterparty. At the same time, operational due diligence is aimed at analyzing the deep processes taking place in the organization with the ability to predict financial, tax, legal and commercial risks.

References

1. Antonova, N.A., 2016. Risks: classification and management methods within due diligence. *Audit statements*, no. 7, pp. 23-36. (In Russian).
2. Gerasimova, E.A., Bondareva, A.V. 2024. Stress testing method as a tool to increase the company's resistance to external economic threats. *Economic and social problems of Russia*, 1(57). pp. 18-28. – DOI 10.31249/espr/2024.01.01. (In Russian).
3. Semenova L., 2021. Technology of Due diligence, [online] Available at: https://www.cfin.ru/finanalysis/invest/dd_tech.shtml?ysclid=m8qcx4m81211563936 [Accessed 27 March 2025]. (In Russian).
4. Top 7 programs for Due Diligence in 2025, [online] Available at: <https://safetyculture.com/app/due-diligence-software/>. [Accessed 27 March 2025].

EFECTELE CONTEXTELOR ECONOMICE ASUPRA VALORII GLOBALE A
COMPANIEI

THE EFFECTS OF ECONOMIC CONTEXTS ON OVERALL COMPANY VALUE

Ioana ANDRIOAIA

Ștefan cel Mare University of Suceava, Romania

E-mail: ioana.andrioaia99@gmail.com

ORCID: 0009-0007-3493-5911

Svetlana MIHAILA

Academy of Economic Studies of Moldova

E-mail: svetlana.mihaila@ase.md

ORCID: 0000-0001-5289-8885

Veronica GROSU

Ștefan cel Mare University of Suceava, Romania

E-mail: veronica.grosu@usm.ro

ORCID: 0000-0003-2465-4722

Abstract: Under the influence of the specific circumstances of the current period created by economic, social and political characteristics, as well as the influence of globalization and digitalization, accurate and timely information is becoming "currency", especially in the context of business valuation. The value of companies is reflected and influenced in financial statements by various factors specific to each economic context. The aim of this paper is to analyze, through the literature, the perception of company value in the three economic contexts: industrial, knowledge and digital. The research results have materialized in a synthesis of the features influencing the value of companies in the industrial and knowledge economy periods, and continues in the current period of the digital economy, thus completely changing the valuation requirements for market participants. Also, through the bibliometric analysis, the results draw attention to the need to update the requirements of company valuation and, consequently, the need for continuous training of professionals responsible for determining the value of companies.

Keywords: company value; industrial economy; knowledge economy; digital economy

JEL Classifications: M40, M41

Introducere

Conform Asociației Naționale a Evaluatorilor Autorizați din România (ANEVAR, 2022), termenul de evaluare se referă la acțiunea, respectiv procesul prin care se determină o concluzie referitoare la valoarea unui activ, utilizând un anumit tip al valorii exprimat în mod explicit, la o dată specificată cu respectarea Standardelor de Evaluare (SEV). SEV 200 definește valoarea întreprinderii ca totalitatea valorii capitalurilor proprii deținut de o întreprindere, la care se adaugă valoarea tuturor datoriilor purtătoare de dobânzi precum și a elementelor asimilabile datoriilor financiare, din care se scade orice numerar sau echivalent al acestuia disponibil pentru a efectua plata datoriilor. Valoarea globală a companiilor a traversat diverse perioade, de la companiile industriale, a căror valoare principală era creată de capitalul investit în activele fixe, la companiile cu un capital intelectual capabil să creeze valoare, iar în prezent la compabiile ale căror cele mai valoroase active sunt activele necorporale, respectiv activele digitale (ANEVAR, 2022).

Scopul acestui articol este de a analiza literatura de specialitate cu privire la schimbările create de contextele economice volatile, în ceea ce privește percepția asupra valorii companiilor. Pentru a ne îndeplini scopul propus, am realizat o analiză sistematică a literaturii de specialitate dedicată acestor

contexte economice, care își lasă amprenta conceptului de valoare a companiei. Totodată, am aprofundat conceptele economiei industriale, economiei cunoașterii și economiei digitale prin realizarea unei analize bibliometrice, cu alte cuvinte asupra acelor fenomene care au impactat componentele valorii, caracterizate în prezent de o volatilitate considerabilă. Rezultatele obținute indică faptul că diferitele contexte economice schimbă complet cerințele de evaluare pentru participanții pe piață, ceea ce poate aduce în continuare schimbări semnificative percepțiilor asupra valorii. În plus, acestea atrag atenția asupra necesității actualizării cerințelor evaluării companiilor și, în consecință, necesitatea pregătirii continue a profesiiilor responsabile cu determinarea valorii companiilor.

Metodologia cercetării

Pentru a analiza prin intermediul literaturii de specialitate percepția asupra valorii companiilor în cele trei contexte economice, industrial, cunoașterii și digital am realizat o analiză bibliometrică în programul VOSviewer, pentru care am utilizat baza de date formată din studiile publicate pe tematica celor trei contexte. Inițial am creat baza de date cu ajutorul platformei Web of Science, unde am efectuat o căutare de forma (“firm value” OR “company value” OR “business valuation” OR “enterprise evaluation”) AND (“industrial economy” OR “industrialization” OR “knowledge economy” OR “intellectual capital” OR “digital economy” OR “digitalization”). În urma acestei căutări a rezultat un număr total de 13.332 de lucrări asupra căruia am aplicat criteriile de includere și de excludere menționate în figura de mai jos.

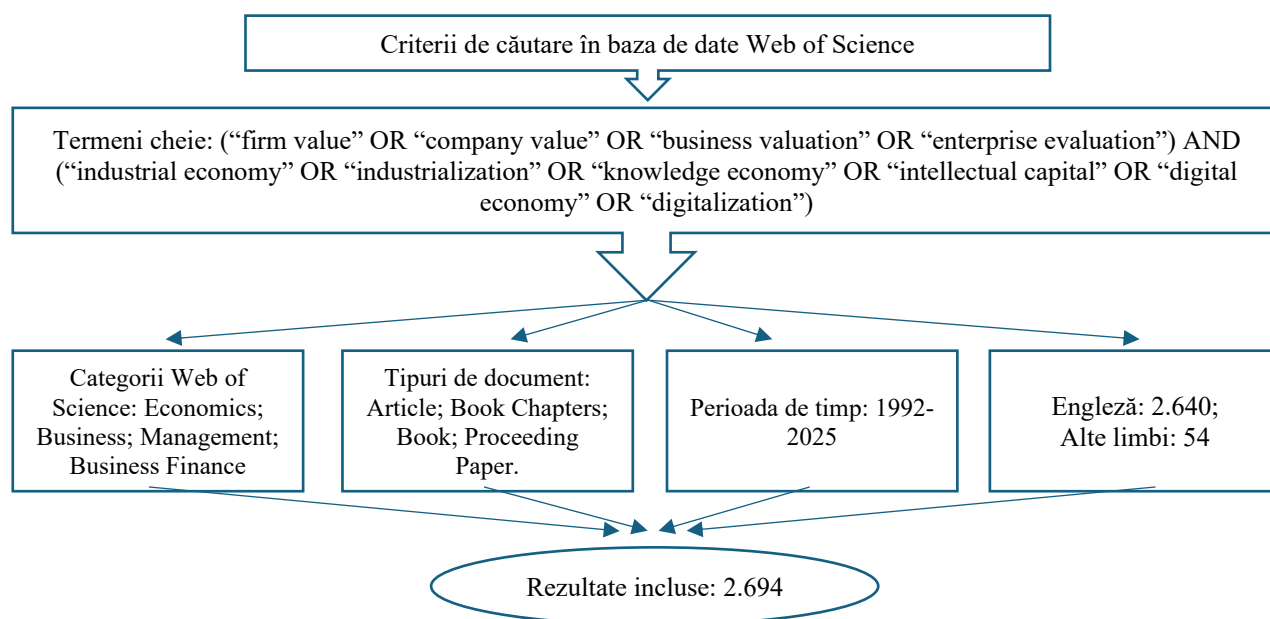

Figura 1. Criteriile de selecție a literaturii de specialitate utilizată în analiza bibliometrică

Sursa: Prelucrare după Lazea și colab. (2024)

Criteriile de includere au în vedere selectarea domeniilor de cercetare relevante pentru această cercetare, respectiv economie, management, afaceri și finanțarea afacerilor și selectarea anumitor tipuri de documente, respectiv articole, cărți, capitole din cărți și lucrări de procedură. Intervalul de timp nu a fost influențat de criteriile de includere, lucrările fiind publicate între anii 1992 și 2025 pentru a surprinde momentul de interes al acestei tematici. Criteriile de excludere cuprind domeniile de cercetare care nu prezintă relevanță pentru această cercetare și categoriile de documente care nu fac parte din enumerarea anterioară. Astfel, prin aplicarea criteriilor de includere și de excludere, a rezultat un număr de 2.694 de lucrări, acesta constituind baza de date care urmează a fi prelucrată în programul VOSviewer.

Analiza literaturii de specialitate a contextelor economice în baza analizei bibliometrice

În figura de mai jos este prezentată rețeaua de termeni cheie ce a rezultat în urma prelucrării bazei de date în software-ul VOSviewer. Rețeaua de termeni este alcătuită din 776 termeni ce sunt grupeți în 9 clustere de dimensiuni și culori diferite.

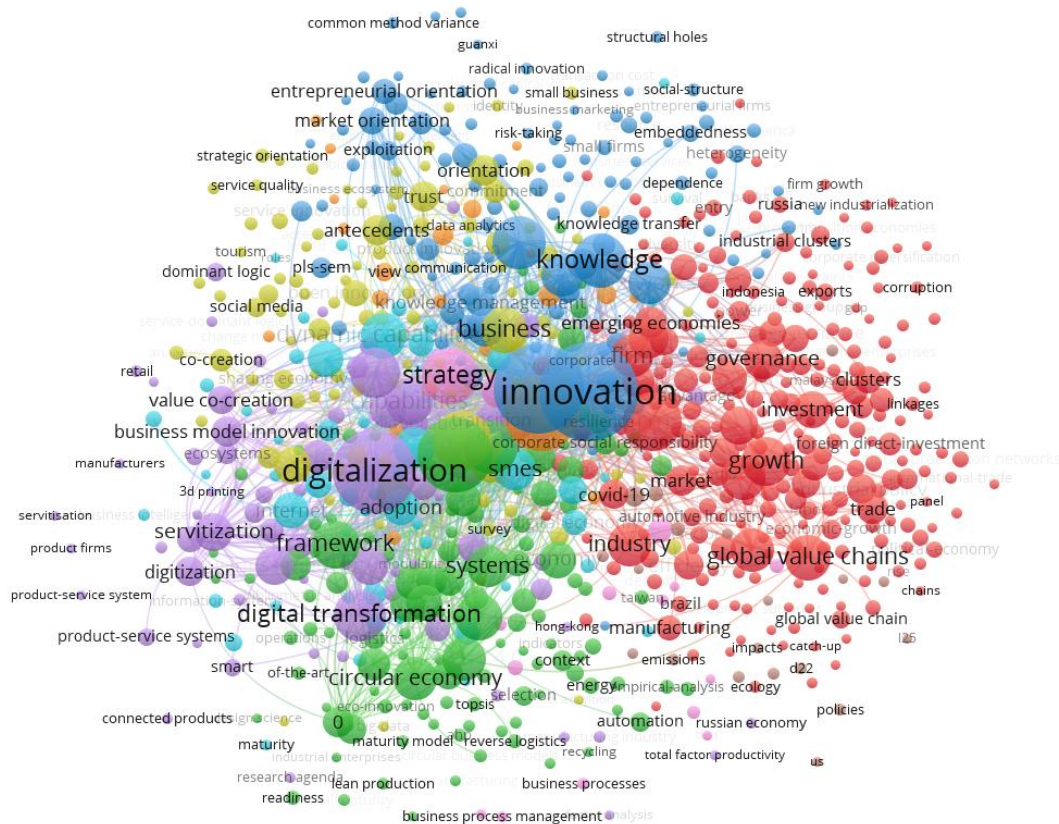

Figura 2. Rețeaua de termeni-cheie

Sursa: Prelucrare proprie în programul VOSviewer

În continuare vom analiza clusterele relevante pentru tematica cercetării. Primul cluster, evidențiat în imagine prin culoarea roșu în figura 4, conține 255 de termeni cheie ce sunt grupați în jurul conceptului de “firme”, compus din termeni specifici economiei industriale precum: industrie, creștere, productivitate, lanțuri valorice globale, investiții, competitivitate, producție, cercetare și dezvoltare. Clusterul prezintă relevanță valorii companiilor în contextul economiei industriale, unde valoarea era dată de numărul și dimensiunea firmelor, de capacitatea de creștere și de producție, de competitivitatea la nivel de industrie.

Evoluția și importanța valorii în perioada economiei industriale nu pot fi ignorate, deoarece încă de la începuturile industrializării și până în prezent, industria a contribuit la modelarea lumii actuale. Tranziția de la munca manuală la procesele de producție mecanizate a revoluționat economia, această transformare fiind posibilă prin intermediul Revoluției Industriale. Începutul Revoluției Industriale a avut loc în Marea Britanie în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și s-a răspândit la nivel global în secolul al XIX-lea, până la începutul secolului al XX-lea. Caracteristica sa esențială a fost inovația tehnologică, iar ulterior s-a revărsat asupra valorii globale a companiilor (Allen, 2009). Principalul factor ce era primordial pentru valoarea unei companii în această perioadă a fost accesul la resurse naturale, precum cărbunele și fierul, utilizate în producție și crescând capacitatea de a produce la scară largă. Ulterior, echipamentele și tehnologia au fost următorii factori importanți pentru eficientizarea și capacitatea de producție la care a contribuit și forța de muncă, cu accent pe numărul și calificarea muncitorilor, cele două categorii împreună contribuind la creșterea valorii companiilor (Acemoglu & Restrepo, 2019).

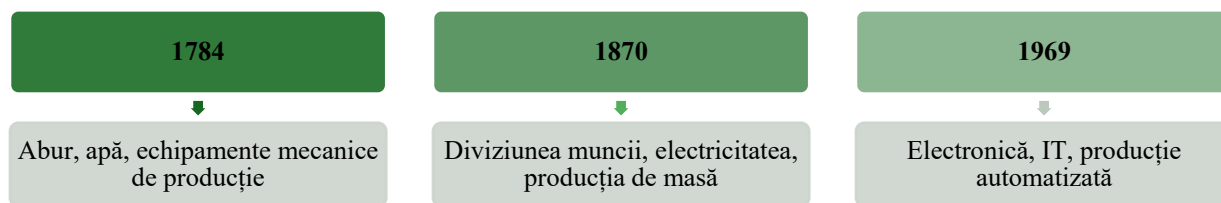

Figura 3. Caracteristicile Revoluțiilor Industriale

Sursa: Prelucrare proprie după World Economic Forum (2016)

Pentru a rămâne în frunte, industriile au fost nevoite să inoveze în mod constant și să găsească modalități de a se diferenția. Economia industrială a format așa numitul lanț valoric al epocii industriale, care descrie procesul de creare a valorii specific fiecărui sector de activitate, lanț ale cărui verigi sunt: extracția; fabricarea; ansamblul; marketingul; distribuția; produsele și serviciile (Trilling, & Fadel, 2012). Mai mult, importante pentru acea perioadă au fost investițiile în cercetare și dezvoltare pentru a eficientiza productivitatea cu ajutorul noilor tehnologii ale aceluși moment, dar și pentru ca firmele să facă față mediului competitiv (Mohajan, 2019).

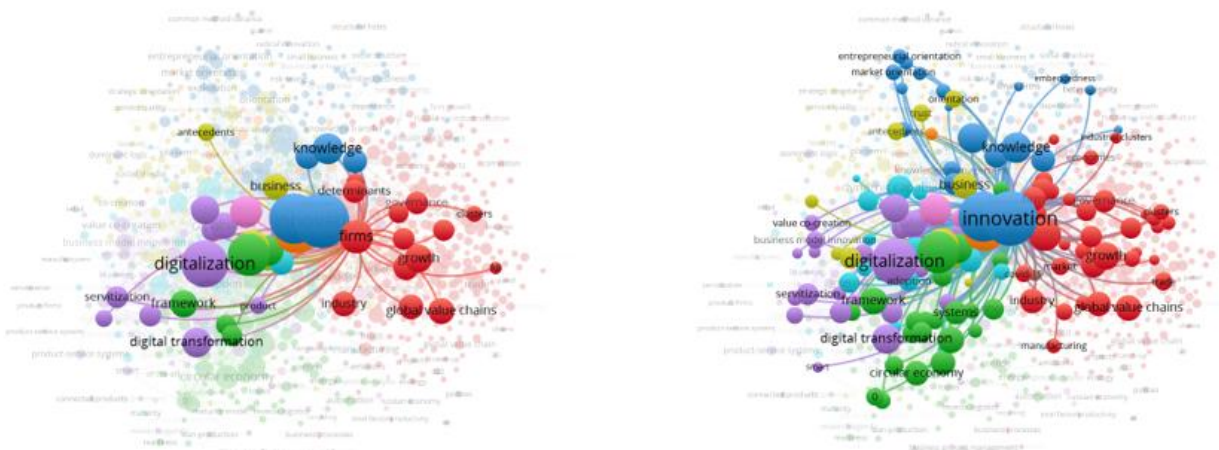

Figura 4. Rețeaua de termeni ce compun clusterul firme și inovație

Sursa: Prelucrare proprie în programul VOSviewer

Al doilea cluster din rețeaua termenilor cheie este ilustrat în culoarea albastră în figura 4 și însumează un număr total de 112 de termeni care formează conceptul de economie a cunoașterii, compus din termeni precum: inovație, performanță, cunoștințe, avantaj competitiv, capital intelectual, managementul cunoștințelor.

Definim economia bazată pe cunoaștere ca fiind “producția și serviciile bazate pe activități intensive de cunoaștere care contribuie la un ritm accelerat al progresului tehnic și științific, precum și la o obsolescență rapidă. Componenta cheie a unei economii bazate pe cunoaștere este o dependență mai mare de capacitățile intelectuale decât de inputurile fizice sau de resursele naturale” (Powell & Snellman, 2004). Spre deosebire de lanțul valoric al epocii industriale, lanțul valoric în era cunoașterii, cunoscută și sub numele de era informațională, se diferențiază semnificativ de cel din era industrială datorită caracteristicilor specifice, care, fiecare separat constituie o verigă indispensabilă a acestuia: datele; informațiile; cunoștințele; expertiza; marketingul; serviciile și produsele (Trilling & Fadel, 2009). În perioada economia cunoașterii, manifestată în a doua jumătate a secolului XX, valoarea unei companii este oferită în mod tot mai accentuat de activele sale intangibile, în detrimentul celor tangibile. Trecerea de la economia industrială la economia cunoașterii subliniază în principal importanța capitalului intelectual, a inovației și a capacității de a valorifica informațiile, prin asocierea cu alte elemente.

Figura 5. Lanțul valoric al erei cunoașterii

Sursa: Trilling & Fadel, (2012)

Conform studiilor realizate în această direcție (Kefela, 2010, Clarke, și Gholamshahi, 2018, Hamed, și colab., 2024), această tranziție s-a realizat prin intermediul investițiilor pe termen lung în educație, dezvoltarea capacității de inovare, modernizarea infrastructurii informaționale și existența unui mediu economic facil pentru tranzacțiile de piață.

Progresul tehnologic și inovarea bazată pe cunoaștere și cercetare științifică au fost considerate a fi cele relevante aspecte relevante pentru tranziția de la economia industrială la economia cunoașterii, în același timp, una dintre cele mai bune modalități de creștere a valorii companiilor (Švarc & Dabić, 2017). Conform lui Simai (2003), informațiile și cunoștințele sunt factori-cheie incontestabili și au avut întotdeauna impact asupra creării de valoare. În această perioadă s-a schimbat cantitatea, calitatea, densitatea cunoștințelor și a informațiilor, viteza cu care acestea au fost diseminate și modificate, precum și proporția din acestea care a fost încorporată în produsele și serviciile finale oferite de companii. În cadrul companiilor, o parte din cunoștințe au fost încorporate în active corporale, devenind astfel un avantaj competitiv, permițând companiilor să își continue activitățile întru mediu concurențial în care apariția tehnologiilor informației și comunicațiilor au schimbat definitiv procesul de creare a valorii (Martins & Lopes, 2016).

Urmatorul cluster, cel dedicat digitalizării, reprezentat prin culoarea mov în figura 6, este alcătuit din 122 termeni și cuprinde termeni preum: transformare digitală, creare de valoare, capacități, tranziție, modele de afaceri, viitor, inteligență artificială. Totodată, la mai mult termeni din acest cluster este conenctat clusterul tehnologie, reprezentat prin culoarea galbenă, format din 101 termeni, printre care: afaceri, informații, big data, inovare deschisă.

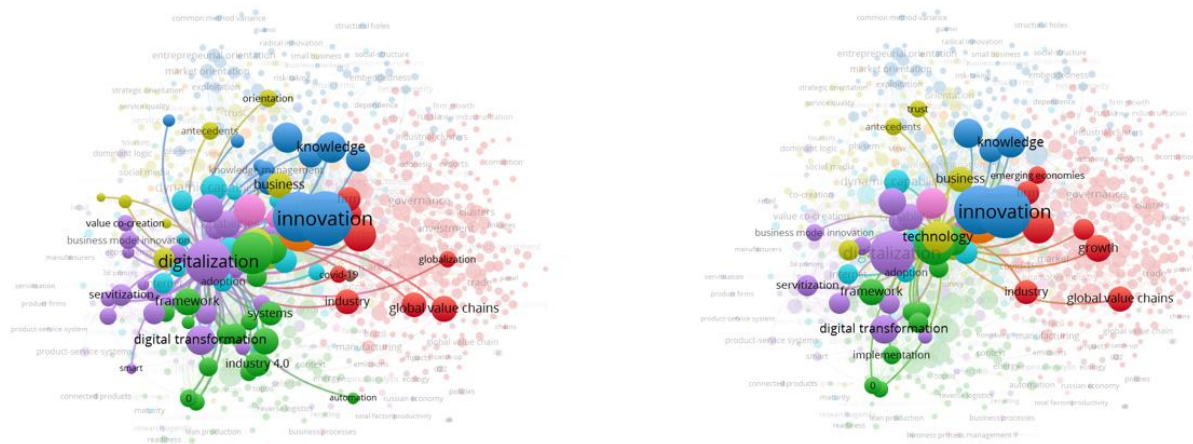

Figura 6. Rețeaua de termeni ce compun clusterul digitalizare și tehnologie

Sursa: Prelucrare proprie în programul VOSviewer

Etapa următoare de dezvoltare este economia digitală care în ultimele decenii a devenit un principal determinant al valorii bazată pe avantajele asociate cu cantitatea și calitatea datelor utilizată în procesele decizionale, operaționale și de investiții. Cele mai recente schimbări economice apar în mod justificat prin alăturarea adjectivului „digital” diverselor elementele, precum: economie digitală, monede digitale, tehnologie digitală, transformare digitală, monopoli digitali, profesii digitale, etc. Impactul transformării digitale se observă prin concretizarea și măsurarea acestor elemente ale dezvoltării economice și a valorii pe care o creează asocierea de termeni (Denisova & Lopatnikov, 2021). Economie digitală este adusă de trei „valuri”:

Figura 7. Valurile revoluției digitale

Sursa: Soltysik și colab. (2022)

Analizând intervalele de timp specifice fiecărui val, economia a ajuns la finalul celui de al doilea. Cele trei valuri ale economiei digitale sunt caracterizate de inovații tehnologice specifice, care și-au pus amprenta asupra modului în care sunt evaluate companiile. Pornind de la digitalizarea și conectivitatea inițială și ajungând la neurotehnologie și bioinformatică, economia digitală remodelează procesul de evaluare al valorii globale a companiilor (Soltysik et al., 2023). Literatura de specialitate recunoaște că nu există încă un instrument fiabil ce poate fi utilizat pentru a măsura valoarea creată de acest tip de tehnologie (Popkova et al., 2021).

La momentul actual, economia digitală influențează companiile fără să țină cont de receptivitatea acestora la tehnologia digitală. Integrarea acestor tehnologii influențează competitivitatea și favorizează avantajul competitiv, cu toate că vin la pachet cu provocări pentru sustenabilitatea companiilor. Crearea de valoare în perioada economiei digitale este condiționată de disponibilitatea tehnologiilor digitale, optimizarea proceselor interne în întreprinderi, deschiderea pentru digitalizare, convergența digitală. Problemele cu care se confruntă companiile în economia digitală au fost identificate în studiu realizat de Alexandrova și colab., (2020), acestea fiind: instabilitatea și dinamismul ridicat al avantajului competitiv oferit de tehnologiile digitale în schimbare rapidă, intensificarea concurenței; lipsa de experiență în management, lipsa de înțelegere a priorității ridicate a transformării digitale.

Concluzii

Evoluția contextelor economice, de la economia industrială, la economia cunoașterii, până la economia digitală a generat schimbări ce influențează elementele ce compun valoarea unei companii. Această lucrare prezintă tranziția de la economia industrială în care valoarea era determinată în principal de echipamentele, infrastructura și forța de muncă, elemente ce contribuie la obținerea productivității, la perioada economiei cunoașterii care a introdus o nouă dimensiune concentrată pe inovare și capacitatea de a genera soluții bazate pe informații. În prezent, economia digitală redefineste complet elementele valorii prin accentul pus pe activele intangibile, cum ar fi analiza volumelor mari de date, tehnologiile digitale, inteligența artificială și interconectivitatea piețelor globale, ceea ce impune o reevaluare a metodologiilor tradiționale de evaluare.

În urma realizării acestui studiu putem concluziona că este necesară adaptarea politicilor de recunoaștere în situațiile financiare a bunurilor companiilor și adaptarea standardelor de evaluare pentru a reflecta corect valoarea globală a companiilor în contextul actual. Totodată, este necesară pregătirea continuă a profesioniștilor contabili și a evaluatorilor, care trebuie să dobândească și să dezvolte competențe specifice noilor realități economice. De asemenea, lucrarea subliniază implicațiile practice ale acestor schimbări asupra utilizatorilor de informații financiare, aducând în discuție nevoia unui cadru conceptual adecvat pentru înțelegerea și adaptarea instrumentelor de evaluare la modificările recente din piață, acest aspect reprezentând o direcție importantă pentru cercetările viitoare.

Bibliografie

1. Acemoglu, D., & Restrepo, P. 2019. Automation and New Tasks: How Technology Displaces and Reinstates Labor. *Journal of Economic Perspectives*, 33(2), pp. 3–30. <https://doi.org/10.1257/JEP.33.2.3>
2. Alexandrova, E., Poddubnaya, M., Shalenaya, K., & Savvidi, S. 2020. Opportunities of the digital economy for achieving competitive advantage of firms. In *5th International Conference on Economics, Management, Law and Education (EMLE 2019)*. pp. 69-73. Atlantis Press.
3. Allen, R. C. 2009. *The British industrial revolution in global perspective*. Cambridge University Press.
4. ASOCIAȚIA NAȚIONALĂ A EVALUATORILOR AUTORIZAȚI DIN ROMÂNIA. 2022. Standardele de evaluare a bunurilor, București AB. Published online 2022, pp. 140-339.
5. Clarke, T., & Gholamshahi, S. 2017. Developing human capital for knowledge based economies. In *Innovation in the Asia Pacific: From manufacturing to the knowledge economy*. Singapore: Springer Singapore. pp. 247-270.
6. Denisova, A. L., & Lopatnikov, A. N. 2021. Creating and Measuring Company Value in the Digital Economy. *Studies in Systems, Decision and Control*, 314, pp. 287–297. https://doi.org/10.1007/978-3-030-56433-9_31
7. Hamed, AF, Salman, AS, Yassen, M., Aldabagh, DA și Savenko, V. 2024. Dezvoltarea capitalului uman în economiile cunoașterii. *Journal of Ecohumanism*, 3 (5), pp. 798-816.
8. Industry: The Backbone of Economic Growth and Innovation. (n.d.). Available at <https://www.graygroupintl.com/blog/industry>. [Accessed 1 April 2025].
9. Kefela, G. T. 2010. Knowledge-based economy and society has become a vital commodity to countries. *International NGO Journal*, 5(7), pp. 160-166.
10. Lazea, G. I., Bezerghceanu, O. V., & Bunget, O. C. 2024. Bibliometric analysis on cryptocurrencies' related taxonomy. In *Development Through Research and Innovation*. pp. 238-249.
11. Martins, M. M., & Lopes, I. T. 2016. Intellectual capital and profitability: a firm value approach in the European companies. *Intellectual capital and profitability: a firm value approach in the European companies*, (3), pp. 234-242.
12. Mohajan, H. 2019. The First Industrial Revolution: Creation of a New Global Human Era (No. 96644). University Library of Munich, Germany.
13. Popkova, E. G., Ostrovskaya, V. N., & Bogoviz, A. V. 2021. Socio-economic Systems: Paradigms for the Future. 314. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-56433-9>
14. Powell, W. W., & Snellman, K. 2004. The knowledge economy. *Annu. Rev. Sociol.*, 30(1), pp. 199-220. <https://doi.org/10.1146/ANNUREV.SOC.29.010202.100037/CITE/REFWORKS>
15. Simai, M. 2005. Knowledge, Research, Development and Innovations. *Society and Economy*, 25(3), 305-319.
16. Sołtysik, M., Gawłowska, M., Sniezynski, B., & Gunia, A. 2023. Artificial intelligence, management and trust. *Artificial Intelligence, Management and Trust*, 1–209. <https://doi.org/10.4324/9781003311409>
17. Švarc, J., & Dabić, M. 2017. Evolution of the Knowledge Economy: a Historical Perspective with an Application to the Case of Europe. *Journal of the Knowledge Economy*, 8, pp. 159-176.
18. Trilling, B. și Fadel, C. 2009. *Competențe ale secolului XXI: Învățare pentru viață în vremurile noastre*. John Wiley & Sons.
19. World Economic Forum 2016, Annual Report 2016-2017, Available at https://www3.weforum.org/docs/WEF_Annual_Report_2016_17.pdf. <https://doi.org/10.53486/dri2024.27>, [Accessed 2 April 2025].

ANALIZA ROTĂȚIEI DATORIILOR CURENTE PENTRU LUAREA DECIZIILOR ECONOMICE

ANALYSIS OF CURRENT DEBT TURNOVER IN ECONOMIC DECISION MAKING

Nelea CHIRILOV

Academia de Studii Economice din Moldova

E-mail: chirilov.nelea.vladimir@ase.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4979-4633>

Abstract. This article presents the need to improve the analysis of rotation of current debt turnover for economic decision making. Particular attention was paid to the selection of appropriate methodology for calculating the rates of current debt turnover, causal analysis of the duration of rotation of current debt turnover and highlighting possible ways to accelerate the speed of their rotation. For the application of the recommendations, there are some practical aspects illustrated and researched which present the impact of information obtained on optimal and rational economic decisions.

Keywords: rotation speed, number of rotations of current liabilities, rotation duration of current liabilities, economic decisions.

JEL Classifications: M40, M41 M42

Introducere

Actualmente, în condițiile schimbărilor permanente a actelor normativă contabile apare necesitatea perfecționării analizei rotației datoriilor curente. Necesitatea modernizării acestei analize rezultă din importanța informației analitice pentru fundamentarea și adoptarea deciziilor economice atât de proprietarii și managerii entității, cât și de alți utilizatori ai situațiilor financiare ale acesteia.

Importanța analizei rotației datoriilor curente constă în furnizarea de informații utile unei game largi de utilizatori, cum sunt:

- *proprietarii*, care sunt interesați de viteza de rotație a datoriilor curente pentru a adopta hotărâri în cadrul adunărilor generale a proprietarilor privind rambursarea datoriilor curente și menținerea autonomiei financiare a entității;

- *investitorii potențiali*, care nu investesc în entitate până nu dețin informații despre gradul de îndatorare a entității, capacitatea de achitare a datoriilor curente, precum și starea economico-financiară a entității în care investesc;

- *creditorii* – vor analiza nivelul și evoluția vitezei de rotație a datoriilor curente la acordarea creditelor bancare și împrumuturilor pe termen scurt, pentru a aprecia dacă entitatea va fi capabilă să le ramburseze la termenele scadente datoriilor curente și să achite dobânzile;

- *conducerea entității*, care va utiliza informația pentru a promova corect deciziile privind achitarea datoriilor curente și structura optimă a surselor de finanțare etc.

În procesul analizei rotației datoriilor curente, există diverse aspecte analitice, care urmează a fi investigate, ce țin de selectarea adecvată a modalității de calcul a ratelor de rotație a datoriilor curente, analiza cauzală a vitezei de rotație a datoriilor curente și evidențierea căilor posibile de accelerare a vitezei de rotație a datoriilor curente.

Aprecierea modalității de calcul a ratelor de rotație a datoriilor curente

În cadrul analizei ratelor de rotație a datoriilor curente este foarte importantă alegerea corectă a modalității de calcul, deoarece de nivelul acestui indicator depinde corectitudinea adoptării și fundamentării deciziilor economice privind posibilitățile de achitare a datoriilor curente, echilibrul financiar și structura surselor de finanțare.

Trebuie remarcat faptul că, pentru măsurarea vitezei de achitare a datoriilor curente se calculează ratele de rotație a datoriilor curente, și anume: *numărul de rotații a datoriilor curente și durata*

(viteza) de rotație a datoriilor curente. În continuare, în figura 1, facem o prezentare schematică a esenței economice a ratelor de rotație a datoriilor curente.

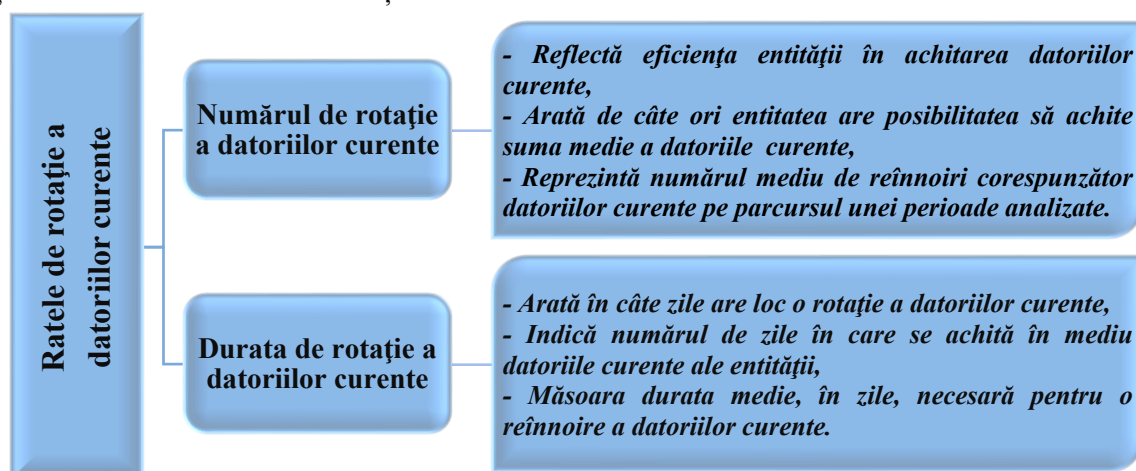

Figura 1. Caracteristica ratelor de rotație a datoriilor curente

Sursa: Elaborat de autor în baza generalizării surselor bibliografice [1], [2], [3], [5], [6], [7]

Mărimea acestor rate este influențată de specificul sectorului de activitate, de maturitatea entității și de calitatea managementului datoriilor. Aprecierea acestor rate se realizează în raport cu media sectorială, concurenții și ca tendință în timp. Relevantă în analiză este comparația cu entități care au același model de afaceri și dimensiuni relativ similare, care nu implică structuri de finanțare diferite semnificativ.

Se pot identifica următoarele situații ale evoluției vitezei de rotație a datoriilor curente, prezentate în figura 2.

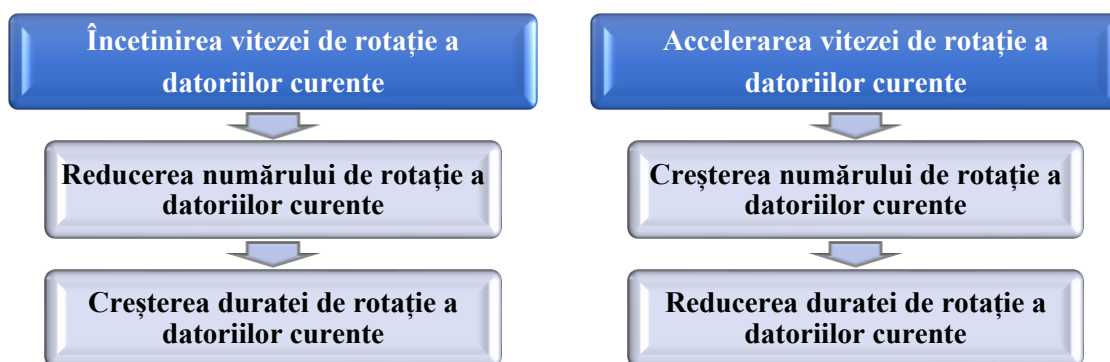

Figura 2. Evoluția vitezei de rotație a datoriilor curente

Sursa: elaborat de autori

O viteză de rotație mai lentă în raport cu așteptările sau o încetinire a acesteia indică probleme în achitarea datoriilor curente. Aceste rate prezintă utilitate în managementul entității, furnizând repere în fundamentarea politicii financiare. Obiectivul managementului datoriilor este de a diminua durata medie de achitare a acestora în vederea diminuării gradului de îndatorare și creșterii nivelului de autofinanțare a entității.

De remarcat faptul că, în literatura de specialitate, modalitatea de calcul al ratelor de rotație a datoriilor curente este tratată în mod diferit. Astfel, examinarea literaturii din domeniul analizei economico-financiare arată că există diverse variante de calcul a ratelor de rotație a datoriilor curente, care pot fi aplicate în practica economică. O sinteză generalizată a variantelor de calcul al ratelor de rotație a datoriilor curente în dependență de diverse baze de calcul este prezentată în tabelul 1.

Tabelul 1. Variante de calcul a ratelor de rotație a datoriilor curente

Denumirea indicatorilor bazei de calcul	Formula de calcul	
	Numărul de rotație a datoriilor curente	Durata de rotație a datoriilor curente
1	2	3
Venituri din vânzări	Venituri din vânzări	$\frac{\text{Numărul de zile calendaristice în perioada analizată} \times \text{Valoarea medie a datoriilor curente}}{\text{Venituri din vânzări}}$
	Valoarea medie a datoriilor curente	
Costul vânzărilor	Costul vânzărilor	$\frac{\text{Numărul de zile calendaristice în perioada analizată} \times \text{Valoarea medie a datoriilor curente}}{\text{Costul vânzărilor}}$
	Valoarea medie a datoriilor curente	
Cheltuielile operaționale cu excepția amortizării activelor imobilizate	Cheltuielile operaționale cu excepția amortizării activelor imobilizate	$\frac{\text{Numărul de zile calendaristice în perioada analizată} \times \text{Valoarea medie a datoriilor curente}}{\text{Cheltuielile operaționale cu excepția amortizării activelor imobilizate}}$
	Valoarea medie a datoriilor curente	
Suma rulajelor debitoare ale conturilor de datorii curente	Suma rulajelor debitoare ale conturilor de datorii curente	$\frac{\text{Numărul de zile calendaristice în perioada analizată} \times \text{Valoarea medie a datoriilor curente}}{\text{Suma rulajelor debitoare ale conturilor de datorii curente}}$
	Valoarea medie a datoriilor curente	

Sursa: Elaborat de autor în baza generalizării surselor bibliografice [1], [2], [3], [5], [6], [7]

Notă: Numărul de zile calendaristice în perioada analizată reflectată perioada de timp în care se analizează rotația (an - 360 zile, semestru - 180 zile, trimestru - 90 zile, lună - 30 zile)

Din cele expuse în tabelul 1, rezultă că fiecare variantă de calcul dispune de putere informațională diferită.

În particular, o aplicabilitate largă în practică o are prima și a doua metodă de calcul al ratelor de rotație a datoriilor curente bazată pe veniturile din vânzări și costul vânzărilor. Prin urmare, aceste variante de calcul sunt cele mai răspândite în practica economică și reprezintă cel mai general mod de analiză a rotației datoriilor curente.

În opinia autorului, *avantajul* variantelor de calcul bazate pe veniturilor din vânzări și costului vânzărilor constă în faptul că permit determinarea unora dintre cele mai stabile corelații pentru entitate - raportul dintre veniturile din vânzări sau costul vânzărilor și valoarea medie a datoriilor curente. Aceste variante de calcul sunt avantajoase deoarece nu necesită calcule dificile și utilizatorii au acces liber la sursele informaționale – bilanțul și situația de profit și pierdere. *Dezavantajul* acestor metode rezidă în faptul că din punct de vedere logic, nu este rațional să fie utilizate veniturile din vânzări și costul vânzărilor la analiza duratei de achitare a datoriilor curente, deoarece rotația datoriilor curente se termină în momentul achitării acestora și nu la obținerea venitului din vânzări sau la calcularea costului vânzărilor.

A treia variantă de calcul are un grad sporit de exactitate, este mai exactă decât cele precedente, deoarece drept bază de calcul sunt luate cheltuielile operaționale cu excepția amortizării activelor imobilizate. După cum se știe, operația de calculare a amortizării activelor imobilizate nu poartă un caracter monetar (nu tine de plata numerarului), de aceea este logic ca aceste cheltuieli să nu fie luate în considerație la analiza rotației datoriilor curente.

Varianta a patra de calcul recomandă analiștii străini, care consideră că ratele de rotație ale datoriilor curente trebuie să fie calculate în baza sumei rulajelor debitoare ale conturilor de datorii curente. *Dezavantajele* acestei variante de apreciere a rotației datoriilor curente constă în faptul că cere aplicarea numeroaselor surse de informații cu caracter intern și o manopera înaltă a lucrărilor pregătitoare. Totodată aceste neajunsuri sunt compensate prin *avantajul* că obiectivitatea aprecierii rotației datoriilor curente este mai înaltă. Trebuie remarcat faptul, că rulajele debitoare a conturilor de datorii curente reprezintă suma algebrică a rulajelor debitoare a conturile din clasa 5 „Datorii curente” care sânt destinate generalizării informației privind existența și modificarea datoriilor curente care cuprind: datoriile financiare, comerciale, calculate și alte datorii curente. Conturile din clasa 5 „Datorii curente” sunt conturi de pasiv și în debitul acestor conturi se înregistrează rambursarea/diminuarea datoriilor curente [4].

Prin urmare, alegerea indicatorului bazei de calcul a ratelor de rotație a datoriilor curente trebuie să se efectueze în funcție de necesitățile și interesele diferiților utilizatori ai rezultatelor analizei. În procesul analizei fiecare utilizator de informații selectează de sine stătător varianta de calcul al rotației datoriilor curente, însă *în vederea unor estimări cât mai exacte, autorul recomandă de a utiliza drept bază de calcul suma rulajelor debitoare ale conturilor de datorii curente.*

În continuare, în tabelul 2, vom prezenta modul de calcul al ratelor de rotație a datoriilor curente după variantele de calcul cercetate mai sus.

Tabelul 2. Analiza comparativă a ratelor de rotației datoriilor curente după diverse variante de calcul în dinamică

Nr. ord.	Indicatori	Anul precedent	Anul curent	Abaterea absolută
A	B	1	2	3=2-1
1	Venituri din vânzări, mii lei	360192	353860	-6332
2	Costul vânzărilor, mii lei	292582	269900	-22682
3	Cheltuieli de distribuire, mii lei	21940	24648	+2708
4	Cheltuieli administrative, mii lei	34958	37420	+2462
5	Alte cheltuieli din activitatea operațională, mii lei	20531	20305	-226
6	Amortizarea activelor imobilizate, mii lei	305830	327337	+21507
7	Cheltuielile operaționale cu excepția amortizării activelor imobilizate, mii lei (rd.2+ rd.3+ rd.4+ rd.5- rd.6)	64181	24936	-39245
8	Suma rulajelor debitoare ale conturilor de datorii curente, mii lei	284178	276683	-7495
9	Valoarea medie a datoriilor curente, mii lei	321436	307978	-13458
10	Numărul de rotații a datoriilor curente, calculat în baza:			
10.1	veniturilor din vânzări, rotații (rd.1÷rd.9)	1,1206	1,1490	+0,0284
10.2	costului vânzărilor, rotații (rd.2÷rd.9)	0,9102	0,8764	-0,0338
10.3	cheltuielilor operaționale cu excepția amortizării activelor imobilizate, rotații (rd.7÷rd.9)	0,1997	0,0810	-0,1187
10.4	sumei rulajelor debitoare ale conturilor de datorii curente, rotații (rd.8÷rd.9)	0,8841	0,8984	+0,0143
11	Durata de rotație a datoriilor curente, calculată în baza:			
11.1	veniturilor din vânzări, zile (360 zile ÷ rd.10.1)	321	313	-8
11.2	costului vânzărilor, zile (360 zile ÷ rd.10.2)	396	411	+15
11.3	cheltuielilor operaționale cu excepția amortizării activelor imobilizate, zile (360 zile ÷ rd.10.3)	1803	4446	+2643
11.4	sumei rulajelor debitoare ale conturilor de datorii curente, zile (360 zile ÷ rd.10.4)	407	402	-5

Sursa: elaborat de autor în baza datelor din situațiile financiare și borderourile evidenței analitice a conturilor din clasa 5 „Datorii curente” și conturilor amortizării activelor imobilizate.

Notă: Valoarea medie a datoriilor curente (indicatorul 9 din tabelul 2) s-a calculat după media aritmetică simplă în baza datelor din Bilanț.

Folosind informațiile indicatorului 11 a tabelului 2, vom prezenta în figura 3 dinamica duratei de rotație a datoriilor curente în perioada analizată cu ajutorul diagramei de tip coloană.

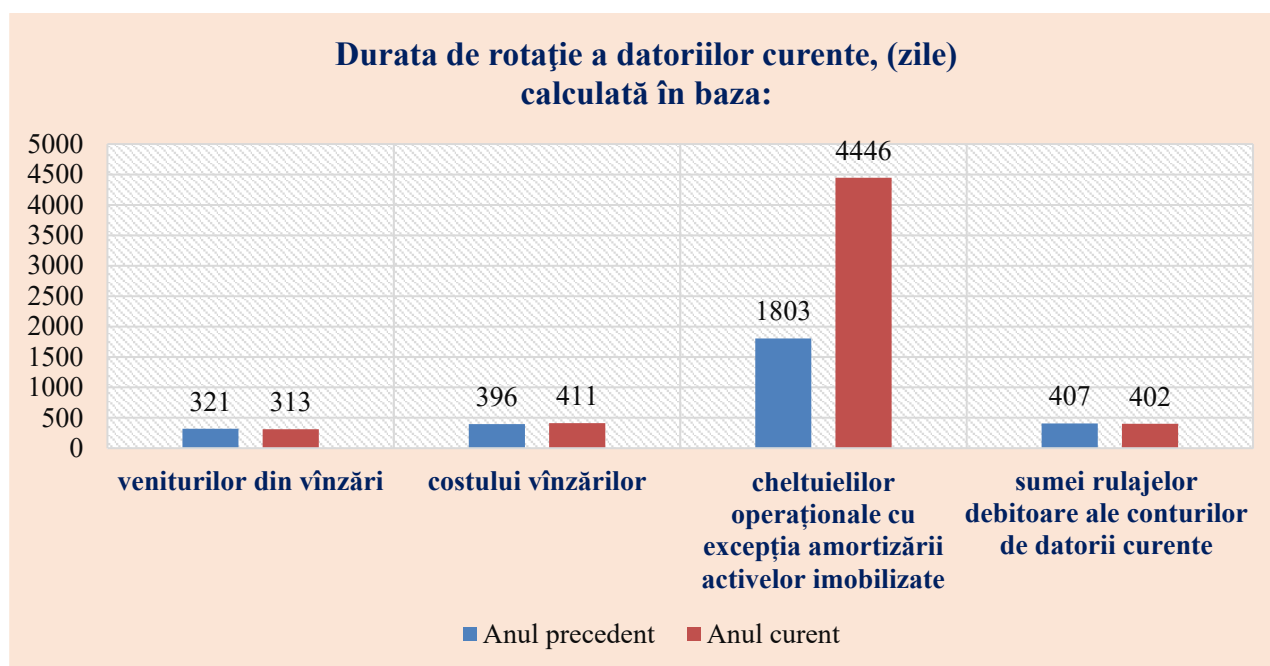

Figura 3. Evoluția în dinamică a duratei de rotație a datoriilor curente determinată în baza diversor modalități de calcul

Sursa: elaborat de autor

După cum urmează din calculele efectuate în tabelul 2 și informația prezentată în figura 3, coraportul dintre veniturile din vânzări și valoarea medie a datoriilor curente manifestă tendințe de creștere: dacă în anul precedent fiecărui leu de datorii curente îi reveneau 1.12 lei de venituri din vânzări, atunci în anul curent se observă o majorare nesemnificativă până la 1,15 lei sau cu 0,03 lei mai mult. Astfel, putem constata că la entitatea analizată a crescut eficiența transformării datoriilor curente în lichidități, adică sa micșorat perioadă de plată a datoriilor curente de către entitate cu 8 zile, și anume de la 321 zile în anul precedent până la 313 zile în anul curent.

Numărul de rotații ale datoriilor curente, calculat în baza costului vânzărilor este mai mic decât indicatorul dat, calculat în baza veniturilor din vânzări. Astfel, numărul de rotații s-a micșorat de la 0,91 rotații în anul precedent până la 0,88 rotații în anul curent, iar durata medie de rotație a datoriilor curente s-a mărit comparativ cu anul precedent cu 15 zile și a constituit 411 zile în anul curent. Dinamica acestor rate calculate în baza costului vânzărilor atestă încetinirea vitezei de rotație a datoriilor curente.

Calcule efectuate în tabelul 2 arată că, viteza de rotație datoriilor curente calculate în baza cheltuielilor operaționale cu excepția amortizării activelor imobilizate s-a încetinit. În anul precedent numărul de rotații ale datoriilor curente ale entității a alcătuit 0,20 rotații, iar în anul curent numai 0,08 rotații. Ca rezultat al acestui fapt, durata medie a unei rotații a datoriilor curente a crescut de la 1803 zile până la 4446 zile sau cu 2643 zile. Dintr-un punct de vedere, acest moment este benefic pentru entitate, deoarece duce la micșorarea necesității în fondul de rulment net, dar din alt punct de vedere atestă dificultăți foarte mari în regularizarea oportună a conturilor spre achitare. Trebuie să remarcăm că, în aceste situații entitatea analizată a fost nevoită să recurgă la credite bancare curente.

Calculele ratelor de rotație a datoriilor curente după a patra variantă de calcul, confirmă accelerarea vitezei de rotație a datoriilor curente calculate în sumei rulajelor debitoare ale conturilor de datorii curente. Cu toate acestea, indicatorii duratei de rotație, calculați în baza sumei rulajelor debitoare ale conturilor de datorii curente, au suferit schimbări mai puțin pronunțate comparativ cu indicatorii calculați potrivit variantelor de calcul analizate mai sus. Astfel, numărul de rotații ale datoriilor curente s-a majorat de la 0,88 rotații în anul precedent până la 0,90 rotații în anul curent, fapt care a dus la micșorarea perioadei de achitare a datoriilor curente cu 5 zile.

Este important să menționăm că, nivelul ratelor de rotație a datoriilor curente calculate după variantele de calcul cercetate deviază. Considerăm că, variantele de calcul a ratelor de rotație a datoriilor curente au putere informațională diferită și alegerea variantei de calcul trebuie să se efectueze în funcție de

interesele utilizatorilor rezultatelor analizei. După părerea autorului, modalitatea bazată pe suma rulajelor debitoare a conturilor datoriilor curente este mai preferabilă, pentru că viteza de rotație a datoriilor curente are loc în momentul modificării acestora, adică achitării acestora, din aceasta cauză considerăm că oferă informații exacte și complete pentru luarea unor decizii economice adecvate de către toți utilizatorii situațiilor financiare.

Analiza cauzală a rotației datoriilor curente

O altă problemă, care necesită examinare profundă, tine de analiza rotație datoriilor curente din punct de vedere cauzal. În acest context, în scopul asigurării utilizatorilor cu informații complexe, propunem un sistem de analiză cauzală a duratei de rotație a datoriilor curente format din doi factori, și anume, valorii medii a datoriilor curente și sumei rulajelor debitoare ale conturilor de datorii curente.

Primul factor, valoarea medie a datoriilor curente, oferă utilizatorilor posibilitatea de a înțelege, în ce măsură mărimea și evoluția datoriilor curente influențează viteza de rotație a datoriilor curente.

Al doilea factor, suma rulajelor debitoare ale conturilor de datorii curente, permite utilizatorilor să cunoască măsura în care eficiența achitării datoriilor curente poate să influențeze accelerarea sau încetinirea viteza de rotație a datoriilor curente.

În cele ce urmează, în tabelul 3, s-a ilustrat metodica analizei cauzale a factorilor generali și factorilor detaliați ai duratei de rotație a datoriilor curente totale, prin metoda substituției în lanț, bazată pe recalcularea indicatorilor.

Tabelul 3. Calculul influenței factorilor generali și detaliați asupra modificării duratei de rotație a datoriilor curente

Indicatori	Valoarea medie a datoriilor curente, mii lei		Suma rulajelor debitoare ale conturilor de datorii curente, mii lei		Durata de rotație a datoriilor curente, zile			Abaterea absolută, zile	Inclusiv din cauza modificării:	
	Anul precedent	Anul curent	Anul precedent	Anul curent	Anul precedent	Recalculat	Anul curent		Valorii medii a datoriilor curente	Sumei rulajelor debitoare ale conturilor de datorii curente
1	2	3	4	5	$6 = \frac{2}{4} \times 360$	$7 = \frac{3}{4} \times 360$	$6 = \frac{3}{5} \times 360$	9=8-6	10=7-6	11=8-7
Valoarea medie a datoriilor curente totale, inclusiv:	321436	307978	284178	276683	407	390	402	-5	-17	12
Datorii față de părțile afiliate curente	125504	112013	284178	276683	159	142	146	-13	-17	4
Datorii comerciale curente	165756	166509	284178	276683	210	211	217	7	1	6
Avansuri primite curente	15558	12688	284178	276683	20	16	17	-3	-4	1
Datorii față de personal	4451	4819	284178	276683	6	6	6	0	0	0
Datorii privind asigurările sociale și medicale	1889	2308	284178	276683	2	3	3	1	1	0

Datorii față de buget	6381	7669	284178	276683	8	10	10	2	2	0
Alte datorii curente	1897	1972	284178	276683	2	2	3	1	0	1

Sursa: elaborat de autor în baza datelor din tabelul 2.

Nota. Balanța de verificare: coloana 9 = coloana 10 + coloana 11

Din calculele efectuate în tabelul 3, se constată că în perioada analizată a avut loc accelerarea vitezei de rotație a datoriilor curente totale de la 407 zile în anul precedent până la 402 zile în anul curent. Reducerea perioadei de achitare a datoriilor totale a fost determinată de influența pozitivă a diminuării valorii medii a datoriilor curente cu 13458 mii lei, în anul curent față de anul precedent, ceea ce a condiționat accelerarea vitezei de rotație ale acestora cu 17 zile. Scăderea sumei rulajelor debitoare ale conturilor de datorii curente cu 7495 mii lei, în anul curent față de anul precedent, a influențat negativ viteza de rotație, contribuind la încetinirea vitezei de rotație a datoriilor curente cu 12 zile. În urma analizei factorilor detaiați, s-au evidențiat principalele cauze de accelerare a duratei de rotație a datoriilor curente. Astfel, sa constatat că accelerarea vitezei de rotației a datoriilor față de părțile afiliate curente cu 13 zile și avansurilor primite curente cu 3 zile, a condus la accelerarea vitezei de rotație a datoriilor totale cu 16 zile.

Negativ se apreciază reducerea vitezei de rotație a datoriilor comerciale curente cu 7 zile, datoriilor privind asigurările sociale și medicale cu 1 zile, datoriilor față de buget cu 2 zile și altor datorii curente cu 1 zile. Sub influența acestor factori s-a încetinit viteza de rotație a datoriilor curente cu 11 zile. Aceasta s-a datorat încălcării disciplinei de plată și neonorării obligațiilor contractuale, ceea ce poate provoca înrăutățirea stabilității financiare a entității.

Concluzii. Generalizând cele expuse, se cuvine menționat faptul că încetinirea vitezei de rotație a datoriilor curente nu satisface așteptările și interesele diferiților utilizatori de informații, și anume: creditorii – nu vor acorda creditelor bancare și împrumuturilor pe termen lung și scurt, deoarece entitatea nu va fi capabilă să le ramburseze la termenele scadente și să achite dobânzile aferente creditelor și împrumuturilor; furnizorii – nu vor accepta termene de plată amânată, pentru că nu există posibilități de achitare și perspective de creștere și continuitate a activității entității etc.

În concluzie, este de menționat faptul că rezultatele analizei rotației datoriilor curente, prin implementarea recomandărilor prezentate, sunt foarte importante atât pentru aprecierea strategiei de organizare și dezvoltare a activității economico-financiare a entității, cât și pentru fundamentarea unor decizii economice optime.

Referințe

1. I.Anghel, V.Robu, I. Lala-Popa, (coord.). Tratat de analiză economico-financiară. București: Editura Academiei Române, 2022. ISBN 978-973-27-3442-1. 707 p.
2. Monica Petcu, Maria Iulia Sobolevschi-David, Ion Anghel, Eduard Dinu (coord.). Analiza economico-financiară. București: Editura Economică, 2023, ISBN 978-606-093-037-2. 604 p.
3. Monica Petcu. Analiza economico-financiară a întreprinderii: probleme, abordări, metode, aplicații, ediția a II-a. București: Editura Economică, 2009. ISBN 978-973-709-415-5. 498 p.
4. Planul general de conturi contabile din Republica Moldova. Aprobă prin ordinul ministrului finanțelor № 119 din 06-08-2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Nr. 177-181 art. 1534 din 22.10.2013. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130818&lang=ro#
5. Spătaru Liviu. Analiza economico-financiară. Instrument al managementului întreprinderilor. Ed. a II-a. București: Editura Economică, 2010. ISBN 978-973-709-515-2. 600 p.
6. Țirușnicova N. (coord.) ș.a. Analiza rapoartelor financiare. Ed. a II-a, revăzută. Chișinău: Asociația Obștească „ACAP RM”, 2011. ISBN 978-9975-78-995-0. 400 p.
7. Vasile Robu, Ion Anghel, Elena-Claudia Șerban. Analiza economico-financiară a firmei. București: Editura Economică, 2014. ISBN 978-973-709-683-8. 512 p.

Bun de tipar 14.07.2025
Coli editoriale 21,50. Coli de tipar 30, 25.
Comanda nr. 39.

Serviciul Editorial-Poligrafic
al Academiei de Studii Economice din Moldova
Chişinău, MD-2005, str. Bănulescu-Bodoni 59.
Tel.: 022-402-910
www.ase.md